DUMITRU PREDA NICOLAE CIOBANU

BĂTĂLIA DE LA MĂRĂŞEŞTI

24 iulie/6 august – 21 august/3 septembrie 1917

editura militară

DUMITRU PREDA NICOLAE CIOBANU

BĂTĂLIA DE LA MĂRĂŞEŞTI

24 iulie/6 august – 21 august/3 septembrie 1917

Dumitru PREDA (n. 1951), profesor universitar şi diplomat. Membru al Comitetului de Bibliografie al Comisiei Internaţionale de Istorie Militară Comparată (din 1990) şi al Biroului Comisiei Internaţionale de Istorie a Relaţiilor Internaţionale (din 2006). Autor, co-autor şi editor/coordonator al aproape 60 volume şi al peste 180 studii şi articole de istorie militară şi relaţii internaţionale. Premiul „Mihail Kogălniceanu" al Academiei Române (1994) şi alte numeroase premii ale „Revistei de istorie militară" (1992, 1994, 1996, 1998) şi ale Fundaţiei şi revistei „Magazin istoric" (1999, 2000, 2001, 2009-2011). Specialist în istoria participării României la Primul Război Mondial (*România în anii Primului Război Mondial, În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919, România şi Antanta. Avatarurile unei mici puteri într-un război de coaliţie 1916-1917, Berthelot et la Roumanie, The Romanian Army during the First World War, General Vasile Rudeanu. Memorii din timpuri de pace şi de război, România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii contemporane, Rumania en la Guerra de Unidad Nacional*).

Nicolae CIOBANU (1933-2015), general şi profesor universitar. Preşedinte (1994-1998) şi preşedinte de onoare al Comisiei Române de Istorie Militară (1999-2015), profesor la catedra de istorie a Artei militare, Academia Militară, Bucureşti, şi director adjunct al Institutului de istorie şi Teorie Militară (1991-1994), profesor consultant de istorie şi geografie militară la Universitatea Naţională de Apărare „Carol I", membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România. Autor al numeroase lucrări, manuale, studii şi articole de istorie militară având ca subiect armata română, Primul şi cel de-al Doilea Război Mondial (*România în anii Primului Război Mondial, Evoluţia geopolitică a frontierelor României: trecut şi prezent, Istoria artei militare, Oştirea română: origini, organizare, dotare, războaie*).

DUMITRU PREDA
NICOLAE CIOBANU

BĂTĂLIA DE LA MĂRĂŞEŞTI

24 iulie/6 august – 21 august/3 septembrie 1917

EDITURA MILITARĂ
BUCUREŞTI, 2017

Coperta: Ion MIHAIU
Redactor: Marius IORGULESCU
Layout: Elena LEMNARU

Ilustrații: Biblioteca Academiei Române, Serviciul Istoric al Armatei, Muzeul Militar Național, Muzeul Național al României, Muzeul Județean Vrancea

FUNDAȚIA CULTURALĂ „MĂRĂȘEȘTI-MĂRĂȘTI-OITUZ"

Seria: *Mari bătălii din Războiul de Întregire Națională*
Coordonator: Dumitru PREDA

Volumul este publicat cu sprijinul generos al
SPAȚIILOR REUNITE ROMÂNE
și
LIGII CULTURALE PENTRU UNITATEA ROMÂNILOR DE PRETUTINDENI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PREDA, DUMITRU
Bătălia de la Mărăşeşti : 24 iulie/6 august-21 august/3 septembrie 1917 / Dumitru Preda, Nicolae Ciobanu. - Bucureşti : Editura Militară, 2017
Conține bibliografie
Index
ISBN 978-973-32-1060-3

I. Ciobanu, Nicolae

CUPRINS

INTRODUCERE 9

ÎN AJUNUL BĂTĂLIEI... 13

Modificarea planurilor de operații ale beligeranților pe frontul român..... 15
Realizarea dispozitivului operativ al forțelor Puterilor Centrale în vederea trecerii lor la ofensivă 26
Gruparea forțelor aliate ruse şi române în ajunul Bătăliei de la Mărăşeşti 29
Caracteristicile terenului de luptă. Structura defensivei române 45

BĂTĂLIA DE LA MĂRĂŞEŞTI 59

Etapa I a Bătăliei de la Mărăşeşti: 24 iulie/6 august-30 iulie/12 august 1917 60
Etapa a II-a a Bătăliei de la Mărăşeşti: 31 iulie/13 august-6/19 august 1917..... 115
Contraatacul din 6/19 august dintre Mărăşeşti şi pădurea La Răzoare..... 156
Etapa a III-a a Bătăliei de la Mărăşeşti: 7/20 august-21 august/3 septembrie 1917 170

REZULTATELE OPERAȚIEI DEFENSIVE DE LA MĂRĂŞEŞTI..... 189

ANEXE 213

BIBLIOGRAFIE 231

INDICE ONOMASTIC 241

ILUSTRAȚII 247

INTRODUCERE

Bătălia de la Mărăşeşti constituie de un secol un simbol al virtuților neamului românesc şi o pildă a solidarității naționale, care au stat la temelia Marii Uniri din 1918.

În ordine cronologică, ea reprezintă a doua mare confruntare militară de pe frontul român din vara anului 1917 şi, totodată, cea mai însemnată bătălie de pe tot frontul de est din acel an. Desfăşurată de-a lungul a 29 de zile şi nopți, între 24 iulie/ 6 august şi 21 august/3 septembrie, prin amploarea şi complexitatea forțelor şi luptelor angajate, prin tenacitatea exemplară a trupelor române în apărarea ființei statului lor independent, prin eroismul de masă al întregii oştiri, cât şi prin capacitatea de comandament a corpului ei de ofițeri, dovedite în fața experimentatei şi puternicei maşini de război a Puterilor Centrale – căreia i-au opus un categoric *„Nici pe aici nu se trece!"* – epopeea Armatei 1 române din regiunea Vrancei, de la „porțile" Moldovei libere, rămâne cea mai dramatică şi măreață, în acelaşi timp, pagină din istoria Războiului național de eliberare şi întregire.

„Apărarea frontului Mărăşeşti – sublinia cu admirație în acele zile prestigiosul oficios britanic «The Times» – a fost cea mai glorioasă faptă de arme săvârşită vreodată de către români; această victorie nu a fost nicicând întrecută

de vreo faptă eroică a belgienilor sau a sârbilor. Românii s-au luptat cu un avânt şi o vitejie mai presus de orice laudă; eşecul germanilor este până acum cel mai serios dintre cele suferite de ei în Răsărit". Iar cotidianul francez „Le Figaro", într-unul din competentele sale comentarii, nu se sfia să afirme că „**Mărăşeştii sunt Verdunul românesc**", adică una din cele mai importante bătălii care „va rămâne din Marele Război".

Victoria repurtată de armata română în urmă cu o sută de ani a aşezat cu deplin temei România printre acele Puteri europene care au contribuit substanțial la zdrobirea planurilor agresive ale Imperiilor Centrale şi ale aliaților lor pe continent şi în lume, la restabilirea păcii şi realizarea echilibrului şi noii arhitecturi geopolitice a continentului. Ostaşul român, ca de atâtea ori în îndelungata noastră istorie, s-a arătat vrednic de renumele său, dovedindu-se, în condiții de dotare şi instruire corespunzătoare împrejurărilor istorice specifice, cu nimic mai prejos față de camarazii săi din țările Antantei, fiind – de asemenea – temut şi respectat în luptă de adversarii de atunci.

Bătălia de la Mărăşeşti, prin rezultatele ei, a pus capăt, definitiv, ofensivei generalizate a forțelor germane şi austro-ungare pe frontul român, marcând, de fapt, încheierea propriu-zisă a campaniei anului 1917 pe acest teatru de acțiuni militare, deşi unele manevre şi ciocniri uşoare au continuat până în noiembrie târziu, când, sub impactul evenimentelor revoluționare bolşevice din Rusia, avea să fie semnat Armistițiul de la Focşani (26 noiembrie/9 decembrie 1917).

Iată, deci, suficiente argumente care ne-au îndemnat să realizăm această retrospectivă, cu atât mai mult cu cât

– în mod cu totul nejustificat – marile sinteze consacrate primei conflagrații mondiale, este vorba în primul rând de cele publicate în Occident, neglijează sau minimalizează până la extrem efortul românesc. Apoi pentru că, deşi în istoriografia noastră au apărut multe scrieri dedicate Mărăşeştilor, unele din ele deosebit de utile sub aspect informațional, ca şi al mesajului patriotic, al educației morale, se poate constata că nu există, totuşi, o monografie temeinică, bazată pe izvoare primare aparținând ambelor tabere beligerante, şi care să preia în mod critic tot ceea ce este mai valoros din contribuțiile predecesorilor.

Lucrarea noastră este rezultatul multor decenii de studiu intens şi de analize aprofundate asupra a numeroase documente de arhivă, îndeosebi din țară, ca şi a impresionantei bibliografii referitoare la Primul Război Mondial. Iar colaborarea directă începută în anii '80 ai secolului trecut, la catedra de istorie a artei militare a prestigioasei Academii din Bucureşti, în pregătirea celei mai ample monografii consacrate Războiului de Întregire, publicată în vara anului 1987, care a stat la baza prezentei sinteze, avea să fie materializată în studii, articole şi conferințe.

Proiectul nostru prevăzut să apară în 1997 la recunoscuta Editură Militară, amânat în primul rând din cauza misiunilor mele îndelungate în străinătate, vede în sfârşit lumina tiparului şi se întâlneşte cu cititorii iubitori de istorie şi dornici să cunoască filele ei, dar şi cu specialiştii în materie, într-un dialog firesc şi constructiv.

Publicată sub egida Fundației care păstrează şi cultivă, sub denumirea triunghiului de foc *Mărăşeşti-Mărăşti-Oituz*, memoria şi tradițiile de luptă ale bravilor fii ai pământului

nostru, cartea de față – la fel ca şi volumul colegilor Vasile Alexandrescu şi Costică Prodan dedicat Mărăştilor – este închinată tuturor acelora care, prin jertfele lor generoase, au înălțat cu demnitate edificiul Unității Româneşti. Fie ca pilda lor să fie cinstită mereu şi urmată cu consecvență de generațiile de azi şi de cele care vor veni.

Dumitru Preda

ÎN AJUNUL BĂTĂLIEI...

În iulie 1917, în timp ce, pe celelalte fronturi din Europa, războiul de poziție redevenise forma caracteristică de desfăşurare a operațiilor militare, parțial întreruptă de unele acțiuni ofensive sângeroase, dar de dimensiuni locale – precum atacul britanicilor din Flandra (22 iulie) –, situația pe frontul de Răsărit amenința să explodeze şi să ia o turnură extrem de gravă în defavoarea Antantei, ceea ce putea avea drept consecință directă o sensibilă modificare a echilibrului relativ existent în raportul de forțe dintre cele două coaliții, menținut până la acea dată.

Astfel, ca răspuns la „ofensiva Kerenski" (a doua „ofensivă Brusilov"[1]) – declanşată pe frontul din Galiția Orientală, la 18 iunie/1 iulie „în numele unei păci juste şi

[1] Ofensiva din iulie 1917 a fost ultima operație militară de mare amploare a armatei ruse în Primul Război Mondial. Dispusă de Aleksandr F. Kerenski, ministrul de Război al guvernului provizoriu, ea s-a desfăşurat sub comanda generalului Aleksei A. Brusilov în intervalul 1/14 iulie-19 iulie/1 august. Prin consecințele ei, a influențat sensibil evoluția ulterioară a evenimentelor interne, ca şi a situației de pe frontul român. Vezi analiza şi aprecierile lui Олег Рудольфович Айрапетов, în recenta sa amplă monografie, *Участие Российской империи в Первой мировой войне (1914-1917)*, том 4 *1917 год*, Moscova, 2015 (cap. *Criza pe front*); cf. Youri N. Danilov, *La Russie dans la guerre mondiale (1914-1917)*, Paris, 1927 (cap. XI) şi Idem, în limba rusă, *Военные усилия России в мировой войне*, Paris, 1939, p. 207-242.

durabile" –, Armatele 3 şi 7 austro-ungare, puternic susţinute de mari unităţi germane, deplasate de urgenţă din vest, au contraatacat viguros, începând din 5/18 iulie, în sectorul cuprins între Siretul superior şi Zborow[2]. Într-un interval de timp surprinzător de scurt, odată cu străpungerea în adâncime a poziţiilor Armatei 2 ruse din jurul oraşului Tarnopol, acţiunea Puterilor Centrale s-a transformat într-o contraofensivă impetuoasă ce a produs panică în rândul forţelor ruseşti aliate (Armatele 7 şi 8); în curând (9/22 iulie), acestea începeau o retragere tot mai dezordonată, regiuni întinse fiind abandonate practic fără luptă, în pofida luării de către guvernul provizoriu din Petrograd a unor drastice măsuri disciplinare, inclusiv a introducerii pedepsei cu moartea împotriva celor „care refuză să-şi dea viaţa pentru patrie".

Rând pe rând, au fost reocupate oraşele Tarnopol (11/24 iulie), Kolomea (13/26 iulie), Cernăuţi şi Câmpulung Moldovenesc (21 iulie/3 august), înaintarea rapidă a inamicului ameninţând poziţiile ruso-române din nordul Moldovei. Doar insuficienta capacitate operativă a forţelor aflate în ofensivă şi greutăţile întâmpinate în plan logistic, ca urmare a distrugerii căilor de comunicaţie de către trupele ruse în retragere, aveau să oblige Înaltul Comandament al Puterilor Centrale să renunţe, pentru moment, la continuarea operaţiilor din Bucovina (28 iulie/10 august)[3], întreaga atenţie fiind concentrată asupra eliminării rezistenţei de pe frontul român.

---

[2] Pe larg, vezi în *Österreichs-Ungarns letzter Krieg 1914-1918*, vol. VI, *Das Kriegsjahr 1917*, Wien 1936, p. 213-280; *Austria-Hungary's last War, 1914-1918*, vol. 6 (*1917*), Vienna, 1936, p. 239-375.

[3] Vezi Général Ludendorff, *Souvenirs de guerre 1914-1918*, tome 2, Paris, 1920, p. 42-44.

În „Memoriile" sale, comandantul-şef al armatelor inamice din România, feldmareşalul August von Mackensen, referindu-se la aceste împrejurări, va nota: ***„Ofensiva noastră ajunsă la frontiera Moldovei se opri. Nimeni mai mult ca mine nu poate să regrete acest lucru. Eram în situaţia strategică cea mai favorabilă ce se poate închipui, pentru ca, prin continuarea înaintării, să punem stăpânire pe această ultimă bucată din România.*** *În situaţia politică de atunci din Rusia* – adaugă el –, *armata română cu siguranţă s-ar fi descompus, dacă am fi putut-o sili să părăsească teritoriul patriei sale"*[4].

Modificarea planurilor de operaţii ale beligeranţilor pe frontul român

Accelerarea evenimentelor de pe întregul front răsăritean în prima jumătate a lunii iulie (stil vechi), ca şi neaşteptata ofensivă a Armatei 2 române, declanşată la 11/24 iulie în sectorul Mărăşti[5], la joncţiunea dintre Armatele 9 germană şi 1 austro-ungară, au obligat comandamentele celor două grupări beligerante de pe frontul român să-şi reorienteze obiectivele imediate şi, în consecinţă, să aducă importante corective planurilor de operaţii stabilite anterior.

Hotărârea Comandamentului româno-rus avea să fie urgentată de criza strategică produsă prin măsura luată la 12/25 iulie, în mod unilateral de Comandamentul Suprem rus, de a opri participarea forţelor sale la orice acţiune

---

[4] Mackensen, *Briefe und Aufzeichnungen des Generalfeldmarschalls aus Krieg und Frieden*, Leipzig, 1938, p 335.

[5] Vezi, pe larg, la Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *Ofensiva de vară – Mărăşti 1917*, Bucureşti, 1997.

ofensivă desfăşurată pe frontul din Moldova şi de a-şi regrupa marile unităţi de aici pe frontiera de nord a României, în scopul întăririi flancului drept al frontului român, ameninţat ca urmare a amintitelor înfrângeri din Galiţia Orientală şi Bucovina.

Iată cum înregistra situaţia şeful Misiunii militare franceze, generalul Henri Mathias Berthelot: *„**25 iulie.** [...] La ora prânzului, lovitură de teatru! Generalul Presan vine să-mi spună că o telegramă a lui Kerenski ordonă oprirea atacurilor şi suspendarea oricărei ofensive. Alerg la Şcerbacev, care îmi confirmă informaţia. Îi cer să-i telegrafieze lui Kerenski să-şi amâne ordinul în ceea ce priveşte frontul român. Adaug chiar că, dacă un asemenea ordin mi-ar parveni într-un astfel de moment, l-aş pune pur şi simplu în buzunar. Şcerbacev îmi răspunde că este imposibil: telegrama a sosit necifrată, lovitura morală este deja dată, toate sovietele de pe frontul român au avut cunoştinţă de ea cu o oră înaintea lui şi au comunicat-o trupelor ruse. Chiar dacă el ar vrea să o ignore, tot nu i s-ar supune nimeni. Trupele sale nu ar participa la luptă şi ar fi chiar capabile să tragă în români. Dacă am insista, liniile* [defensive] *ar fi abandonate”*[6].

În raportul său înaintat la 25 iulie/7 august 1917 ministrului de Război francez, precizând că ordinul de oprire a ofensivei pe întregul front român sosise la statul-major al Armatei 1 române către ora 16.00, acelaşi general Berthelot sublinia: „Efectul produs asupra întregii armate a fost considerabil. Trupele suferiseră fără a crâcni contrapregătirea [de artilerie] germană şi suportaseră pierderi destul de importante; dar decepţia încercată a fost foarte

---

[6] *General Henri Berthelot and Romania. Mémoires et correspondance 1916-1919* (ed. Glenn E. Torrey), Boulder, 1987, p. 89. Pentru versiunea în limba română, vezi *Generalul Henri Berthelot. Memorii şi corespondenţă 1916–1919*, ed. Glenn E. Torrey, Editura Militară, Bucureşti, 2012.

vie [...] afectând puțin moralul"[7], ceea ce a necesitat un efort sensibil de îmbărbătare în vederea menținerii acestuia şi a încrederii în forțele proprii, în paralel cu măsuri rapide de redislocare a forțelor.

Ideea strategică a noilor operații preconizate de Comandamentul Suprem al Puterilor Centrale avea să aibă acelaşi scop final: nimicirea completă a armatei române şi a forțelor ruse aliate, şi scoaterea, în acest fel, a României din război. Încetinirea contraofensivei din Galiția Orientală şi Bucovina şi victoria românilor la Mărăşti vor prelungi, însă, preparativele operative ale inamicului, ceea ce va favoriza, în final, defensiva de pe râul Siret[8].

În amintirile sale, generalul Erich Ludendorff, adjunctul şefului Marelui Cartier german, relevă, de altfel, circumstanțele adoptării noului plan de operații: *„Înaintarea noastră la nord de Carpați, pe Nistru în jos, prin Bucovina spre Moldova dădu naştere ideii de a relua operațiile împotriva trupelor române şi de a ataca pe Siretul inferior, în timp ce trupele austro-ungare aveau să continue marşul lor înainte prin Cernăuți şi la sud. Această* [manevră] *ne-a impus să transportăm în luna iulie Corpul Alpin în România, slăbind astfel din nou frontul din Vest. Discuțiile cu privire la această ofensivă nu se terminaseră încă atunci când s-a produs atacul ruso-român* [din 11/24 iulie, de fapt, româno-rus de la Mărăşti – *n.n.*]"[9].

---

[7] Arhivele Naționale ale Roınâniei-Bucureşti [ANB], fond *Microfilme Franța*, rola 176, c. 516-517, 486.

[8] Colonel Laurențiu Bârzotescu, *Contribuțiuni la istoria războiului nostru. Ofensiva germană-austriacă la nord de Focşani, iulie-august 1917 (după lucrările şi documentele germane)*, în revista „România Militară", an LIII, nr. 7-8 din iulie-august 1921, passim. Vezi mai recent (cu referiri la bibliografie străină) la Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Bucureşti, 2014, p. 228-230.

[9] Général Ludendorff, *op.cit.*, p. 44-45.

Ruperea apărării Armatei 1 austro-ungare la Mărăşti şi pătrunderea adâncă a trupelor române în dispozitivul advers, la joncţiunea dintre Armata 1 austro-ungară şi Armata 9 germană, ameninţând cu întoarcerea întregului dispozitiv inamic, au determinat o regrupare rapidă a forţelor acestuia pentru a stabiliza situaţia în sectorul Grupului Gerok[10] şi a bara continuarea ofensivei Armatei 2 române[11]. Totodată, gruparea de forţe a Puterilor Centrale care urma să acţioneze dinspre sud împotriva trupelor ruse şi române de pe frontul din Moldova a fost nevoită să-şi schimbe direcţia loviturii principale.

Generalul Curt von Morgen, comandantul Corpului 1 german, consemnează în memoriile sale de război că „*la început, atacul fusese plănuit să se dea la Fundeni. Eu, cu Diviziile 10, 9, 115 şi 216, cu Divizia 76 rezervă şi o divizie bulgară, trebuia să forţez trecerea Siretului acolo, la 2 km nord de Nămoloasa, şi să învălui de la sud la nord liniile inamice. Pregătirile în acest scop erau deja încheiate, când s-a produs o întâmplare care răsturnă acest plan. La aripa dreaptă a armatei vecine, în valea superioară a Şuşiţei, pătrunseseră puternice forţe ruso-române. Ele ameninţau cu învăluirea poziţiilor* [noastre] *de pe* [râurile] *Putna şi Siret. Forţele care erau pregătite pentru atacul proiectat au fost parte trimise în punctul ameninţat, parte retrase la Focşani*"[12].

---

[10] *Armeegruppe Gerok* fusese constituit în toamna lui 1916 sub comanda generalului Friedrich von Gerok pe frontul din România, unde avea să rămână până în noiembrie 1917, formând flancul drept al Armatei 1 austro-ungare (comandant, din februarie 1917: general Franz Rohr von Denta). Alcătuit din Corpul 8 armată (Brigada 8 munte şi Diviziile 71 şi 72 infanterie austro-ungare, plus Brigada 112 infanterie germană) şi Grupul Ruiz (Diviziile 218 infanterie germană şi 1 cavalerie austro-ungară), Grupul Gerok susţinea un front de circa 50 km, între vârful Şandru Mare şi Ireşti, unde se lega de Armata 9 germană.

[11] *Deutschland im ersten Weltkrieg*, vol. II, Berlin, 1968, p. 545.

[12] Generalleutnant Curt von Morgen, *Meiner Truppen Helden Kämpfe*, Berlin, 1920, p. 122.

La 16/29 iulie, comandantul Grupului de Armate „Arhiducele Josef"[13] făcea cunoscut feldmareşalului August von Mackensen că intenționa ca, imediat ce străpungerea Armatei 2 române în sectorul Grupului Gerok va fi limitată, să înainteze în valea Oituzului, pe direcția Est, în strânsă cooperare cu Armata 9 germană[14].

În aceeaşi zi, feldmareşalul raporta Comandamentului Suprem german asupra măsurilor întreprinse la cererea insistentă a Comandamentului austro-ungar: *„Ruptura executată de români şi ruşi la Grupul Gerok, care amenință tare flancul şi spatele Armatei 9, a silit Grupul de Armate* [„Mackensen" – *n.n.*] *să renunțe la planul inițial, de a executa lovitura între Prut şi Siret, introducând rezerve pe linia Putnei* [...]. *Intenționez să formez o grupare de izbire la Focşani şi pe malul vestic al Siretului, pentru a ataca cu putere în direcția Adjudului Nou. Acțiunea se va executa în jurul datei de 6 august* [stil nou], *în legătură cu un atac al Comandamentului frontului* [austro-ungar] *pe valea Oituzului*"[15].

---

[13] Este vorba de Heeresgruppe „Erzherzog Joseph", constituit sub comanda general-colonelului Arhiduce Josef August de Austria din ziua de 2 decembrie 1916 (stil nou). Dislocat pe alinierea Carpaților Orientali, de la Vatra Dornei până la Ireşti, acest grup reprezenta, în vara lui 1917, a doua mare formațiune militară a Puterilor Centrale pe frontul român, după Grupul de Armate comandat de feldmareşalul August von Mackensen, şi avea în compunere Armatele 7 şi 1 austro-ungare, precum şi Grupul Gerok, în total, 13 ½ divizii de infanterie şi şapte divizii de cavalerie. Memoriile celui care avea să fie pentru o scurtă vreme Regent al Ungariei, în august 1919, au apărut la Budapesta, în 1927, sub titlul *A világháború, amilyennek én láttam (háborús emlékiratok)* (Primul Război Mondial, aşa cum l-am văzut eu).

[14] Arhivele Militare Române [AMR], fond *Microfilme*, rola P II. 5.211, c. 8.

[15] Ibidem, c. 9. Asupra operației de apărare de la Oituz, vezi, pe larg, în monografia *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, Bucureşti. 1987, p. 288-335.

Aşadar, ca rezultat imediat al strălucitei ofensive a Armatei 2 române în sectorul cuprins între dealul Arşiţa Mocanului (4 km vest de Mănăstirea Caşin) şi satul Răcoasa inclusiv (pe valea Şuşiţei)[16], comandamentul inamic s-a văzut nevoit să-şi schimbe planul de operaţii, deplasând mai spre nord direcţia principală a efortului său ofensiv, cu intenţia vizibilă de a tăia, într-o primă etapa, liniile de retragere ale trupelor române care penetraseră adânc în valea superioară a Şuşiţei.

Planul comandamentului Grupului de Armate „Mackensen" avea să sufere, în săptămâna care a precedat Bătălia de la Mărăşeşti, mai multe modificări[17]. Acestea s-au datorat, pe de o parte, evoluţiei concrete a situaţiei operative şi posibilităţilor de a concentra pe noua bază de atac de la Focşani un număr considerabil de forţe şi mijloace, iar, pe de altă parte, opoziţiei grupului de generali germani din jurul lui von Morgen, al cărui Corp 1 rezervă constituia pivotul principalei lovituri proiectate; neîncrezători în reuşita noii variante ofensive, aceştia considerau

---

[16] Până la 20 iulie/2 august, Armata 2 română făcuse prizonieri 32 ofiţeri şi 2 761 trupă (!), capturând patru tunuri de 120 mm, patru mortiere de 250 mm, un tun lung de 105 mm, 21 obuze de 105 mm, 13 tunuri de câmp de 77 mm, patru tunuri AA, 18 mortiere de tranşee, 27 mitraliere, patru aruncătoare de mine, patru proiectoare complete, trei secţii de telegrafie, 2 500 arme, 84 chesoane muniţii, două motoare pe benzină, o trăsură pentru gaze asfixiante, o foarte mare cantitate de proiectile de artilerie grea şi de câmp, cartuşe de mitraliere, bombe de tranşee, grenade de mână şi diferite alte materiale de luptă. Vezi AMR, fond *Serviciul istoric* , dosar nr. 48/1975 (*Bătălia de la Mărăşeşti. Relaţiune oficială*, p. 1).

[17] Cf. Generalul G.A. Dabija, *Armata română în războiul mondial (1916-1918)*, vol. IV, Bucureşti, 1936, p. 337-343; vezi şi AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.208, c. 361-363.

că un atac frontal peste cursul Siretului, în adâncimea poziţiilor româno-ruse, rămânea acţiunea cea mai eficientă.

În forma sa definitivă, comunicată la 21 iulie/3 august[18], planul avea să preconizeze executarea unei manevre dublu învăluitoare în sudul Moldovei: în consecinţă, lovitura principală cu Armata 9 germană, care trebuia dată iniţial în spaţiul dintre Siret şi Prut (cu străpungerea apărării în sectorul Nămoloasa), a fost mutată în dreapta Siretului, urmând a fi dezvoltată pe direcţia generală Focşani, Mărăşeşti, Adjud; în acest scop, Corpul Morgen a primit misiunea de a ocupa aliniamentul Cosmeşti-Mărăşeşti-Panciu şi de a realiza un cap de pod pe stânga Siretului, în faţa oraşului Tecuci, pentru a ameninţa spatele Armatelor 1 română şi, respectiv, 4 rusă. În acelaşi timp, Grupul Gerok, împreună cu marile unităţi de la stânga Armatei 9 germane, trebuia să acţioneze convergent, pe o a doua direcţie ofensivă, adică în lungul văilor Oituzului şi Trotuşului, spre Oneşti, constituind cel de-al doilea braţ al manevrei şi căzând înapoia Armatelor 4 rusă şi 2 română.

În etapa finală, fructificând situaţia strategică favorabilă de pe frontul de Est, forţele germane şi austro-ungare din sudul Moldovei urmau să realizeze joncţiunea cu Armatele 3 şi 7 austro-ungare din Bucovina, prinzând ca într-un cleşte forţele ruso-române, ulterior ofensiva dezvoltându-se spre est, sud-est, spre grânarul ucrainean[19].

---

[18] AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.211, c. 10 (Comunicare a comandantului Grupului de Armate „Arhiducele Josef" către Armata 1 austro-ungară). Vezi şi la George Alfons Protopopescu, *Arta militară românească în primul război mondial (1916-1917)*, Cluj, 1973, p. 70-71.

[19] Général Ludendorff, *op.cit.*, p. 45; Felmarschall Hindenburg, *Aus meinem Leben (Ma vie)*, Paris, 1921, p. 264. Vezi şi la Colonel Ion Cupşa, *Armata română în campaniile din anii 1916, 1917*, Bucureşti, 1967, p. 232.

Noul plan de operații (modificat) al Puterilor Centrale pe frontul român releva importanța specială pe care Comandamentul lor Suprem o dădea încheierii cu succes, în cel mai scurt timp, a operațiilor în acest sector al teatrului de acțiuni militare răsăritean. Concentrând rapid atât de numeroase forțe şi mijloace de luptă, experimentate şi conduse de generali dintre cei mai valoroşi, comandamentul inamic îşi afirma limpede voința de a îngenunchia definitiv rezistența armatei şi a poporului român, de a elimina, aşadar, România din ecuația războiului[20]. Prin aceasta, în contextul acceleratei dezagregări a Rusiei şi a armatei sale, se creau condiții favorabile de lichidare a întregului front oriental, eliberându-se, totodată, importante divizii care, trimise de urgență pe celelalte fronturi, puteau contribui la obținerca victoriei asupra Antantei, înainte de sosirea masivă a contingentelor nord-americane pe continent, preconizată abia pentru primăvara anului 1918.

Implicațiile în plan economic, politic şi militar, în situația realizării obiectivelor preconizate de Comandamentul Suprem al Puterilor Centrale, se anunțau a fi considerabile şi cu un impact serios asupra deznodământului conflictului mondial; se considera, în mod corect, că o victorie decisivă pe frontul din sudul Moldovei ar fi rezolvat

---

[20] Pentru concepția Comandamentului Suprem şi operațiile Puterilor Centrale din vara lui 1917, vezi şi monumentala monografie *Der Weltkrieg 1914 bis 1918. Die militärischen Operationen zu Lande*, vol. 13 *Die Kriegführung im Sommer und Herbst 1917. Die Ereignisse außerhalb der Westfront bis November 1918*, Berlin, 1942, care, totuşi, acordă doar un spațiu redus pentru *Luptele din România şi Carpați* (cap. IV/C p.180-188), precum şi clasica monografie apărută sub egida Ministerului federal al Apărării şi Arhivelor Militare austriece (ed. Edmund Glaise-Horstenau), *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918*, vol VI *Das Kriegsjahr 1917*, Wien, 1936, p. 373-382, pentru ansamblul evenimentelor p. 339-399.

probleme majore, unele de o importanță vitală: deschiderea unei direcții strategice noi, având ca țel final ocuparea regiunii sudice a fostului Imperiu Rus şi ieşirea pe litoralul nordic al Mării Negre, ar fi însemnat pasul hotărâtor spre încheierea operațiilor pe frontul răsăritean; iar deținerea zonelor fertile ale Moldovei şi sudului Ucrainei ar fi soluționat, cel puțin parțial, necesitățile complexe ale aprovizionării cu produse agro-alimentare, a căror absență pe piața Imperiilor Centrale se făcuse deja simțită cu acuitate; în privința operațiilor militare de ansamblu, pe de altă parte, s-ar fi creat condiții extrem de favorabile pentru traducerea în practică a principiului „libertății de acțiune", prin redistribuirea forțelor adverse pe celelalte fronturi, cu precădere pe cel occidental, în vederea reluării, după cum am arătat, a unor operații ofensive de amploare împotriva Antantei.

Marele Cartier General german considera, de altfel, atunci în 1917, că, pentru a angaja o acțiune decisivă împotriva Franței, trebuia *„în primul rând, să batem Rusia şi România"*[21].

*

Evoluția situației de ansamblu pe frontul de Est a determinat, în acelaşi timp, Comandamentul româno-rus din Moldova să aducă modificări esențiale însuşi planului de campanie pentru vara anului 1917[22]: s-a renunțat, ast-

[21] Erich Ludendorff, *Conduite de la guerre et politique*, Paris, 1922, p. 117.

[22] Lt.-colonel Alexandru Ioanițiu, *Războiul României (1916-1918)*, vol. II, Bucureşti [f.a.], p. 317-318; Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, vol. IV, p. 345. Vezi principalele documente operative şi instrucțiuni ale Comandamentului român în vol. *Marele Cartier General al armatei ro-*

fel, la proiectata ofensivă principală cu Armata 1 română din sectorul Năməloasa, Armata 2 română urmând să treacă şi ea în apărare pe aliniamentul atins; obiectivul central devenea, în acest caz, menținerea cu orice preț a aliniamentului Carpații de Curbură-Siretul inferior-Dunărea, în acest scop trecându-se la o nouă formă acțiunilor de luptă, şi anume **apărarea strategică** pe întregul front român.

Pentru realizarea acesteia s-au luat măsuri care au vizat o amplă manevră de forțe şi mijloace, implicit executarea unor rapide regrupări de dispozitive şi efective. Astfel, pentru a se putea bara un atac probabil al inamicului dinspre Bucovina, a fost constituită o puternică grupare de cinci corpuri de armată (trei de infanterie şi două de cavalerie), care să fie deplasată pe frontiera nordică amenințată. Datorită faptului că o parte din unitățile sale componente proveneau din Armata 4 rusă (Corpurile 7 şi 30 armată), locul lor pe linia de contact cu forțele adverse din sudul Moldovei urma să fie luat, începând cu noaptea de 23 iulie/5 august[23], de trupe ale Armatei 1 române.

Marele Cartier General român, având în vedere această concentrare a unor forțe numeroase ale Puterilor Centrale în sectorul dinaintea Mărăşeştilor, a dispus ca înlocuirea unităților ruseşti să se producă între localitățile Lieşti (inclusiv) şi Clipiceşti (inclusiv) de pe valea Siretului, cele două armate române urmând să alcătuiască ulterior un front defensiv continuu, capabil să reziste şocului ofensivei

---

mâne. Documente 1916-1920 (responsabil de volum Lt.-colonel Eftimie Ardeleanu), Bucureşti, 1996, partea a III-a, passim.

[23] Toate înlocuirile trebuiau să fie executate numai noaptea pentru a nu permite Comandamentului inamic să aprecieze cantitatea de forțe şi direcția exactă a manevrelor acestora.

inamice. Totodată, Armata 6 rusă prelua o parte din fâşia de apărare deţinută până atunci de Armata 1 română, extinzându-şi, în consecinţă, frontul spre dreapta până la exclusiv Lieşti[24].

Măsurile de restructurare a dispozitivului ruso-român urmau să fie finalizate până la 28 iulie/10 august[25].

Analiza hotărârii şi a acţiunilor Comandamentului român, întreprinse în perioada din ajunul marii bătălii de la Mărăşeşti, evidenţiază echilibrul şi realismul cu care acesta a judecat împrejurările, pe fondul preluării iniţiativei strategice de către Puterile Centrale pe frontul răsăritean. Obiectivele finale au avut la bază, în mod corect, o evaluare judicioasă atât a propriilor forţe şi mijloace, a stării de spirit combative a trupelor române, inclusiv a celor ruse aliate, cât şi a capacităţii Grupului de Armate „Mackensen" de a executa un efort ofensiv prelungit.

Iar rezultatele obţinute în cele din urmă aveau să justifice pe deplin concluzia pe care şeful Misiunii militare franceze, generalul Henri Mathias Berthelot, o prezentase cu puţin timp înainte superiorilor săi: ***„Pe liniile ruso-române ale Siretului şi Dunării de Jos, armata română constituie elementul cel mai sigur şi mai entuziast"***[26].

---

[24] *Marele Cartier General al armatei române. Documente 1916-1920*, doc. 72, 75 şi 76. Vezi Ordinul de operaţii nr. 12 din 22 iulie/4 august 1917 al Armatei 1 române, în *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz. Documente militare* (coord. Constantin Căzănişteanu), Bucureşti, 1977, p.192-193.

[25] *Ibidem*, doc. 77 (Ordinul de operaţii nr. 39 din 23 iulie/5 august 1917 al Marelui Cartier General [MCG]. Biroul Operaţii adresat Armatei 1 şi Armatei 2 române); Lt.-colonel Alexandru Ioaniţiu, *op. cit.*, vol. II, p. 318.

[26] Apud Michel Roussin, *La Mission militaire française*, vol. II, Lausanne, 1972, p. 138. În Raportul nr. 15 din 8/21 iunie 1917, generalul

Realizarea dispozitivului operativ al forțelor Puterilor Centrale în vederea trecerii lor la ofensivă

Pentru îndeplinirea misiunii încredințate, **Armata 9**, aflată din 28 mai/10 iunie 1917 sub comanda generalului de infanterie Johannes von Eben[27], a fost dispusă într-o fâşie cu o dezvoltare frontală de aproximativ 60 km, cuprinsă între localitățile Suraia (cca. 15 km est de Focşani, 10 km mai jos de vărsarea Putnei în Siret) şi Burca[28].

În compunerea ei se aflau următoarele mari unități şi unități[29]: **Corpul 1 rezervă german** (comandant: general-

---

Berthelot motiva solicitarea sa de a se da tot sprijinul necesar reconstituirii celor 15 divizii române prin faptul că *„în acest moment armata română este cea mai bună forță a frontului oriental"*, adăugând şi că „ea aici *este singurul veritabil element ofensiv*". ANB, fond *Microfilme Franța*, rola 176, c. 479. De altfel, şeful Misiunii franceze avea să precizeze conducerii de la Paris şi faptul că Regele, Premierul Brătianu şi generalul Presan sunt „decişi să rămână fideli până la capăt Aliaților", în pofida existenței unor opinii cerând evacuarea teritoriului național şi chiar pacea separată cu Puterile Centrale, pe fondul crizei profunde a aliatului rus şi a stării incerte a forțelor sale armate, în plină dezorganizare. Ibidem, c. 489-492.

[27] Şef al statului-major al Armatei 9 era desemnat, din 20 iunie 1917, locotenent-colonelul Walter Bronsart de Schellendorff. Vezi *Geschichte des Deutschen Heeres im Weltkriege 1914-1918*, Berlin, 1937, passim.

[28] AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.169, c. 482-499 (Armata 9 germană, 15/28 iunie-15/28 iulie 1917). Pentru ansamblul acțiunilor marii unități, vezi Ibidem, fond *28* (*Armata 9 germană*). De asemenea, am utilizat, printre altele, traducerea lucrării *Erinnerungsblätter deutschen regimenter: Geschichte des Inf. Rgt. Printz Moritz von Anhahalt-Dessau (5.Pommersches) N° 42 während des Krieges 1914-1918*, publicată la Oldenburg, 1927, privind războiul de poziție dintre Putna şi Siret, AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.212, f. 219-224. Unitatea a făcut parte din Brigada 86 infanterie rezervă/Divizia 216 germană (începând cu 16 iunie 1917).

[29] Pentru realizarea unui raport de forțe favorabil în sectorul de rupere, Înaltul Comandament al Puterilor Centrale transferase pe

locotenent Curt von Morgen, şef de stat-major: locotenent-colonel Erich Theodor Kunhardt von Schmidt), cu Diviziile 115 infanterie, 89 infanterie prusacă, 76 de rezervă şi 216 infanterie saxonă, 12 infanterie bavareză, în eşalonul întâi, şi respectiv Detaşamentul *landsturm* Colonel Wehner (Divizia 303 infanterie) în eşalonul doi, în poziţie de apărare; **Corpul 18 rezervă german** (comandant: general-locotenent Karl *Ritter* von Wenninger, şef de stat-major: locotenent-colonel von Pommer-Esche), format din Divizia 62 infanterie austro-ungară, Grupul Gallwitz – Divizia 217 infanterie germană (comandant: general-maior Kurt von Gallwitz), întărită cu Regimentele 29 vânători bavarez, 59 infanterie şi 3 grenadieri, plus alte trei batalioane (Detaşamentul Stange-Vogel); rezerva iniţială a Armatei 9 era alcătuită din Corpul Alpin, Diviziile 13 trăgători (*Schützen*) austro-ungară şi 212 infanterie saxonă; se va adăuga **Grupul Schaer** („Râmnic"), cu Diviziile 109 infanterie germană şi 92 infanterie austro-ungară.

În total, împreună cu **Comandamentul General nr. 52 german** (*Armata de Dunăre*, comandant: general de infanterie Robert Kosch) – care, însă, nu va lua parte direct la Bătălia de la Mărăşeşti –, **Armata 9 germană** dispunea de următoarele forţe şi mijloace: 174 batalioane şi 16 escadroane, 1 708 mitraliere, 460 aruncătoare de mine, 46 aruncătoare de grenade, 92 tunuri de tranşee, 13 care de asalt, patru aruncătoare de flăcări, 403 tunuri de câmp, 164 guri de foc grele, 134 tunuri antiaeriene, şase morti-

---

frontul român din Moldova noi trupe de pe alte fronturi, astfel: de pe frontul italian, Diviziile 13 trăgători şi 62 infanterie austro-ungare, de pe frontul francez, comandamentul Corpului 18 rezervă german, fiind readus şi faimosul Corp Alpin de la Armata de Dunăre (Comandamentul 52 german), Diviziile 212 şi 115 infanterie germane.

ere de 210 mm, trei escadrile de aviație, 39 companii pionieri, o companie ciclişti, 15 stații TFF etc.

Numai în sectorul de front situat la vest de Siret, comandamentul inamic avea la dispoziție 102 batalioane şi zece escadroane, 1 135 mitraliere, 356 aruncătoare de mine, 59 tunuri de tranşee, două care de asalt, 224 tunuri de câmp, 122 guri de foc grele, 86 tunuri antiaeriene, şase mortiere de 210 mm, o escadrilă de aviație, 24 companii pionieri, o companie ciclişti, şase stații TFF etc.

Pentru realizarea primului obiectiv al misiunii ordonate, şi anume ruperea pozițiilor forțelor ruseşti între râul Siret şi munți şi crearea unui cap de pod spre Tecuci, pe malul estic al Siretului, Comandamentul german a adoptat următorul dispozitiv operativ, încredințând rolul principal **Corpului 1 rezervă**: **în linia întâi** – de la râul Siret până la inclusiv Ivănceşti, calea ferată Focşani-Mărăşeşti, pe un front cu o dezvoltare de cca. 12 km – se aflau trei mari unități germane, de la stânga la dreapta, astfel: **Divizia 12 bavareză** (comandant: general-maior baron Karl von Nagel zu Aichberg), **Divizia 76 rezervă** (comandant: general-locotenent Hugo Friedrich Wilhelm Estermann von Elster) şi **Divizia 89 infanterie** (comandant: general-maior Bruno Melms); **în linia a doua** se afla **Divizia 216 infanterie germană** (comandant: general-maior Detlof Dietrich von Vett), dislocată înapoia Diviziei 12 bavareze.

În rezerva Corpului Morgen era **Divizia 115 infanterie germană** (comandant: general-maior Alfred von Kleist), dispusă la nord-vest de Focşani (zona Câmpineasca-Păteşti); la flancul ei drept se găsea **Detaşamentul Wehner**, iar în continuare, la dreapta acestuia, până la Dunăre, **Grupul „Râmnic"** (comandant: general-maior Georg Schaer)

şi **Armata de Dunăre**. În stânga Corpului Morgen, la vest de calea ferată, era dispus Corpul 18 rezervă german.

În rezerva generală a armatei se aflau **Divizia 212 infanterie saxonă** (comandant: general-maior Franz Franke), la Focşani, şi în curs deconcentrare în zona Plăgineşti, fiind recent sosite, **Corpul Alpin** (comandant: general-locotenent Leo Sontag) şi **Divizia 13 trăgători austro-ungară** (comandant: general-maior Franz Kalser Edler von Maasfeld).

Din modul de constituire al dispozitivului operativ al Armatei 9 germane se poate observa clar ideea dominantă de ofensivă, majoritatea forţelor sale polarizând spre primul eşalon. Acest lucru reiese şi mai evident dacă analizăm dispunerea în teren a rezervelor, care erau axate în adâncime tot pe direcţia loviturii principale.

Gruparea forţelor aliate ruse şi române în ajunul Bătăliei de la Mărăşeşti

În dimineaţa zilei de 24 iulie/6 august 1917, **Armata 4 rusă** (comandant: general de corp de armată Aleksandr Franţevici Ragoza, şef de stat-major: Nikolai A. Monkevitz)[30] se găsea în apărare pe malul de nord al râului Putna, într-o regiune delimitată pe linia dinainte de localităţile Valea Sării şi Bilieşti (pe Siret), trupele sale aşteptând să fie înlocuite de Armata 1 română, ale cărei unităţi mărşăluiau accelerat de-a lungul malului stâng al Siretului, între Nămoloasa şi Movileni. Armata 4 rusă mai avea în contact direct cu inamicul doar Corpurile 8 şi 7 armată.

---

[30] AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.169, c. 524-525,; Ibidem, rola P II. 5.208, c. 364.

Astfel, **Corpul 8 armată rus** (comandant: general de divizie Andrei Gheorghievici Elcianinov), cu postul de comandă (PC) la Domneşti, era dispus în sectorul Valea Sărei-Sârbi, cu **Divizia 15 infanterie** (comandant: general de brigadă Godgard Godgardovici von Timrot), între satul Valea Sărei, nord Colacu şi pârâul Vidra; **Divizia 14 infanterie** (comandant: general de divizie Vladimir Ivanovici Sokolov), de la flancul stâng al Diviziei 15 la nord de satul Vidra, până la satul Voloşcani; **Divizia 103 infanterie** (comandant: general de brigadă Leonard-Carol Alekseevici Pogoski) ocupa malul nordic al Putnei, de la Voloşcani (exclusiv), în continuare Şerbeşti, Clipiceşti, până la Sârbi (inclusiv). În subordinea sa se mai aflau Divizia 3 trăgători Turkestan, iar, ca trupe neîndivizionate, două escadroane, 11 baterii obuziere de 114,3 mm şi 29 tunuri de munte[31]. Până la terminarea operației de înlocuire a trupelor sale (toate în primul eşalon), Corpul 8 rus trebuia să se afle, din punct de vedere operativ, în subordinea Armatei 1 române.

În continuare, până la Bilieşti, urma sectorul **Corpului 7 armată rus** (comandant: general de divizie Nikolai Leontievici Iunakov). Acesta avea în compunere: **Divizia 13 infanterie** (comandant: general de brigadă Dmitri Dmitrievici Djeneiev), care ocupa o fâşie cuprinsă între flancul stâng al Diviziei 103 şi satele Olăşeşti, Igeşti până la 10 km (Putna Seacă) de pe drumul Focşani-Mărăşeşti; **Divizia 34 infanterie** (comandant: general de divizie Nikolai Petrovici Stremuhov), care urma linia cota 49, nord Balta Rației, liziera de sud-vest Pădurea Neagră, satul Rădulești până la vest de Movilenii de Jos (pe Siret). În plus, la dis-

[31] Ibidem, c. 524.

poziția sa se mai aflau un escadron şi nouă baterii obuziere uşoare de 114,3 mm. Punctul de comandă al Corpului 7 rus era instalat la Tecuci.

În adâncimea dispozitivului operativ al Armatei 4 ruse, în spatele Corpului 8, se mai găseau dislocate **Divizia 71 infanterie rusă** (comandant: general de brigadă Pavel Grigorievici Kanțerov) din Corpul 30 armată, pe valea Zăbrăuțului, în raionul Dumbrava-Satu Nou, şi **Divizia de cavalerie „Zaamurskaia"** (general Iakov Davidovici Iozefovici[32]), pe stânga Siretului, în raionul Poiana-Buciumeni-Hinţeşti-Nicoreştii de Sus[33]. Amândouă erau destinate unei intervenții urgente în sprijinul Corpului 7, ale cărui unități participaseră la ofensiva de la Mărăşti. De altfel, comandamentele lor fuseseră deja anunțate că urmau să fie înlocuite cu trupe româneşti, pregătindu-se să se deplaseze în direcția Roman.

Vecinii Armatei 4 ruse erau: la dreapta, Divizia 3 infanterie din Armata 2 română, iar la stânga, Divizia 1 cavalerie din Armata 1 română.

În total, marea unitate rusă dispunea pe linia de luptă de următoarele forțe şi mijloace: şapte divizii, dintre care cinci pe front şi două (una de infanterie şi una de cavalerie) în rezervă, cu un efectiv de circa 83 000 militari (2 361 ofițeri), adică 84 batalioane şi 32 escadroane, cu 763 mi-

---

[32] Acesta îl înlocuise recent la comanda marii unități pe generalul baron Carl Gustaf Emil Mannerheim.

[33] AMR, fond *Marele Cartier General* [MCG]. *Secția Operații*, dosar nr. 17/1917, f. 59-61. Vezi şi la Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 366. Divizia dispunea de 28 escadroane cu 16 mitraliere şi 12 tunuri de câmp, cu efective de 135 ofițeri, 2 050 baionete şi 1 465 săbii. AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.169, c. 525.

traliere, 78 baterii (din care nouă de artilerie grea), cu 375 tunuri şi obuziere[34].

Armata 4 rusă se găsea de mai mult timp în apărare şi executase unele lucrări de amenajare genistică a terenului. Potrivit concepţiei din acel timp, marile unităţi tactice din contactul nemijlocit cu inamicul organizaseră o primă poziţie formată din două tranşee continue situate la aproximativ 150-200 metri una de alta. Mai în spate, la circa 600-700 metri, se afla poziţia rezervelor de regiment, formată, de regulă, din lucrări de amenajare genistică mai sumare (de cele mai multe ori, o tranşee discontinuă). În ceea ce priveşte rezervele de brigadă şi divizie, acestea organizau în raioanele de dispunere o a treia poziţie, care, de fapt, era mai mult jalonată prin porţiuni de tranşee discontinue.

Punctele de comandă ale subunităţilor şi unităţilor erau insuficient pregătite, iar unele puncte de comandă ale marilor unităţi se găseau la distanţe apreciabile de forţele luptătoare.

În faţa limitei dinaintea apărării, trupele ruse construiseră baraje de sârmă ghimpată, aproape continue, dar lipsite de adâncime, fiind dispuse doar pe două-trei linii; lipseau, de asemenea, aproape complet, barajele de tipul abatizelor, ca şi sectoarele de teren prevăzute cu materiale explozive etc. Lucrările de amenajare genistică organizate de Armata 4 rusă erau cu totul sumare şi nu asigurau stabilitatea necesară apărării, menită să reziste şocului unei puternice lovituri ofensive a inamicului.

---

[34] În total însă, forţele Armatei 4 ruse, după date tot din arhivele noastre, însumau: 112 batalioane, 134 escadroane, 935 mitraliere, 424 guri de foc, având ca efective 3 207 ofiţeri, 91 666 baionete şi 12 537 săbii. AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.169, c. 525.

Flancurile fâşiei de apărare a Armatei 4 ruse, largă de aproximativ 47 km, se sprijineau, totuşi, pe obstacole tari: flancul drept, pe înălţimile Subcarpaţilor Vrancei, în chiar intrarea dinspre est a trecătorii Tichiriş, Ojdula (zonă în care înălţimile împădurite au altitudini între 780-850 m), iar cel stâng, pe malul râului Siret, care domina categoric malul opus şi permitea executarea focului de artilerie în foarte bune condiţii.

Momentul declanşării atacului Armatei 9 germane avea să găsească unităţile şi marile unităţi ruseşti din zona de contact tocmai în toiul pregătirilor pentru a preda poziţiile pe care se găseau dislocate. Legăturile prin fir funcţionau doar parţial, unele linii de cablu fiind deja strânse; sistemul de foc, în special al artileriei, era şi el doar în parte în stare operativă, bateriile fiind pregătite pentru deplasare; observatoarele funcţionau şi ele cu forţe reduse etc.

În ceea ce priveşte **Armata 1 română** (comandant: general de divizie Constantin Christescu[35], şef de stat-major:

---

[35] **Constantin Christescu** (1866-1923). Absolvent al Şcolii de Ofiţeri din Bucureşti (1885), al Şcolii Politehnice din París (1890), al Şcolii de Aplicaţie de Artilerie şi Geniu de la Fontainebleau (1892) şi al Şcolii Superioare de Război din Paris (1894); căpitan (1894), colonel (1908), general de brigadă (1914), fusese avansat la gradul de general de divizie la începutul anului 1917. Încă din tinereţe îndeplinise funcţii în Marele Stat Major (1900-1907); între 1912 şi 1916, subşef al MStM şi şef al Secţiei III Operaţii. În campania din 1916 fusese şef de stat-major al Armatelor 2 şi 3, apoi al Grupului de Armate „Sud" (august-septembrie); comandant al Grupului Apărării Dunării (septembrie-noiembrie) şi al Armatei de Nord (noiembrie-decembrie). Subşef al Marelui Cartier General (din ian. 1917), iar din mai, acelaşi an, comandant al Armatei 1 române, a jucat un rol excepţional în procesul de reorganizare a forţelor militare naţionale şi în pregătirea marilor confruntări din vară de la „porţile" Moldovei. Asupra personalităţii remarcabile a comandantului Armatei 1, vezi recenta contribuţie a lui Adrian Stroea, Marin Ghinoiu,

general de brigadă Iacob Zadik[36]), aceasta executase în noaptea de 23 spre 24 iulie (5 spre 6 august – stil nou) prima etapă pentru schimbarea pe front a unităților Corpului 7 armată rus, în sectorul Lieşti (exclusiv), pe Siret, Clipiceşti (inclusiv), pe Putna, având misiunea de a menține cu orice preț pozițiile ocupate până atunci de trupele ruse[37]. În compunerea ei intrau **cinci divizii de infanterie** – 5, 9, 10, 13 şi 14, **Divizia 2 cavalerie**, **Brigada 1 călăraşi**, **Brigăzile 1** (comandant: colonelul Brown Arion) şi **6 roşiori** (comandant: colonel Cleante Davidoglu), amândouă, însă, pedestre, **Grupul de artilerie grea** (comandant: locotenent-colonel Gheorghe Jitianu) cu trei regimente (36 baterii tunuri de 105 mm, 120 mm, 150 mm, 152,4 mm şi 155 mm şi obuziere de 121,9 mm, 150 mm, 152,4 mm şi 120 mm, în total 166 piese)[38], **Grupul 2 ae-**

Generalul Constantin Christescu: seniorul artileriei române moderne, Bucureşti, 2016; vezi şi la Alexandru Oşca, Florica Dobre, *Un erou nedreptățit: generalul Constantin Christescu*, în vol. *România şi Primul Război Mondial* (coord. Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu), Focşani, 1998, p. 170-179.

[36] **Iacob Zadik** (1867-1970). Absolvent al Şcolii de Ofițeri (1888), al Şcolii de Aplicație de Artilerie şi Geniu (1890) şi al Şcolii Superioare de Război din Bucureşti (1898); căpitan (1896), colonel (1914), promovat general de brigadă în 1917. În campania din 1916, îndeplinise funcția de şef de stat-major al Armatei de Nord (până la 5 decembrie), fiind un apropiat colaborator al generalului Constantin Presan; apoi, în aceeaşi funcție la Armata 1, jucase un rol remarcabil în refacerea şi reorganizarea acesteia, bucurându-se acum şi de încrederea deosebită a generalului Constantin Christescu.

[37] AMR, fond *Marele Cartier General* [*MCG*]. *Secția Operații*, dosar nr. 17/1917, f. 76 (Ordin de operații al MCG din 23 iulie/5 august 1917). În respectivul ordin se specifica intrarea Corpului 7 armată rus şi a Diviziei de cavalerie „Zaamurskaia" sub ordinele temporare ale Armatei 1 române, urmând să apere sectorul Clipiceşti-Valea Sărei.

[38] Pentru organizarea şi activitatea artileriei grele, în general a artileriei, vezi *Jurnalul de operațiuni al Comandamentului Armatei 1, Inspec-*

ronautic (comandant: maior de aviație Andrei Popovici), cu cinci escadrile[39] (34 avioane), plus artilerie antiaeriană (şapte piese) şi de tranşee (zece baterii de mortiere de 58 mm, repartizate la Diviziile 9 şi 14), trupe speciale de geniu (două batalioane de pionieri, patru companii pontonieri de râuri şi una de fluvii, un batalion tracțiune automobilă, trei companii şi o secție telegrafie, patru posturi TFF), ca şi numeroase subunități de asigurare materială (coloane transport muniție, coloane transport alimente şi furaje, formațiuni medicale şi pentru asigurare veterinară, brutării etc.). Toate aceste elemente se aflau în proces

---

toratul Artileriei, AMR, fond *Armata 1*, dosar 325/1917, f. 1-34. Artileria grea era astfel dislocată: **în dreapta** (sectorul Diviziei 9) trei baterii de 150 mm la vest de Şerbăneşti, două baterii de 152,4 mm, la sud-vest de aceeaşi localitate, iar înspre sud-vest şi sud alte trei baterii de 120 mm; **în centru** (sectorul Corpului 3 armată şi stânga Diviziei 9, la Năneşti) erau dispuse două baterii de 150 mm în pădurea de la Hanu Conachi, una de 155 mm şi una de 150 mm la Fundeni, în timp ce în sectorul Diviziei 14 se aflau trei baterii de 120 mm la Gârleşti-Moldoveni şi alte trei de 120 mm în satul Nămoloasa; **în stânga** (între Corbeanca şi Căprioara, susținând şi acțiunile din sectoarele Corpurilor 4 şi 47 ruse), erau amplasate trei baterii de 120 mm şi cinci de 105 mm. În fine, fusese alcătuită şi o grupare de distrugere din trei baterii obuziere de 120 mm (satul Fundeni), două baterii de obuziere de 152,4 mm la Balta Soare şi trei baterii de 121,9 mm (ruseşti) la Puțul lui Iancu. AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.211. c. 736.

[39] E vorba de Escadrilele de recunoaştere şi bombardament uşor 7 şi 9 „Farman" (cu câte opt aparate fiecare), de cele două Escadrile de vânătoare, 3 şi 11 „Nieuport" (cu câte şapte aparate), şi respectiv Escadrila de recunoaştere independentă „Caudron", cu patru avioane. La acestea se vor adăuga: o escadrilă de recunoaştere şi bombardament uşor F4, una de bombardament „Breguet-Michelin 8" şi cinci companii aerostație dotate cu baloane captive de tip „Caquot". Vezi la Valeriu Avram, *Aeronautica română în Războiul de Întregire Națională (1916-1919)*, Bucureşti, 2012, p. 268.

terie (Regimentele 35 şi 36), Brigada 9 artilerie (Regimentul 13 artilerie, cu nouă baterii de 75 mm, şi Regimentul 18 obuziere, cu cinci baterii, din care una de mortiere de tranşee de 58 mm). I s-au mai ataşat alte patru baterii de mortiere de tranşee. În total: 14 batalioane cu 112 mitraliere, două escadroane şi 19 baterii (98 piese, incluzând şi o baterie de 53 mm), plus serviciile.

Divizia 14 infanterie (comandant: general de brigada Grigore Bunescu, şef de stat-major: locotenent-colonel Gheorghe Florescu) era dispusă în linia a doua, cu Brigada 27 (Regimentele 68/77 şi 53/65) în zona Umbrăreşti-Tămăşeni-Siliştea, iar cu Brigada 28 (Regimentele 55/67 şi 54/56) în zona Grivița-Odaia-Călmățui. Divizia mai dispunea de două escadroane de cavalerie, Brigada 14 artilerie (Regimentul 24 artilerie, cu nouă baterii de 75 mm, şi Regimentul 29/4 obuziere, cu patru baterii), o baterie mortiere de tranşee de 58 mm; îi mai erau ataşate cele şase baterii de 75 mm din Regimentul 7 artilerie (Divizia 5), ca şi patru baterii mortiere de tranşee (a câte opt piese). În total: 12 batalioane cu 96 mitraliere, două escadroane şi 25 de baterii (124 piese, incluzând şi o baterie de 53 mm), plus serviciile.

Divizia 13 infanterie (comandant: general de brigadă Ioan Popescu, şef de stat-major: colonel Constantin Dragu) avea Brigada 25 (Regimentele 50/64 şi 51/52) în zona Matca şi Brigada 26 (Regimentele 47/72 şi 48/49), cu o mică parte a artileriei, la Mânjina (Costache Negri), în timp ce majoritatea bateriilor rămăseseră pe vechile poziții de la Nămoloasa, nefiind încă schimbate de ruşi (mişcarea trebuia să se producă în noaptea următoare). În organica marii unități mai intrau: două escadroane de cavalerie,

terie (Regimentele 35 şi 36), Brigada 9 artilerie (Regimentul 13 artilerie, cu nouă baterii de 75 mm, şi Regimentul 18 obuziere, cu cinci baterii, din care una de mortiere de tranşee de 58 mm). I s-au mai ataşat alte patru baterii de mortiere de tranşee. În total: 14 batalioane cu 112 mitraliere, două escadroane şi 19 baterii (98 piese, incluzând şi o baterie de 53 mm), plus serviciile.

Divizia 14 infanterie (comandant: general de brigada Grigore Bunescu, şef de stat-major: locotenent-colonel Gheorghe Florescu) era dispusă în linia a doua, cu Brigada 27 (Regimentele 68/77 şi 53/65) în zona Umbrăreşti-Tămăşeni-Silişteа, iar cu Brigada 28 (Regimentele 55/67 şi 54/56) în zona Grivița-Odaia-Călmățui. Divizia mai dispunea de două escadroane de cavalerie, Brigada 14 artilerie (Regimentul 24 artilerie, cu nouă baterii de 75 mm, şi Regimentul 29/4 obuziere, cu patru baterii), o baterie mortiere de tranşee de 58 mm; îi mai erau ataşate cele şase baterii de 75 mm din Regimentul 7 artilerie (Divizia 5), ca şi patru baterii mortiere de tranşee (a câte opt piese). În total: 12 batalioane cu 96 mitraliere, două escadroane şi 25 de baterii (124 piese, incluzând şi o baterie de 53 mm), plus serviciile.

Divizia 13 infanterie (comandant: general de brigadă Ioan Popescu, şef de stat-major: colonel Constantin Dragu) avea Brigada 25 (Regimentele 50/64 şi 51/52) în zona Matca şi Brigada 26 (Regimentele 47/72 şi 48/49), cu o mică parte a artileriei, la Mânjina (Costache Negri), în timp ce majoritatea bateriilor rămăseseră pe vechile poziții de la Nămoloasa, nefiind încă schimbate de ruşi (mişcarea trebuia să se producă în noaptea următoare). În organica marii unități mai intrau: două escadroane de cavalerie,

Brigada 13 artilerie (Regimentul 23 artilerie, cu nouă baterii de 75 mm, şi Regimentul 28/3 obuziere, cu patru baterii); alte trei baterii de 75 mm din Regimentul 7 artilerie/Divizia 5 îi fuseseră recent ataşate. În total: 12 batalioane cu 96 mitraliere, două escadroane şi 17 baterii (72 piese, incluzând şi o baterie de 53 mm), plus serviciile.

Divizia 10 infanterie (comandant: general de brigadă Henri Cihoski, şef de stat-major: locotenent-colonel Arthur Grigorescu) se afla în curs de deplasare spre raionul de concentrare Nicoreşti. În compunerea ei intrau: Regimentul 10 vânători, Brigăzile 19 (Regimentele 23 şi 39) şi 20 infanterie (Regimentele 33 şi 38), Brigada 10 artilerie (Regimentele 3 artilerie şi 20 obuziere), Batalionul 10 pionieri, un detaşament de jandarmi pedeştri şi unul de jandarmi rurali, Regimentul 1 marş, plus serviciile.

Divizia 2 cavalerie (comandant: general de brigadă adjutant Paul Greceanu, şef de stat-major: locotenent-colonel Nicolae Rădescu), întărită cu Regimentul 9 infanterie şi trei baterii din Regimentul 7 artilerie/Divizia 5, apăra sectorul dintre Movileni şi Lieşti, la est de râul Siret. Ea era formată din: Compania 2 ciclişti, Regimentul 2 cavalerie pe jos (şase escadroane), Brigăzile 4 (Regimentele 6 şi 11) şi 5 roşiori (Regimentele 2 şi 7), plus Divizionul 2 artilerie călăreaţă. În total: 16 escadroane călări, şase escadroane pedestre, o companie ciclişti şi trei baterii de 75 mm (12 piese), plus serviciile.

Brigada 1 călăraşi (comandant: colonel adjutant Ioan Florescu) se afla cu toate cele opt escadroane la Cudalbi.

Brigada 1 grăniceri (comandant: colonel Gheorghe Cantacuzino) era dislocată la Negrileşti; împreună cu artileria grea, aeronautica şi roşiorii, se afla la dispoziţia Ma-

relui Cartier General român[41]. În compunerea ei, intrau Regimentele 1 şi 2 (şase batalioane cu 48 mitraliere) şi o baterie de 53 mm (opt piese).

Cele patru mari unităţi de infanterie aflate în faza de concentrare, unele numai cu o parte a artileriei, se subordonau operativ astfel: Diviziile 5 şi 9 comandamentului **Corpului 6 armată**[42] (comandant: general de divizie Eremia Teofil Grigorescu, şef de stat-major: colonel Nicolae Samsonovici), iar Diviziile 13 şi 14 comandamentului **Corpului 3 armată** (comandant: general de divizie Constantin Iancovescu, şef de stat-major: colonel Dumitru Gherculescu). În schimb, Divizia 2 cavalerie, Brigada 1 călăraşi, Divizia 10 infanterie (aceasta, în cursul regrupării, va trece la dispoziţia eşalonului superior), precum şi alte unităţi şi subunităţi aparte erau trecute în subordinea nemijlocită a comandamentului armatei.

În concluzie, în ajunul marii confruntări de la Mărăşeşti, cele mai apropiate forţe ale Armatei 1 române, faţă de noua fâşie de apărare în care urmau să intre în luptă (30 km lărgime şi 20 km adâncime), se găseau răspândite în zona Tecuci, unde fusese fixat şi punctul de comandă al generalului Christescu. De menţionat şi faptul că la 7/20 iulie fusese stabilit un punct de comandă înaintat, la Călmăţui.

În total, Armata 1 română va dispune de următoarele forţe şi mijloace de luptă: 78 batalioane, 58 escadroane (22

---

[41] Lt.-colonel Alexandru Ioaniţiu, *op.cit.*, p. 320-321; cf. *MMO*, doc. 98.

[42] Corpului 6 armată român i se subordona şi Divizia 80 rusă (Regimentele 317, 318, 319 şi 320 infanterie, fiecare a câte patru batalioane, cu 77 mitraliere şi 36 tunuri de 76,2 mm, plus servicii. Vezi şi *Ordinul de operaţii nr. 14* al Armatei 1 adresat generalului Eremia Grigorescu la 24 iulie, ora 9.00 (AMR, fond *Armata 1*, dosar 197/1917, f. 120).

pedestre), 114 baterii (din care 36 de artilerie grea, şapte de 53 mm, patru de mortiere de tranşee), opt batalioane pionieri, 52 avioane etc. În aceeaşi zi de 24 iulie/6 august 1917, efectivele sale erau următoarele[43]:

FORŢE OPERATIVE				ETAPE			Total general
Categoria	Disponibil	Nedisponibil	Total	Disponibil	Nedisponibil	Total	
Ofiţeri	3 203	147	3 350	532	40	572	3 922
Trupă	117 459	12 013	129 472	18 226	1 213	19 479	148 951
Cai	64 474	1 502	65 976	12 922	685	13 607	79 583

În ajunul marii bătălii, starea de spirit a trupelor române, după cum reiese şi din rapoartele Misiunii militare franceze, era excelentă: „*Succesele Armatei 2* – sublinia însuşi generalul Berthelot – *au ridicat moralul şi au arătat* [...] *că neamţul poate fi învins. Ele* [trupele române – *n.n.*] *îşi apără propriul teritoriu şi nu ne putem îndoi că se vor bate foarte bine*"[44].

O impresie asemănătoare o întâlnim exprimată şi de generalul Nikolai A. Monkevitz, şeful de stat-major al Armatei 4 ruse: „*Un măreţ avânt combativ însufleţea armata reînviată şi consolidată* [a României]; *ofiţerii şi soldaţii aşteptau cu*

[43] AMR, fond *Armata 1*, dosar 209/1917, f. 97. Inclusiv etapele, efectivele Armatei 1 române se ridicau la: 4 097 ofiţeri (3 430 combatanţi), 152 172 trupă (130 823 combatanţi). Cf. Ibidem, fond *Microfilme*, rola P II. 5.208, c. 365.

[44] ANB, fond *Microfilme Franţa*, rola 176, c. 523-524.

nerăbdare bătălia pentru a răzbuna eşecurile [...] *din 1916 şi a elibera teritoriul invadat*"[45].

Între factorii care au contribuit la crearea acestei atmosfere generatoare de înalte fapte de arme nu trebuie să uităm reformele preconizate de guvernul de la Iaşi în legătură cu împroprietărirea ţăranilor la sfârşitul războiului, prioritatea acordându-se tocmai celor care luptau pentru eliberarea ţării, şi cu privire la introducerea votului universal. Cele două proiecte de reformă – agrară şi electorală – fuseseră de curând votate, cu o majoritate confortabilă, de către Adunarea Deputaţilor, la 14/27 iunie, şi respectiv de Senatul României, la 20 iunie/3 iulie, consfinţind victoria liniei politice a lui Ion I.C. Brătianu[46].

Aşa cum reiese din numeroase mărturii din epocă, efectul pe care îl avusese anunţarea lor în rândul combatanţilor, al soldaţilor-ţărani în primul rând, cei care constituiau marea majoritatea a armatei de operaţii, fusese deosebit. Speranţa că vor fi, ei şi urmaşii lor, stăpâni pe o bucată din pământul ţării pe care atunci o apărau – speranţă întărită prin glasul Regelui Ferdinand, prezent atât de des, în acele împrejurări, în mijlocul trupelor – le hrănea şi le întărea voinţa de a rezista cu orice preţ şi de a-i învinge pe puternicii lor adversari[47].

---

[45] Général Nicolas de Monkévitz, *La décomposition de l'armée russe: mémoires d'un général russe*, Paris, 1919, p. 75.

[46] *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, p . 27; vezi, pe larg, în *Istoria Parlamentului şi a vieţii parlamentare din România până la 1918*, Bucureşti, 1983, p. 454-465; cf. Anastasie Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, Bucureşti, 1994, p. 345-354.

[47] N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. 10, *Întregitorii*, Bucureşti, 1939, p. 383-384; Ioan Scurtu, *Regele Ferdinand (1914-1927). Activitatea politi-*

Cu referire la acest aspect, într-un „Buletin informativ" al Statului Major al armatei franceze se aprecia că respectivele măsuri ale guvernului Brătianu ajutaseră mult la „menținerea echilibrului moral al românilor"[48].

De altfel, educația patriotică întreprinsă sistematic şi cu multă grijă la toate nivelurile, munca devotată şi apropierea realizată de ofițeri față de ostaşii lor, solidaritatea născută în fața atâtor suferințe şi primejdii, alături de angajamentele asumate de factorii politici conducători ai țării, au reuşit să combată într-un mod decisiv propaganda defetistă desfăşurată de grupurile de agitatori bolşevici care începuseră să cutreiere frontul, mai ales în zonele situate în imediata apropiere a primelor linii, ale căror acțiuni erau uneori încurajate pe diverse căi chiar de inamic. Aşa se şi explică faptul – de-a dreptul miraculos pentru unii observatori ai evenimentelor – că armata română, în întregime, nu numai că va rămâne pe poziții, dar va da nenumărate probe de vitejie exemplară, în timp ce, tot mai frecvent, trupele ruseşti aveau să părăsească frontul, în debandadă, împuşcându-şi fără judecată chiar ofițerii care încercau să le rețină pentru a continua lupta.

Din 10/23 iunie, în temeiul ordinelor primite din partea Marelui Cartier General, marile unități şi unitățile Armatei 1 române au intrat în perioada operativă, începând mişcările de concentrare în vederea executării misiunilor trasate de comandantul ei, în paralel cu acțiuni de recunoaştere a terenului din dreapta Siretului şi de apropiere de zonele de contact cu inamicul.

---

că, Bucureşti [f.a.], p. 40-42. Vezi şi recenta monografie a profesorului Ioan Scurtu, *Ferdinand I*, Bucureşti, 2016, passim.

[48] ANB, fond *Microfilme Franța*, rola 81, c. 412.

La 10/23 iulie, generalul Christescu adresa ofiţerilor săi un mobilizator *Ordin de zi* în care îşi exprima „*desăvârşita* [...] *încredere în apropiata noastră izbândă, ca şi în victoria finală, care ne va duce la realizarea visului de aur al neamului – întregirea lui pentru totdeauna; vreau* – se afirma răspicat în continuare – *ca această încredere să fie destul de tare şi tot atât de adânc înrădăcinată în inima fiecăruia dintre noi.* [...] *Cer de la toţi, ca de la fiecare, să vă apropiaţi de soldaţi, să vă uniţi inimile cu ale lor* [...], *să vă întăriţi şi împreună să vă înălţaţi pentru a răspunde, îmbărbătaţi cum se cuvine, la suprema chemare: a celor vii, de salvat, a celor morţi, de răzbunat*"[49].

Armata 1 română se învecina la flancul stâng cu **Armata 6 rusă**[50] (comandant: general de infanterie Afanasi Andreevici Ţurikov), dispusă iniţial între localităţile Lieşti şi Bilieşti, care acum îşi prelungea frontul până la Dunăre, iar la dreapta, cu trupe din Armata 4 rusă, aflate în apărare, după cum am arătat, pe malul de nord al râului Putna. Evoluţia evenimentelor avea să ducă însă la situaţia ca trupele celor două armate (4 rusă şi 1 română) să lupte, iniţial, în aceeaşi fâşie de apărare.

O analiză a raportului de forţe în plan operativ între cele două grupări de forţe beligerante, adică Armata 9 germană, pe de o parte, şi Armatele 4 rusă şi 1 română, pe de altă parte, ne conduce la următoarele concluzii:

• faţă de Armata 4 rusă, capacitatea Armatei 9 germane, în sectorul său ofensiv, se prezenta astfel:

---

[49] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 46.

[50] Aceasta era compusă din Corpurile de armată 4, 47 şi 4 siberian, Divizia 124 infanterie şi Corpul 6 cavalerie, având în rezervă Corpul 29 armată, iar, în Basarabia, Grupul Dunării. Pe larg, vezi în AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.211, c. 734-736; Ibidem, c. 527.

Forțe şi mijloace	Armata 9 germană	Armata 4 rusă	Raport de forțe
Batalioane	102	84	1,2/1
Escadroane	10	32	1/3,2
Baterii de artilerie	213	79	2,7/1

• în ce priveşte raportul de forțe dintre Armata 9 germană şi Armata 1 română acesta era următorul:

Forțe şi mijloace	Armata 9 germană	Armata 1 română	Raport de forțe
Batalioane	102	78	1,3/1
Escadroane	10	58	1/5,8
Baterii de artilerie	213	114	1,87/1

• față de trupele ruse şi române care, practic, aveau să lupte în aceeaşi fâşie, înlocuirea prevăzută realizându-se doar la nivel tactic şi numai pe unele direcții, raportul de forțe angajate era următorul:

Forțe şi mijloace	Armata 9 germană	Forțe aliate		Total forțe aliate	Raport de forțe
		Armata 1 română	Armata 4 rusă		
Batalioane	102	78	84	162	0,63/1

Escadroane	10	58	32	90	1/9
Baterii de artilerie	213	114	79	193	1,1/1

Analiza corectă a raportului de forțe între cele două tabere beligerante evidențiază o uşoară şi aparentă superioritate în efective a apărării, diminuată, însă, în mod considerabil, de faptul că, în realitate, în timpul desfăşurării operației, concomitent cu intrarea treptată în dispozitiv a diviziilor române, se va produce şi scoaterea pe rând a celei mai mari părți a trupelor ruse. Situație pe care Comandamentul Puterilor Centrale va încerca să o exploateze prin concentrarea în sectorul de rupere, după cum avea să semnaleze şi aviația română, a unor cantități de forțe şi mijloace de-a dreptul zdrobitoare, în vederea asigurării în timp scurt a succesului.

Caracteristicile terenului de luptă. Structura defensivei române

Spațiul în care s-a desfăşurat cea mai însemnată bătălie de pe frontul român din Primul Război Mondial prezenta o serie de particularități care au influențat substanțial dezvoltarea operațiilor militare.

Din punct de vedere geografico-militar, Bătălia de la Mărăşeşti a fost angajată spre limita nordică a „Porții Focşanilor", marcată de o linie ce uneşte localitățile Panciu şi Stoicani, cu o extindere spre vest, incluzând spre finalul operație de apărare, atunci când ofensiva Armatei 9 germane avea să fie oprită, chiar depresiunea Vrancei. Partea

centrală şi limita estică a zonei acţiunilor de luptă era formată din câmpie (sectoarele de câmpie ale Râmnicului, Siretului inferior şi Tecuciului şi glacisurile Râmnicului, Odobeştilor şi Trotuşurilor), cu înălţimi cuprinse între 17 şi aproximativ 80 metri. Şesul este aici de factură joasă, fiind străbătut de la nord-vest spre sud-est de cursul inferior al râului Siret. Din valea acestuia înspre vest, în întregul raion în care avea să se desfăşoare confruntarea armată, terenul creşte hipsometric, fiind „marcat" de o bordură deluroasă formată din înălţimi, precum: dealul Căpăţânei (694 m), dealul Deleanu, Măgura Odobeştilor (996 m), piemontul Zăbrăuţului, vârfurile Răchitaşu (867 m) şi Căiuţu (960 m). Urmează apoi depresiunea Vrancei, dincolo de care se profilează culmile munţilor Vrancei (munţii Sboina Neagră, cu vârfurile Coza – 1 629 m şi Sboina Frumoasă – 1 657 m, culmea Lăcăuţi – 1 777 m, munţii Furu, cu vârful Furu Mare – 1 415 m)[51].

Mutarea loviturii principale a Armatei 9 germane în dreapta Siretului va avea repercusiuni importante, mai ales asupra dezvoltării ofensivei în adâncime, când forţele sale au întâlnit obstacole desemnate de culmile Pietricica, Berzunţi – cu vârful Măgura (984 m), apoi munţii Nemira, cu înălţimi de peste 1 640 metri, ceea ce va duce în fapt la „împotmolirea" lor în zone muntoase greu accesibile.

---

[51] Colonel (r.) Mihai Cucu, *Factorul geografic în acţiunile militare. Secvenţe din istoria militară românească*, Bucureşti, 1981, p. 248-249; vezi şi Dimitrie Rolla, *Dicţionar geografic, topografic şi statistic al judeţului Putna*, Focşani, 1888; Mihail Canianu, Aureliu Candrea, *Dicţionarul geografic al judeţului Putna*, Bucureşti, 1897. Cf. George Ioan Lahovari, General C.I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, *Marele dicţionar geografic al României*, vol. I-V, Bucureşti, 1898-1902, passim.

În ce priveşte reţeaua hidrografică, aceasta era „dominată" de cursul inferior, cu multe meandre, al Siretului, râu care formează în zona de curbură a Carpaţilor o luncă întinsă pe 3-5 km, udată din belşug de ape ce izvorăsc dinspre nord-vest, din munţi. Întreaga reţea hidrografică cuprinsă între Siret şi zona subcarpatică este orientată perpendicular pe direcţia de ofensivă pe care Armata 9 germană o preconizase. Principalii afluenţi ai Siretului sunt râurile Şuşiţa şi Putna, care brăzdează relieful împădurit al Subcarpaţilor Vrancei şi pe ale căror văi satele se înşirau unul după altul, coborând lin printre văi şi lanuri mănoase de grâu. Majoritatea lor se aflau în mâinile inamicului.

În timp normal, Siretul avea o lărgime de 100-150 metri şi o adâncime de 1,20-2,50 metri, iuţeala apei fiind de 1,50-1,80 m/s; albia râului era nisipoasă până la comuna Cosmeşti, iar de aici mai jos, pe alocuri, era mlăştinoasă. Din cauza volumului apelor acumulate, Siretul nu putea fi trecut prin vad, ceea ce constituia un obstacol serios şi greu de trecut pentru trupele aflate în prezenţa adversarului. Poduri permanente, la acea dată, se aflau la Cosmeşti (pod dublu de cale ferată şi şosea), iar militare la Movilenii de Sus, Ciuşlea şi Bălţăreţu.

Caracteristica principală a văii Siretului (cu o lărgime de 8-10 km) constă în faptul că malul stâng, unde se aflau dislocate trupele române şi ruse, este mai drept şi mai înalt ca malul opus, diferenţa de nivel marcând pe alocuri de la 30-40 metri la aproape 200 metri, ceea ce permitea o bună observare până la mari adâncimi în dispozitivul de atac advers, oferind, totodată, condiţii prielnice executării unui foc de artilerie eficace. Aşadar, atât prin configuraţia terenului şi particularităţile sale: lăţime (40-80 m), adâncime

(2-10 m), viteza curentului, natura malurilor şi a fundului albiei, căile de acces spre cursul de apă etc., cât şi prin lipsa trecerilor fixe permanente, cu excepția podului metalic de la Cosmeşti, Siretul reprezenta un obstacol natural redutabil. La toate acestea trebuie să adăugăm densitatea destul de mare a cursurilor de apă de pe dreapta sa, până în zona subcarpatică: astfel, de la sud spre nord se întâlnesc râurile Râmna, Milcovul şi Zăbala (afluenți ai Putnei), Putna, Şuşița şi, mai în profunzime, Trotuşul, care traversează oblic, de la nord-vest la sud-est) fâşia în care trupele germane urmau să treacă la ofensivă.

Râul Putna, de la comuna Vidra, se desparte în mai multe brațe, curgând pe un prundiş lat de 100-150 metri, cu o mică adâncime de 0,50 metri, putând fi trecut oriunde, apele sale fiind apoi reunite de la Făurei în jos, având o lărgime variabilă între 25-30 metri, dar cu fundul mlăştinos, ceea ce îngreuna trecerile. În ceea ce priveşte Şuşița, aceasta are o lățime ce nu depăşea 20 metri şi o adâncime de 0,50 metri, străbătând între Răcoasa şi Varnița un defileu format din dealuri înalte acoperite de păduri, cele din dreapta fiind dominante. De la Varnița, în schimb, valea se tot lărgeşte între 500-1 000 metri, fără a reprezenta un obstacol serios, putând fi trecută prin vad pretutindeni. În fine, Zăbrăuți şi Caregna sunt două pârâiaşe izvorând din dealul Zăbrăuțului, care, în timpul verii, erau aproape seci; malurile lor abrupte puteau însă îngreuia comunicațiile transversale.

Acoperirile naturale erau formate din întinse zone de culturi agricole în partea de câmpie, din livezi de pomi fructiferi şi îndeosebi largi suprafețe cu viță de vie, în regiunile de deal. Trebuie, de asemenea, remarcat faptul că,

în timp ce dealurile din stânga Siretului sunt în imediata apropiere a râului, cele din dreapta sunt mult mai depărtate de albia acestuia, având o înclinare uşoară cu o zonă largă de câmpie. Perimetrul subcarpatic şi cel muntos erau acoperite aproape în întregime de păduri dense, excepție făcând culoarele ce se formează în lungul cursurilor de apă.

Regimul climateric general al regiunii unde avea să aibă loc Bătălia de la Mărăşeşti este temperat continental, fiind variabil în funcție de formele de relief amintite ce o compun. Totuşi, ceea ce trebuie remarcat este faptul că în vara acelui an 1917, în zona de şes din lungul Siretului – adică în sectorul unde s-au angajat principalele lupte –, aveau să se înregistreze temperaturi deosebit de ridicate, ce au depăşit sensibil mediile din anii anteriori, mai ales în prima parte a lunii august. Zilele erau aşa de fierbinți (peste 35° C la umbră) încât apele râurilor îşi pierduseră mult din debitul lor obişnuit. Căldura, devenită adesea, în furnalul confruntării armate, de nesuportat şi absența tot mai acută a apei potabile, prin secarea a numeroase fântâni, vor produce probleme complexe capacității combative ale ambelor tabere, accentuând istovirea fizică a luptătorilor şi influențând negativ starea generală medico-sanitară şi veterinară a trupelor şi animalelor. Cazurile frecvente de infectare a rănilor, ca şi descompunerea rapidă a cadavrelor rămase pe câmpul de luptă, amenințând cu izbucnirea unor noi molime, aveau să pună la grea încercare serviciile sanitare respective.

În concluzie, fâşia de front pe care inamicul intenționa să declanşeze atacul său hotărâtor apărea, la prima vedere, destul de favorabilă obținerii unui succes rapid, ca

urmare a întinderii ei în general plane, aparent cu puține obstacole naturale, şi acestea de relativ mică importanță, oferind, în schimb, condiții bune de combinare a focului cu mişcarea, debitul scăzut al Siretului facilitând trecerile în mai multe sectoare.

Dar o analiză mai atentă asupra terenului de luptă[52] evidenția că lucrurile nu erau chiar aşa de simple pentru forțele aflate în ofensivă. Rețeaua de comunicații din regiune era redusă; în sectorul de nord, comunicațiile urmau în principiu văile cursurilor de ape; toate comunicațiile, față de direcția frontului, formau bune linii de rocadă, înlesnind mişcările laterale ale trupelor; în sectorul sudic, în afară de şoseaua şi calea ferată Focşani-Adjud, ca şi Focşani-Mărăşeşti-Tecuci, orientate de la sud către nord, care constituiau şi axul de deplasare în „Poarta" Focşanilor, celelalte rute erau dispuse, în general, oblic față de direcția de ofensivă germană, mai importante fiind drumurile din lungul râurilor Putna şi Şuşița. Pe măsură ce operațiile ar fi evoluat spre nord – ceea ce s-a şi întâmplat – formele de relief creşteau hipsometric, conducând către culmile sudice ale grupei centrale a Carpaților Orientali, adică într-un sector cu căi de acces tot mai puține şi mai dificile.

Referindu-ne din nou la amenajarea genistică din fâşia de apărare a Armatei 4 ruse, pe ale cărei poziții urmau să fie dislocate trupele Armatei 1 române, aceasta fusese doar parțial realizată, fiind pe alocuri discontinuă şi în totalitate lipsită de adâncime, ceea ce afecta însăşi stabilitatea efortului defensiv. Fusese organizată numai o primă poziție compusă din două tranşee continue, situate la aproxima-

[52] Pe larg, vezi fond *Microfilme*, rola P II. 5.187, c. 507-515.

tiv 150-200 metri una de cealaltă. Mai înapoi, la circa 700 metri, se găseau pozițiile rezervelor de regiment, formate dintr-o tranşee discontinuă, pentru ca, în adâncime, să fie executate doar unele lucrări ale acestor rezerve. În fața limitei dinainte a apărării fuseseră instalate unele baraje de sârmă ghimpată, dar şi acestea erau lipsite de adâncime[53].

Pregătirea Bătăliei de la Mărăşeşti

În cursul zilei de 23 iulie/5 august, aşa cum se menționează în rapoartele operative ale Armatei 1 române, pe linia frontului au fost menționate rare schimburi de focuri de arme, în timp ce artileria inamică a continuat să execute trageri regulate asupra tranşeelor, dirijate cu ajutorul unui avion şi a unui balon captiv, din direcția sud-vest Bilieşti şi Suraia, asupra bateriilor din subsectoarele de nord şi centru ale Corpului 7 armată rus (între Țifeşti şi Oleşeşti – sectorul Diviziei 13 ruse şi la nord de Făurei şi Pădurea Neagră – Divizia 34 rusă); înspre ora 19.00, au fost bombardate şi pozițiile din dreptul satului Buceşti. Mortierele germane au tras, de asemenea, cu intermitență asupra căii ferate Tecuci-Mărăşeşti, în timp ce şapte avioane de recunoaştere efectuau observarea aceloraşi sectoare ruseşti, întărind convingerea pregătirii unui puternic atac.[54]

Comandamentul român a dispus în tot acest timp executarea unor zboruri de recunoaştere cu Escadrilele „Farman 9" şi „Caudron 12" pe itinerariile Călmățui-Slobozia-Ciorăşti-Focşani-Făurei-Tecuci-Călmățui, încercând să descifreze eventualele mişcări de trupe şi trenuri, care

[53] „Cultura militară", nr. 6/1953, p. 28.

[54] AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.208, c. 367-369.

să indice intențiile ofensive ale inamicului. S-a observat o concentrare masivă de circa 100 vagoane de tren în gara de la Focşani, ca şi două convoaie de trăsuri (aproximativ 200 m lungime) dirijate de la Focşani înspre localitatea Cerdacul[55]. De asemenea, era reconfirmat şi faptul că, de câteva zile, inamicul lucra intens în dreptul flancului stâng al Corpului 7 rus (lucrări de apropiere)[56]. De semnalat, totodată, şi tentativele unor mici detaşamente germane, din cursul ultimelor două nopți, de trecere cu bărci peste râul Siret, în zona Vadu lui Roşca.

În paralel, trupele auxiliare ale Armatei 1 au continuat să lucreze la repararea drumului dintre Tecuci şi Nicoreşti, să instaleze firele de telegraf în vechile şi noile sectoare, iar pontonierii au început amenajarea unui pod peste Siret la Podu Vechi, la sud-vest de Nicoreşti[57].

Se părea că, totuşi, toropeala din atmosferă blocase orice tentativă de acțiune reală, dar avea să fie doar o aparență înşelătoare.

Chiar din acea noapte de duminică 23 spre luni 24 iulie (5 spre 6 august) 1917, urgia avea să se dezlănțuie: artileria germană şi-a intensificat tirul îndreptat asupra pozițiilor

---

[55] Ibidem, c. 370.

[56] De menționat că, încă din 16/29 iulie, comandantul Corpului 7 rus, bănuind un posibil atac la joncțiunea dintre Diviziile 13 şi 34 ruse, hotărâse ca sectoarele regimentelor din vecinătatea acestora să fie restrânse, iar subunitățile din rezervă să supravegheze zona din jurul Mărăşeştilor. Recunoaşterile aeriene ale inamicului, intensificate în zilele următoare în special în sectorul Diviziei 34, ca şi tragerile metodice executate între Siret şi linia ferată Focşani-Mărăşeşti au întărit această posibilitate.

[57] AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 209/1917, f. 96. Vezi şi Ibidem, fond *MCG*, dosar nr. 236/1917, f. 680 („Buletin de Informațiuni", nr. 269 din 25 iulie/7 august 1917).

ruseşti din lunca Siretului, executând un bombardament sistematic în timpul căruia au fost întrebuinţate şi proiectile cu substanţe toxice[58]. Tirul artileriei şi al lansatoarelor de mine avea să ţină aproape opt ore.

De la 4.30 dimineaţa următoare, când abia se crăpa de ziuă, aveau să fie lovite violent marile unităţi ruse dispuse pe malul stâng al Putnei, în special din zona Pădurea Neagră, producându-li-se distrugeri importante ale fortificaţiilor organizate, bateriilor dispuse în zona Ciuşlea, precum şi sensibile pierderi umane şi materiale[59]. Artileria rusă a răspuns, la rândul ei, cu violenţă, trăgând circa 20 000 de proiectile în decurs de zece ore[60]. În acelaşi timp, artileria germană şi-a prelungit tragerile şi asupra poziţiilor ocupate de forţe ale Armatei 1 române (Regimentul 9 infanterie şi Divizia 2 cavalerie), în sectorul Movilenii de Jos, Lieşti.

În aceeaşi dimineaţă de luni 24 iulie/6 august, după un prim atac început la ora 5.30, de apropiere a bazei de plecare, către ora 7.30, cele trei divizii din prima linie ale Corpului 1 rezervă german au declanşat ofensiva generală asupra dispozitivului Diviziei 34 ruse, de pe Putna, întins pe 15 km, de la Bilieşti până la şoseaua Focşani-Mărăşeşti, la punctul de legătură cu Armata 2 română. Atacul s-a executat în lungul Siretului, cu efortul principal pe direcţia Răduleşti-Străjescu-Doaga, prin utilizarea din nou a gazelor asfixiante, fiind omorâţi caii artileriei ruseşti, ceea ce va duce la pierderea unei mari părţi a gurilor de foc.

---

[58] Ibidem, fond *Microfilme*, rola P II. 5.208, c. 371.

[59] De remarcat că, în aceste condiţii, sesizând intenţia inamicului, ale cărui linii se aflau la distanţe între 800 şi 1 500 m de poziţiile sale, comandantul Corpului 7 rus a decis să deplaseze două batalioane din rezerva sa de la Mărăşeşti la Doaga.

[60] AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.208, c. 372.

Concepția comandamentului Armatei 9 germane pentru executarea misiunii ofensive primite, în conformitate cu obiectivele stabilite prin planul de operații al Grupului de Armate „Mackensen"[61], fusese concretizată în *Ordinul operativ* al generalului von Eben din ziua de 21 iulie/3 august[62], ce avea să fie completat ulterior prin noi măsuri şi precizări: astfel, Corpul 1 rezervă, împreună cu Divizia 217 infanterie, primise ca prim obiectiv să întoarcă frontul advers între Ciuşlea şi Şerbeşti şi să creeze un spațiu necesar pentru constituirea unui cap de pod pe stânga Siretului, în direcția Tecuci. Operația urma să fie începută de unitățile Corpului Morgen într-un sector larg de 12 km, între Bilieşti (pe Putna) şi Făurei; se sublinia că, *„dacă este posibil"*, acestea trebuiau să rupă defensiva Armatei 4 ruse şi „să ajungă dintr-un singur salt" pe râul Şuşița.

„Dificultatea operației, a cărei executare revenea Regimentului 1 rezervă – arată în memoriile sale de război comandantul Corpului 1 german – *consta în existența a două direcții de atac, ceea ce vădea un caracter neobişnuit. Astfel, prima direcție – nord-est – a fost stabilită în scopul cuceririi capului de pod din apropierea Tecuciului, iar cea de-a doua – spre nord – avea drept obiectiv atingerea liniei Cosmeşti-Mărăşeşti-Panciu, inclusiv executarea marşului de înaintare spre nord, în condițiile flancării de artilerie* [de către bateriile româno-ruse – *n.n.*] *de pe malul estic al Siretului"*.[63]

---

[61] Din decembrie 1916, şef al Statului Major General al Grupului de Armate „Mackensen" era generalul-maior Emil Hell, care îndeplinise înalte funcții de stat-major pe frontul de Est al Puterilor Centrale.

[62] AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.212, c. 70-71. De menționat că inițial ziua atacului general nu fusese încă definitiv fixată.

[63] Generalleutnant Curt von Morgen, *Meiner Truppen Heldenkämfe*, p. 123.

În acest timp, la stânga unităților Corpului Morgen, trupele Diviziei 217 germane, în cooperare cu cele ale Diviziei 62 austro-ungare – printr-o manevră ocolitoare cu flancul lor drept – aveau misiunea de a înainta energic şi de a închide valea Putnei.

Acțiunea Armatei 9 germane urma să se desfăşoare în continuare în trei etape, astfel:

– **în cea dintâi**, se viza cucerirea aliniamentului Mărăşeşti-Panciu, prin ruperea apărării Armatei 4 ruse în sectorul cuprins între râul Siret (în dreptul localității Bilieşti) şi Făurei (sector cu o lărgime de 12 km);

– **în cea de-a doua**, în cooperare cu Grupul Gerok, marile sale unități, după ce se regrupau, trebuiau să atace şi să încercuiască forțele Armatelor 2 română şi 4 rusă, pentru a închide ieşirile din munți, realizând, concomitent, un nou cap de pod la est de Siret, pe aliniamentul Movileni-nord Drăgăneşti-Matca-Negrileşti-Poiana;

– **în cea de-a treia**, se preconiza ca ofensiva din capul de pod câştigat să fie dezvoltată pentru a se cădea în spatele trupelor ruso-române dislocate între Siret şi Prut, în timp ce celelalte forțe ale Armatei 9 urmau să dezvolte ofensiva spre Adjud (pe direcția loviturii principale).

În tot acest interval de timp, Comandamentul General nr. 52 şi Grupul Schaer, de la flancul drept al Grupului de Armate „Mackensen", trebuiau să efectueze toate preparativele necesare pentru ca – în eventualitatea în care armatele româno-ruse cedau în fața frontului lor – să treacă râul Siret şi să le urmărească, contribuind, în acest mod, la nimicirea rezistenței de pe întregul front român.

În vederea atingerii acestor obiective, comandamentul Armatei 9 germane şi-a restructurat dispozitivul şi şi-a

dispus forțele de atac într-o fâşie cuprinsă între imediat sud Nămoloasa, de unde continua prin localitățile Suraia, Balta Rației, aici înscriindu-se pe malul drept al râului Putna, şi, urmând apoi acest curs de apă, până la imediat sud Ireşti, localitatea Valea Sării, la limita stângă a armatei. Lărgimea fâşiei avea o dezvoltare de front de circa 75 km şi o adâncime de aproximativ 30 km. Ofensiva urma să fie întreprinsă pe un front de 35 km.

În scopul trecerii la ofensivă şi al îndeplinirii obiectivelor propuse, comandantul Armatei 9 germane avea să adopte un dispozitiv operativ pe un singur eşalon cu o rezervă, în felul următor:

Corpul 1 rezervă german (Morgen), pe direcția loviturii principale a armatei, cu misiunea de a rupe apărarea ruso-română în sectorul ordonat (Bilieşti-Făurei), şi-a dispus efectivele pe două eşaloane şi o rezervă; în primul eşalon se aflau trei divizii (12 infanterie bavareză, 76 şi 89 infanterie), în al doilea fiind inițial o singură divizie (216 infanterie), concentrată pe flancul drept; în rezerva corpului de armată a rămas Divizia 115 infanterie.

Grupul „Râmnic" (Schaer), cu două divizii şi Comandamentul 52 german (cinci divizii), a fost dispus la dreapta Corpului 1 rezervă, pe aliniamentul cuprins între flancul drept al acestuia şi fluviul Dunărea, primind misiunea de a fixa inamicul pe acest aliniament şi a stabili joncțiunea cu vecinul din dreapta sa (Armata 3 bulgară, dispusă într-o fâşie din nordul Dobrogei).

Corpul 18 rezervă german (von Wenninger), cu trei divizii, era dispus la stânga Corpului 1 rezervă, având misiunea de a dezvolta ofensiva în funcție de progresele realizate de Corpul Morgen.

În rezerva Armatei 9 germane au fost dislocate forțe de tăria a două divizii, precum şi Corpul Alpin, aflat în curs de concentrare în raionul Focşani.

Din totalul unităților la dispoziția Armatei 9 (inclusiv cele în curs de concentrare), la ofensiva declanşată în zorii zilei de 24 iulie/6 august 1917 aveau să fie angajate forțe aproximativ de tăria a 12 ½ divizii diferite.

Încă o observație necesară analizei şi înțelegerii ansamblului operației: în momentul trecerii la atac, raportul de forțe (în plan operativ) era favorabil Armatei 9, şocul loviturii principale fiind suportat de către Divizia 34 infanterie rusă. Făcând acest raport în sectorul de rupere (sectorul Bilieşti-Făurei), constatăm că el era următorul:

Armata 9 germană	**Detalii compunere**	**Armata 4 rusă**	**Raport de forțe**	**Densități pe 1 km de front**	
				Armata 9 germană	**Armata 4 rusă**
45	batalioane	12	3,75/1	3,75	1
516	guri de foc de artilerie	72	7,16/1	43	6

*

La 23 iulie/5 august, în vederea ofensivei generale preconizate, feldmareşalul August von Mackensen, împreună cu Secția de Operații şi ofițerii statului-major al Comandamentului austro-ungar se deplasaseră pe linia frontului, pentru a se afla mai aproape de locul unde urma

să se producă ofensiva Puterilor Centrale; în acest scop, feldmareşalul german îşi fixase postul de comandă la sud de Focşani, în comuna Sihlele (azi Sihlea)[64], pe unde trecea calea ferată Buzău-Mărăşeşti.

Ajuns aici, avea să noteze în dimineaţa zilei următoare: „*Ordinul de executare a atacului peste Putna şi Siret a fost deja dat. Totul a fost chibzuit şi planificat. Trupele manifestă cel mai bun moral de luptă. Inamicul, se pare, nu se aşteaptă la atacul nostru. Toate forţele disponibile care fac parte din structura grupului meu sunt pregătite de luptă, beneficiind de o bună instruire în ceea ce priveşte caracteristicile terenului şi situaţia generală*"[65].

[64] AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.208, c. 363.

[65] Mackensen, *Briefe und Aufzeichnungen des Generalfeldmarschalle aus Krieg und Frieden*, p. 339.

BĂTĂLIA DE LA MĂRĂŞEŞTI

Analiza evoluției propriu-zise a operațiilor desfăşurate de cele două tabere combatante potrivnice, a caracteristicilor acțiunilor întreprinse de forțele angajate în bătălie şi a mijloacelor întrebuințate de acestea evidențiază faptul că operația defensivă a Armatei 1 române, în cooperare cu marile unități aliate ruseşti, de la porțile Moldovei, pe linia Siretului, poate fi structurată pe trei etape principale[66]:

---

[66] Asupra evenimentelor circumscrise marii bătălii, vezi la Const. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol. II, Bucureşti [f.a.], p. 490-592; Lt.colonel Radu Băldescu, *Războiul național*, vol. II, *Operațiunile din anii 1917, 1918 şi 1919*, Sibiu, 1934, p. 47-105; Generalul G.A. Dabija, *Armata română în războiul mondial 1916-1918*, vol. IV (cap. VIII), p. 331-642; Lt.-colonel Alexandru Ioanițiu, *Războiul României (1916-1918)*, vol. II, Bucureşti [f.a.], p. 319-348; General-maior rez. dr. Ion Cupşa, *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz* [Bucureşti], 1977, p. 41-81, ca şi propria noastră contribuție din *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, Bucureşti, 1987, p. 209-287, care a stat la baza acestei lucrări. Vezi mai recent contribuția eminentului istoric nord-american Glenn E. Torrey, *The Romanian Battlefront in World War I*, University Press of Kansas, 2012, cap. 13, precum şi sinteza noastră, Dumitru Preda, Costică Prodan, *Rumania en la Guerra de Unidad Nacional*, Havana, 2016, p. 98-108; pentru acțiunile Puterilor Centrale au fost utilizate, de asemenea, *buletinele săptămânale* ale Comandamentului Grupului de Armate „Mackensen", AMR, fond *Armata 9 germană*, dosar nr. 76/1917-1918, f. 8-47. A se vedea şi **Bibliografia selectivă** de la sfârşitul volumului.

Etapa I a Bătăliei de la Mărăşeşti: 24 iulie/6 august-30 iulie/12 august 1917

Prima etapă însumează acțiunile duse în comun de Armata 4 rusă şi Armata 1 română[67] şi a constat, în principal, în luptele de apărare duse mai întâi de diviziile ruse, care au suferit şocul ofensivei germane, apoi şi de forțele române, odată cu introducerea lor succesivă în operație, care – prin rezistența lor rapidă şi tenace – au micşorat ritmul înaintării forțelor duşmane şi le-au obligat să-şi mute treptat efortul spre nord-vest.

Izbită puternic frontal de forțele germane ale Corpului 1 rezervă, Divizia 34 infanterie rusă[68], cu rețelele de sârmă ghimpată şi tranşeele distruse, cu artileria şi legăturile dezorganizate, după o scurtă rezistență a pierdut cele trei tranşee ale primei poziții de apărare, iar către ora 10.00 s-a retras până pe aliniamentul Bizigheşti, Străjescu, Gârla Morilor; în înaintarea sa impetuoasă, inamicul a capturat

---

[67] Pentru atmosfera, încărcătura emoțională şi desfăşurarea luptelor, am folosit, alături de documentele din epocă, relatarea vie a ziaristului bănățean Cassian R. Munteanu, încadrat la Biroul de Informații al armatei, *Bătălia de la Mărăşeşti. Zilele de glorie ale Armatei I-a română (24 iulie-10 august v. 1917)*, Bucureşti, 1919, consemnările căpitanului Gheorghe I.N. Popa, publicate sub pseudonimul literar George Cornea, *Simfonia morții*, Bucureşti, 1920, precum şi pe cele ale tânărului (atunci) locotenent de rezervă Mihail Sadoveanu, aflat la conducerea ziarului „România – organ al apărării naționale" al Marelui Cartier General (1916-1917), reunite în volumul *File însângerate. Povestiri şi impresii de pe front*, Iaşi, 1917. Vezi şi antologia *Pe aici nu se trece! Mărturii, amintiri*, realizată de Constantin Căzănişteanu şi Dorina Rusu, Bucureşti, 1982.

[68] În fața asaltului impetuos german, Divizia 34 cerea sprijinul artilerie Diviziei 5 române (ora 8.30), de pa stânga Siretului, iar puțin mai târziu chiar Corpul 7 rus solicita intervenția unui regiment al Corpului 6 român pentru a umple golul produs, prin retragerea trupelor sale, între Movilenii de Sus şi pădurea Nemteanca.

şi o bună parte a artileriei. Copleşite, trupele ruse au cedat, distrugând şi podurile de la est de Ciuşlea[69].

Între timp, trupele germane, după ce au ocupat satul Ciuşlea, şi-au continuat asaltul, reuşind să atingă, în seara de 24 iulie/6 august, aliniamentul satul Străjescu-pârâul Gârla Morilor, punând stăpânire pe o zonă de aproximativ 10 km lungime şi cu o adâncime de 3 până la 10 km (flancul drept). Era evident o serioasă spărtură produsă în dispozitivul apărării, dar obiectivul fixat, crearea capului de pod pe râul Siret, prin intervenţia promptă şi eficace a trupelor române, nu avea să fie realizat[70].

---

[69] Comandamentul german avea să ordone echipelor sale specializate de geniu, aflate în Pădurea Neagră, construirea, în timpul nopţii, a unui pod pentru a înlesni trecerea râului Siret, dar tirul eficace al gurilor de foc româno-ruse va interzice realizarea acestuia.

[70] În acest momente dificile, şeful Misiunii franceze avea să sublinieze că, date fiind slăbiciunile arătate de unităţile ruse, singurele de încredere în apărarea frontului român, şi a destinului României înseşi nu rămâneau decât forţele Armatei 1 române *„bine încadrată, bine organizată, cu dorinţa de a se bate şi care ar putea să pună tot sufletul pentru a respinge inamicul...”*. Opinia sa de a se amesteca trupele ruse cu cele române pentru a le reda soliditatea avea, însă, să fie categoric respinsă de Comandamentul român, susţinut chiar de generalul Şcerbacev: generalul Presan avea să decidă menţinerea grupării marilor unităţi şi unităţi române, pentru ca printr-un efort concentrat să se asigure apărarea prioritară a centrului frontului român; în paralel, urmau să fie executate unele realocări de forţe şi mijloace în sud şi în nord (unde urmau să fie organizate o masă de manevră şi două linii defensive). În acelaşi raport nr. 17 din 25 iulie/7 august 1917, referindu-se la capacitatea comandamentelor român şi rus de a continua războiul, generalul Berthelot îşi exprima încrederea în fermitatea şi energia Regelui Ferdinand, în loialitatea şi solidaritatea guvernului Brătianu faţă de Aliaţi, precum şi în voinţa şi energia generalului Presan şi a Statului-Major român; în ce priveşte conducerea rusă, afirma că atât generalul Şcerbacev, cât şi statul lui major, deşi impresionaţi de incapacitatea trupelor lor de a reacţiona la ofensiva inamică, dovedeau că au rămas de partea eforturilor comune ale Antantei, luând noi măsuri de contracarare a efectelor ne-

Respingerea unităților Diviziei 34 ruse într-un interval de timp relativ scurt, mai puțin de 12 ore de lupte), pe un aliniament ce favoriza forțarea din mişcare a Siretului, a determinat comandamentul Armatei 1 române să ia măsuri urgente[71], de amploare, pentru a interzice pătrundere forțelor adverse pe malul stâng al râului. Între acestea se înscriu grăbirea, prin marşuri accelerate, a intrării artileriei pe poziții situate pe malul estic al Siretului şi desfăşurarea Diviziei 9 infanterie în apărare pe acest mal, în sectorul Movilenii de Sus, Bălțărețu, în legătură la stânga cu Divizia 2 cavalerie, cu misiunea de a acoperi direcția spre Tecuci, a ocupa înălțimile de pe stânga Siretului şi a apăra trecerile peste râu din sectorul Ciuşlea, Paraipanul, Mirceşti, localitatea Siret[72].

Chiar în după-amiaza zilei de luni 24 iulie/6 august, unitățile Diviziei 5 române au fost introduse succesiv în luptă, în sprijinul Diviziei 34 ruse. Acestea, aşa cum recunoştea şi şeful de stat-major al Corpului 7 armată rus, generalul-maior Feodor Iv. Rostovțev, „se retrag fără luptă. [...] Soldații nu mai ascultă de ofițerii lor, la adăpostul întunericului fug"[73].

---

gative produse şi pentru echilibrarea situației. Cu toate acestea, adăuga el, „demoralizarea e mare, ofițerii nu au încredere, lipseşte minimum de disciplină necesară pentru a putea fi siguri că vor lupta în condiții convenabile". ANB, fond *Microfilme Franța*, rola 176, c. 521-523.

[71] La ora 9.30, generalul Christescu trimitea la Tecuci, unde se afla postul de comandă al Corpului 7 rus, pe generalul Grigorescu pentru ca acesta să se orienteze asupra situației exacte şi a capacității reale a aliatului nostru de a riposta în situația critică creată. AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.208, c. 373-374.

[72] AMR, fond *Corpul 6 armată*, dosar nr. 2/1917, f. 34. Sectorul va fi prelungit până la localitatea Satu Nou; vezi şi Ibidem, fond *Microfilme*, rola P II. 5.208, c.373.

[73] Ibidem, fond *Marele Stat Major. Serviciul Bibliotecă*, dosar nr. 852, f. 43 (Raport al Corpului 6 armată adresat Armatei 1 române din 24 iu-

Regimentul 8 infanterie „Buzău"[74], în după-amiaza zilei, iar apoi, cu începere de la ora 20.00, Regimentul 32 infanterie „Mircea"[75] vor intra în dispozitiv de luptă, în contact direct cu trupele germane, în locul unor unități ale marii unități ruse, în timp ce Regimentul 3 vânători urma să se regrupeze în pădurea Prisaca. Cele două unități române vor ocupa aliniamentul Moara Albă, satul Doaga, Furceni, rezolvând astfel o situație deosebit de critică[76]. Toate încercările trupelor germane de a pune stăpânire pe trecerile peste Siret, din dreptul localităților Ciuşlea şi Movileni, aveau să eşueze.

Podurile fiind distruse, aşa cum am arătat, din ordinul Comandamentului rus, efortul forțelor inamice se dirijase în lungul cursului Siretului spre localitatea Doaga, pe care au şi ocupat-o. Spre seară, însă, contraatacul Regimentului 8 infanterie „Buzău" din Divizia 5 română, unul din legendarele atacuri la baionetă executate de ostaşii români în crâncena bătălie, a dus la alungarea forțelor vrăjmaşe din localitate.

---

lie/6 august). Comandantul Corpului 7 rus solicita disperat generalului Grigorescu să se intervină cu Divizia 5 la vest de Siret, pentru ca, în noaptea imediat următoare, aceasta să schimbe Divizia 34 rusă; acțiunea fusese ordonată de comandantul Armatei 1 de la ora 9.30; ulterior, acesta va lua cu promptitudine noi măsuri în sprijinul apărării. Ibidem, fond *Microfilme*, rola P II. 5.208, c. 373-377.

[74] Acesta primea misiunea de a ocupa poziții în capul de pod Bălțărețu, pe aliniamentul: Străjescu-valea Jugastrului-pădurea Călini, luând legătura şi cooperând cu Brigada Vasilevski din Divizia 34 rusă.

[75] *Regimentul 32 „Mircea". Jurnal de operațiuni, 15 august 1916-31 decembrie 1917*, ed. Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Mircea Cosma, Gavriil Preda, Lia Maria Dulgheru, Ploieşti, 2002, p. 237 şi urm. Cf. *Regimentul 32 dorobanți „Mircea". Istoricul regimentului de la înființare până în anul 1933*, Bucureşti, 1933.

[76] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 99. Detalii, vezi la AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.208, c. 377-380.

Este de subliniat şi faptul că, folosind din plin avantajul deţinerii malului estic mai înalt al râului Siret, Comandamentul român, cu ajutorul posturilor sale de observare şi al aviaţiei, a reuşit să interzică orice infiltrare şi să urmărească mişcările adversarului, barându-i înaintarea prin trageri eficace de flanc cu artileria de câmp şi cea grea.

Toate unităţile Diviziei 5 române au fost introduse în noaptea de 24 spre 25 iulie (6 spre 7 august) în dispozitivul de apărare, înlocuind în cea mai mare parte trupele Diviziei 34 ruse. Până în zori, regimentele române au ocupat aliniamentul: Gârla Morilor, nord localitatea Bizigheşti, Moara Roşie, Moara Albă, sud Doaga, pădurea Străjescu, valea Siretului. Pe malul estic al Siretului, Divizia 5 mai avea în rezervă artileria şi Regimentul 9 infanterie „Râmnicu Sărat", la Movileni.

În aceeaşi noapte, celelalte mari unităţi din compunerea Armatei 1 române se deplasau în marş accelerat către zona de luptă, cea mai avansată fiind Divizia 9 infanterie; aceasta reuşise să blocheze pe malul de est al Siretului trecerile peste râu, mai ales în zona podului de la Cosmeşti, până la aliniamentul Băltăreţu, vest Movileni. Tot în cursul nopţii, Divizia 14 infanterie română şi-a dispus o brigadă de infanterie şi un divizion de artilerie la Umbrăreşti, Tămăşeşti, iar restul trupelor, în pădurea Dorasca, în timp ce unităţile Diviziei 13 infanterie s-au deplasat către Matca.

În *Darea de seamă* a Armatei 1 române de la sfârşitul acelei prime lungi zile găsim înregistrat: *„Trupele Diviziei 34* [ruse] *au părăsit poziţia, descoperind cu totul flancul drept al Diviziei* [5]; *cele două batalioane din rezervă, aflate înapoia sectorului din dreapta, au intervenit pentru a umple golul produs. Lupta a continuat vie tot cursul zilei până la ora 18.00, când*

inamicul a atacat cu două coloane, fiecare aproximativ în forță de 3 batalioane, dirijându-le una spre Moara Albă şi alta pe Putna Seacă, dinspre Străjescu. Trupele Diviziei 5 au lăsat infanteria [germană] *să se apropie până la 100 de paşi, iar în urmă, deschizând un foc puternic de arme şi mitraliere, au contraatacat la baionetă şi au respins atacul inamicului dintre satul Doaga şi Străjescu. Inamicul a avut pierderi mari.* [...] *Aviația noastră, în plină acțiune de recunoaşteri aeriene* [...] *la sud-vest de Pădurea Neagră se semnalează adunări de trupe, ceea ce indică un atac al inamicului în acea regiune.* [...] *Recunoaşterile semnalează, de asemenea, activitate mare din partea inamicului între vechile poziții ruseşti şi cele actuale ocupate de inamic*"[77] .

Intervenția promptă, direct din marş a Diviziei 5 infanterie române a fost salvatoare, unitățile acesteia preluând sectoarele de apărare care, în majoritatea lor, fuseseră părăsite în dezordine de trupele aliate ruse[78].

---

[77] AMR, fond *Marele Cartier General*, dosar nr. 818, f. 245-246; Ibidem, fond *Armata 1*, dosar nr. 355/1917, f. 136-137. Cf. *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 100.

[78] Iată cum descrie în memoriul său din 1930 medicul general D. Dimitriu, la acea dată medicul-şef al Diviziei 5 române, aceste prime ciocniri cu inamicul: după ce s-a declanşat atacul german, informați de un general rus că „trupele mele au fugit, tranşeele sunt goale", comandantul Regimentului 8 infanterie şi ceilalți ofițeri din statul-major al său au luat inițiativa de a intra în luptă şi astfel ostaşii noştri *„de-a buşilea, fără şoaptă, au ocupat primele două rânduri de tranşee. Cum s-a crăpat de ziuă* – continuă relatarea – *valuri, valuri de germani, cu căştile pe ceafă, cântând, înaintau fără grijă, nebănuind existența soldaților români înaintea lor. Au fost lăsați să se apropie până la circa 100 m şi a început o răpăială de arme, puşti-mitraliere, mitraliere, grenade de mână, aşa încât, în 15-20 minute, valurile în întregime au fost transformate în mormane de cadavre"*. AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5. 211, c. 172-173. În aceeaşi dimineață s-au constituit şi primele posturi sanitare divizionare înaintate, unul chiar în capul podului de la Cosmeşti, unde se instala şi comandamentul marii unități, şi celălalt mai la nord, la Ionăşeşti, Ibidem, c. 174.

Către orele 2.30-4.00, inamicul avea să încerce din nou să ocupe satul Doaga, dar ostaşii Regimentului 8 „Buzău" au interzis înaintarea trupelor germane.

Zorii zilei de 25 iulie/7 august 1917 au găsit unităţile române în poziţiile ocupate pe aliniamentul ordonat (Moara Albă, Bizigheşti, Străjescu), salvând astfel o situaţie critică şi interzicând forţarea din mişcare a Siretului de către forţele Armatei 9 germane. Divizia 5 avea dispuse pe acest aliniament Regimentele 3 vânători[79], 8 infanterie „Buzău", 32 infanterie „Mircea", iar mai în adâncime şi Regimentul 7 infanterie „Prahova", toate la vest de Siret. Pe malul de est al Siretului se găseau, în rezerva diviziei, Regimentul 9 infanterie „Râmnicu Sărat" (în raionul localităţii Movileni) şi majoritatea artileriei diviziei.

Intervenţia în timp oportun a unităţilor române, aşa cum remarca şi Constantin Kiriţescu în ampla sa monografie a războiului de întregire, a fost salvatoare: „Bariera ruptă se refăcuse: Divizia 5 română umpluse spărtura. Linia ei era întinsă de la Moara Albă până la Siret, cu faţa spre sud, interceptând de-a dreptul direcţia de înaintare a tăvălugului inamic"[80] .

---

[79] Pentru a evita un atac prin surprindere al inamicului în cursul nopţii, în direcţia Doaga, şi pentru a nu pierde podul de fier de la Băltăreţu, Regimentul 3 vânători avea să fie grupat, în întregime, după ora 23.00, între pădurea Prisaca şi satul Doaga. De altfel, între orele 2.00-4.30, forţe vrăjmaşe aveau să încerce ocuparea satului Doaga apărat de Regimentul 8 infanterie, ca şi recucerirea satului Străjescu, toate asalturile acestora rămânând fără rezultat.

[80] Const. Kiriţescu, *op.cit.*, vol. II, p. 513. Trebuie remarcate, totodată, stăpânirea de sine şi măsurile operative luate de comandantul Armatei 1 române, care şi-au dovedit eficacitatea: după ce a expus situaţia creată Marelui Cartier General prin aparatul Hugues, l-a trimis pe şeful

Oficiosul „Bukarester Tageblatt" din 12 august avea să consemneze: „În ziua de 7 august [stil nou] rezistența dușmană s-a întărit. Puternice forțe inamice au fost aduse în marşuri forțate la locul spărturii pentru a îndigui înaintarea noastră şi a consolida rezistența rusă. În contraatacuri puternice, executate – după părerea infanteriştilor noştri – cu un avânt strălucit, românii au încercat să repare înfrângerea ruşilor din ajun"[81].

Pe restul frontului, primele acțiuni ofensive ale Armatei 9 germane au fost nesemnificative. În atari circumstanțe, Divizia 13 infanterie rusă a reuşit să-şi mențină pozițiile de apărare, ca şi marile unități ale Corpului 8 armată rus.

La sfârşitul acestei prime şi epuizante zile a operației defensive, celelalte mari unități ale Armatei 1 române

---

său de stat-major la Zorleni, lângă Bârlad, pentru a raporta personal Regelui Ferdinand, Înaltul comandant al frontului român, grava întorsătură de pe linia frontului apărat, supunându-i spre aprobare ordinele lansate. Aflat ca elev militar (avea 17 ani) la postul de comandă înaintat al Armatei 1 de la Călmățui, instalat în adăposturi subterane, fiul generalului Zadik avea să prezinte peste ani atmosfera existentă atunci: „Vestea ruperii frontului rusesc în dimineața de 24 iulie a provocat – în primele momente – o stare de nervozitate şi frământare apăsătoare. Apariția subită a generalului Christescu [...] a creat – ca prin farmec – o atmosferă de calm sânge rece şi moral ridicat. Alături de întregul comandament [...] am încercat atunci sublime sentimente de indescriptibil patriotism". Dr. Ion Zadic, *Armata 1 şi generalul Constantin Christescu în epopeea Mărăşeşti, 1.12. 1916-30.07. 1917 st.v.*, p. 13.

[81] AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.170, c. 512-513. Referindu-se la luptele angajate în vara lui 1917, în istoricul Regimentului 354 din Divizia 216 infanterie germană se evidențiază că „românii nu mai erau inamicul din anul trecut", subliniindu-se faptul că „românii şi-au apărat cu îndărătnicie Moldova". Ibidem, c. 510. Iar în alt document german, după ce se arată că Divizia 216 infanterie a smuls ruşilor capul de pod Prisaca (Bâltărețu), ruşii părăsind câmpul de luptă, „românii s-au bătut cu multă îndărătnicie ca să salveze Moldova". Ibidem, c. 509. De altfel, toate materialele de război din epocă de proveniență germană remarcă moralul şi puterea combativă ale armatei române renăscute.

se găseau dispuse astfel: Divizia 2 cavalerie, în apărare pe malul de est al Siretului, stabilise solid cu dreapta sa legătura cu unitățile Diviziei 9 infanterie. Divizia 14 infanterie cu o parte din forțe se găsea în raionul de concentrare de la Umbrăreşti, Tămăşani, iar cu restul unităților în curs de concentrare în pădurea Dorasca. Divizia 13 infanterie (română) avea o parte din forțe în curs de regrupare în raionul localității Matca, în timp ce alte unități se găseau în curs de deplasare spre acelaşi raion de concentrare. Brigada 1 călăraşi mărşăluia spre localitatea Torceşti, urmând să intre în subordinea Diviziei 2 cavalerie. În acest timp, două divizioane de artilerie grea (unul de 105 mm, celălalt de 120 mm), puse la dispoziția generalului Eremia Grigorescu, se aflau în marş spre Tecuci.

Din modul de dispunere a marilor unități ale Armatei 1 române se poate constata faptul că, deşi acestea se găseau unele deja angajate în luptă, altele în marş, altele în curs de regrupare sau intrate deja în raioanele de concentrare, situate la distanțe diferite de linia frontului, uneori destul de mari, încă din prima zi a declanşării operației ofensive a Armatei 9 germane, se contura ideea generală a comandamentului Armatei 1 şi anume de a-şi axa efortul pe direcția generală Cosmeşti, Mărăşeşti. În plus, din documentelc opcrative transmise la Marele Cartier General şi celelalte dispoziții luate de comandantul armatei în aceste ore dinamice, de teribile încleştări, reiese efortul pregătitor al unei riposte bine gândite şi organizate, care să evite pierderi „care nu şi-ar găsi nicio justificare".

După prima zi a operației ofensive, totodată, s-a conturat tot mai clar ideea inoportunității scoaterii de pe front

a unor mari unități din Armata 4 rusă, în scopul constituirii unei grupări mobile, care să fie deplasată pentru a opri preconizata ofensivă a Armatelor 3 şi 7 austro-ungare, ce urma să fie declanşată din sudul Galiției şi nordul Bucovinei. Marele Cartier General român a sesizat faptul că efortul principal al Puterilor Centrale pe frontul din Moldova va fi făcut aici, în sectorul Mărăşeşti, şi că de menținerea acestuia depinde practic soarta României.

De asemenea, s-a degajat şi mai mult părerea Înaltului Comandament român că, cel puțin, unele din marile unități ruse sunt nesigure pentru a garanta stabilitatea frontului şi că, astfel, oricând este posibilă o „defecțiune" în rândurile aliatului ale cărui trupe erau, într-o tot mai mare măsură, influențate de propaganda bolşevizantă; masa soldaților ruşi angajați în război de aproximativ trei ani dorea, tot mai mult, încheierea acestuia indiferent de rezultate. Şeful statului-major al Armatei 4 ruse, generalul Monkevitz, recunoştea, de altfel, că, în ajunul ofensivei proiectate în iulie 1917, comandamentele armatelor ruse erau copleşite de preocupări cu caracter politic, fiind asaltate de tot felul de delegații care impuneau mutarea şefilor neagreați de comitetele de soldați, iar agitatori diverşi, în legătură cu propagandişti inamici, răspândeau manifeste antirăzboinice; dar afirmă şi el, ca şi alți martori ai acelor evenimente, că acțiunile de acest gen nu prindeau în rândurile trupelor române.[82]

Lozinca lansată de Vladimir I. Lenin „mai bine o pace rea decât un război bun", cât şi chemările repetate lan-

---

[82] Ibidem, fond *Microfilme*, rola P II. 5.162, c. 33-35 („Unele unități chiar au declarat că sunt gata să se apere, însă nu vor lua ofensiva, căci aceasta e în contradicție cu programul partidelor socialiste" (!).

sate de Partidul Comunist (bolşevic), unele de-a dreptul demagogice, subminaseră mult moralul armatei ruse. Corpul de comandă, în special al generalilor şi ofiţerilor, fiind opus de politicienii bolşevici intereselor masei de soldaţi, a generat din partea trupei suspiciuni, neîncredere, deseori ofiţerii fiind socotiţi aprioric trădători. Toţi aceşti factori, la care se adăugau greutăţile inerente generate de război, deseori lipsa hranei, mizeriile generate de condiţiile igienice precare, lipsa ştirilor din ţară, dar mai ales subtila propagandă făcută de agitatorii speciali trimişi de comandamentele Puterilor Centrale în numele „frăţiei" dintre ţăranii şi muncitorii de pretutindeni, exploataţi de burghezie etc. au fost tot atâţia factori care vor duce în final la descompunerea armatei ruse[83].

În dimineaţa zilei de 25 iulie/7 august, apreciind că forţarea Siretului nu avea sorţi de izbândă din cauza tirului eficace al artileriei româno-ruse, feldmareşalul Mackensen, comandantul Grupului de Armate situat la flancul stâng al frontului român – care conducea nemijlocit ofensiva inamică –, avea să mute atacul, dat tot cu unităţile Corpului 1 rezervă, mai la vest de Siret, în sectorul Doaga, linia de cale ferată, cu direcţia spre Mărăşeşti[84].

Ofensiva Armatei 9 germane a fost reluată printr-o puternică pregătire de artilerie concentrată, de la ora

[83] Vezi şi la Général A.I. Dénikine, *La décomposition de l'armée et du pouvoir, février-septembre 1917*, Paris, 1922, passim; Glenn E. Torrey, *Armata revoluţionară rusă şi România 1917*, Bucureşti, 2005, p. 9-44 (cu o variată bibliografie asupra problematicii). Cf. AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 5.162, c. 70-71 (MCG. Secţia Informaţii, *Defecţiuni în armata rusă şi dificultăţile ce au decurs pentru armata noastră*).

[84] Colonel Laurenţiu Bârzotescu, *op.cit.*, p. 791-793.

8.20, mai ales asupra poziţiilor apărate de Divizia 5 română, fiind lovite cu precădere unităţile situate în zona localităţilor Doaga şi Bizigheşti. Apoi valuri ale infanteriei germane s-au avântat la atac pe valea Putna Seacă. Artileria română, cât şi cea rusă, având poziţii de trageri pe malul stâng al râului Siret, mal care, după cum am arătat, domina terenul din dreapta râului, au răspuns şi de această dată cu mare precizie; combinat cu un reuşit foc de mitraliere, tirul de baraj a produs inamicului o serie de noi pierderi, dezorganizându-i în anumite sectoare dispozitivul de trecere la ofensivă şi stăvilindu-i atacul[85].

Treptat, asalturile inamicului s-au extins şi asupra poziţiilor Regimentului 8 infanterie „Buzău" (aflate între Doaga şi valea Siretului). Concomitent, au fost atacate şi trupele ruse din Divizia 34 (vecinul din dreapta al Diviziei 5 române); atacul Diviziei 216 germane (prin Regimentul 354 infanterie) pentru reluarea satului Doaga a fost respins de mai multe ori de Regimentul 3 vânători. Dar cu tot efortul făcut de data aceasta, subunităţile care acţionau în dreapta Diviziei 34 ruse au cedat din nou, trupele germane înaintând până la 2 km nord de satul Bizigheşti, cotul Şuşiţei, satul Doaga.

Sesizând pericolul creat prin descoperirea completă a flancului, generalul Razu a ordonat Regimentului 7 infanterie „Prahova" (comandant: locotenent-colonel Nicolae Cornea) să acopere intervalul de front cu două batalioane, reuşind ca, prin lupte dârze, să oprească înaintarea unităţilor Diviziei 76 rezervă germane. Printr-un foc precis şi dens, luptătorii români au reuşit să stagneze pentru

---

[85] AMR, fond *Marele Cartier General. Secţia Operaţii*, dosar nr. 805/1917, f. 226-229.

moment atacurile îndârjite desfăşurate succesiv de către comandamentul inamic.

Dar către ora 11.30, după un nou bombardament violent, vrăjmaşul a reluat presiunea, podul de la Cosmeşti, peste Siret, fiind lovit cu obuze grele.

Pentru a frânge rezistența neaşteptată a trupelor române, Comandamentul german a continuat să introducă în acțiune noi unități din rezervă şi a reluat cu obstinație ofensiva Corpului 1 rezervă german, efortul principal fiind făcut în direcția localității Mărăşeşti. Cele trei divizii ale sale din primul eşalon (89, 76, 216) au atacat simultan, concentrându-şi loviturile pentru ruperea apărării trupelor româno-ruse în două sectoare distincte: Doaga, Străjescu (apărat de Regimentul 3 vânători) şi Moara Albă, Bizigheşti (apărat de Regimentul 32 „Mircea"). Pe câmpul de luptă, căldura devenise înăbuşitoare şi încleştarea celor două tabere îmbrăca dimensiuni epopeice: „Razele soarelui dogoresc pe luptători. Şiroaie de sudoare brăzdează fețele înnegrite. Gazele lacrimogene orbesc vederea şi înecă respirația"[86].

Documentele operative din epocă şi numeroase alte mărturii contemporane consemnează pentru posteritate momente dramatice, în care ofițerii şi soldații români, „disprețuitori ai morții, care nu țin seamă nici de glonț, nici de obuz şi nici de căldura solară", au ripostat focului duşman de toate calibrele, care răscolea adânc pozițiile noastre, hotărâți fiind să nu cedeze.

În atari împrejurări grave, Marele Cartier General transmitea Armatei 1 române ordinul categoric de a se rezista cu orice preț; în acest scop, trebuia concentrată

[86] Const. Kirițescu, *op.cit.*, vol. II, p. 510-511.

„cât mai grabnic, pe dreapta Siretului, o masă suficientă de manevră, cu care, împreună cu rezervele pe care le va aduna Armata 4 (rusă), să se poată contraataca viguros forțele inamice care înaintează în lunca Siretului"[87].

Zilele încrâncenate ale epopeei Mărăşeştilor erau acum în plină desfăşurare, probând capacitatea comandamentelor şi a ostaşilor noştri de a răspunde şi a rezista formidabilei presiunii a forțelor Puterilor Centrale.

Astfel, în sectorul apărat de Regimentul 32 infanterie „Mircea", atacul insistent al Diviziei 76 infanterie germane a fost barat, mai ales datorită eroismului şi spiritului de sacrificiu dovedit de militarii Batalionului 2 din acest regiment, care, după oprirea înaintării inamicului, l-au obligat să se retragă pe pozițiile de plecare la ofensivă. „Pierderile noastre sunt simțitoare – stă scris în *Jurnalul de operații* al regimentului –, dar avem mulțumirea sufletească că duşmanul, izbindu-se de voința hotărâtă de a păstra cu orice sacrificiu poziția sau de a muri cu toții pe poziție, se retrage după două lovituri de berbec în poziționea inițială, ca ursul în vizuina lui, pentru a-şi linge rănile sângerânde. Mai presus de toate, moralul este ridicat"[88].

Nemulțumit de acest eşec, după un nou bombardament de artilerie, comandantul Diviziei 76 germane a reluat, de la ora 13.00, atacul pentru a treia oară în ziua respectivă asupra pozițiilor Regimentului 32 „Mircea". Locotenent-colonelul Vasile Stamate, care se afla la comanda unității prahovene, a ordonat noi măsuri defensive, printre care şi introducerea în luptă a Batalionului 3, în scopul

---

[87] *Marele Cartier General al armatei române. Documente 1916-1920*, doc. 80. De asemenea, Brigada de grăniceri era pusă la dispoziția Armatei 1.

[88] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 103 (p. 215).

executării unui nou contraatac. Inamicul şi-a intensificat focul artileriei lovind podul de la Cosmeşti. Situaţia devenea critică în momentul în care artileria germană – aşa cum reiese din rapoartele de luptă – a început să tragă cu proiectile încărcate cu substanţe toxice de luptă. În aceste condiţii s-a dezlănţuit contraatacul Batalionului 3 infanterie, care a reuşit să respingă temporar forţele inamice până către Moara Albă[89].

Lipsa sprijinului de artilerie şi a focului automat i-a obligat pe ostaşii români să se retragă spre podul de la Cosmeşti. „Buletinul zilnic" consemnează laconic: „Artileria noastră a intervenit foarte târziu şi atunci foarte slab, neaducând niciun folos. În retragere, ceea ce scăpase din barajul duşman a fost decimat de barajul însuşi al artileriei noastre" (!).

În după-amiaza aceleiaşi zile, asalturile inamicului s-au extins şi asupra poziţiilor Regimentului 8 infanterie „Buzău" (aflate între Doaga şi valea Siretului). Concomitent, au fost atacate şi trupele ruse din Divizia 34 (vecinul din dreapta al Diviziei 5 române); acestea au cedat, însă, presiunii germane, retrăgându-se şi lăsând, astfel, descoperit flancul drept al Diviziei 5. Pentru a evita întoarcerea flancului său, comandantul diviziei, generalul Aristide Razu, a introdus în luptă mai întâi două batalioane din Regimentul 7 infanterie, aflat în rezerva diviziei (Batalionul 1, maior Teodor Teodorian şi Batalionul 3, locotenent-colonel Nicolae Constantinescu), apoi şi pe cel de-al treilea (Batalionul 2, maior Constantin Malamuceanu); printr-un

[89] AMR, fond *1053. Jurnalul de operaţii al Regimentului „Mircea" nr. 32*, dosar nr. 6, f. 150-151. Cf. *Regimentul 32 „Mircea..."*, p. 243-244; *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc.103.

viguros contraatac, acestea au izbutit să oprească, cu serioase pierderi şi doar pentru moment, înaintarea trupelor Diviziei 76 germane.

Efortul conjugat al Diviziilor 76 rezervă şi 89 infanterie germane a reuşit însă să respingă dreapta Diviziei 5 române, creând, spre ora 16.00, o situație deosebit de gravă. În aceste condiții, a fost introdusă în luptă o nouă brigadă de infanterie din Divizia 9 română, care, după ce a trecut Siretul pe podul de la Cosmeşti, sprijinită de tirul eficace al unui divizion de artilerie al Diviziei 14 române, a ajuns să refacă apărarea pe un nou aliniament, oprind valurile de asalt ale diviziilor inamice.

La sfârşitul celei de-a doua zile a ofensivei, forțele adverse reuşiseră să pătrundă pe o adâncime de 2-3 km, linia frontului fiind stabilizată, totuşi, pe aliniamentul imediat nord Bizigheşti, cotul râului Şuşița, valea Jugastrului, marginea de nord a satului Doaga.

Confruntarea din cursul zilei de 25 iulie/7 august a fost deosebit de sângeroasă. În luptele purtate, Divizia 5 infanterie a pierdut 1 770 militari (din care 34 ofițeri), morți, răniți sau dispăruți. Cele mai mari pierderi le-a suferit acelaşi Regiment 32 „Mircea" – 1 005 militari (din care 870 dispăruți)[90]. Între cei căzuți la datorie s-au numărat locotenent-colonelul Vasile Stamate, comandantul unității, maiorul Atanase Ionescu, comandantul Batalionului 3 din acelaşi regiment, căpitanii Ion Andreescu şi Dumitru Lăceanu, locotenenții Constantin Dobrescu, Nicolae Bedreagă şi

[90] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 102; *Regimentul 32 „Mircea"...*, p. 246-256.

Gheorghe Nicolau, locotenentul de rezervă Gheorghe Hogaş, sublocotenentul Octavian Cocărăscu (citat anterior prin *Ordin de zi* pe Armata 1 română pentru refuzul său de a fi trecut la partea sedentară, întrucât mai avea trei fraţi pe front), sute şi sute de soldaţi şi gradaţi[91].

Reconstruit în rezerva Diviziei 5, Regimentul 32 „Mircea", pus din seara de 26 spre 27 iulie/8-9 august sub comanda maiorului Constantin Malamuceanu, până atunci comandant al Batalionului 2/Regimentul 7 infanterie, avea să fie regrupat în pădurea Prisaca, participând activ la luptele din zilele următoare (28 iulie/10 august-1/14 august) şi acoperindu-se de glorie nemuritoare[92].

*

În urmă cu peste două decenii, după cercetarea a noi documente de luptă din acele zile de foc (buletine zilnice, dări de seamă operative, comunicate ale Marelui Cartier General etc.), precum şi a unor mărturii aparţinând unor participanţi direct la memorabilele lupte intrate în conştiinţa populară ca expresie a eroismului ostaşilor români în apărarea pământului ţării, am revenit asupra episodului desemnat îndeobşte drept legendarul „atac al cămăşilor albe" din Regimentul 32 infanterie „Mircea" şi

---

[91] Colonel (r) Gheorghe Suharu, colonel (r) Emil Costăchescu, *Urmaşi ai oştenilor lui Mircea cel Bătrân*, Bucureşti, 1979, p. 95.

[92] Drapelului unităţii i s-a conferit Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a, la 9/22 octombrie 1917, pentru „vitejia şi elanul remarcabil cu care au luptat atât ofiţerii, cât şi trupa [...] pe poziţiile de la Străjescu, Moara Roşie şi valea Jugastrului, între 24 iulie şi 3 august. Deşi a avut pierderi mari, a rezistat, totuşi, pe poziţie, ţintuind pe loc numeroase trupe germane ce atacau fără întrerupere, găsind încă energia de a mai desfăşura două atacuri legendare asupra satului Moara Roşie în zilele de 28 şi 29 iulie".

„fixat" pentru acea zi de 25 iulie/7 august, inclusiv asupra datării acestuia, restituind adevărul asupra evenimentului respectiv[93]. De aceea, ținem să subliniem că ofițerii şi soldații bravului Regiment prahovean 32 infanterie, care, în toate acele zile de lupte continue pe viață şi pe moarte, au dat dovadă de un spirit combativ impresionant, s-au găsit adesea în situația de a lupta numai în cămăşi, la baionetă, apariția „fantomelor albe" provocând panică în rândurile trupelor adverse: aşa s-a întâmplat şi în zilele de 28-29 iulie/10-11 august[94], dar îndeosebi la 31 iulie/13 august, aşa cum este înscris în Anexa la „Buletinul de informațiuni" al Marelui Cartier General, care citează *„cazul eroicului Regiment 32 «Mircea» ai cărui ofițeri şi soldați, lepădându-şi rănițele, căştile şi hainele, au pornit la atac numai în cămăşi, cu baioneta la arme, punând pe goană pe inamic*[95]*."*

---

[93] Dumitru Preda, *O îndreptare la faimosul atac al „cămăşilor albe" de la Mărăşeşti*, în „Revista de istorie militară", nr. 3-4 (37-38)/1996, p. 41-44; nr. 1(41)/1997, p. 15-17; din păcate, ultima parte nu a mai apărut în 1997, dar cu ştiința noastră şi aducând propriile investigații, comandorul Gheorghe Vartic a contribuit la descifrarea situației reale: *Un erou al Bătăliei de la Mărăşeşti: maiorul Constantin Malamuceanu*, în *1917 pe frontul de Est* (coord. Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu), Focşani, 1997, p. 173-183. Cu toate acestea, merituoşii autori care au publicat *Jurnalul de operații* al Regimentului 32 infanterie, citat mai sus, nu au făcut necesara preluare critică, perpetuând o grosolană încercare de modificare a memoriei istorice, prin rescrierea la începutul anilor '30, din ordin (!) a paginilor care au deplasat atacul „fantomelor albe" în 25 iulie/7 august. Vezi şi broşura *Regimentul 32 dorobanți Mircea. Istoricul regimentului de la înființare până în anul 1933*, Bucureşti, 1933, care trecea cu vederea faptele săvârşite de ostaşii acestei brave unități sub comanda maiorului Constantin Malamuceanu în zilele de 27-31 iulie/9-13 august 1917.

[94] Colonel Em. Cristodulo, fost comandant de companie, *Cu prilejul unui jubileu: Adevărul asupra atacurilor legendare ale Regimentului 32 dorobanți „Mircea" la Mărăşeşti*, în ziarul „Cuvântul" (Bucureşti) din 16 iulie 1933.

[95] AMR, fond *MCG*, dosar 236/1917, f. 709.

În plus, relevăm faptul că, pentru a se evita lovirea propriilor linii, aşa cum se întâmplase în 25 iulie/7 august, şi pentru a se facilita reglarea tragerilor asupra forţelor asaltatoare care înaintau dinspre lanurile înalte de porumb de pe dreapta Siretului, comandamentul artileriei româno-ruse, aflată pe malul stâng, mai înalt cu 40 m faţă de cel drept, a solicitat ca ostaşii noştri să-şi lepede vestoanele pentru a fi reperaţi cu promptitudine, ceea ce a şi fost îndeplinit, în condiţiile căldurii sufocante amplificate de torentele de foc. De altfel, documentele din epocă au consemnat precizia tirului de distrugere şi de însoţire a infanteriei, precum şi buna colaborare între tunarii celor două armate aliate.

*

Într-o telegramă transmisă Regelui Ferdinand (prin sistemul Hugues[96]), ca şi Marelui Cartier General român şi comandamentului rus, în care rezuma situaţia luptelor în curs şi măsurile întreprinse pentru stoparea înaintării adversarului, generalul Christescu avea să sublinieze lămuritor conduita care îl caracteriza în fruntea Armatei 1: „*Intenţia şi părerea mea rămân neschimbate, adică a se contraataca inamicul de îndată ce se va dispune de forţe suficiente şi după un plan de ansamblu bine chibzuit*"[97]. Dar tot el adăuga: „Aceasta s-ar putea face chiar în dimineaţa de 27 iulie,

[96] Este vorba de aparatul teleimprimator inventat de David Edward Hughes (1831-1900), în a doua jumătate a sec. XIX, un sistem superior celui Morse (mesajele trimise erau imprimate graţie unei claviaturi cu 28 de taste, iar numărul cuvintelor pe minut se dubla). Aparatul s-a bucurat mai întâi de aprecierea autorităţilor din Franţa (de aici şi grafia Hugues), unde a fost şi brevetat.

[97] Ibidem, fond *Armata 1*, dosar nr. 197/1917, f. 132.

dacă trupele cu care trebuie să coopereze Armata 1 se vor găsi în măsură să atace"[98].

Rezistența trupelor române în primele două zile ale operației de la Mărăşeşti s-a dovedit deosebit de dârză, iar rezultatul luptelor s-a repercutat imediat şi asupra concepției acțiunii Armatei 9 germane[99]. Astfel, Comandamentul Suprem german, prin generalul Erich Ludendorff, avea să recomande introducerea unor corective în planul de operații de pe frontul român, precizându-i feldmareşalului Mackensen să preseze cu toate puterile spre nord, atingându-se ca obiectiv aliniamentul Mărăşeşti-Panciu şi a nu arunca puternice forțe pe malul stâng al Siretului[100].

Încă din seara de 25 iulie/7 august trupele inamice care făcuseră parte din rezerva generală, dislocate în regiunea Focşani, şi anume Diviziile 212 infanterie germană, 13 trăgători austro-ungară, 115 infanterie germană şi Corpul Alpin, aveau să fie regrupate în vederea operațiilor preconizate, în timp ce forțele Armatei 1 române au continuat în marşuri accelerate să se deplaseze spre Cosmeşti, în vederea trecerii Siretului. Rapoartele înaintate comandamentelor române consemnau: *„Mai presus de toate, moralul este ridicat"*.

La 26 iulie/8 august, ofensiva Armatei 9 germane a fost reluată în baza *Directivei operative nr. 3030* a Grupului de Armate „Mackensen", care prevedea continuarea ofensivei de către aceasta cu Diviziile 76, 89 şi 115 în direcția nord,

---

[98] Ibidem (Telegrama nr. 85 a fost expediată Regelui, MCG român, Marele Cartier al Frontului român, adică ruşilor).

[99] Mackensen, *Briefe und Aufzeichnungen des Generalfeldmarschalle aus Krieg und Frieden*, p. 335-336.

[100] Vezi Generalul Gheorghe A. Dabija, *op. cit.*, vol. IV, p. 404-405.

nord-vest spre Clipiceşti, Diocheți, concomitent cu trecerea la ofensivă a Grupului Gerok în lungul văii Oituzului (aceasta a marcat începerea operației de apărare a Armatei 2 române de la Oituz[101]) şi trecerea la apărare cu Diviziile 212 şi 216 de la flancul drept al armatei. Concomitent, Corpul Alpin şi Divizia 13 trăgători austro-ungară, aflate în rezerva generală şi dislocate în zona Focşani, au primit ordin pentru regrupare în vederea primirii unor noi misiuni.

Din directiva comandantului Grupului de Armate, se poate remarca renunțarea la ideea forțării Siretului şi schimbarea direcției loviturii principale de pe direcția Focşani, Mărăşeşti, Adjud pe direcția Clipiceşti, Diocheți, în scopul realizării joncțiunii cu Grupul Gerok, vizând încercuirea şi nimicirea forțelor principale ale Armatelor 4 rusă şi 1 română.

La rândul său, Marele Cartier General român a emis (la 25 iulie/7 august 1917) *Ordinul de operații nr. 40*, prin care se ordona ca Armata 1 română, în cooperare cu Armata 4 rusă, să pregătească o contralovitură în lungul Siretului[102], iar Armata 2 română să-şi retragă centrul şi stânga până pe aliniamentul dealul Slatinei (cota 885), vârful Momâia (cota 625), realizând joncțiunea cu flancul drept al Armatei 4 ruse[103]. Ulterior, considerându-se realistă cererea generalului Averescu, adresată direct Regelui Ferdinand, de a rămâne pe aliniamentul cucerit în urma ofensivei de la

---

[101] Vezi, pe larg, în *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 611-631; Colonel dr. Vasile Mocanu, *Anotimpurile de foc ale Oituzului*, Bucureşti, 1984, p. 184-199.

[102] AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 197/1917, f. 131; *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 101; vezi şi dispozițiile *Ordinului de operații nr. 11* din 25 iulie/7 august al Armatei 1, *Ibidem*, doc. 102 (p. 211).

[103] *Ibidem*.

Mărăşti, ordinul privind retragerea trupelor sale în noaptea următoare avea să fie anulat; în consecință, Armata 2 a rămas pe pozițiile cucerite, dar şi-a extins fâşia de apărare spre flancul stâng, până la Ireşti, preluând, de asemenea, fâşia de apărare a Corpului 8 armată rus, scos de pe front pentru refacere[104].

Trebuie menționat faptul că rapoartele operative au semnalat şi primele lupte aeriene, fiind doborâte două aparate inamice, unul la Făurei, celălalt la 12 km nord de Mărăşeşti[105].

De asemenea, în cursul nopții de 25-26 iulie/7-8 august, noi unități ale Diviziei 9 infanterie române au fost introduse în luptă, marea unitate intrând în dispozitiv în sectorul Mărăşeşti, Cosmeştii din Vale şi astupând complet golul produs de retragerea Diviziei 34 ruse.

Totodată, Armatei 1 română i-a fost subordonată Divizia 34 infanterie rusă, care, împreună cu Diviziile 5 şi 9 infanterie române, au fost puse sub comanda generalului Eremia Grigorescu, iar Divizia 14 infanterie română a fost introdusă în operație preluând fâşia Satu Nou, Movilenii de Sus, Bilieşti, în scopul de a interzice direcția Focşani, Tecuci. În aceeaşi noapte, a fost introdusă în operație şi Divizia 71 infanterie rusă (din rezerva Armatei 4 ruse), care a preluat parțial fâşia în care luptase Divizia 34 rusă[106].

Marele Cartier General român avea în vedere realizarea unei contralovituri viguroase a Armatei 1 împreună cu rezervele Armatei 4 ruse, susținută de artileria grea a ar-

---

[104] *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 585.

[105] AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 355/1917, f. 139.

[106] Ibidem, fond *Marele Cartier General. Secția Operații*, dosar nr. 805/1917, f. 225-227.

matei (pe malul stâng al Siretului) şi de bateriile Diviziei 14 române, pentru a se păstra, cu orice preţ, capul de pod de la Cosmeşti-Băltăreţu. Evoluţia evenimentelor, însă, avea să determine o amânare a planului preconizat, aşa cum vom detalia mai jos.

În ziua de miercuri 26 iulie/8 august 1917, Corpul 1 rezervă german, după o puternică pregătire de artilerie care a durat până la ora 12.00, a reluat ofensiva având ca obiectiv cucerirea aliniamentului Clipiceşti, Diocheţi. Ofensiva corpului german (având în primul eşalon Diviziile 76 rezervă, 89 şi 115 infanterie, iar în rezervă Divizia 216 infanterie), se conjuga cu efortul Grupului Gerok în sectorul Oituzului. Reţinem concepţia comandantului Armatei 9 privind întrebuinţarea rezervei (Divizia 216), nu în scopul intensificării efortului de pe direcţia principală de efort, ci pentru asigurarea flancului drept al grupării ofensive şi, concomitent, pentru cucerirea unui cap de pod (peste Siret) în dreptul pădurii Prisaca.

După eforturi deosebite şi suferind pierderi importante (mai ales din cauza numeroaselor contraatacuri ale Diviziilor 5 română şi 71 rusă, cât şi focului grupării de artilerie[107] de pe malul stâng al Siretului, executat cu mare precizie), forţele germane au reuşit, totuşi, să pătrundă la joncţiunea dintre cele două mari unităţi aliate, interceptând drumul ce făcea legătura între Bizigheşti şi Pătrăşcani şi ameninţând, astfel, să întoarcă flancul drept al Diviziei 5 infanterie.

---

[107] Gruparea de artilerie de pe malul stâng al Siretului era formată din 17 baterii de artilerie de diferite calibre (cu precădere 105 şi 155 mm) şi era dispusă în poziţii de tragere situate între localităţile Cosmeşti şi Movileni. Poziţia dominantă a terenului permitea executarea observării pe o mare adâncime şi deschiderea focului prompt cu o mare precizie.

Pentru a evita o asemenea situație, în după-amiaza zilei, către ora 18.00, Divizia 71 infanterie rusă a executat un contraatac[108] dinspre Pătrăşcani pe valea Şuşiței Seci, obligând unitățile de la flancul stâng al Diviziei 89 germane să se replieze. Succesul a fost însă efemer, deoarece prin efortul combinat al Diviziilor 89 şi 76 germane, care şi-au introdus în luptă noi rezerve, nu numai că trupele ruse au fost respinse din intrândul realizat, dar inamicul a pătruns adânc în pozițiile acestora ocupând satele Pătrăşcani şi Bătineşti.

În scopul opririi înaintării forțelor germane au intervenit chiar în cursul serii unități din Divizia 9 infanterie română care au reuşit să restabilească echilibrul în acest sector. În noaptea de 26 spre 27 iulie/8-9 august ultimele elemente din această divizie au intrat în luptă[109] şi au înlocuit trupele Diviziei 71 ruse[110]. Divizia 9 împreună cu Divizia 5 infanterie constituiau acum Corpul 6 armată, comandat de generalul Eremia Grigorescu.

Pe frontul Diviziei 14 infanterie române, acțiunile forțelor germane s-au „limitat" la executarea unor puternice bombardamente de artilerie folosind şi proiectile cu substanțe toxice de luptă, la care artileria noastră a răspuns cu eficacitate.

Concomitent cu efortul forțelor principale ale Armatei 9 germane în zona Mărăşeşti, Grupul Gerok a trecut la ofensivă, cu intenția de a ocupa localitățile Târgu Ocna şi Oneşti (pe valea Trotuşului) şi apoi de a ajunge la Adjud,

---

[108] Lt.-colonel Alexandru Ioanițiu, *op. cit.*, vol. II, p. 325.

[109] AMR, fond *MCG*, dosar nr. 818/1917, f. 256. Trecerea trupelor române peste râul Siret s-a efectuat pe podul de vase construit de pontonierii noştri între Ionăşeştii de Jos şi Modruzeni.

[110] Ibidem, fond *Armata 1*, dosar 355/1917, f. 142 (Dare de seamă a Comandamentului Armatei 1 asupra evenimentelor petrecute din ziua de 26 iulie, ora 19.00, până în ziua de 27 iulie, ora 19.00).

ceea ce ar fi amenințat foarte grav întreaga defensivă de la Mărăşeşti. Concentrându-şi efortul într-un sector cu o dezvoltare frontală de 7 km, în care se aflau unități din Diviziile 6 şi 7 infanterie române, Grupul Gerok a reuşit să realizeze o pătrundere, totuşi nesemnificativă[111].

Ziua de joi 27 iulie/9 august 1917 s-a caracterizat printr-un pronunțat „război de poziție", inamicul reluând de mai multe ori ofensiva, dar fiind contraatacat de fiecare dată şi nevoit, astfel, deseori, să revină pe baza de plecare la ofensivă. În prima parte a zilei, acțiunile inamicului au fost neînsemnate. Numeroasele deplasări de subunități, regruparea unor forțe în adâncimea dispozitivului german arătau intenția comandantului Corpului 1 rezervă german (generalul Curt von Morgen), de a relua ofensiva cu toate cele trei divizii (76, 89 şi 115) din eşalonul întâi al corpului astfel: cu Divizia 76 infanterie să cucerească aliniamentul Satu Nou, Bătineşti, în timp ce Divizia 89 infanterie urma să creeze un cap de pod peste Siret în zona localității Tişița şi, concomitent, să pună stăpânire pe înălțimile de la imediat nord valea Şuşiței cu Divizia 115 infanterie.

La ora 13.00, inamicul a început un bombardament de artilerie, care viza cu precădere pozițiile organizate pe marginea de sud-vest a localității Mărăşeşti, dar mai ales podul de la Cosmeşti de peste Siret. După aproape şase ore de bombardament aproape continuu, la ora 18.45, forțele germane au trecut la atac, înaintând în valuri, cu două divizii de infanterie în lungul căii ferate Focşani-Adjud (Divizia 76 la est, iar Divizia 89 la vest de calea ferată), reuşind

[111] Vasile Mocanu, *op.cit.*, p. 193-199; Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, p. 255-258.

după lupte deosebit de grele să respingă flancul stâng al Diviziei 71 infanterie ruse şi să iasă cu parte din trupele Diviziei 89 germane la nord-vest de localitatea Pătrăşcani.

Atacul declanşat de Divizia 76 rezervă germană (la est de calea ferată) s-a izbit însă de rezistența ostaşilor Diviziei 9 române[112], care, prin Brigada 10 infanterie (comandant: generalul Stan Poctaş), au contraatacat cu multă energie, în special în sectorul Regimentului 34 „Constanța" (comandant: colonel Virgiliu Dumbravă); acesta a reuşit, printr-un puternic foc de baraj (de artilerie şi mitraliere), să oprească înaintarea trupelor germane, iar apoi, odată cu introducerea Regimentului 9 vânători şi a unui batalion din Regimentul 36 infanterie „Vasile Lupu", să restabilească situația. „*Spectacolul* – avea să noteze unul din martori – *este înfiorător şi măreț.* [...] *Toată poziția e jalonată de fumul proiectilelor de toate calibrele ce se sparg în liniile noastre şi inamice. Şrapnele, obuze, brizante şi asfixiante cu fumurile lor albe, negre şi portocalii, jalonează linia de bătaie până la calea ferată Focşani-Mărăşeşti şi mai departe, până la Crucea de Jos, sub Panciu*"[113].

Oprit în fața pozițiilor Regimentului 34, inamicul şi-a concentrat efortul asupra vecinului din stânga, Regimentul 36 infanterie „Vasile Lupu"[114], care, deşi a executat un puternic contraatac, a fost nevoit să se replieze până pe aliniamentul căii ferate Mărăşeşti-Tecuci, unde s-a amplasat pe o nouă poziție de apărare. Concomitent, s-a retras, sub presiunea forțelor germane, şi Regimentul 7 infanterie,

---

[112] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 110 (p. 227-228).

[113] Locotenent-colonel Ştefan Paraschivescu, *La porțile Moldovei. Jurnal de război*, Brăila [f.a], p. 66.

[114] Vezi la Colonel I. Georgescu, *O pagină din Bătălia de la Mărăşeşti. Luptele Regimentului „Vasile Lupu" nº 36 în zilele de 26, 27 şi 28 iulie/8, 9 şi 10 august 1917*, extras din revista „România Militară", nr. 1/1925, p. 8-14.

aflat la flancul stâng al Diviziei 5 române, până pe liziera pădurii Călini.

Rămas cu flancurile descoperite, Batalionul 2 (comandat de maiorul Gheorghe Mihail[115]) a rezistat eroic, ceea ce a permis comandantului regimentului să organizeze un nou contraatac cu Batalioanele 1 şi 3 infanterie (la care ulterior s-a raliat şi Batalionul 2), reuşindu-se în cele din urmă ca inamicul să fie respins până pe poziţiile de pe care plecase la atac. Dar iată cum este relatat eroicul episod în *Jurnalul de operaţii* al Diviziei 9 infanterie: „Acest contraatac s-a produs aproape în acelaşi timp cu al căpitanului Ştefănescu (comandantul Batalionului 1). Batalionul înaintează la atac, respinge pe duşman şi restabileşte legătura între sectoare. Atacul maiorului Gheorghiu (comandantul Batalionului 3), s-a făcut în aşa condiţiuni încât fuga duşmanului a făcut pe maiorul Mihail (comandantul Batalionului 2, care rezistase şi-şi menţinuse poziţia de apărare) să contraatace şi el şi să treacă de întâia linie de tranşee inamică. În acest contraatac, batalionul maiorului Gheorghiu nu a mai rămas decât cu un singur ofiţer, ceilalţi fiind morţi sau răniţi"[116].

În luptele pline de încrâncenare din 27 iulie/9 august, comandanţii unităţilor şi subunităţilor care au ripostat cu dârzenie s-au aflat la loc de cinste în primele rânduri, însufleţindu-şi oştenii. Astfel, companiile locotenenţilor Panaitescu şi Purice, din Batalionul 1, comandat de căpita-

---

[115] Este vorba de maiorul **Gheorghe Mihail** (1887-1982), care avea să fie grav rănit în următoarea zi, pentru a doua oară; ulterior, general de armată şi şef al Statului Major General al Armatei (23 aug.-6 sept. 1940, 23 aug.-12 oct. 1944), demisionând în urma neînţelegerilor cu Comandamentul sovietic.

[116] AMR, *Jurnalul de operaţii al Diviziei 9 infanterie*, f. 135.

nul Ştefan Ştefănescu, Regimentul 34 infanterie „Constanța", întărite cu mai multe grupe de mitraliere, „au atacat cu atâta avânt – se arată în *Jurnalul de operații* al diviziei – încât au antrenat şi trupele ruse ce se retrăgeau, depăşind linia amică şi intrând chiar în prima poziție inamică, de unde au şi luat 62 [de] prizonieri, cu un ofițer"[117]. Viteazul comandant al Batalionului 3 a căzut ca un adevărat erou la datorie, fiind citat prin ordin de zi[118].

În cursul acestei zile, s-a remarcat în mod deosebit generalul Stan Poetaş, comandantul Brigăzii 9 infanterie, care, conducându-şi cu fermitate unitățile şi prezent permanent în mijlocul trupei, a reuşit să inspire încredere militarilor în posibilitățile lor de a rezista presiunii germane. La fel, locotenent-colonelul Ioan Georgescu, comandantul Regimentului 36 infanterie, deşi rănit în două rânduri, a rămas alături de bravii săi oşteni până spre seară, când, lovit din nou în plămâni, a fost evacuat la ambulanțele din spatele frontului.

Drept urmare, cu toate eforturile insistente făcute de inamic pentru a pătrunde, în special în intervalul dintre Diviziile 9 şi 5 infanterie române, deşi unitățile române au cedat în unele sectoare, trupele germane nu şi-au atins obiectivul propus[119]. Succesul repurtat, aprecia generalul Ion Cupşa, s-a datorat caracterului activ al apărării, cooperării strânse între infanterie şi artilerie, conducerii ferme a unităților şi subunităților române, conjugată cu eroismul ostaşilor, ofițeri şi soldați[120].

---

[117] Ibidem, f. 133.

[118] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 112.

[119] AMR, *Jurnalul de operații al Diviziei 9 infanterie*, f. 132.

[120] General-maior rez. dr. Ion Cupşa, *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, p. 49.

Menținerea pozițiilor încredințate pentru apărare s-a făcut cu un enorm sacrificiu de vieți omeneşti. Astfel, numai Regimentul 34 infanterie „Constanța" a pierdut în această zi 1 586 militari, dintre care 317 morți pe câmpul de luptă (opt ofițeri) şi 1 269 răniți (27 ofițeri). Din cele trei batalioane ale Regimentului 34 „Constanța", abia s-a mai constituit pe timpul nopții un singur batalion, iar din ceea ce a mai rămas din Regimentul 36 infanterie „Vasile Lupu"[121], retras la nord de Mărăşeşti, un batalion şi o singură companie de mitraliere, puse sub comanda căpitanului Gheorghe Bălănescu.

Ziua de 27 iulie/9 august, cea de-a patra zi a operației de apărare de la Mărăşeşti, a fost într-adevăr una din cele mai grele pentru apărătorii români şi ruşi, trupele germane folosind toate forțele şi mijloacele, inclusiv proiectile toxice, pentru a dezvolta cât mai adânc ofensiva spre nord-vest, în scopul realizării joncțiunii cu Grupul Gerok.

Diviziile române s-au opus cu o vitejie şi un spirit de sacrificiu puțin obişnuite. Impresionat de modul cum au acționat militarii români în această zi, colonelul francez Émile Bujac va scrie cu vădită admirație despre aceste fapte de arme: „În această după-amiază şi în seara de 27 iulie [/9 august], unitățile Diviziilor 5 şi 9, luptând deschis, au cules o generoasă recoltă de lauri purpurii: Regimentul 3 vânători; Regimentul 32 «Mircea» redus la un batalion; Regimentul 7 infanterie; Regimentul 9 «Râmnicu Sărat» Regimentul 34 «Constanța», şi el la fel de dureros rănit încât nu va mai putea îndeajuns să onoreze vitejia companiei

[121] Pierderile Regimentului 36 infanterie în cele două zile de lupte încrâncenate, 27-28 iulie/9-10 august 1917, s-au cifrat la 214 morți şi 740 răniți. Colonel I. Georgescu, *op.cit.*, p. 16.

sale de mitraliere; Regimentul 36 «Vasile Lupu»; Regimentul 35 «Matei Basarab» şi Regimentul 9 vânători. Duşmanul (Diviziile 89, 115, 76, 216), extenuat, nu va mai fi în stare a doua zi, să exploateze nesemnificativele sale avantaje"[122].

Aşa cum am evidenţiat mai devreme, concomitent cu desfăşurarea operaţiei de apărare, comandantul Armatei 1 române elaborase, de comun acord cu reprezentanţii comandamentului Armatei 4 ruse, planul unei puternice „riposte ofensive"[123] al cărei obiectiv era respingerea trupelor

---

[122] Colonel Bujac, *Campagnes de l´armée roumaine*, 1916-1919, Paris, 1933, p 112. În *Darea de seamă* a comandamentului Armatei 1 române, se sublinia: „Către orele 18.00, inamicul a bombardat extrem de violent timp de aproape o oră, cu artileria de toate calibrele, întreg frontul Corpului [6] armată. La ora 18.45, numeroase forţe inamice de infanterie, debuşând din pădăricea de la cota 59, sud pădurea Călini, atacă de la sud la nord stânga Diviziei 9 şi dreapta Diviziei 5. Prin focurile de baraj ale artileriei şi prin focul de arme şi mitraliere, atacul acesta a fost oprit. Către ora 19.15, inamicul a atacat din nou pe tot frontul [...]. Sub presiunea acestui atac violent, stânga Diviziei 9 (Regimentul 36 infanterie) şi dreapta Diviziei 5 (infanterie) au fost silite să cedeze, retrăgându-se spre nord. Intervenind rezervele de sector şi conraatacând, nu numai se reocupă terenul pierdut, dar s-a pătruns până în linia a doua inamică. [...] Către orele 20.10, artileria inamică reîncepe bombardamentul şi, simultan, infanteria inamică dezlănţuie un atac cu tendinţa vădită de a rupe frontul între cele două divizii [române]. Acest atac a fost oprit". AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 355/1917, f. 146-147.

[123] AMR, fond *MCG*, dosar nr. 807/1917, f. 199; *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 106 (telegrama nr. 1841 a generalului Christescu adresată MCG); vezi *Ordinul de operaţii nr. 19* din 26 iulie 1917, AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 197/1917, f. 135, precum şi telegrama generalului Christescu către MCG român (nr. 1241 din 26 iulie/ 8 august 1917), Ibidem, f. 136, *Ordinul de operaţie nr. 20* (completare), Ibidem, f. 137. Interesante sunt observaţiile locotenent-colonelului francez Caput, ataşat pe lângă generalul Christescu, privind starea de spirit şi modul de lucru la acest comandament (Nota din 27 iulie/9 august 1917 comunicată generalului Berthelot, AMR, fond *Microfilme*, rola P II. 1.2499, c. 289-291).

germane şi recucerirea terenului pierdut, atingând la sfârşitul acesteia aliniamentul: Bizigheşti, Străjescu, Doaga.

Pregătirile în vederea executării contraloviturii au început încă din 26 iulie/8 august şi urmau să fie încheiate în dimineaţa zilei următoare. Declanşarea ripostei ofensive, în care se puneau mari speranţe, era prevăzută pentru ziua de 27 iulie/9 august, ora 17.00[124]. Executarea contraloviturii la care urmau să participe Diviziile 5 şi 9 infanterie române, alături de Diviziile 13 şi 71 infanterie ruse, trebuia să fie sprijinită de focul unei puternice grupări de artilerie. Urmărind atent desfăşurarea luptelor în dimineaţa zilei de 27 iulie/9 august, comandantul Armatei 1 române, generalul Constantin Christescu (punctul de comandă al armatei se găsea la Tecuci), a sesizat insuficienta pregătire a contraloviturii, dar mai ales starea de oboseală a trupelor, cât şi pierderile mari suferite de acestea, şi a cerut aprobarea Marelui Cartier General român de a amâna cu 24 de ore operaţia plănuită[125].

Între factorii care au determinat amânarea declanşării contraloviturii, un argument important l-a constituit faptul că, din cele 17 baterii de artilerie grea, care trebuiau să formeze gruparea de sprijin a trupelor române şi ruse care urmau să treacă la ofensivă, doar opt intraseră în poziţiile de tragere de pe malul stâng al Siretului[126].

Sintetizând rezultatul luptelor din 27 iulie/9 august 1917, *Comunicatul oficial* al Marelui Cartier General român din seara aceleiaşi zile anunţa: *„În sectorul râurilor Putna*

---

[124] Ibidem, fond *Armata 1*, dosar nr. 197/1917, f. 136.

[125] Generalul Gheorghe A. Dabija, *op. cit.*, vol. IV, p. 429.

[126] *Ibidem*, p. 429-430.

şi Siret până la Nămoloasa, lupta a luat caracterul unei mari bătălii care a continuat cu înverşunare în tot cursul zilei, [...] *desfăşurându-se în favoarea noastră*"[127]. Un singur lucru se omitea: faptul că, în cursul acestei zile, alte câteva sute de ostaşi, alături de cei câteva mii căzuți în zilele anterioare, au făcut supremul sacrificiu pentru stăvilirea înaintării în valuri a inamicului.

În noaptea de 27-28 iulie/9-10 august, trupele germane şi-au reluat atacurile cu forțe mult superioare. „Pe la 10 noaptea – relatează căpitanul George Cornea – porneşte peste noi o vijelie de şrapnele, obuze, gaze asfixiante... sute de tunuri de toate calibrele băteau pozițiile fără nicio clipă de răgaz. [...] După două ceasuri, cam pe la miezul nopții, ne pomenim cu o sumedenie de nemți, urmați de patru proiectoare care luminau tranşeele noastre. Artileria inamică continua să bată. În fața noastră erau şapte batalioane bavareze înaintând cot la cot, cu o vigoare sălbatică, demnă de admirat"[128].

„Cu toată intervenția către aripa stângă a Diviziei 9 a unui batalion din Regimentul 9 vânători – se arată în *Darea de seamă* a comandamentului Armatei 1 române –, inamicul, profitând de avantajele obținute prin producerea golului [ca urmare a retragerii aripilor interioare ale diviziilor cu câteva ore mai înainte] şi ruperea legăturii între divizii, sileşte aripa stângă a Diviziei 9 să se retragă la 150-200 m nord de şoseaua Focşani-Tecuci; iar dreapta Diviziei 5 să se retragă de-a lungul viroagei, cota 61, pădurea Călini"[129].

---

[127] „Monitorul Oficial", nr. 102 din 30 iulie/12 august 1917, p. 1 043.

[128] Apud Constantin Căzănişteanu, Dorina Rusu, *op.cit.*, p. 214.

[129] AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 355/1917, f. 147; *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 113.

Artileria Diviziei 14 române a continuat, la rândul ei, să bombardeze de pe malul stâng al Siretului liniile de asalt ale germanilor (tiruri de distrugere); în acelaşi timp, subunităţile ei, care trecuseră deja pe malul drept al râului, au reuşit să facă joncţiunea cu aripa dreaptă a Diviziei 5 infanterie. Totodată, printr-o bună coordonare, bateriile române aveau să sprijine cu foc apărarea Diviziilor 71 şi 13 ruse, care au putut, astfel, să respingă atacurile vrăjmaşilor.

În sintezele zilnice elaborate la comandamentul Armatei 9 germane este consemnată forţa contraatacurilor trupelor române, eficienţa focului de flanc executat de către artileria română şi rusă din poziţiile amplasate pe malul estic al Siretului, ca şi activitatea neobosită a aviatorilor români, care adesea luau parte la lupte, sprijinind trupele prin foc de mitralieră şi bombardamente asupra liniilor adverse[130].

În cronica încleştărilor de la Mărăşeşti, ziua următoare, vineri 28 iulie/10 august, a fost încă una deosebit de sângeroasă. Ea a fost marcată, mai ales în cursul dimineţii, de un susţinut duel reciproc de artilerie, ce avea să se intensifice după-amiaza, canonada atingând punctul culminant spre ora 17.00.

Trupele germane, care suferiseră şi ele pierderi importante în timpul celor patru zile de ofensivă aproape continuă, nu au reluat imediat atacul început în ziua anterioară, în cursul căreia realizaseră unele succese, ci s-au rezumat la acţiuni cu un pronunţat caracter local. A fost observată o serie de mişcări ale unor unităţi germane, cercetarea trupelor române, inclusiv aeriană, semnalând în-

[130] Laurenţiu Bârzotescu, *op.cit.*, p. 795.

locuirea unor mari unităţi şi unităţi, cât şi o serie de redistribuiri ale acestora. Astfel, Divizia 12 bavareză se pregătea să înlocuiască Divizia 89 infanterie germană, care suferise pierderi însemnate în zilele anterioare. În adâncimea dispozitivului operativ al Armatei 9 germane, marile unităţi ale Corpului Alpin au fost subordonate comandamentului Corpului 18 rezervă german şi concentrate la flancul stâng al Armatei 9, unde unităţile Diviziei 62 infanterie austro-ungară dovediseră o serie de slăbiciuni.

Apreciind, de data aceasta, ca încheiate pregătirile în vederea executării contraloviturii şi considerând favorabil momentul declanşării acesteia (ofensiva inamicului fiind în acele momente practic oprită pe întregul front), comandantul Armatei 1 române a hotărât executarea, în cooperare cu Armata 4 rusă, a amintitei riposte ofensive, plănuită în urmă cu două zile. *Ordinul de operaţii nr. 22* al generalului Constantin Christescu[131] stabilea modul de acţiune al forţelor din gruparea de contralovitură.

În concepţia comandantului Armatei 1 române, în acord cu cele convenite cu comandantul Armatei 4 ruse, se prevedea: trecerea la ofensivă, cu o grupare formată din patru divizii de infanterie, dând lovitura principală în lungul căii ferate Mărăşeşti-Focşani[132], respingerea sau nimicirea forţelor inamice şi restabilirea apărării cu limita dinainte pe aliniamentul unde se găseau forţele ruse în momentul declanşării ofensivei Armatei 9 germane, la

---

[131] AMR, fond *MCG*, dosar nr. 823/1917-1918, f. 120; vezi şi *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 114. În respectivul document, generalul Christescu preciza că „personal, cu începere de la ora 15.00, mă voi găsi la Nicoreşti, împreună cu comandantul Armatei 4 ruse". Era încă o dovadă a voinţei de cooperare strânsă cu aliatul nostru.

[132] Lt.-colonel Alexandru Ioaniţiu, *op. cit.*, vol. II, p. 327-328.

24 iulie/6 august 1917. Dispozitivul operativ era pe un eşalon cu o rezervă. În primul eşalon, Corpurile 6 român (Diviziile 5 şi 9 infanterie), la est de calea ferată Mărăşeşti-Focşani şi 7 rus (Diviziile 13 şi 71 infanterie), la vest de acelaşi ax feroviar. În rezerva Armatei 1, Divizia 13 infanterie şi un regiment din Divizia 14 infanterie română, dispuse în raionul Mărăşeşti, Modruzeni.

La ora 14.00, grupările de artilerie română şi rusă au început pregătirea de foc a contraloviturii. După o lungă, dar prea puţin eficientă tragere de artilerie, forţele române şi ruse au trecut, la ora 17.00, la atac cu un avânt irezistibil. Momentul declanşării contraloviturii a fost impresionant. Iată cum înfăţişează un participant la luptele respective acest episod: „E o simfonie sălbatică. Puştile ţes melodia când mai repede, când mai încet. Intrările mitralierelor sunt neprevăzute, repezi şi scurte. Ele cântă şi reiau laitmotivul bătăliei moderne. Tunurile de câmp cu sunetul strident şi ascuţit, cu felul lor de a-şi executa salvele în patru sau şase timpi, într-o măsură repede şi sacadată, înlocuiesc trompetele, iar vocea gravă, surdă şi mai rară a calibrelor mari, care domină întreg haosul, ţine locul basurilor" [133].

Un alt contemporan al evenimentelor precizează: *„Timp de două ore au decurs cele mai crâncene lupte, aproape numai cu grenade de mână, cu cuţitul şi baioneta. În înaintarea lor din nou pe porţiunea aceasta de teren, evacuată metodic în zilele precedente, soldaţii noştri şi-au regăsit camarazii sacrificaţi, lăsaţi să reziste cu orice preţ pe poziţie, pentru ca cele două divizii să aibă timp a se retrage în ordine şi să prepare contraatacul.* [...] *Izbitura a fost atât de violentă, încât a produs cea mai mare învălmăşeală în rândurile inamicului. Toate diviziile duşmane au*

[133] Locotenent-colonel Ştefan Paraschivescu, *op.cit.*, p. 68.

fost amestecate; regimente, batalioane, companii date unele peste altele. Dacă ar fi fost acum timpul şi dacă aveam şi rezerve româneşti suficiente – subliniază Cassian R. Munteanu –, *acest succes local s-ar fi putut exploata admirabil pentru o urmărire mai departe*"[134].

În atari circumstanțe, Divizia 5 infanterie română[135] a reuşit să înainteze simțitor cu regimentele din primul eşalon (la ora 16.30, cu Regimentele 9 şi 7 infanterie, urmate, de la 17.20, de Regimentele 8 infanterie şi 3 vânători) în direcția pădurii cu cota 59 şi satul Doaga, pe care, până spre înserat, trupele noastre l-au înconjurat de la vest, nord şi sud. Primiți cu un puternic foc de artilerie şi armament automat, infanteriştii români, din cauza pierderilor grele înregistrate, aveau, totuşi, să fie obligați să se oprească la circa 300 metri de sat; s-au repliat şi s-au consolidat pe terenul cucerit, executând lucrări uşoare de fortificare în tot cursul nopții.

Ofensiva Diviziei 9 infanterie (declanşată simultan cu cea a Diviziei 5), a progresat de la început greu, izbindu-se de o dârză rezistență a unităților Diviziei 76 rezervă germane ale căror poziții nu fuseseră afectate prea mult de focul artileriei. „*Vânătorii pun baionetele, grenadele încep zborul în aer şi apoi li se auziră plesniturile teribile împroşcând cu schijele lor pătrate pe duşmani. Frontul nostru înaintează pe toată linia. Alte trupe ocupă vechea poziție, la 200 metri de satul Doaga*"[136]. Pătrunderile realizate în urma unui al doilea

---

[134] Cassian R. Munteanu, *op.cit.*, în Constantin Căzănişteanu, Dorina Rusu, *op.cit.*, p. 208-209.

[135] AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 355/1917, f. 151. Cf. *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 117, 119.

[136] George Cornea, *op.cit.*, în Constantin Căzănişteanu, Dorina Rusu, *op.cit.*, p 215.

asalt întreprins la ora 20.15 de către Regimentele 34 infanterie şi 9 vânători, sprijinite şi de subunitățile Regimentului 35 infanterie (pus la dispoziție de Corpul 6 armată), aveau să fie însă nesemnificative, înaintând câteva sute de metri doar la aripa dreaptă; suferind pierderi mari, primele două unități aveau să fie oprite la scurt timp după trecerea la atac. Numai din Regimentul 9 vânători au căzut în luptă 15 ofițeri şi circa 500 trupă, morți şi răniți[137], în timp ce Regimentul 34 infanterie a pierdut patru ofițeri şi 200 soldați[138]. Din cauza pierderilor în oameni înregistrate, Regimentul 36 infanterie a trebuit să fie scos de pe front spre refacere.

În acelaşi timp, aşa cum am arătat, la Divizia 5 română, companiile Regimentelor 8 infanterie „Buzău" şi 3 vânători, care atacaseră pe la nord şi vest pozițiile inamice de la Doaga, se găseau şi ele cu efectivele serios diminuate. Colonelul Lascăr Caracaş, comandantul Brigăzii 9 infanterie, fusese grav rănit, iar Regimentul 7 vânători rămăsese doar cu şapte ofițeri şi circa 400 de luptători. O companie din Regimentul 7 infanterie fusese şi ea complet sfărâmată, iar companiile Regimentelor 8 infanterie şi 3 vânători aveau de asemenea efectivele serios diminuate.

Concomitent, au trecut la atac şi regimentele Diviziilor 13 şi 71 ruse, care au respins trupele germane pe o adâncime de aproximativ 3 km, apropiindu-se de aliniamentul localităților Țifeşti, Bătineşti. Dar şi aici, în cursul nopții de 28-29 iulie/10-11 august, trupele ruse au fost puternic contraatacate de Diviziile 89 şi 115 germane şi silite să se

---

[137] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 116 (p. 240).

[138] Alexandru Marcu, *Inscripții pe drapel. Regimentul „Călugăreni"*, Bucureşti, 1976, p. 53.

retragă la nord de valea Şuşiței, lăsând o breşă periculoasă în dispozitivul ruso-român, de care inamicul va căuta să profite a doua zi.

Către ora 22.00, comandantul Armatei 1 române a ordonat grupării care executase contralovitura (Corpul 6 armată) să se consolideze pe aliniamentul atins, în vederea continuării ofensivei în ziua următoare. Într-o comunicare transmisă Marelui Cartier General român direct de la PC, la ora 24.00, după ce se semnala în sectorul de cioc-nire (în special cota 59, din cotul Şuşiței şi satul Doaga) concentrarea masivă de forțe inamice luate din sectoarele învecinate, se arăta: *„Domnul general comandant al Armatei 1 crede absolut necesar că, față de această slăbire de forțe pe frontul Armatei 6 ruse, această armată să acționeze dacă nu ofensiv pur, cel puțin demonstrativ"*[139].

În acelaşi timp, în cursul nopții, la centrul Diviziei 9 române, în locul Regimentelor 34 şi 36 infanterie, ultima unitate fiind scoasă de pe front, aşa cum am menționat mai sus, era introdus Regimentul 40 infanterie „Călugăreni"[140].

Pierderile mari suferite de unitățile române în cursul executării contraloviturii (4 795 militari morți, răniți sau dispăruți, din care 85 ofițeri)[141], alături de cele suferite de trupele ruse, ridicau numeroase semne de întrebare privind continuarea în ziua următoare a acțiunii ofensive. Istoricul francez Émile Bujac avea să noteze: „În rezumat, ziua de 28 iulie/10 august se înscrie ca una din cele mai

---

[139] AMR, fond *MCG*, dosar nr. 824/1917, f. 62. Comandamentul rus va răspunde la această solicitare abia în noaptea de 30 iulie/12 august, adică atunci când se va produce şi modificarea de comandament la nivelul Armatei 1 române, Ibidem, dosar nr. 844/1917, f 38).

[140] Alexandru Marcu, *op.cit.*, p. 54.

[141] Lt.-colonel Alexandru Ioanițiu, *op. cit.*, vol. II, p. 328.

onorabile în analele armatei române; [...] primul obiectiv (linia Bizigheşti-Străjescu) nu a fost atins, iar porţiunea cucerită nu avea decât o mică adâncime (1 500-2 000 metri la aripi), totuşi o oarecare compensaţie şi destul de folositoare: un front rectificat. Cele şapte Divizii inamice, 12 bavareză, 62 austro-ungară, 216, 76, 89, 115, 217, în luptă cu două divizii ruse şi cu cele două divizii române, s-au retras din văpaie obosite şi puternic zdruncinate"[142].

„Trupele române s-au ţinut bine"[143] era concluzia ofiţerului de legătură francez la comandamentul Armatei 1 române, deşi retragerea diviziilor ruse pusese din nou în dificultate dreapta dispozitivului trupelor române (flancul drept al Diviziei 9 infanterie).

La toate acestea s-a adăugat şi o serie de neînţelegeri pe linie de comandament, mai ales ca urmare a hotărârii generalului Ragoza, comandantul Armatei 4 ruse (al cărui punct de comandă se menţinea la Bârlad, deci departe de câmpul de luptă), de a nu mai continua acţiunile ofensive în ziua următoare. De altfel, aşa cum rezultă din documente şi mărturii ulterioare, disensiunile tot mai frecvente pe linie de comandament între comandantul Armatei 4 ruse şi comandantul Armatei 1 române se vor accentua, în dauna cooperării româno-ruse, ceea ce în final va duce la înlocuirea generalului român Constantin Christescu de la comanda armatei[144].

În ziua de sâmbătă, 29 iulie/11 august, luptele de pe frontul de la Mărăşeşti au devenit mai complexe, mai

---

[142] Colonel Bujac, *op.cit.*, p. 113.

[143] AMR, fond *Microfilme*, P II. 1. 2499, c. 287.

[144] **Vezi** la Ion Pavelescu, Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *Proba focului. Ultima treaptă spre Marea Unire. Dosare ale participării României la primul război mondial*, vol. 1, Bucureşti, 1991, p. 63-74.

ales datorită faptului că ambele grupări beligerante şi-au propus atingerea scopurilor prin acţiuni ofensive. Astfel, Comandamentul român, cu toate pierderile suferite în ziua anterioară şi scăderea considerabilă a potenţialului combativ al trupelor sale, avea să hotărască continuarea contraloviturii. Ofensiva trebuia să fie reluată dis-de-dimineaţă, ora atacului fiind „fixată de comandantul Corpului 6 armată, când va crede că pregătirea este suficientă, raportând şi comandantului Armatei"[145]. Fireşte se spera în cooperarea cu aliatul rus.

Comandamentul german a hotărât, la rândul său, să treacă la ofensivă simultan cu forţele Corpului 18 armată (flancul stâng al Armatei 9 germane) şi cele ale Corpului 1 rezervă german.

În cursul zilei, mai precis la ora 10.30, în pofida înţelegerii anterioare, comandantul Armatei 4 ruse i-a comunicat comandantului Armatei 1 române că marile unităţi ruse nu mai sunt în măsură să continue ofensiva şi că le-a transmis ordinul de a-şi menţine poziţiile pe care se apărau.

În atari circumstanţe, generalul Christescu a decis, totuşi, să execute acţiunile ofensive preconizate, în care scop a emis *Ordinul operativ nr. 26,* prin care obiectivul zilei se limita la atingerea aliniamentului valea Şuşiţa Seacă-Doaga, prevăzut a constitui baza unui nou atac de proporţii mărite în ziua următoare[146]. În acelaşi document, se preciza: „Inspectoratul Artileriei va introduce imediat modificările cuvenite în planul de acţiune al artileriei grele, **ţinând seama de toate cererile generalului Grigorescu** [subl. noastră],

---

[145] AMR, fond *MCG*, dosar nr. 823/1917-1918, f. 124 (*Ordin de operaţii nr. 25* al Armatei 1 din 29 iulie/ 11 august 1917).

[146] Ibidem, fond *Armata 1*, dosar nr. 209/1917, f. 133.

atât în ce priveşte pregătirea asupra obiectivelor de atins astăzi, cât şi în ce priveşte sprijinul ce trebuieşte dat de artileria grea pentru stăpânirea terenului cucerit şi împiedicarea consolidării inamicului pe linia Bizigheşti-Străjescu"[147].

La ora 14.00, avea să înceapă pregătirea de artilerie în vederea trecerii la atac a forțelor române (Diviziile 9 şi 5 infanterie). Aceasta pregătire (trageri de distrugeri) urma să se facă având în atenție o strictă economie de muniții „maxim 18 proiectile de fiecare piesă de artilerie"[148].

În vederea trecerii la ofensivă şi mai ales pentru asigurarea flancului drept al armatei (la joncțiunea Armatei 1 române cu Armata 4 rusă se găsea Divizia 9 infanterie), încă din ziua de 28 iulie/10 august, generalul Constantin Christescu ordonase trecerea Diviziei 13 infanterie (comandant generalul Ioan Popescu-Sanitaru) pe malul drept al Siretului şi organizarea unei fâşii de apărare între Pădureni şi Mărăşeşti, înapoia aripii drepte a armatei[149]. De asemenea, au fost înmulțite acțiunile aviației de recunoaştere şi supraveghere a frontului, zborurile de bombardament şi reglare a tirurilor de artilerie, fiind înălțate şi trei baloane în acelaşi scop[150].

În timp ce se executa pregătirea de artilerie de către bateriile române, sprijinite şi de artileria rusă, trupele germane au executat o scurtă, dar violentă contrapregătire, după care au trecut la ofensivă cu Corpul 18 armată la vest de calea ferată Focşani, Mărăşeşti, vizând trupele Armatei 4 ruse, dar şi flancul drept al Diviziei 9 infanterie (dreapta

---

[147] Ibidem.

[148] Ibidem, fond *MCG*, dosar nr. 17/1917, f. 130.

[149] Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, vol. IV, p. 441.

[150] AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 209/1917, f. 135.

Armatei 1 române), iar cu Corpul 1 rezervă german, forțele principale ale Diviziei 5 infanterie române[151].

Ofensiva Corpului 18 armată a angajat Diviziile 103, 13 şi 71 infanterie ruse. După o scurtă rezistență, regimentele Diviziei 71 infanterie au început să se retragă lăsând descoperit flancul drept al Diviziei 9 române. În sprijinul acesteia a fost trimis un regiment de infanterie şi un divizion de artilerie din rezerva Armatei 1 române. Şi în această zi s-au manifestat numeroase deficiențe în rândul trupelor ruse, materializate prin frecvente părăsiri ale frontului de către unele subunități şi chiar unități, dar şi prin izbucnirea unor conflicte între trupă şi ofițeri[152].

La ora 16.30, Corpul 6 român, cu Divizia 5 infanterie şi respectiv Divizia 9, trecea pe tot frontul la ofensiva ordonată. Dar ineficiența pregătirii anterioare de artilerie şi opoziția îndârjită a inamicului aveau să determine respingerea trupelor Diviziei 5 pe pozițiile din care se pornise la atac. În acest timp, în fâşia Diviziei 9, trupele Regimentului 35 infanterie „Matei Basarab" au reuşit, totuşi, să treacă de linia ferată Mărăşeşti, Tecuci, dar succesul avea să fie compromis prin retragerea precipitată a unităților Diviziei 71 ruse (ceea ce a creat pericolul de învăluire a flancului drept român) şi pătrunderea trupelor Diviziei 12 bavareze, care, după ce au ocupat halta Tişița şi Fabrica de zahăr, au pătruns în spatele Diviziei 9 române, atacând trupele ce apărau gara şi localitatea Mărăşeşti.

---

[151] Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, vol. IV, p. 452-454.

[152] В.Н. Виноградов, *Румыния в годы первой мировой войны*, Moscova, 1969, p 175.

Corpul 6 armată român îşi consumase rezervele, astfel că nu avea practic niciun mijloc prin care să sprijine Divizia 9, al cărei dispozitiv de apărare era pe punctul de a fi întors.

În aceste condiţii dificile, comandantul Diviziei 9, generalul Constantin Scărişoreanu, a ordonat Regimentului 40 infanterie să organizeze lupta în încercuire cu forţele şi mijloacele de care dispunea, interzicând pătrunderea forţelor germane spre Mărăşeşti. Deşi batalioanele regimentului au suferit pierderi deosebit de grele, rezistenţa sa eroică a întârziat înaintarea Diviziei 12 bavareze şi a permis comandantului diviziei române luarea unor măsuri care au îmbunătăţit situaţia trupelor care se apărau la flancul drept al Armatei 1 române.

Restructurarea dispozitivelor de apărare ale Regimentelor 35 infanterie „Matei Basarab" şi 9 vânători, la nord de calea ferată Mărăşeşti-Tecuci, şi sosirea unui regiment din Divizia 13 infanterie română au determinat oprirea ofensivei Diviziei 12 bavareze, care, la rându-i, suferise pierderi mari.

Luptele din ziua de 29 iulie/11 august au fost trăite cu mare emoţie sub ameninţarea spargerii frontului şi au fost deosebit de sângeroase, ambii adversari suferind grele pierderi, dintre care numai Armata 1 română – 3 396 militari (din care 67 ofiţeri), morţi, răniţi sau dispăruţi[153]. Faptele de arme ale ostaşilor români sunt consemnate în jurnalele acţiunilor de luptă – care s-au mai păstrat –; ele au fost evidenţiate în ordinele de zi ale comandamentului Armatei 1 române, cât şi în alte documente.

---

[153] Lt.-colonel Alexandru Ioaniţiu, *op. cit.*, vol. II, p. 328.

Astfel, referitor la modul cum a luptat în această zi Regimentul 40 „Călugăreni", în *Ordinul de zi* din 7/20 august 1917 al Armatei 1 se arată: „Militarii Regimentului 40 infanterie înscriu o pagină nepieritoare în istorie, fiind pildă vrednică de urmat de generațiile viitoare, reuşind ca, printr-un eroism legendar, să apere gara Mărăşeşti"[154].

La rândul său, inamicul a plătit scump pătrunderea de circa 3-4 km realizată în dispozitivul trupelor române şi ruse. Cele mai mari pierderi le-au suferit Diviziile 216 şi 76 germane. Declarațiile unui prizonier german capturat în cursul acestor lupte sunt edificatoare: „Soldații germani care au fost la Verdun şi pe Somme spun că nu au avut vreodată atâtea pierderi şi nici nu au văzut luptând cu atâta înverşunare în contra lor ca aici"[155].

Demne de reținut sunt faptele de vitejie şi spiritul de sacrificiu ale corpului de comandă şi trupei Regimentului 9 vânători, al cărui comandant, colonelul Gheorghe Rasoviceanu, atacat de inamic cu forțe mult superioare, a trecut la apărare pe o poziție dând un ordin scurt: „Al 9-lea aici moare". Jertfele bravilor vânători n-au fost zadarnice: suferind mari pierderi, atacul inamic a fost oprit.

„Pe Putna, în regiunea de la sud de Mărăşeşti – se arăta în *Comunicatul oficial* nr. 350 din 29 iulie/11 august 1917 – ***lupta începută în ziua de 24 iulie/6 august a luat dezvoltarea celei mai mari bătălii de pe frontul român de la începutul campaniei. Zece divizii, din care nouă germane, s-au lovit de la început de rezistența trupelor ruse şi române care, deşi***

---

[154] Alexandru Marcu, *op.cit.*, p. 76.

[155] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 125 („Buletinul de informațiuni" nr. 81 al Armatei 1 din 30 iulie 1917, ora 13).

inferioare în număr, au reuşit să-şi menţină poziţiile aproape peste tot. Toate atacurile disperate pe care inamicul le dă de patru zile şi patru nopţi în mase compacte, susţinute de o numeroasă artilerie grea, s-au spulberat de liniile noastre, apărate cu îndărătnicie de bravele trupe ruso-române, care, prin luptele crâncene corp la corp şi contraatacurile energice ce au dat, au produs inamicului pierderi enorme"[156].

Cu luptele din ziua de 29 iulie/11 august, practic s-a încheiat contralovitura trupelor române şi ruse declanşată la 28 iulie/10 august 1917. Analizând cauzele care au dus la nereuşita acesteia, constatăm că s-au produs o serie de greşeli atât în pregătirea, cât şi în desfăşurarea acesteia. Astfel, pregătirea ripostei ofensive s-a făcut în grabă, neasigurându-se timpul necesar mai ales pentru realizarea grupărilor de artilerie destinate executării pregătirii şi sprijinului de foc pentru forţele care urmau a declanşa contralovitura. Forţele destinate executării acestei acţiuni (Diviziile 5 şi 9 infanterie române, respectiv 13 şi 71 infanterie rusă) erau diviziile din contact cu inamicul. Ele duseseră lupte permanent cu acesta încă de la declanşarea ofensivei Armatei 9 germane, or, pentru executarea unei riposte ofensive, era necesar să fie introduse în luptă unităţi proaspete sau recent angajate nemijlocit în luptă. Trupele din contact cu inamicul se puteau alătura grupării destinate executării ripostei ofensive sau puteau îndeplini alte misiuni în favoarea grupării ce executa o asemenea acţiune (asigurarea aliniamentului de desfăşurare a grupării destinate pentru riposta ofensivă, asigurarea unui flanc etc.).

---

[156] „România. Organ al apărării naţionale", Iaşi, Anul I, nr. 176 din 31 iulie/13 august 1917, p. 2.

Asigurarea cu muniție (mai ales artilerie) s-a făcut necorespunzător, consumul pentru pregătirea contraloviturii fiind strict limitat, aşa cum s-a arătat mai înainte.

Pierderile mari suferite de regimentele române şi ruse în perioada 24 iulie/6 august la 27 iulie/9 august au diminuat simțitor forța combativă a marilor unități ce urmau să execute contralovitura. Direcția loviturii principale (Mărăşeşti, Focşani) a fost aleasă greşit, perpendicular pe dispozitivul de apărare german. Aceasta a silit unitățile române şi ruse care au trecut la atac să facă eforturi pentru a străpunge un aliniament de apărare, este drept, pregătit în mare grabă, dar, totuşi aliniament pe care, oricum, trupele germane se găseau fie şi numai în adăposturi individuale, fapt ce asigura o cât de mică stabilitate apărării.

Analizată prin prisma raportului de forțe, declanşarea ripostei ofensive nu era indicată, întrucât, în fața grupării de contralovitură, inamicul opunea, la rândul său, cel puțin un număr egal de divizii. Este adevărat că, în cursul celei de-a doua zile a executării contraloviturii, de linia frontului se apropiau Diviziile 10 şi 13 infanterie române. Introducerea acestora în operație pentru intensificarea efortului ofensiv în scopul refacerii situației la flancul drept al Diviziei 9 infanterie române şi stabilirii limitei dinainte a apărării pe aliniamentul văii Şuşiței[157] nu mai era indicată, întrucât criza survenită în relațiile de comandament interaliate româno-ruse, amplificată de ordinul amintit de retragere a trupelor dat de generalul Ragoza şi opoziția fermă a generalului Christescu față de acest ordin, a determinat măsuri urgente din partea Marelui Cartier General: acesta l-a înlocuit pe generalul Constantin

---

[157] *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 593.

Christescu de la comanda Armatei 1 române cu generalul Eremia Grigorescu (comandantul Corpului 6 armată)[158], iar ca şef al statului-major al armatei l-a desemnat pe colonelul Nicolae Samsonovici.

Concomitent, Armata 1 română, prin *Ordinul de operaţii nr. 46* al Marelui Cartier General (ora 1.50), a fost subordonată provizoriu generalului rus A.F. Ragoza. „Justificarea" unui asemenea act era făcută prin necesitatea de „a se asigura coordonarea eforturilor" celor două armate: 4 rusă şi 1 română[159].

---

[158] Ion Pavelescu, Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *Prezan memorialistul* (III), în „Revista de Istorie", nr. 12/1986, p. 1215-1216. Ordinul nr. 2 665 din 29 iulie 1917, primit la ora 22.15: „Majestatea Sa Regele vă încredinţează comanda Armatei 1 cu începere de la 30 iulie, ora 8.00 dimineaţa. Aveţi latitudinea a lua cu Dumneavoastră pe colonelul Samsonovici. Veţi numi provizoriu comandant al Corpului [6] armată şi al Diviziei [5] care devine liberă. Din Înalt Ordin, General (ss) Presan". AMR, fond *Corpul 6 armată*, dosar nr. 42/1917, f. 78. Generalul Razu va fi numit în fruntea Corpului 6 armată, iar colonelul Toma Lişcu, la comanda Diviziei 5 infanterie române.

[159] AMR, fond *MCG*, dosar nr. 806/1917, f. 67. Vezi şi comunicarea nr. 0277 din 30 iulie/12 august 1917 făcută de generalul D.G. Şcerbacev comandamentelor Armatelor 6 şi 4 ruse, precum şi al Armatei 1 române: „În cursul celor cinci zile de bătălii îndârjite, germanii au concentrat în direcţia Focşani toate forţele lor, grupând în acest scop până la opt din diviziile lor, sosite de pe întregul front român, precum şi o cantitate considerabilă de artilerie. Graţie încăpăţânării, bravurii şi vitejiei trupelor Armatei 4 şi ale Armatei 1 române, inamicul nu a putut obţine decât un succes de mică importanţă şi a suferit grele pierderi, fiind respins de trupele noastre. Ţinând seama de forţele superioare, momentan, ale inamicului, având în vedere restabilirea situaţiei anterioare [...] se ordonă: 1) până la noi ordine, PC al Armatei 4 se transferă la Bacău, iar Corpul de armată de la Armata 9 [rusă] este trecut sub comanda sa; 2) în scopul unificării conducerii pe frontul atacat, Armata 1, împreună cu toate diviziile sale care sosesc aici, comandată de generalul Grigorescu, va fi subordonată generalului Ragoza, la dispoziţia căruia rămâne şi

Măsura înlocuirii generalului Constantin Christescu de la comanda Armatei 1 române a fost privită de la bun început ca un act determinat de interese superioare, un act prin care generalul român a fost sacrificat numai din dorința aplanării conflictului cu Comandamentul rus[160]. Orice defecțiune la nivel de comandament ar fi avut urmări greu de prevăzut pe câmpul de luptă. Retragerea fie şi numai parțială a trupelor ruse, cu efectivele serios diminuate, în rândul cărora se manifestau, aşa cum am arătat, grave deficiențe, care, în scurt timp, vor degenera în acte reprobabile de părăsire a frontului[161], a constituit şi ea un argument serios pentru luarea unei asemenea măsuri din partea Marelui Cartier General român.

Subordonarea, fie şi numai provizorie, a Armatei 1 române generalului Ragoza era, de asemenea, o concesie care nu se justifica în vreun fel, în afara satisfacerii unui orgoliu. Nici experiența câmpului de luptă, nici cerințele principiilor luptei armate şi nici regulamentele în vigoare nu stipulau asemenea prevederi în legătură cu subordonarea. În altă ordine de idei, trebuie să subliniem că nu

---

Corpul 8 armată [rus], până la noi ordine. Armata 1 trece la dispoziția generalului Ragoza începând cu 30 iulie [12 august], ora 8.00. 3) Misiunea generalului Ragoza va fi de a consolida situația noastră pe frontul atacat, în scopul de a-l împiedica pe inamic să continue exploatarea succesului". AMR, fond *MCG*, dosar nr. 844/1917, f. 38.

[160] Un punct de vedere interesant la Mihai Macuc, *Considerații cu privire la criza de comandament de pe frontul din Moldova din vara anului 1917*, în *1917. Pe frontul de Est*, coord. Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu, Focşani, 1997, p. 64-76.

[161] Deşi „moralul statelor-majore şi al trupelor ruseşti [era] în uşoară ameliorare" – constata generalul Berthelot, totuşi acestea „prea se dezinteresează de România şi iau în considerare abandonarea aliaților noştri cu o nepăsare cu adevărat vinovată". ANB, fond *Microfilme Franța*, rola 176, c. 500.

se subordonează o mare unitate care „ține frontul", are un moral ridicat şi este hotărâtă la orice sacrificiu pentru a-şi menține pozițiile, alteia de acelaşi nivel, dar ale cărei forțe s-au retras parțial de pe front, unele unități părăsind efectiv câmpul de luptă cu un moral subminat şi cu gândul de a termina mai repede războiul, indiferent de rezultate.

Dispozițiile luate de către Marele Cartier General român privind înlocuirea comandantului Armatei 1 şi subordonarea acesteia față de comandantul Armatei 4 ruse trebuie privite şi prin prisma supleții şi responsabilității conducerii noastre în raport cu soarta bătăliei angajate, ale cărei rezultate s-ar fi repercutat asupra situației întregii țări. Urmărind perseverent realizarea unei cooperări cât mai eficiente între forțele celor două armate aliate – din ce în ce mai dificilă, din cauza atitudinii unei părți importante a trupelor ruse – Comandamentul român a înțeles să facă unele sacrificii pentru a depăşi criza de încredere ivită şi a menține forțele ruse pe frontul român în bătălia cu puternicul inamic.

Noul comandant al Armatei 1 române, generalul Eremia Grigorescu[162] era apreciat ca un conducător mili-

---

[162] **Eremia Teofil Grigorescu** (28 nov. 1863, Târgu Bujor-21 iul. 1919, Bucureşti). Absolvent al Şcolii de Ofițeri (1884) şi al Şcolii de Aplicație de Artilerie şi Geniu (1886), ambele din Bucureşti, şi-a perfecționat pregătirea de specialitate în Franța, studiind matematica la Universitatea Sorbona (1887-1889) şi, concomitent, administrația militară pe lângă Ministerul de Război francez. Înaintat căpitan în anul 1892, a devenit curând comandant al Şcolii Militare de Artilerie şi Geniu din Bucureşti. Colonel (1910) şi general de brigadă în 1915. În acelaşi an, a fost numit comandant al Diviziei 14 infanterie, iar în anul următor, 1916, a preluat comanda Diviziei 15 infanterie, intrând în vâltoarea războiului de reîntregire în fruntea acesteia, pe frontul din Dobrogea, apoi la Oituz, unde redutabila mare unitate, supranumită „Divizia de

tar „cu o solidă educaţie militară şi tehnică, un ochi ager şi o energie de fier"[163]. Se remarcase în calitate de comandant al Diviziei 15 infanterie în toamna anului 1916, mai ales în luptele din zona Oituz, când lansase deviza: „Pe aici nu se trece!" şi, într-adevăr, nu s-a trecut. Era un general sobru, ferm, hotărât a face totul pentru oprirea ofensivei inamice în acest sector sensibil al frontului. La scurt timp de la preluarea noii sale responsabilităţi, într-o convorbire prin aparatul Hugues cu şeful Biroului Operaţii al Marelui Cartier General, el afirma categoric: *„Ţin de cinci zile şi patru nopţi piept duşmanului şi, cu* [toată] *superioritatea lui numerică şi pesimismul celor mai mulţi, nădăjduiesc să rezist încă mult"*[164].

Numit la comanda Armatei 1, generalul Eremia Grigorescu a lansat către toate trupele subordonate chemarea „Nici pe aici nu se trece!". Prin *Ordinul de zi* din 30 iu-

---

fier", s-a evidenţiat oprind înaintarea Corpului Schmettow. General de divizie (1917). Victoria de la Mărăşeşti avea să-l propulseze definitiv în rândul comandanţilor de oşti din istoria militară naţională şi universală. General de corp de armată (1918), inspector general al armatei (1918), ministru de Război (oct.-nov. 1918), şi ad-interim la Ministerul Industriei şi Comerţului. Matematician şi artilerist de înaltă clasă, generalul Eremia Grigorescu s-a consacrat ca un comandant ferm, inteligent şi inventiv, promotor al unei concepţii moderne asupra luptei şi operaţiei militare la nivel operativ-strategic. Despre el, mareşalul Constantin Presan va arăta: „a infiltrat ofiţerilor şi trupei [...] o desăvârşită încredere în victorie, punându-i astfel în măsură a executa dese şi impetuoase atacuri şi contraatacuri cu rezultate strălucite". Vezi la General în rezervă Nicolae Ionescu, *Generalul Eremia Grigorescu*, Bucureşti, 1967; Nicolae Ciobanu, *Generalul Eremia Grigorescu*, în vol. *România şi Primul Război Mondial*, p. 180-194. Cf. *Un erou al neamului. Generalul Eremia Grigorescu. Viaţa şi opera sa. Omul, Militarul, Eroul. Funeraliile naţionale, volum comemorativ, 1919*, Bucureşti, 1920

[163] Apud Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, vol. IV, p. 472.

[164] Vezi întreaga convorbire în **Anexa 1** (la sfârşitul lucrării).

lie/12 august 1917, noul comandant şi-a mărturisit hotărârea de a lupta pentru oprirea ofensivei Armatei 9 germane. El ţinea seama de situaţia concretă în care se găseau trupele proprii, dar şi inamicul: *„Nu uitaţi că inamicul e obosit; că aţi ştiut, prin vitejia voastră, să opriţi fiara flămândă, făcând-o să simtă adânc că nu se poate trece peste pământul sfânt al ţării noastre. Nu uitaţi* [...] *că trebuie să vă înarmaţi cu vitejească răbdare, spre a birui, aşa cum au fost armaţi strămoşii noştri, care ne-au lăsat pământul scump, ce trebuie să-l apărăm cu orice preţ"*[165].

Duminică, 30 iulie/12 august, deci în zorii celei de-a şaptea zile de la începerea ofensivei Armatei 9 germane, situaţia pe frontul de la Mărăşeşti se prezenta astfel:

– la flancul drept al dispozitivului româno-rus se găsea în apărare, în fâşia cuprinsă între Ireşti şi marginea de est a localităţii Panciu, Corpul 8 armată rus, care avea în compunere patru divizii (14, 15 şi 103 infanterie şi Divizia de cavalerie „Zaamurskaia");

– Armata 1 română (în compunerea căreia urmau să intre Diviziile 10 şi 15 infanterie), avea forţele dispuse astfel: **Corpul 5 armată** (comandant: general de divizie Ion Istrate)[166], cu Diviziile 13, 9 şi 10 (ultima va sosi pe front cu primele elemente în chiar cursul zilei), se găsea în apărare la flancul drept al armatei realizând joncţiunea cu vecinul din dreapta, Corpul 8 armată rus; **Corpul 6 armată** (comandant: general de divizie Aristide Razu)[167], cu Diviziile 5 şi 14 infanterie şi Divizia 2 cavalerie, se găsea la stânga

[165] Const. Kiriţescu, *op.cit.*, vol. II, p. 543.

[166] Corpul 5 armată român a fost constituit în cursul zilei de 30 iulie/12 august 1917.

[167] Corpul 6 armată a devenit, în aceeaşi structură, Corpul 3 armată.

Armatei 1 române, unde realiza joncțiunea cu Corpul 5 român. Rezerva armatei urma să fie constituită din Divizia 15 infanterie care se găsea în curs de deplasare spre zona acțiunilor de luptă.

Preluând comanda armatei, generalul Eremia Grigorescu intenționa să treacă, chiar în cursul zilei, la ofensivă (singura formă a acțiunilor de luptă care duce la nimicirea inamicului), aşa cum era stabilit a se desfăşura acțiunile şi de către predecesorul său la comanda Armatei 1 române. Analizând starea de fapt de pe front, noul comandant a sesizat elemente care ar fi compromis rezultatele preconizatei ofensive. Între acestea, un rol important îl dețineau: superioritatea forțelor inamice în viitoarea fâşie de ofensivă, pierderile mari suferite de către diviziile române în prima săptămână a luptelor (acestea ajungând la unele batalioane şi regimente la aproximativ 50% până la 75%), moralul scăzut al trupelor ruse şi mai ales retragerea unor mari unități ruse de pe front, insuficienta asigurare materială, în special cu muniții de tot felul (stocurile realizate inițial epuizându-se), necesitatea restructurării întregului dispozitiv operativ al armatei, în condițiile când aceasta era trecută în subordinea generalului Ragoza, comandantul Armatei 4 ruse, faptul că din analiza rezultatelor cercetării şi a altor surse de informare se desprindea concluzia că inamicul, introducând în luptă noi divizii, pregătea pentru ziua respectivă (30 iulie/12 august) o nouă operație ofensivă al cărei efort principal se axa spre stânga fâşiei Armatei 9 germane, în speranța impulsionării ofensivei Grupului Gerok pe direcția Târgu Ocna, care bătea pasul pe loc.

Ținând seama de toți aceşti factori, comandantul Armatei 1 române a ordonat comandanților Corpurilor 5 şi

3 armată (la ora 12.00) să treacă la defensivă activă cu întregul efectiv în fâşiile deţinute, organizând un sistem de amenajare genistică adânc eşalonat, fiecare divizie creându-şi rezerve puternice.

Concluziile desprinse de către comandantul armatei şi statul său major s-au adeverit. Inamicul, restructurându-şi în cursul nopţii şi în dimineaţa zilei de 30 iulie/12 august dispozitivul ofensiv, introducând în operaţie noi mari unităţi[168], între care şi Corpul Alpin, a trecut, după o violentă pregătire de artilerie[169], la ora 14.00, la ofensivă. Efortul Armatei 9 germane, de această dată, a fost concentrat spre flancul stâng al armatei, unde Corpul 18 armată german, având în primul eşalon diviziile proaspete ale Corpului Alpin, a atacat trupele ruse şi a reuşit să le respingă până în seara zilei pe întregul sector cuprins între Clipiceşti şi axul de comunicaţie Focşani, Mărăşeşti, cucerind mai multe localităţi între care şi orăşelul Panciu, la ora 18.00[170].

Concomitent cu ofensiva Corpului 18 german, au atacat şi marile unităţi ale Corpului 1 rezervă german, lovind

---

[168] Generalul Berthelot raporta în aceste zile o impresionantă concentrare de forţe inamice, ca urmare a prelevărilor făcute din ansamblul fronturilor din Bucovina şi Carpaţi, dintre Siret şi Dunăre, subliniind: „Se pare că germanii fac un efort uriaş în partea de sud a Moldovei, [...] 12 divizii fiind aduse la nord de Focşani şi cinci în valea Oituzului". ANB, fond *Microfilme Franţa*, rola 176, c. 502-505.

[169] Tirul a fost îndreptat metodic asupra Mărăşeştilor şi a comunicaţiilor din spatele localităţii pentru a se împiedica mişcarea şi intervenţia rezervelor româneşti din sectorul respectiv.

[170] AMR, fond *Armata 1*, dosar 355/1917, f. 158-159 (Dare de seamă asupra evenimentelor petrecute pe frontul Armatei 1 de la 30 iulie 1917, ora 7.00, până la 31 iulie 1917, ora 7.00); *Bătălia de la Mărăşeşti (Relaţiune oficială)*, p. 21-22; Lt.-colonel Alexandru Ioaniţiu, *op. cit.*, vol. II, p. 330.

cu precădere poziţiile române. Diviziile 76 germană şi 12 bavareză şi-au concentrat efortul mai ales împotriva poziţiilor deţinute de regimentele Diviziilor 9 şi 13 infanterie din Corpul 5 armată român. Cu toate că lărgimea fâşiei de apărare a Diviziei 13 infanterie crescuse considerabil, prin preluarea unei părţi a poziţiilor deţinute de unităţile Diviziei 71 infanterie ruse, care se retrăsese conform ordinului generalului Ragoza în cursul după-amiezei şi nopţii care au precedat ofensiva germană, trupele române au rezistat.

Spre seară, după ce a trimis mai întâi Regimentul 50/64 infanterie (comandant: locotenent-colonelul Diamandi Genuneanu) pentru a prelungi frontul Diviziei 9, generalul Ioan Popescu, comandantul Diviziei 13 române, a introdus în luptă şi Regimentul 51/52 infanterie (comandant: locotenent-colonelul Ioan Cristofor), care a trecut la apărare extinzând fâşia de acţiune a diviziei spre dreapta, până la pădurea La Răzoare. Diviziile germane, cu toată această împotrivire, au obţinut unele rezultate, reuşind să respingă trupele române din centrul fâşiei de apărare a Diviziei 13 române, până la liziera de nord a pădurii Călini; aici, însă, ofensiva germană a fost oprită în seara aceleiaşi zile. În cursul nopţii, Divizia 13 va lua în primire şi sectorul Diviziilor 103 şi 14 ruse, retrase în rezervă, frontul marii unităţi române întinzându-se, astfel, până la cota 109, adică colţul de nord al pădăricei de la sud de pădurea Creanga Babei[171].

Pe frontul Corpului 3 armată român (stânga Armatei 1 române), acţiunile germane au fost în schimb nesemnificative, acestea urmărind mai mult fixarea trupelor române

[171] *Ibidem*, p. 22.

din acest sector, prin foc de artilerie de supraveghere şi executarea unor atacuri cu obiective limitate, inclusiv pe timpul nopții.

Acțiunile desfăşurate pe frontul român de la data declanşării operației ofensive a Armatei 9 germane până spre sfârşitul lunii iulie (stil vechi), pornite inițial cu o mare vigoare şi obținând unele succese în primele zile, mai ales, împotriva trupelor din Armata 4 rusă, treptat, treptat, pe măsura introducerii în operație a diviziilor Armatei 1 române, aveau să-şi piardă din intensitate, luptele îmbrăcând şi în acest sector aspectul războiului de poziție specific tuturor teatrelor de operații din cursul Marelui Război. Astfel, presiunea Armatei 9 germane scăzând, efortul acesteia a fost mutat continuu spre aripa stângă, pe măsura luării contactului cu diviziile române.

Ziua de 30 iulie/12 august a fost prima zi când Armata 1 română a acționat sub comanda generalului A.F. Ragoza (PC la Bârlad)[172]. Se părea că lucrurile vor începe să evolueze favorabil unei mai bune cooperări între trupele ruseşti şi cele române. Dar nu a fost să fie aşa. Probabil, impresionat de pierderile suferite în cursul zilei de către Corpul 8 armată rus (generalul Elcianinov) şi de faptul că inamicul a cucerit oraşul Panciu, în dimineața zilei de 31 iulie/13 august generalul Ragoza avea să ordone – fără a se consulta cu organele de decizie române – retragerea Corpului 8 rus şi a flancului drept al Armatei 1 române (Divizia 13

[172] Vezi şi *Ordinul de operații nr. 1/4681* din 30 iulie/12 august 1917, dat la ora 3.38 de generalul Ragoza, AMR, fond *MCG*, dosar nr. 806/1917, f. 73. Ordinul mai preciza, desigur pentru trupele ruseşti: „7). *Se vor lua toate măsurile posibile pentru a restabili ordinea în unități*" (!).

infanterie din Corpul 5 armată), pe aliniamentul Diocheți, Modruzeni, situat la aproximativ 4 km mai în adâncime față de aliniamentul de contact cu trupele germane. Aceasta însemna a ceda fără luptă forme de teren care avantajau apărarea, inclusiv localitatea Mărăşeşti, important nod de comunicație ce favoriza atât manevra dinspre adâncime spre front, cât şi cea de rocadă.

Etapa a II-a a Bătăliei de la Mărăşeşti: 31 iulie/13 august-6/19 august 1917

Momentul înlocuirii comandantului Armatei 1 române, subordonarea acesteia față de comandamentul Armatei 4 ruse şi restructurările survenite în dispozitivul operativ al celor două armate reprezintă punctul de încheiere a primei etape a Bătăliei de la Mărăşeşti, al cărei conținut a constat în introducerea succesivă a diviziilor Armatei 1 române în luptă[173] şi desfăşurarea operației de apărare în comun de către cele două armate aliate.

Principalul rezultat al bătăliei în această primă fază a constat în stăvilirea ofensivei Armatei 9 germane şi angajarea forțelor acesteia într-o bătălie de uzură în care timpul se scurgea în favoarea trupelor româno-ruse. Deşi forțele germane au rupt apărarea diviziilor ruse din contact şi au realizat unele pătrunderi în dispozitivul acestora, apoi şi în dispozitivul diviziilor române, ele nu şi-au atins niciunul dintre obiectivele propuse. În consecință, treptat,

[173] Conform datelor furnizate de Biroul Operații al Armatei 1 la 30 iulie/12 august, aceasta dispunea de următoarele efective: ofițeri – 2 988 (2 856 disponibili), 96 525 trupă (85 297 militari disponibili), 52 225 cai şi respectiv 14 356 trăsuri. AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 355/1917, f. 156.

Comandamentul german a fost nevoit, pe măsura introducerii în operație a marilor unități române, să-şi mute succesiv efortul principal spre vest față de direcția loviturii principale inițiale Focşani, Mărăşeşti, într-o regiune colinară, ofensiva sa culisând spre stânga Armatei 9 şi căutând parcă a nu pierde contactul cu adversarii săi.

Considerăm că această stare de lucruri a fost generată de doi factori: a) efortul Comandamentului german de a asigura cât mai rapid posibil joncțiunea cu Grupul Gerok, şi prin aceasta încercuirea Armatelor 1 română şi 4 rusă, ceea ce ar fi presupus ruperea legăturii acestora cu Armata 2 română; b) capacitatea combativă scăzută a marilor unități ruse în fața ofensivei inamice, pe de o parte, şi forța de izbire deosebită a trupelor române, care, prin contraatacuri viguroase, au restabilit deseori situații ce amenințau să se transforme, pe unele direcții, în pătrunderi deosebit de periculoase.

Cea de-a doua etapă a marii bătălii avea să debuteze cu o serie de măsuri deosebite din partea Înaltului Comandament al frontului român. În primul rând, a fost anulat ordinul privind retragerea dat de generalul Ragoza. Planificată a fi executată în chiar dimineața zilei de luni 31 iulie/13 august, retragerea pe noul aliniament a diviziilor respective ar fi avut urmări deosebit de grave, acestea fiind expuse focului artileriei germane. Totodată, o asemenea măsură s-ar fi repercutat negativ asupra stării morale a trupelor de pe front.

Măsura preconizată de generalul rus a alarmat, prin consecințele sale, Marele Cartier General român, dar şi Înaltul Comandament rus; drept urmare, au avut loc convorbiri la nivelul cel mai înalt, în baza cărora s-a decis

că o asemenea măsură era nu numai neavenită, dar chiar periculoasă pentru stabilitatea frontului român din acel sector. Solicitat să-şi expună părerea, comandantul Armatei 1 române a declarat categoric: „Opiniunea mea este că retragerea poate avea pentru noi urmări grave. Sunt de părere că inamicul trebuie împiedicat cu orice preţ de a-şi dezvolta succesul pe frontul Armatei 4 ruse şi pentru aceasta propun să ţinem frontul pe care-l ocupăm acum cu forţele de care dispun Armata 4 rusă şi Armata 1 română, până când vom fi în stare de a manevra"[174].

Hotărârile la care s-a ajuns în final şi la fondarea cărora, pe lângă generalii români Constantin Presan[175] şi Eremia Grigorescu, a contribuit şi generalul rus Dmitri G. Şcerbacev, au prevăzut: scoaterea Armatei 1 române de sub comanda generalului Ragoza (care va primi noi responsabilităţi); intrarea în subordinea acesteia a Corpului 8 armată rus (Diviziile 14, 15 şi 103 infanterie) şi a Diviziei de cavalerie „Zaamurskaia"[176].

---

[174] Apud Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 505. Pe larg, discuţiile dintre şeful MCG şi comandantul Armatei 1 române, din 31 iulie/13 august 1917, vezi **Anexa 2** şi **Anexa 3**.

[175] Aici trebuie adăugat, fără îndoială – ca şi în cazul pregătirii planurilor de luptă – şi maiorul **Ion Antonescu**, şeful Biroului Operaţii şi cel mai apropiat colaborator al generalului Presan. Pe larg, la V.Fl. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Plata şi răsplata istoriei. Ion Antomescu militar şi diplomat (1914-1919)*, Iaşi, 1994, p. 16-18, 96-98; Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu, *Ion Antonescu şi Războiul reîntregirii neamului*, în „Vrancea. Studii şi comunicări", XI, 1997, p. 89-93. Vezi şi la Constantin Hlihor, *Mareşalul Ion Antonescu şi Războiul de întregire naţională*, în *1917 pe frontul de Est*, p. 98-99; Adrian Pandea, *Campania anului 1917 în viziunea a doi mareşali: Constantin Prezan şi Ion Antonescu*, *Ibidem*, p. 105-107.

[176] Ordinul nr. 287 al Comandamentului Frontului român din 31 iulie/13 august 1917 şi Ordinul nr. 48 al MCG din 1/14 august 1917 (*Bătălia*

Generalul Grigorescu a anulat ordinul de retragere a marilor unități ruse şi române, luând în acelaşi timp măsuri ferme pentru organizarea acțiunilor de consolidare a apărării pe aliniamentul cuprins între Ireşti şi Doaga. Concomitent, a dispus începerea pregătirii în vederea constituirii unei grupări de forțe destinate executării unei „viguroase contraofensive"[177], al cărei obiectiv era „ameliorarea frontului". Totodată, în vederea consolidării liniei defensive, au fost luate măsuri urgente de aducere în raionul acțiunilor de luptă a noi forțe şi mijloace. Astfel, din adâncimea dispozitivului operativ, Divizia 10 infanterie română (general Henri Cihoski) a fost îndreptată spre aripa dreaptă a Armatei 1 române (zona Pădureni-Călimăneşti) în vederea prevenirii unor eventuale „defecțiuni" în cadrul Diviziei 14 infanterie ruse, în timp ce Divizia 14 infanterie română (general Grigore Bunescu) urma să treacă râul Siret şi să se regrupeze la flancul stâng al armatei, înapoia Diviziei 5 infanterie române, mult încercată.

De asemenea, rezerva Armatei 1, Divizia 15 infanterie română (general Paul Angelescu) a fost dislocată în zona localității Nicoreşti[178].

Deşi a părut relativ calmă, ziua de 31 iulie/13 august nu a fost aşa. S-au auzit, aproape fără întrerupere, tiruri de artilerie, ambele tabere efectuând mişcări de trupe şi

---

de la Mărăşeşti. Relațiune oficială), p. 24; vezi şi AMR, fond *MCG*, dosar nr. 806/1917, f. 87.

[177] AMR, fond *MCG*, dosar nr. 796/1917, f. 23.

[178] Lt.-colonel Alexandru Ioanițiu, *op.cit.*, vol. II, p. 331-332; AMR, fond *MCG*, dosar 823/1917-1918, f. 142 (Ordin de operațiuni al Armatei 1 nr. 32 din 31 iulie 1917); Ibidem, fond *Armata 1*, dosar 355/1917, f. 164 (Situația Diviziei 15 în seara zilei de 31 iulie 1917).

alte intense preparative în vederea bătăliei ce se anunța decisivă. Toate atacurile întreprinse de germani, atât împotriva trupelor ruse[179], cât şi contra celor române[180], au fost însă ferm zăgăzuite, contraatacurile românilor producând inamicului un mare număr de morți şi răniți, ceea ce demonstra că apărarea nu numai că îşi consolidase pozițiile, dar că demonstra o atitudine activă.

În acelaşi timp, la Oituz, prin contraatacuri puternice, Armata 2 română a obligat marile unități austro-ungare să bată în retragere[181].

Comunicatul oficial al Marelui Cartier General român nr. 352 din 31 iulie/13 august 1917, de la ora 21.00, sublinia: „*Faptele de avânt şi eroism pe care le-au săvârşit trupele noastre în cursul grelelor lupte din ultimele zile întrec orice închipuire. Fără a şovăi, ele au rezistat celui mai intensiv bombardament de artilerie dezvoltat vreodată; iar atacurile în masă date cu extremă violență de trupele bavareze şi germane s-au lovit toate de vitejia soldaților noştri, care, deşi inferiori numericeşte, au luptat cu o îndârjire fără seamăn*"[182].

---

[179] AMR, fond *Armata 1*, dosar 161/1917, f. 53-54, 58-59, 60-62 (Raportul operativ al Corpului 8 rus de la ora 22.20 sublinia: „De la orele 16.00 focul inamicului a ajuns uneori de un caracte uraganic", precizând că toate încercările inamicului au fostrespinse).

[180] Ibidem, dosar 355/1917, f. 161-163 (Dare de seamă asupra evenimentelor petrecute pe frontul Armatei 1 de la 31 iulie 1917, ora 7.00, până la 1 august 1917, ora 7.00).

[181] Vezi, pe larg, la Vasile Mocanu, *Anotimpurile de foc ale Oituzului*, p. 201-215.

[182] „Monitorul oficial", nr. 104 din 2/15 august 1917, p. 1062; AMR, fond *MCG*, dosar nr. 236/1917, f. 709. „Trupele române s-au bătut foarte bine, viguros [...] am rezistat şi sper să ținem până la capăt", transmitea mult mai optimist acum generalul Berthelot ministrului de Război şi Preşedintelui Franței, ANB, fond *Microfilme* Franța, rola 176, c. 504-505.

Rezistența înverşunată a trupelor române pe tot frontul apărat de ele a determinat comandamentul Armatei 9 germane să mute definitiv centrul de greutate al ofensivei la aripa stângă, în scopul de a lega atacurile sale de cele ale Grupului Gerok, pus în dificultate de contraatacurile Armatei 2 române, în încercarea sa de a înainta spre nord, în direcția Adjud.

Ziua de marți 1/14 august a fost marcată, mai ales, de acțiunile ofensive deosebit de violente[183] declanşate de Corpul Alpin german în vederea cuceririi aliniamentului Crucea de Sus, Muncelu, apărat de către diviziile Corpului 8 armată rus. După o puternică pregătire de artilerie, care a atins intensitatea maximă între orele 12.00-15.00, dublată de un bombardament cu gaze toxice, trupele germane şi austro-ungare au declanşat atacul la ora 15.15: Corpul Alpin împreună cu Divizia 62 austro-ungară şi Divizia 217 germană au atacat în acelaşi timp, cu maximă violență, pozițiile deținute de trupele ruse, la punctele de joncțiune ale marilor unități, în special pe cea de la Chicera (cota 334), situată la 2 km nord de oraşul Panciu, silindu-le să cedeze localitățile Şerbeşti şi Străoani şi să se replieze în dezordine. Scopul urmărit de forțele inamice era de a ajunge cât mai grabnic la Răcoasa, pentru a amenința decisiv flancul stâng al Armatei 2 române.

Presate puternic de numeroasele atacuri ale infanteriei şi lovite precis de artileria germană, unele subunități

---

[183] AMR, fond *MCG*, dosar nr. 236/1917, f. 711 (*Comunicatul Marelui Cartier General român nr. 353 din 1/14 august 1917, ora 21.00*); Ibidem, fond *Armata 1*, dosar 209/1917, f. 156-157 (Dare de seamă asupra evenimentelor petrecute pe frontul Armatei 4 ruse şi Armatei 1 române dela 1 august 1917, ora 7.00, până la 2 august 1917, ora 7.00).

din Regimentul 56 infanterie rus şi-au părăsit poziţiile de la cota 334 (nord Crucea de Sus), creând astfel un spaţiu larg pe care forţele inamice puteau să-l folosească în scopul manevrării flancurilor interioare ale Diviziei 13 române şi Corpului 8 rus.

În scopul salvării situaţiei periculoase create, comandantul Armatei 1 române hotăra introducerea imediată în luptă a Diviziei 10 române[184].

Atent la desfăşurarea luptelor din zona sa, comandantul Diviziei 10, ale cărei regimente se găseau deja în raionul Movilița, Diocheți, pregătindu-se să înlocuiască în cursul nopţii următoare Divizia 15 rusă, a executat prompt ordinul primit, dând dovadă de iniţiativă în introducerea cât mai rapidă şi în ordine a unităţilor sale în luptă[185]. Cel dintâi a fost angajat Regimentul 10 vânători (locotenent-colonel Oprescu); acesta, prin surprindere, folosind creasta de la sud-vest de Zăbrăuți, a atacat viguros către ora 16.20, a respins trupele inamice şi, sprijinit de un batalion din Regimentul 38 infanterie, a pus stăpânire pe înălțimea Chicera (cota 334). Faptele de arme ale ostaşilor acestui regiment sunt astfel menționate în *Registrul istoric* al unității: „*Ciocnirea la baionetă a fost groaznică – împunsături, lovituri cu patul puştii, lovituri cu cuțitul, muşcături cu dinții, ceva nemaipomenit încă până la această luptă. Este de nedescris momentul acestei izbiri.* [...] *Tot regimentul a intrat în linia întâi, de la colonel până la cel din urmă soldat, cu o singură dorință, de a învinge sau a muri*"[186].

---

[184] Ibidem, dosar nr. 823/1917-1918, f. 134 (*Ordin de operații nr. 28*).

[185] Vezi, mai pe larg, la Dumitru Preda, *Generalul Henri Cihoski. Un erou al României Mari*, Bucureşti, 1996, p. 70-72. AMR, fond *Divizia 10*, dosar nr. 28/1917, passim. PC al diviziei era la Pădureni.

[186] AMR, *Registrul istoric al Regimentului 10 vânători*, f. 123. Vezi şi *Darea de seamă asupra operațiunilor din ziua de 2/15 august 1917* a coman-

Asaltul vânătorilor români a fost curând sprijinit de celelalte batalioane ale Regimentului 38 infanterie „Neagoe Basarab" şi de Regimentul 33 infanterie „Tulcea". Orice încercare a germanilor de a pătrunde pe valea Zăbrăuţului a fost astfel cu desăvârşire interzisă[187].

Iată cum relatează voluntarul ardelean Leonte Comşa, sublocotenent la acea dată în Regimentul 33 infanterie şi viitor general, desfăşurarea evenimentelor: în noaptea de 1/14 spre 2/15 august, trupele noastre începeau operaţia de înlocuire. *„Nici n-am apucat să ne instalăm în dispozitiv, când, pe la orele 7 dimineaţa, artileria inamică a declanşat un bombardament puternic asupra poziţiilor deţinute de trupele ruse între cotele 334 Chicera şi 283 la Pârlita. Duelul de foc a durat până după-amiază, cu intensitate din ce în ce mai mare. Corpul Alpin german a pornit la atac spre dealul Chicera. Sub presiunea atacatorilor, ruşii se retrag pe valea Zăbrăuţului. Linia frontului este ruptă. Situaţia se agravează cu fiecare moment. Prin spărtură îşi croiesc drum alpinii germani. Colonelul Constantin Oprescu, comandantul Regimentului 10 vânători, intervine imediat. În faţa inamicului se avântă la repezeală batalionul comandat de maiorul Vişinescu. Urmează al doilea batalion de sub comanda maiorului Vizante şi apoi întregul regiment. Vânătorii s-au năpustit asupra duşmanilor, secerându-i cu focul armelor automate şi spintecându-i cu baioneta. Bravii ostaşi îl alungă pe inamic şi pun stăpânire pe dealul Chicera. Adversarul şi-a refăcut rândurile şi trece la contraatac. Vânătorii, după o dârză rezistenţă, sunt nevoiţi să se retragă. Colonelul Oprescu, cu sprijinul Regimentu-*

---

dantului Regimentului 10 vânători, Ibidem, fond *Divizia 10*, dosarul 28/1917, f. 21. Pierderile din acea zi ale unităţii: 11 ofiţeri şi 226 trupă. Ibidem.

[187] Lt.-colonel Alexandru Ioaniţiu, *op.cit.*, vol. II, p. 334.

lui 38 infanterie, între ofițerii căruia se afla şi locotenentul Liviu Opriş din Sibiu, contratacă, cucerind înălțimea, pe care însă o va pierde din nou. Ofițerii şi soldații se bat cu îndârjire cot la cot. Cad nenumărați morți şi răniți. Locotenentul Rotileanu este secerat de rafala unei mitraliere, locotenentul Victor Trebincă e rupt în două de un obuz. Căpitanul Şerbănescu, comandantul Companiei 4 mitraliere, cade cu degetul pe trăgaciul mitralierei, în momentul când punea stăpânire pe creasta dealului Chicera"[188].

În cumpăna acestor încleştări care au probat puterea de sacrificiu a ostaşului român şi moralul său înalt, memorabil rămâne comportamentul eroic al căpitanului Vasile Şerbănescu. În fruntea companiei sale de mitraliori, acesta a înaintat cu avânt în linia întâi a valurilor de asalt, ajungând sus pe culmea Chicerei. Acolo, după ce servanții pieselor au căzut la datorie unul după altul, bravul căpitan şi-a găsit sfârşitul, murind eroic, înfruntând temerar duşmanul. Pentru vitejia cu care a comandat Compania 8 mitraliere a Batalionului 2 a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul" clasa a III-a şi citat prin ordin de zi al marii unități[189].

Jertfele Diviziei 10 infanterie (care numai în această primă zi de luptă a pierdut peste 700 de oameni, dintre care 19 ofițeri) nu au fost însă zadarnice. Masivul deluros dintre văile Şuşiței şi Zăbrăuți se afla în stăpânirea ostaşilor români. „Golul" fusese umplut, iar ofensiva germană, oprită. Analizele militare făcute ulterior, având ca obiectiv introducerea în operație a Diviziei 10 infanterie în ziua de 1/14 august 1917, au subliniat oportunitatea măsurii şi

---

[188] Locotenent-colonel Paul Abrudan, *General de brigadă Leonte Comşa – Memorii de război*, în „Studii şi materiale de muzeografie şi istorie militară" (Bucureşti), nr. 10/1976, p. 203-204.

[189] AMR, *Jurnal de operații al Regimentului 38 infanterie*, f. 115.

eficiența executării acestei intervenții. Astfel, referindu-se la acest moment, locotenent-colonelul Radu Băldescu, avea să sublinieze: „Dacă n-ar fi intervenit Divizia 10, Corpul 18 german, care ajunsese în valea Zăbrăuțului, ar fi rupt legătura între Armatele 1 şi 2 (române), iar împingerea spre Pădureni, Călimăneşti ar fi dus la periclitarea întregii Armate 2 şi-i tăia legătura de retragere pe valea Zăbrăuțului"[190].

Concomitent cu acțiunea ofensivă a forțelor Corpului Alpin, inamicul a trecut la ofensivă pe o altă direcție care viza gruparea de forțe române de la flancul stâng al Armatei 1, având ca obiectiv respingerea sau nimicirea trupelor greu încercate ale Diviziei 5 infanterie, care lupta eroic în primul eşalon al armatei încă din prima zi a ofensivei Puterilor Centrale, precum şi cucerirea unui cap de pod peste râul Siret, în zona Bălțărețu[191].

După o nouă puternică pregătire de artilerie, cu aproximativ 35 baterii de diferite calibre, în timpul căreia s-au folosit şi proiectile încărcate cu substanțe toxice de luptă, mai ales asfixiante şi lacrimogene (întrebuințate în special asupra trupelor române care se apărau în sectorul pădurii Prisaca), la ora 19.00, Divizia 216 a trecut la atac. Pregătirea de artilerie executată cu mare precizie produsese deja

---

[190] Lt.-colonel Radu Băldescu, *Războiul național*, vol. II, *Operațiile din anii 1917, 1918 şi 1919*, p. 104. Vezi şi la Dumitru Preda, *Generalul Henri Cihoski*, p. 72-73.

[191] Generalleutnant Curt von Morgen, *op.cit.*, p. 124-125. „Având în vedere amenințarea de pe malul estic al Siretului, s-a ordonat, în scopul continuării ofensivei, eşalonarea în adâncime în flancul drept. Potrivit judecății Corpului 1 rezervă, acțiunile puteau fi continuate numai după cucerirea puternicului cap de pod de la Bălțărețu ..." (*Ibidem*, p. 124).

pierderi grele trupelor române care ocupau prima poziție de apărare. Rețelele de sârmă ghimpată şi alte tipuri de obstacole erau distruse, legăturile telefonice, dezorganizate, iar multe poziții de tragere ale pieselor de artilerie şi mitraliere suferiseră şi ele stricăciuni însemnate. Odată cu începerea atacului, artileria germană şi-a concentrat focul cu precădere asupra pozițiilor bateriilor de pe malul stâng al Siretului, sprijinul de foc fiind executat, de cele mai multe ori, numai de tunurile de însoțire.

Înaintând impetuos, trupele germane au pătruns în pozițiile române la joncțiunea dintre Regimentele 8 infanterie „Buzău" şi 9 infanterie „Râmnicu Sărat", apoi inamicul şi-a grupat forțele pe trei direcții, astfel: coloana din dreapta urmărea să pună stăpânire pe podul de la Cosmeşti (pe care afluiau trupele române), cea din centru, să pătrundă cât mai adânc în dispozitivul român, iar cea din stânga, să întoarcă dreapta Diviziei 5 infanterie române[192]. Cu tot spiritul de sacrificiu manifestat de militarii români, ofensiva germană, bine susținută cu foc de artilerie şi mitraliere, amenința să ajungă în valea Siretului.

În aceste momente deosebit de grele, în sprijinul regimentelor Diviziei 5 infanterie, care suferiseră pierderi enorme (Regimentul 8 rămăsese cu doar opt ofițeri şi 80 de soldați şi gradați[193]), aveau să intervină, trecând pe dreapta Siretului, în pofida bombardamentului inamic, Regimentele 54/56 şi 55/67 din Divizia 14 infanterie română[194]. Prin executarea unor energice contraatacuri în cur-

---

[192] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 135 (p. 277).

[193] Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 527.

[194] În fruntea tuturor trupelor de pe dreapta Siretului generalul A. Razu, comandantul Corpului 3 armată, avea să-l numească pe colonelul Constantin Niculcea. AMR, fond *Armata 1*, dosar 161/1917, f. 113.

sul cărora, nu de puține ori, s-a angajat lupta la baionetă, trupele Diviziei 5 şi Diviziei 14 au reuşit să stăvilească ofensiva germană prin organizarea rapidă a unei noi poziții de apărare înapoia Siretului (lângă podul de la Cosmeştii din Vale), împiedicând, astfel, ieşirea unităților inamice în valea râului. Acțiunile de luptă s-au prelungit mult după căderea întunericului, inamicul încercând cu încăpățânare, de mai multe ori, să reia atacul în scopul ieşirii în lunca Siretului şi forțarea acestuia, dar fără succes, cu excepția câştigului unui teren de 1 km.

Ofensiva germană a fost oprită şi în acest sector prin efortul comun al unităților Diviziilor 5 şi 14 române, dar cu mari sacrificii. De exemplu, numai Divizia 5 a pierdut, de la declanşarea bătăliei până inclusiv această zi sângeroasă 6 018 ostaşi, între care 114 ofițeri, morți, răniți şi dispăruți. Au fost distruse sau capturate de inamic 2 696 puşti, 123 puşti-mitralieră, 73 mitraliere şi 16 tunuri[195].

Inamicul a reuşit în această zi să producă o spărtură la centrul apărării Diviziei 5 infanterie, să cucerească un obiectiv însemnat – pădurea Prisaca – şi, mai ales, să se apropie simțitor de ținta misiunii sale: podul de peste Siret de la Cosmeşti.

Ziua de 1/14 august 1917 s-a dovedit la fel de sângeroasă pentru întreaga Armată 1 română, care a pierdut 4 067 oameni, dintre care 67 ofițeri[196].

În ceea ce priveşte trupele germane care reluaseră ofensiva, acestea au suferit, la rândul lor, pierderi însemnate, situație semnalată şi într-o dare de seamă a comandamentului Armatei 9 germane: „Puterea de luptă a divi-

[195] Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 527.
[196] *Ibidem*, p. 528.

ziilor care au luat parte la atac, în urma pierderilor şi a lipsei de completări, a scăzut"[197], unele batalioane ajungând la aproximativ 400 de oameni (!).

Neatingerea obiectivului propus pentru această zi de către Armata 9 germană (cucerirea podului de la Cosmeşti şi crearea capului de pod peste Siret, ca şi întoarcerea flancului stâng al Armatei 2 române, prin ofensiva Corpului Alpin), îl vor determina pe feldmareşalul August von Mackensen să continue asaltul şi în ziua următoare, miercuri 2/15 august. Efortul principal s-a concentrat, de data aceasta, cu precădere în fâşia ofensivă a Corpului 18 rezervă german şi anume în sectorul apărat de trupele Corpului 8 armată rus. Comandamentul german spera în continuare în realizarea joncțiunii cu Grupul Gerok, învăluind, astfel, stânga Armatei 2 române, presată puternic de mai multe zile de gruparea austro-ungară.

În dimineața acestei zile de 2/15 august, într-o nouă convorbire cu generalul Presan, şeful Marelui Cartier General, comandantul Armatei 1 române ținea să precizeze: „Prelungirea frontului român, din cauza retragerii aripei trupelor ruse, la dreapta frontului comun, a micşorat cu mult densitatea trupelor pe front în raport cu efectivul celor şase divizii române, căci diviziile ruse, în număr de şase, nu mai valorează astăzi decât cel mult una şi jumătate. În această situațiune, cred că *scopul principal al Armatei 1 române şi cu crâmpeiul rus de la dreapta este de a continua cu orice sacrificii de a împiedica căderea vrăjmaşului în spatele Armatei 2 sau desprinderea flancului stâng de Siret* (subl. noastră), în care scop vrăjmaşul dă atacuri năprasnice şi cu forțe supe-

[197] Colonel Laurențiu Bârzotescu, *op.cit.*, p. 865.

rioare, fiind dat că numărul diviziilor pe frontul comandat de mine este de 12 sau poate chiar 14, astăzi; de altă parte, unitățile de marş ale lor continuă a reconstitui unitățile încercate, astfel că aş putea afirma că raportul între forțele de care dispun şi forțele care mă atacă zi şi noapte este de 1:2; în consecință, opinez ca, până vom ajunge, vrăjmaşul şi eu, aproximativ în echilibru – fiind dat că el se uzează mai mult, după informațiunile şi datele ce am –, să se mențină pentru Armata 1 şi Corpul 8 rus misiunea de a ține cu orice preț frontul actual cu mici oscilațiuni, după mersul luptelor"[198].

Reluată în după-amiaza zilei de 2/15 august cu forțele Corpului 18 rezervă (având în primul eşalon diviziile Corpului Alpin), ofensiva inamică s-a desfăşurat conform tipicului stabilit: o pregătire de artilerie puternică asupra obiectivelor de pe direcția de efort şi apoi un atac susținut, în mai multe valuri, pe front îngust. În acest mod, s-a reuşit, la scurt timp după declanşarea atacului în sectorul Şuşița-cota 377 (către ora 16.00), ca trupele inamice să pătrundă în pozițiile ruseşti, la joncțiunea dintre Diviziile 15 şi 103 infanterie ruse[199]. Dezvoltarea succesului german în adâncime ar fi creat un grav pericol pentru Armata 2 română (vecinul din dreapta Corpului 8 armată rus), întrucât o asemenea situație ar fi permis ieşirea forțelor germane în spatele marii unități române, interceptându-i întreaga rețea de comunicații.

Prevăzător, comandantul Armatei 2 române, generalul Alexandru Averescu, care urmărise cu atenție evoluția

---

[198] Vezi textul integral în **Anexa 4**. Vezi şi Ordinul de operații nr. 33 din 2/15 august 1917, AMR, fond *Armata 1*, dosar 209/1917, f. 162.

[199] AMR, fond *MCG*, dosar nr. 824/1917, f. 87; *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 137.

situației de pe frontul Armatei 1 române, mai ales la aripa dreaptă a acesteia, luase şi el o serie de măsuri pentru asigurarea flancului stâng şi a spatelui forțelor sale. Astfel, încă din cursul nopții de 31 iulie/13 august spre 1/14 august, el ordonase replierea trupelor din centrul dispozitivului armatei de pe cursul superior al râului Putna pe cel al pârâului Vizăuți. Totodată, a constituit Detaşamentul Alexiu (format din Regimentul 4 vânători, două batalioane din Regimentul 30 infanterie, o baterie de 75 mm din Regimentul 6 artilerie, o baterie obuziere şi o baterie de munte, în total patru batalioane şi trei baterii)[200], pe care l-a deplasat şi dispus în zona Varnița, în scopul acoperirii flancului şi spatelui Corpului 8 rus.

Pentru a limita pătrunderea trupelor adverse în dispozitivul defensiv, Detaşamentul Alexiu a contraatacat în strânsă cooperare cu trupele ruse, respingând inamicul pătruns şi punând stăpânire pe localitatea Muncelu[201], pe care a menținut-o ferm. În *Darea de seamă* săptămânală a Armatei 9 germane se arăta: „În fața Muncelului [trupele Corpului Alpin – *n.n.*] se loviră de un contraatac puternic. Inamicul a adunat toate forțele sale disponibile de infanterie şi artilerie pentru a împiedica înaintarea noastră în direcțiunea nordică şi pătrunderea în vale, la Răcoasa, unde executase mai multe linii de oprire. Muncelul a rămas în mâna inamicului [românilor], bateriile sale trag cu efect din poziții dominante"[202].

Respingerea vrăjmaşului din fața Muncelului a determinat Comandamentul german să întreprindă un nou

---

[200] *Bătălia de la Mărăşeşti (Relațiune oficială)*, p. 30.

[201] AMR, fond *MCG*, dosar nr. 824/1917, f. 87.

[202] Apud Colonel Laurențiu Bârzotescu, *op.cit.*, p. 864.

atac. De această dată, în seara zilei de 2/15 august, Corpul 18 rezervă german a mutat efortul său la imediat sud-est de Panciu, încercând să rupă poziţiile de apărare ale Diviziei 15 ruse. Atacul german, deosebit de viguros, a respins parte din subunităţile ruse (mai ales cele de la flancul stâng al marii unităţi), ceea ce a dus la descoperirea flancului drept al Diviziei 10 române (vecinul din stânga Diviziei 15 ruse), adică acolo unde era dispus Regimentul 33 infanterie.

În acest sector, larg de aproximativ 500 metri, inamicul şi-a concentrat efortul ofensiv în vederea dezvoltării succesului obţinut. Se contura, astfel, întoarcerea flancurilor interioare ale celor două divizii (15 rusă şi 10 română). Pentru a evita o asemenea situaţie ameninţătoare, generalul Cihoski a contraatacat cu rezerva sa (Regimentul 10 vânători), venind în sprijinul Brigăzii 20 infanterie, care se apăra menţinând cu greutate parte din poziţiile sale aflate la dreapta diviziei.

Contraatacul Regimentului 10 vânători, în frunte mereu cu comandantul său – locotenent-colonelul Constantin Oprescu –, alături de infanterişti, a fost executat cu multă iscusinţă şi sprijinit de un foc precis al bateriilor româno-ruse[203], a reuşit în scurt timp, beneficiind şi de lăsarea în-

---

[203] *Operaţiile Diviziei 10 infanterie, 1-5 august 1917*, Bucureşti, 1920, p. 18; AMR, fond *Corpul 5 armată*, dosar 56, f. 29. „Pe 2[/15] august, avea să relateze locotenent-colonelul Gheorghe Vizanti din Regimentul 10 vânători, graţie puternicului ajutor dat de artileria noastră, şi în special a Regimentului 3 artilerie, care ne-a susţinut executând cea mai violentă şi mai precisă tragere de baraj, inamicul a fost dat peste cap şi respins dincolo de tranşeele lui, lăsând în urmă mormane de cadavre". Apud Colonel Simion Asandei, *Urmaşii tunarilor de la reduta Griviţa*, Bucureşti, 1974, p. 52. Vezi şi *Darea de seamă* (sinteză) a Regimentului 10 vânători asupra operaţiilor din ziua de 2/15 august 1917, AMR, fond *Divizia 10*, dosar nr. 28/1917, f. 21.

tunericului, să oprească avalanşa atacatorilor şi să respingă forţele inamice. În timpul contraatacului, pe alocuri, au fost angajate lupte îndârjite la baionetă; inamicul, neputând să reziste în faţa furtunoasei înaintări a românilor, a fost nevoit să părăsească tranşeele trupelor ruse în care abia pătrunsese.

Nereuşindu-le nici această acţiune, seara târziu, către ora 22.00, germanii au deschis prin surprindere un violent foc asupra poziţiilor române de pe direcţia lor de pătrundere. Lovite cu un puternic foc încrucişat de mitraliere şi intrând în tirul de baraj pregătit din timp de artileria română, batalioanele germane aveau să sufere pierderi mari, fiind nevoite să se oprească. Apoi, din cauza tragerilor precise ale bateriilor române, au fost obligate să se retragă noaptea târziu pe vechile poziţii, de pe care plecaseră în seara zilei de atac. Ici-acolo, liniştea nopţii mai era brăzdată, din timp în timp, de câte o serie de mitralieră, secerând probabil brancardierii care îşi căutau răniţii, suficientă, însă, pentru a stârni vacarmul de infern pe întreaga linie a frontului.

Deşi atacul Armatei 9 germane îşi propusese, în această zi, să rupă legătura dintre cele două armate române, el nu a reuşit şi, treptat, comandamentul inamic a executat acţiuni ofensive cu un pronunţat caracter izolat, tatonând poziţiile trupelor române, devenite din ce în ce mai stabile. Faptul că ofensiva germană se epuizase este demonstrat şi de caracterul local al acţiunilor de luptă din zilele de 3/16 până la 6/19 august. Chiar şi atunci când forţele Armatei 9 germane declanşau prin surprindere acţiuni ofensive pe întregul front, acestea erau doar de scurtă durată, deseori marile unităţi mai mult simulau atacul decât atacau. Acest

lucru, după părerea unor participanți la lupte, demonstra că ofensiva inamică își pierduse „suflul".

Comunicatul *Marelui Cartier General* român nr. 354 din seara de 2/15 august sublinia: *„După 11 zile de lupte violente, progresul realizat de inamic este cu totul neînsemnat față de sacrificiile făcute și de pierderile extraordinar de mari ce a suferit. Toți prizonierii declară că sunt companii inamice care au rămas numai cu 20-30 de oameni și regimente cu 200-400 de soldați și că nu au mai întâlnit o asemenea rezistență îndârjită de la luptele de pe Somme și Verdun"*[204].

În cursul zilei de joi, 3/16 august, pe frontul Armatei 1 române[205] a domnit o „liniște" aparentă, dovadă a faptului că forțele inamice, și ele foarte încercate, aveau nevoie de o perioadă de refacere. Trupele lucrau intens pentru construirea unor noi linii de tranșee și pentru mascarea lucrărilor executate pe timpul nopții, pregătindu-se pentru a face față oricărei situații. Până în seara aceleiași zile, nu s-a produs niciun eveniment special; căldura copleșitoare parcă domina întreg frontul, împiedicând vreo inițiativă a uneia din taberele potrivnice. Dar, odată cu lăsarea serii, profitând de o furtună deosebit de violentă, însoțită de o ploaie torențială, ofensiva germană avea să se declanșeze, prin surprindere. Pe întregul front, coloanele germane încercau acum să penetreze prin intervalele existente între trupele române, utilizând inclusiv gaze împotriva apărăto-

---

[204] AMR, fond *MCG*, dosar 236/1917, f. 715; „Monitorul Oficial", nr. 106 din 4/17 august 1917, p. 1 087.

[205] Ibidem, fond *Armata 1*, dosar 212/1917, f. 47 (Ordin de operații al Armatei 1 nr. 34 din 3 august 1917: *„**Misiunea Armatei 1** aceeași: Să păstreze cu orice preț pozițiile ce ocupă în prezent. În acest scop se va lucra cu cea mai mare intensitate la punerea în stare de apărare a pozițiunilor. **Situația actuală impune însă o ofensivă agresivă**").

rilor care nu mai cunoscuseră de mult odihna. Riposta lor a fost, însă, promptă. Un intens foc de artilerie executat cu precizie de bateriile române şi ruse, care au acționat într-o cooperare admirabilă[206], asociat cu rezistența fermă a infanteriei şi focul mitralierelor, iar în unele sectoare, cu scurte contraatacuri, a determinat oprirea atacului inamic, la puțină vreme de la declanşarea acestuia. Apele Siretului erau înroşite şi zeci de cadavre pluteau în jurul podului de la Cosmeşti-Bălțăreț, care nu a căzut în mâna vrăjmaşilor. În zorii zilei următoare trupele române îl aruncau în aer.

În aceste zile, greul apărării pe front trecuse definitiv în seama Armatei 1 române, marile unități ale Armatei 4 ruse fiind scoase aproape în întregime din prima linie şi trecute în rezervă sau refacere. Raportând Marelui Cartier General român situația, comandantul armatei, generalul Eremia Grigorescu, scotea în evidență eforturile uriaşe făcute de trupele sale din cauza extinderii fâşiei lor defensive, ca urmare a preluării în întregime a sectoarelor apărate inițial de diviziile Corpului 7 armată rus şi, parțial, de Corpul 8 rus. Totodată, erau remarcate hotărârea şi spiritul de sacrificiu ale trupei, moralul ridicat al ostaşilor. Deseori în rândul trupei se puteau surprinde discuții de felul: „trebuie să ne apărăm pământul, acum o să fie al nostru"; „nu-mi pare rău că mor, ai mei vor primi ceva pogoane" etc., toate reprezentând o reflectare în masele de ostaşi a măsurilor anunțate solemn de Rege şi guvern cu privire la reforma agrară şi împroprietărirea țăranilor după terminarea războiului.

---

[206] Général Winogradski, *La guerre sur le front oriental. En Russie-En Roumanie*, Paris-Limoges-Nancy, 1926, p. 375. Vezi şi la Simion Asandei, *op.cit.*, p. 53-54 (bateriile române au susținut un energic tir de baraj, aproape 4 200 proiectile, dezorganizând lanțurile de atacatori şi zădărnicind astfel înaintarea lor).

Luptele aprige de apărare desfăşurate de la începutul acestei etape (31 iulie/13 august), dar mai ales în următoarele trei zile (1/14-3/16 august), au întărit şi mai mult convingerea Comandamentului român că ofensiva inamică poate fi oprită, că rezervele acestuia sunt, totuşi, limitate, iar perspectiva aducerii unor noi forţe pe frontul român era destul de îndepărtată. Introducerea succesivă în operaţie a diviziilor române, prin preluarea treptată a unor fâşii de la diviziile ruse şi desfăşurarea operaţiei de apărare în cooperare cu acestea, până la înlocuirea lor definitivă, a avut ca rezultat oprirea ofensivei inamicului, cel puţin pentru un timp, pe aliniamentul general valea Siretului (în dreptul localităţii Bilieşti), Pădurea Neagră (inclusiv), est Ciuşlea, est Străjescu, pădurea Prisaca (inclusiv), exclusiv Băltăreţu, nord Tişiţa, exclusiv pădurea La Răzoare, inclusiv Străoane, exclusiv Muncelu, inclusiv Şerbeşti.

În seara zile de joi, 3/16 august, situaţia trupelor române era următoarea: Corpul 6 armată (Diviziile 14 şi 9) şi Corpul 5 armată (Diviziile 13 şi 10) se aflau în prima linie în contact strâns cu inamicul, formând un front unic românesc, legat la dreapta cu Divizia 14 rusă, care înlocuise Divizia 15 rusă. Înapoia Diviziei 9 române la Pădureni sosise Divizia 15 română, gata pentru a o înlocui; unităţile Diviziei 5 române, greu încercate, înlocuite de către Divizia 14 infanterie română, erau în curs de deplasare în vederea intrării în cantonament pentru refacere. Misiunea Armatei 1 rămânea aceeaşi: „de a păstra cu orice preţ poziţiile ocupate"[207].

Limita dinainte a apărării Armatei 1 române trecea pe aliniamentul: Ireşti, cotele 403, 221, 399, biserica din loca-

[207] Ordinul de operaţii nr. 35 din 4/17 august 1917 al Armatei I, AMR. Fond *MCG. Secţia Operaţii*, dosarul nr. 17/4a/1917, f. 43-44.

litatea Muncelu, cotele 357, 354 şi 332-nord PT Chicera, cota 334, „La Răzoare", nord PT (punct de triangulaţie) Mărăşeşti, confluenţa viroagei Călieni cu Siretelul, apoi pe malul stâng al Siretului de la Bălţăreţu până la 2 km sud de această localitate (Odaia Preotului Ştefan)[208]. Ploaia torenţială revărsată asupra tranşeelor şi întregului teren frământat până atunci de valurile de luptători, în aşteptarea confruntării hotărâtoare, răcorea pentru moment frunţile şi braţele acestora.

Luptele de apărare de la porţile sudice ale Moldovei erau urmărite cu mare atenţie de cercurile militare, dar şi politice şi diplomatice din ţările aliate, tot mai conştiente de importanţa deznodământului lor pentru soarta războiului şi a Coaliţiei în această parte a continentului. Pentru exemplificare, redăm câteva opinii desprinse din rapoartele din acele zile extrem de încordate: *„Austro-germanii au atacat în ultimul timp România prin trei părţi deodată"* – transmitea şeful Legaţiei belgiene la Iaşi, la 1/14 august, ministrului Afacerilor Străine, baronul Beyens – precizând că *„armata română, care se află într-o bună situaţie materială şi morală"*, înfruntă *„inamicul cu succes, pricinuindu-i grele pierderi"*, în pofida unor evidente slăbiciuni ale trupelor ruse aliate. Inamicul, se arată mai departe, *„pare hotărât să dea o lovitură decisivă pentru a scoate România din joc* [...], *ca atare situaţia este foarte serioasă, fără ca totuşi să fie critică"*, adăugând: *„dacă nicio eroare gravă nu se produce pe vreun alt front din Occident, îndeosebi pe cel din Italia [...] soarta României va fi salvată"*[209].

---

[208] AMR, fond *Corpul 3 armată*, dosarul nr. 88, f. 9; Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 544.

[209] ANB, fond *Microfilme Belgia*, rola 12, c. 140.

„*Azi 3[/16] august* – telegrafia la rândul său ataşatul militar italian – *am intrat în a 11-a zi a sângeroasei bătălii de la Mărăşeşti. În zilele de 1[/14] şi 2[/15] august, inamicul a atacat aproape fără întrerupere în diverse puncte, fără a obține avantaje potrivit sacrificiilor făcute. [...] Valoarea trupelor române ne lasă speranța că bătălia se va desfăşura în avantajul românilor*", adăugând şi el, „*dacă activitatea Aliaților pe celelalte fronturi le va interzice germanilor să-şi aducă alte forțe pe frontul român*". În concluzia raportului său, colonelul Luciano Ferigo ținea să remarce: „*În luptele din regiunea Oituz şi, în mod special, în bătălia de la Mărăşeşti, trupele române au arătat o valoare superioară de toată lauda: entuziasm, avânt şi eroism care merită admirație*"[210], apreciind că este nevoie ca, în aceste momente dificile, de trimiterea de încurajări din partea Înaltului Comandament italian, care poate contribui la consolidarea moralului românilor.

Zilele de 4/17 şi 5/18 august s-au caracterizat printr-o relativă acalmie. Au avut loc numai acțiuni de luptă locale[211], inamicul angajând în executarea atacurilor sale forțe de valoarea unui batalion sau regiment, mai rar de tăria unei divizii. Din datele furnizate de echipele de cercetare româneşti[212] au fost desprinse concluzii importante:

---

[210] Ibidem, fond *Microfime Italia*, rola 11, c. 10-12.

[211] Vezi dările de seamă asupra evenimentelor petrecute pe frontul Grupului de Armate 4 rusă şi 1 română din zilele respective, AMR, fond *MCG. Secția Operații*, dosar nr. 17//4a/1917, passim; Ibidem, fond *Armata 1*, dosar 355/1917, f. 179, 181; Ibidem, dosar 216/1917, f. 27-28 (Dare de seamă asupra operațiunilor de la 4-5 august 1917). Vezi şi Dare de seamă asupra evenimentelor petrecute pe frontul Grupului de Armate 4 rusă şi 1 română de la 5 august 1917, ora 7.00, până la 6 august 1917, ora 7.00, AMR, fond *Armata 1*, dosar 209/1917, f. 185.

[212] Se remarcă îndeosebi incursiunea patrulei condusă de sublocotenentul Iordan Popa, adjutantul Batalionului 2 din Regimentul 47/72

inamicul proceda la executarea unor regrupări, înlocuiri şi restructurări ale dispozitivelor. Au fost identificate, de asemenea, lucrări de amenajare a unor noi poziţii de tragere de artilerie. În adâncimea dispozitivului german, nori groşi de praf dovedeau deplasarea unor coloane spre front. Toate acestea indicau pregătirea intensă de către Comandamentul german a reluării acţiunii sale ofensive.

În ceea ce priveşte Comandamentul român, acesta a luat o serie de măsuri pentru completarea lucrărilor de amenajare genistică, rectificarea aliniamentului de apărare prin lichidarea unor intrânduri inamice sau replierea de pe unele puncte ce nu prezentau suficientă siguranţă. Un mare accent s-a pus pe asigurarea materială cu muniţie de tot felul, cu medicamente şi alte materiale necesare ducerii luptei. De asemenea, înlocuirea armamentului pierdut a constituit o preocupare constantă a comandamentelor de la toate eşaloanele.

O mare atenţie s-a acordat consolidării apărării prin executarea unor temeinice lucrări de amenajare genistică[213]. Fâşia de apărare a unei divizii de infanterie în această

---

infanterie/Divizia 13, care, în noaptea de 5/18 spre 6/19 august, a pătruns cu mult curaj în tranşeele inamice, aducând prizonieri cu informaţii utile comandamentului unităţii. *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 149; General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, ed. Maria Georgescu, Bucureşti, 1997, p. 214.

[213] Astfel, în zona Mărăşeşti *„s-a construit o linie de tranşee continuă, cu bune flancări pe marginea satului, de la gară la Siret şi prin vii, având o reţea de sârmă cât de strâmtă, dar necunoscută de inamic"*. Locotenent-colonel Ştefan Paraschivescu, *op.cit.*, p. 80-81. Aceasta va juca un rol important în momentul luptelor din 6/19 august, când inamicul, coborând spre Mărăşeşti şi, crezând că nu va mai întâmpina nicio împotrivire, s-a trezit lovit de o pânză de focuri încrucişate venită din sat şi din tranşeele străjuite de reţele de sârmă, bine realizate. *Ibidem*, p. 89-90. Cf. General Radu R. Rosetti, *op.cit.*, p. 214.

bătălie defensivă, care trebuia să aibă un rol activ şi să reacţioneze la presiunile inamicului, cuprindea următoarele poziţii:

– o primă poziţie defensivă (**linia principală de rezistenţă**) era de fapt materializată printr-o tranşee, de regulă, continuă, în faţa căreia, pe direcţiile principale de interzis, se găseau instalate reţele de sârmă ghimpată aşezate pe mai multe rânduri de pari şi alte obstacole naturale amenajate; urma apoi o *linie de susţinere,* pe care erau organizate locaşe de tragere individuale, amplasamente pentru mitraliere şi unele sectoare de tranşee. Între linia principală de rezistenţă şi linia de susţinere se găseau, de cele mai multe ori, şi şanţuri de comunicaţie.

Poziţia principală defensivă se ocupa şi se apăra de către regimentele de infanterie, dispunerea trupelor fiind următoarea: pe linia de rezistenţă erau dislocate batalioanele din primul eşalon, în timp ce pe linia de susţinere se aflau rezervele de regiment.

– poziţia a doua (**poziţia rezervelor de brigadă**) era organizată la aproximativ 800 m de poziţia principală. Aici se realizau lucrări genistice formate din sectoare de tranşee discontinue, dar executate la adâncime normală, având locaşe de tragere individuale, în poziţia în picioare. Tot aici se găseau construite şi unele adăposturi, amplasamente pentru armamentul automat şi pentru artilerie. Această poziţie era ocupată de rezervele de brigadă.

– cea de-a treia poziţie, a **rezervelor de divizie,** era situată mult mai în adâncime şi trecea, de exemplu, în fâşia de apărare a Diviziei 13 române de la imediat sud Rateşul lui Haret până la sud de pădurea Creanga Babei. Lucrările de amenajare genistică pe această poziţie erau sumare.

O grijă deosebită a fost acordată, în tot acest timp, organizării sistemului de foc, în structura căruia focul de artilerie deținea un rol prioritar. În ceea ce priveşte focul mitralierelor, acesta a fost pregătit pentru asigurarea flancurilor, intervalelor şi acoperirea rețelelor de sârmă ghimpată. Sectoarele de tragere pentru armamentul automat (mitraliere şi puşti-mitraliere) au fost astfel alese, încât să permită executarea focului înverşunat, iar la nevoie să poată fi uşor concentrat pe unele din direcțiile importante de interzis.

Raioanele pozițiilor de tragere ale bateriilor de artilerie uşoară au fost amenajate înapoia poziției principale de apărare a infanteriei, unde artileriştii au săpat amplasamente pentru tunuri, adăposturi pentru personal şi muniție. Între bateriile româneşti erau dispuse şi unele baterii ruseşti[214]. Raioanele pozițiilor de tragere ale artileriei grele, română şi rusă, erau amenajate, cu precădere, pe malul stâng al Siretului, de unde puteau observa şi pregăti trageri pe o mare adâncime a câmpului de luptă.

O mai mare atenție s-a acordat, totodată, aprovizionării unităților cu armament, muniții şi alte materiale strict necesare ce fuseseră consumate în prima etapă a bătăliei, dar şi „înălțării sufleteşti" a ostaşilor. Urmând deviza lansată de noul comandant, „Nici pe aici nu se trece!", întreaga armată română se găsea pregătită pentru încleştarea decisivă.

Restructurarea dispozitivelor de luptă ale subunităților, unităților şi marilor unități, executarea unor regrupări de forțe pe anumite direcții, promovarea în funcții de conducere a unor cadre care îşi dovediseră competența pe câmpul de luptă, împrospătarea efectivelor cu noi for-

---

[214] Colonel Ion Cupşa, *Armata română în campaniile din anii 1916, 1917*, p. 244.

ţe, cât şi scoaterea din primele linii a unităţilor ce suferiseră mari pierderi au constituit tot atâtea preocupări ale comandamentelor române în vederea opririi definitive a ofensivei germane.

Nu a fost neglijată nici informarea trupei cu problemele vitale pentru viitorul ţării. S-a făcut în continuare o largă propagandă a măsurilor şi reformelor democratice promulgate recent, în care luptătorii de pe front şi familiile lor erau menţionaţi în primul rând. De asemenea, s-a intensificat munca de educaţie naţional-patriotică şi cetăţenească, evocându-se faptele de arme ale înaintaşilor, jertfele de sânge ale acestora, dar şi ale ostaşilor distinşi în război pentru a ne păstra ţara liberă.

Prezenţa unor oameni de cultură, poeţi, ziarişti, romancieri, actori, preoţi[215], artişti plastici, muzicieni pe front, uneori chiar în primele linii, a contribuit la menţinerea unei stări sufleteşti înălţătoare.

În cursul zilei de 4/17 august, Regele Ferdinand întreprindea o nouă vizită pe front la PC înaintat al comandantului Armatei 1 române, pentru a cunoaşte direct situaţia trupelor sale şi a-i îmbărbăta prin prezenţa sa pe toţi luptătorii[216].

În raportul său din 5/18 august adresat ministrului de război al Franţei, generalul Henri M. Berthelot ţinea să

---

[215] Despre rolul şi activitatea celor peste 200 de preoţi români mobilizaţi pe front pentru întărirea sufletească a ostaşilor noştri, pe care i-au însoţit adesea în primele linii ale frontului, vezi la Constantin Nazarie [şeful Serviciului religios din oştire], *Activitatea preoţilor de armată în campania din anii 1916-1919*, Bucureşti, 1921; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobreşcu şi Andrei Nicolescu, *Preoţi în lupta pentru făurirea României Mari, 1916-1919*, Bucureşti, 2000, passim.

[216] „România. Organ al apărării naţionale", Anul I, nr. 187, din 12/25 august 1917, p. 1 (articolul *Suveranul pe front*).

detalieze şi să precizeze capacitatea Comandamentului român şi tenacitatea trupelor sale în faţa unui adversar care ataca continuu şi care dispunea de efective superioare şi mijloace de artilerie considerabile: „Evenimentele care s-au derulat în perioada 7-17 august [stil nou – *n.n.*] ne permit la ora actuală să definim în ansamblul său planul german pe întregul front de la Nistru la Dunăre. Ofensiva din Bucovina s-a oprit pentru moment; [...]. Atacul început în regiunea Mărăşeşti s-a dezvoltat cu violenţă, mai întâi în zona Furceni, calea ferată Focşani-Mărăşeşti, apoi – ca urmare a rezistenţei înverşunate a Diviziilor 5 şi 9 române – în regiunea Satu Nou, pe frontul ocupat de ruşi şi, în final, pe măsură ce trupele ruse, datorită slabei lor rezistenţe opuse inamicului, erau înlocuite de trupele române ale Armatei 1, s-a extins spre vest şi în prezent se exercită pe tot frontul între Ireşti şi Siret. [...] E locul să adaug că aceste trupe [române] au luptat cu o energie demnă de elogiu şi că lor li se datorează restabilirea şi menţinerea unei situaţii care, altfel, ar fi fost disperată"[217].

În urma măsurilor luate în zilele de 4/17 şi 5/18 august 1917, în dimineaţa zilei de duminică 6/19 august, în fâşia Armatei 1 române cuprinsă între Ireşti şi inclusiv Lieşti, dispozitivul defensiv al armatei se prezenta astfel[218]:

– la aripa dreaptă a armatei, între localitatea Ireşti şi Chicera (cota 334) se apăra Corpul 8 armată rus, cu Diviziile 103, 14 infanterie, precum şi Detaşamentul Alexiu, în ordine de la dreapta spre stânga, în primul eşalon; în rezerva Corpului 8 rus se afla Divizia de cavalerie „Zaamurskaia", dispusă în raionul localităţii Ciolăneşti;

---

[217] ANB, fond *Microfilme Franţa*, rola 176, c. 538-540.

[218] *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, p. 255-257.

– la centru, între exclusiv Chicera (cota 334) şi exclusiv pădurea Călini, se afla Corpul 5 armată român, având Divizia 10 dispusă între cota 332 (imediat est Chicera) şi colţul de nord-vest al pădurii La Răzoare, în continuare Divizia 13 până la 500 m nord-est PT 85, iar pe restul frontului, Divizia 9 infanterie; rezerva corpului era formată din câte două batalioane din Regimentele 23 infanterie (Divizia 10), dispuse la sud-est de pădurea Cărbunăria, şi respectiv 48/49 infanterie (Divizia 13), la Modruzeni;

– la stânga armatei, între pădurea Călini (situată la confluenţa văii Şuşiţei cu un braţ al Siretului), şi localitatea Lieşti, se apăra Corpul 3 armată român, cu Divizia 14 infanterie, ce avea în subordine şi Regimentul 3 vânători din Divizia 5 română, între pădurea Călini şi satul Cosmeşti Vale; deci aceasta avea forţele dispuse pe ambele maluri ale Siretului. În continuare, Corpul de cavalerie, format din Grupul Arion[219] şi Divizia 2 cavalerie, era dispus pe malul de est al Siretului, pe aliniamentul: Satu Nou, Movileştii de Jos, Lieşti şi asigura legătura cu Armata 6 rusă (vecinul din stânga al Armatei 1 române); în rezerva corpului se aflau Brigada 1 călăraşi şi Corpul de ciclişti, dispuse în raionul localităţii Umbrăreşti;

– rezerva Armatei 1 române era formată din Divizia 15 infanterie (dislocată la nord-vest de Mărăşeşti, într-un raion de concentrare situat între localităţile Diocheţi şi Pădureni); Regimentul 53/65 din Divizia 14 infanterie, dispus pe malul de est al Siretului (înapoia raionului în care găseau o parte din trupele Corpului de cavalerie) şi Divizia

[219] Grupul comandat de colonelul Brown Arion fusese constituit în ziua de 2/15 august din Brigăzile 1 şi 6 roşiori pe jos, la care se ataşaseră artileria Diviziei 14 române şi două companii de mitraliere.

124 rusă, în curs de deplasare spre raionul de concentrare ce se afla situat la nord de localitatea Fiţioneşti (între Pufeşti şi Poiana) şi unde urma să înlocuiască pe front Divizia 103 rusă.

Întrucât acţiunile de luptă din 6/19 august se vor desfăşura cu precădere în fâşia de apărare a **Corpului 5 armată** (comandant: general de divizie Ion Istrate), vom detalia dispozitivul defensiv al fiecărei divizii:

– **Divizia 10 infanterie** (general de brigadă Henri Cihoski) se apăra într-o fâşie cu o dezvoltare frontală largă de aproximativ 7 km, având ambele brigăzi de infanterie în primul eşalon. La dreapta marii unităţi acţiona Brigada 20 infanterie, cu Regimentele 33 „Tulcea" (trei batalioane) şi 38 „Neagoe Basarab" (două batalioane) în prima linie; pe restul frontului până la colţul de nord-vest al pădurii La Răzoare se afla Brigada 19 infanterie, cu Regimentul 39 „Petru Rareş" (2 batalioane) în prima linie, rezerva diviziei formată din Regimentul 10 vânători (aflat în raionul de dispunere din valea Stâlpului) şi Batalionul 1 din Regimentul 23 infanterie „Ialomiţa"; artileria diviziei, împinsă mult în faţă, ocupa poziţii de tragere la imediat est de localităţile Movilita şi Sperieţi. În fâşia diviziei, la nord de Diocheţi, se afla în poziţie de tragere Divizionul 2 din Brigada 13 artilerie rusă. Punctul de comandă al Diviziei 10 era stabilit în comuna Movilita. Pentru o mai sigură legătură între comandamentul Diviziei 10 şi artilerie, postul de comandă al Brigăzii 10 artilerie se afla instalat în apropierea celui al diviziei. Vecinii acesteia erau, la dreapta, Detaşamentul Alexiu, iar la stânga, Regimentul 47/72 infanterie (comandant: locotenent-colonel Radu R. Rosetti) din Divizia 13 română;

– **Divizia 13 infanterie** (general de brigadă Ioan Popescu-Sanitaru) se apăra la centrul fâşiei defensive a Corpului 5 armată, pe un front cu o dezvoltare de aproximativ 6 km. În primul eşalon, divizia avea Regimentul 47/72 din Brigada 26 infanterie, dispus la dreapta sa; aceasta apăra un sector cu o dezvoltare frontală de 2 200 m; pe restul frontului defensiv al diviziei se găsea Brigada 25 infanterie, care avea Regimentul 51/52 infanterie într-o fâşie cu o dezvoltare de 2 300 m şi Regimentul 50/64 infanterie, într-o fâşie largă de 1 600 m. Primele două regimente aveau câte două batalioane de infanterie în eşalonul întâi şi un batalion în eşalonul doi. Regimentul 50/64 infanterie avea două batalioane în eşalonul întâi şi o mică rezervă. Regimentul 48/49 infanterie (comandant: locotenent-colonel Alexandru Rotaru), mai puțin Batalionul 2, se găsea, după cum am arătat, în rezerva Corpului 5 armată. Rezerva diviziei, formată din batalioanele 1 din Regimentul 50/64 şi respectiv 2 din Regimentul 48/49, era dispusă în raioane situate imediat est de Rateşul lui Haret, în apropierea punctului de comandă al diviziei; artileria însuma 25 de baterii, din care 12 baterii ruseşti ale unităților aliate înlocuite[220];

– **Divizia 9 infanterie** (general de brigadă Constantin Scărişoreanu), care fusese greu încercată în luptele anterioare[221], se apăra într-o fâşie mai îngustă cuprinsă între

---

[220] AMR, *Jurnalul de operații al Diviziei 13 infanterie (14 august 1916-26 august 1917* (dosar nr. 299/1); Ibidem, *Jurnalul de operații al Regimentului 51/52 infanterie* (dosar nr. 20/1917).

[221] În urma pierderilor suferite de la începutul ofensivei Armatei 9 germane, Divizia 9 avea un potențial combativ de valoarea a 29 de companii (reorganizate), fiecare cu un efectiv de 155 oameni, față de cele 55 companii cu care intrase în luptă.

500 m nord-est PT 85 (imediat est calea ferată Focşani, Mărăşeşti) şi pădurea Călini. Ea avea la dreapta Regimentul 9 vânători, care îşi sprijinea flancul drept pe rambleul căii ferate Focşani, Mărăşeşti, cu Batalionul 1 într-o poziție defensivă amenajată în fața clădirilor Fabricii de Parchete, în timp ce Batalionul 2 îşi organizase poziția chiar la marginea de sud a localității Mărăşeşti. Pe restul frontului diviziei, până la pădurea Călini (confluența văii Şuşiței cu pârâul Siretel), se găsea Regimentul 40 infanterie „Călugăreni"; în eşalonul doi al diviziei era Regimentul 34 infanterie „Constanța", care ocupa un raion de apărare la marginea de sud-est a localității Mărăşeşti. Spre deosebire de celelalte mari unități ale Corpului 5 armată, Divizia 9 infanterie şi-a constituit şi o rezervă formată din Brigada 18 infanterie, cu Regimentele 35 „Matei Basarab" şi 36 „Vasile Lupu", dispusă în raionul la imediat nord Lunca Grecilor.

În acelaşi timp, Comandamentul german, în frunte cu feldmareşalul August von Mackensen, şi-a amplificat pregătirile în vederea smulgerii victoriei în sectorul Mărăşeşti şi, astfel, pentru atingerea obiectivelor finale propuse. Se pare că experimentatul comandant, supranumit „spărgătorul de fronturi", era stăpânit de o anumită nervozitate la gândul că nu îşi va putea îndeplini promisiunea făcută apropiaților la plecarea din Capitala ocupată a României spre frontul din Moldova, când, plin de malițiozitate, rostea de la înălțimea faimei sale cuvintele: *„La revedere şi... peste două săptămâni ne întâlnim la Iaşi!"*

În acest context tensionat, Comandamentul Puterilor Centrale au luat măsuri urgente destinate accelerării pre-

gătirii noii ofensive, în care scop trupele au fost aprovizionate din plin cu muniții de tot felul, inclusiv cu proiectile cu substanțe asfixiante şi lacrimogene, a căror întrebuințare în luptă era interzisă.

S-au făcut noi înlocuiri şi regrupări de forțe şi mijloace de luptă, în primul eşalon fiind introduse diviziile considerate a fi cele mai bune şi având efectivele cele mai apropiate de standardele de organizare necesare executării cu succes a asaltului decisiv; concomitent, au fost multiplicate acțiunile de cercetare, inclusiv aeriene, în scopul de a descifra starea şi dispozitivele defensive ale trupelor române şi ruse, mai ales pentru a se identifica principalele concentrări de forțe şi pozițiile de tragere ale artileriei; totodată, s-au amenajat noi căi de acces spre linia frontului, iar comandamentele marilor unități şi unităților germane au ținut „consilii de război" în care au discutat concret cu privire la procedeele de luptă cele mai eficiente pentru zdrobirea rezistenței neaşteptate a românilor.

Mai mult, aşa cum reiese din răsfoirea presei din acele zile, ca şi din unele mărturii contemporane, o amplă propagandă, accentuând tema istovirii forțelor aliate româno-ruse, trâmbița victoria Puterilor Centrale, socotită doar o chestiune de zile!

Concepția generală a Comandamentului german preconiza executarea unei viguroase acțiuni ofensive cu un grup de izbire format din cinci divizii, sub comanda generalului Curt von Morgen, comandantul Corpului 1 rezervă, combinată cu un atac desfăşurat în lungul văii Trotuşului, la Oituz, urmărindu-se pătrunderea în spatele dispozitivului forțelor aliate româno-ruse, încercuirea acestora şi nimicirea lor pe părți[222].

---

[222] Colonel Laurențiu Bârzotescu, *op.cit.*, p. 866-868.

În vederea trecerii la ofensivă, comandantul Armatei 9 germane a adoptat următorul dispozitiv operativ:

– în primul eşalon: Corpul 1 rezervă german, cu cinci divizii (76 germană, 12 bavareză, 115 germană şi 13 trăgători austro-ungară, în eşalonul întâi al corpului, iar în rezerva acestuia, Divizia 89 infanterie germană); misiunea sa era de a rupe apărarea română în sectorul de front cuprins între Fabrica de Parchete (imediat marginea de sud a nodului feroviar Mărăşeşti) şi pădurea La Răzoare inclusiv, dând lovitura principală în lungul axului Focşani, Mărăşeşti, Adjud; pe restul frontului, Corpul 18 rezervă german (Diviziile 212 şi 216 infanterie, ambele în primul eşalon);

– rezerva Armatei 9 germane era formată din alte trei-patru divizii.

Din modul de constituire a dispozitivului Armatei 9 germane, din concepția privind modul de acțiune şi gruparea forțelor în vederea trecerii la ofensivă, se desprinde concluzia că efortul armatei se muta din sectorul situat la stânga acesteia spre centrul dispozitivului operativ, în scopul ruperii apărării forțelor române şi deschiderii direcției de-a lungul axului feroviar. Această hotărâre rezultă şi din aprecierea că dezvoltarea ofensivei în fâşia Corpului 18 rezervă, în întâmpinarea Grupului Gerok, devenea riscantă fără acțiunea de împingere a dreptei armatei până la cursul Siretului.

*

Duminică 6/19 august 1917, zi de foc şi de sânge, de răscruce pentru viitorul statului român. Încleştarea de forțe angajată pe tot parcursul acestei memorabile zile avea să

fie decisivă pentru soarta bătăliei de la Mărăşeşti şi, în plan general, a întregii Românii.

În dimineaţa acestei zile, începând cu ora 6.30, inamicul a dezlănţuit o formidabilă pregătire de artilerie, răscolind din adâncuri câmpul de luptă; în timpul acesteia au fost executate trageri şi cu proiectile încărcate cu substanţe asfixiante, îndreptate cu precădere asupra poziţiilor Diviziilor 10, 13 şi 9 române.

Trebuie remarcat că, în tot timpul pregătirii de artilerie germane, artileria română şi rusă, în special grupările dislocate pe stânga Siretului, au executat, la rândul lor, o contrapregătire de artilerie, lovind eficace unele din poziţiile bateriilor inamice şi dezorganizând, parţial, dispozitivul de atac german, chiar pe baza de plecare, provocându-i, totodată, serioase pierderi în personal şi tehnică de luptă.

La ora 8.15, forţele inamice au trecut la ofensivă „cu furie"[223], atacând în mai multe valuri, cu regimentele situate la centrul dispozitivului Corpului 1 rezervă german de la sud spre nord, în lungul căii ferate Focşani, Mărăşeşti. „De la Mărăşeşti, până sub Măgura Odobeştilor – relatează un participant la luptele îndârjite din zonă – era o linie de iad, foc şi fum, bubuituri năpraznice"[224]. După lupte deosebit de înverşunate şi sângeroase, trupele germane din

---

[223] *Comunicatul oficial al Marelui Cartier General român nr. 358* din 6/19 august 1917, publicat în „Monitorul oficial", nr 109 din 8/21 august 1917, p. 1 112. Asupra zilei de luptă, vezi şi *Raportul generalului Eremia Grigorescu*, comandantul Armatei 1, înaintat Regelui Ferdinand, AMR, fond *MCG*, dosar nr. 824/1917, f. 116; cf. *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 151; Ibidem, doc. 153. Vezi şi Darea de seamă asupra evenimentelor petrecute în timpul de la 6 august, ora 7.00, până la 7 august, ora 7.00, Ibidem, fond *Armata 1*, dosar 163, f. 125-127.

[224] I.M. Dumitrescu, *Jertfă şi biruinţă (În război cu Regimentul 50 infanterie)*, Focşani, 1920, p. 129.

Divizia 76 infanterie reuşeau, către ora 10.30, să pătrundă în fâşia Diviziei 9 infanterie şi să ocupe Fabrica de Parchete situată la marginea de sud-vest a localităţii Mărăşeşti. Efortul inamicului în acest sector viza atragerea rezervelor diviziei române, uşurând astfel pătrunderea sa în alte poziţii române ce formau ieşindul de la Mărăşeşti. Sub presiunea forţelor germane, Regimentele 9 vânători şi 40 infanterie „Călugăreni" s-au retras pe aliniamentul: marginea de sud-est şi sud a Mărăşeştilor, unde au reuşit să se organizeze pe o nouă poziţie de apărare, amenajată, aşa cum am spus, în zilele precedente şi ascunsă privirii atacatorilor. În organizarea apărării, Regimentul 9 vânători a folosit, de asemenea, cu succes, mormanele de dărâmături, reuşind să spulbere toate încercările trupelor germane de a pătrunde în localitate.

Atmosfera încinsă a confruntării răzbate din descrierea unui alt ofiţer participant la bătălie: „*Câmpul de luptă sărea în aer sub formă de pâlnii de praf, fum şi sfărâmături de obuze şi, cât priveai cu ochii, se aşternea o ceaţă deasă de fum şi praf care nu se mai ridica şi din care se vedeau izbucnind flăcări năprasnice. Amestecul formidabil al bubuitului tunurilor cu trăznetul exploziei obuzelor, cu clămpănitul mitralierelor, cu pocnetul fără sfârşit al puştilor şi cu explozia grenadelor cutremura pământul, scuturându-l adânc; iar în negura de infern care învăluia câmpul de luptă nu se mai auzea om cu om. Nu mai era război, era măcel şi groază cum nu se mai văzuse*"[225].

Concomitent, aveau să treacă la ofensivă şi regimentele Diviziilor 12 bavareză şi 115 germană. Efortul principal al celor două mari unităţi a fost îndreptat împotriva

---

[225] General Gheorghe Drăgănescu, *Luptele de la Mărăşeşti*, în „Frontul Mărăşeşti", an III, nr. 15 din octombrie 1938, p. 21.

unităților române care se apărau la flancurile interioare ale Diviziilor 13 şi 10, cu precădere în direcția pădurii La Răzoare. Încercările Diviziei 13 trăgători austro-ungare de a rupe apărea Diviziei 10 române şi a pătrunde în adâncimea dispozitivului acesteia, de unde să întoarcă, pe la nord de aceeaşi pădure La Răzoare, apărarea Diviziei 13 române, nu au reuşit.

Atacurile stăruitoare ale vrăjmaşului reluate de mai multe ori, cu repetate concentrări ale focului de artilerie asupra diferitelor obiective române s-au soldat, însă, cu un eşec tot mai evident, odată cu trecerea timpului. Mai mult, deseori, militarii români au executat un precis foc de artilerie şi mitraliere obligând trupele adverse să se replieze pe teren[226].

Către ora 10.50, efortul forțelor atacatoare avea să se concentreze în scopul executării asaltului general şi ruperii apărării Diviziei 13 infanterie române. Astfel, regimentele din eşalonul întâi ale Diviziei 12 bavareze şi Diviziei 115 germane, realizând o mare densitate de forțe şi mijloace (în sectorul cuprins între Mărăşeşti şi pădurea La Răzoare, Corpul 1 rezervă german dispunea în această zi de 55 ba-

---

[226] Iată un nou pasaj din memoriile generalului Leonte Comşa referitor la ciocnirea din acea zi: „Fiind bine mascați la teren, noi l-am lăsat pe duşman să se apropie. Pentru a nu ne descoperi, aveam consemn să nu tragem decât sub 200 m. Stăteam cu degetul crispat pe trăgaci. Apoi, la semnal, artileria şi infanteria au deschis foc cu tot armamentul. Lovite prin surprindere, primele rânduri ale atacatorilor s-au prăvălit în țărână. Puştile şi mitralierele noastre i-au lovit pe duşmanii surprinşi neadăpostiți, iar proiectilele artileriei i-au zdrobit pe ceilalți. Atacul inamic este respins. Nu peste mult timp, adversarul a revenit. Şi de data aceasta, încercarea duşmanului de a pătrunde în pozițiile noastre fu zdrobită, cu pierderi grele pentru atacatori". Locotenent-colonel Paul Abrudan, *op.cit.*, în *loc.cit.*, p. 205.

talioane de infanterie şi 95 baterii de artilerie[227]), au reuşit să respingă trupele române de la flancurile interioare ale Regimentelor 47/72 şi 51/52 infanterie, rupând în cele din urmă apărarea Diviziei 13 române într-un sector cu o dezvoltare frontală de circa 150 m, şi să pună astfel stăpânire pe poziția principală de apărare a celor două regimente române. În cursul acestor lupte, artileria română a executat mai multe concentrări de foc şi un puternic şi precis foc de baraj încât „nici la Verdun nu am văzut un foc aşa de teribil"[228], după cum va consemna, ulterior, unul din militarii Regimentului 26 bavarez.

Purtând lupte grele, după cum avea să recunoască însuşi generalul von Morgen[229], trupele germane s-au confruntat cu „o îndârjită rezistență", îndeosebi din partea românilor, ale căror contraatacuri desfăşurate cu o bărbăție fără seamăn „se transformau în încleştări corp la corp", provocând inamicului grele pierderi.

Pătrunzând în liziera de sud a pădurii La Răzoare acesta amenința să dezvolte ofensiva în adâncime pentru a învălui pe la nord localitatea Mărăşeşti (în fața căreia fusese oprită ofensiva Diviziei 12 bavareze de către regimentele Diviziei 9 române), în scopul de a cădea în spatele pozițiilor apărate de Diviziile 13, 9 şi 14 infanterie române. Prin contraatacuri, deseori la baionetă, înaintarea valurilor inamice era, totuşi, oprită chiar pe liziera pădurii La Răzoare.

Situația s-a agravat, însă, brusc, în momentul în care defensiva Diviziei 13 a fost ruptă şi la joncțiunea dintre

---

[227] *Mărăşeşti – 1917*, Bucureşti, 1957, p. 63.

[228] Apud Cassian R. Munteanu, *Bătălia de la Mărăşeşti. Zile de glorie ale Armatei 1-a română (24 iulie-10 august 1917)*, p. 26.

[229] Generalleutnant Curt von Morgen, *op.cit.*, p. 125.

stânga Regimentului 51/52 şi dreapta Regimentului 50/64 infanterie; exploatând succesul realizat, trupe germane şi bavareze au pus stăpânire pe poziția principală de apărare a celor două regimente, reuşind să se apropie de forma de teren cu cota 100[230], la mai puțin de 800 m față de pozițiile artileriei Diviziei 13 române.

Este de remarcat tenacitatea apărătorilor de la flancul stâng al Diviziei 10 române, care – cu toată situația critică creată prin respingerea subunităților vecinului din stânga (Divizia 13) – şi-au menținut pozițiile, oprind înaintarea inamicului în fața acestora şi pricinuindu-i serioase pierderi în efective.

În acelaşi timp, foarte atent la evoluția luptelor din sectorul său, generalul Ioan Popescu, comandantul Diviziei 13, a sesizat gravitatea pericolului creat şi, pentru a limita pătrunderea forțelor inamice în adâncimea dispozitivului de apărare, a decis să organizeze o nouă linie de rezistență, pe care a dispus o parte din rezervele marii unități. Se avea în vedere obținerea unui interval de timp necesar pregătirii şi executării unei riposte puternice menite a lichida pătrunderea grupării adverse şi refacerea apărării diviziei pe linia dinainte.

Între subunitățile desfăşurate pe acest nou aliniament, la nord de calea ferată Mărăşeşti, Panciu, se găsea şi compania de mitraliere a Batalionului 1 din Regimentul 51/52 infanterie, comandată de căpitanul Grigore Ignat. Compania sa a ocupat o poziție de tragere cu centrul dispo-

---

[230] Aici se afla PC al Regimentului 47/72 infanterie. Vezi relatarea zilei de luptă la General Radu R. Rosetti, comandantul bravei unități, *op.cit.*, p. 215-218; pe larg, la acelaşi, *Partea luată de Regimentul 47/72 infanterie în războiul pentru întregirea neamului 1/14 august 1914 – 1/14 iulie 1918*, Bucureşti, 1937, passim.

zitivului chiar la cota 100. Din misiunea primită, ostaşii români au reţinut un singur lucru: inamicul nu trebuia să treacă de această înălţime. Stăpânirea cotei de către aceasta i-ar fi asigurat pătrunderea în valea Siretului, ducând la răsturnarea dispozitivului defensiv al Diviziilor 9 şi 14 infanterie române, printr-o manevră în flancul şi spatele acestora. Astfel, mult râvnita trecere de la Cosmeşti-Băltăreţu ar fi intrat în mâinile atacatorilor deschizând calea spre centrul Moldovei libere. Luptând cu eroism, ostaşii conduşi de căpitanul Ignat aveau să-şi facă cu prisosinţă datoria: rând pe rând, au căzut servanţii mitralierelor, dar locul lor a fost preluat de gradaţi, apoi de ofiţeri. Striviţi de puhoiul inamic, ultimii apărători au căzut cu mâinile încleştate pe mitraliere, străpunşi de baionetele duşmanului furios că fusese ţinut în loc zeci de minute preţioase[231]; între ei, bravul comandant, căpitanul Ignat, care a fost găsit mort în tranşee, cu mitraliera în braţe, înconjurat de oamenii săi şi de mormane de cadavre[232].

---

[231] Până în anul 1972, s-a ştiut de publicul larg că, în crâncena încleştare de la Mărăşeşti, a căzut la datorie, făcând suprema jertfă, întreaga companie de mitraliere comandată de bravul căpitan Ignat. Între ofiţeri se numărase şi sublocotenentul Teodor C. Grigoriu, comandantul plutonului 1; acesta, foarte grav rănit, fusese evacuat de pe câmpul de luptă de brancardierii Armatei 9 germane, care l-au crezut ofiţer german. A fost operat într-un spital din Focşani, apoi trimis cu un lot de răniţi într-un spital din Stettin, unde a fost identificat ca fiind ofiţer român şi trimis ca prizonier de război pe insula Stralsund-Dänholm. După încheierea păcii de la Buftea, a fost repatriat în 5 iulie 1918, urcând apoi treptele ierarhiei militare până la gradul de colonel, apoi general în rezervă. Vezi Gheorghe Popa, Alecu Lenco, *Unicul supravieţuitor de la cota 100*, în „Vrancea. Studii şi comunicări", I, 1978, p. 149-154.

[232] AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 258/1917, f. 11; Maior Vasile I. Mocanu, *Căpitanul Grigore Ignat*, Bucureşti, 1967, p. 90-104.

Dar iată cum descrie aceste momente de eroism înălțător Constantin Kirițescu, în faimoasa sa scriere dedicată Războiului de întregire națională: „*Mitralierele încep să țăcăne, iar duşmanul e pironit în fața tranşeei. Artileria germană reperează tranşeea şi aruncă ploaie de şrapnele peste compania de mitraliere; ea stă neclintită şi țăcăniturile precipitate parcă înumără* [sic!] *viețile pe care le răpune şi tot nu pridideşte. De două ori duşmanul amenință cu împresurarea; de două ori şi compania îşi schimbă aşezarea şi secerişul nu conteneşte. Rândurile apărătorilor scad văzând cu ochii; cadavrele duşmanilor şi ale camarazilor îngreuiază mânuirea maşinilor. Din când în când, încă o mitralieră amuțeşte, încă un servant cade fulgerat. Acum n-a mai rămas niciun soldat care să poată înlocui pe cei căzuți. Căpitanul Ignat dă un ordin scurt:*

– Ofițerii şi gradații la piese!

Şi el însuşi se aşază la piesa numărul 1. Sub mâna dibace a maestrului, glasul mitralierei izbucneşte şi mai mânios decât oricând.

Şi minutul fatal soseşte. Puhoiul duşman a trecut peste mormanul de cadavre semănate în fața companiei eroice şi s-a năpustit furios în linia ei de fier şi foc. Cei din urmă servanți, rămaşi în viață, sunt țintuiți cu baionetele de mitralierele lor. La postul său, căpitanul Ignat, străpuns de zeci de baionete, cade, îmbrățişând țeava mitralierei pe care o servise până în cea din urmă clipă.

A doua zi, sanitarii au găsit pe câmpul de luptă o tranşee acoperită cu două rânduri de cadavre de duşmani. Dedesubt, îngropate sub dărâmăturile tranşeei, era compania de mitraliere a batalionului întâiu. Căpitanul Ignat, sublocotenentul Grigoriu şi toți servanții pieselor erau la postul de datorie, cu mâinile încleştate pe trăgaciu şi cu capetele plecate peste țeava piesei lor. Pe fața de ceară a şefului, moartea fixase pentru veşnicie zâmbetul de satisfacție al omului care izbutise să-şi îndeplinească consemnul.

Jertfa nu fusese de prisos. Un ceas de întârziere a înaintării duşmanului însemnase câţiva kilometri de apropiere a rezervelor diviziei, care soseau în pas alergător la locul primejdiei"[233].

Faptele de eroism ale militarilor acestei companii au fost elogiate în *Ordinul de zi pe armată nr. 14* din 16/29 august 1917, în care se preciza: „Căpitanul Ignat Grigore din Regimentul 51 infanterie [...] a luptat ca un brav şi tot astfel a murit. [...] Acest sfârşit ostăşesc îi va cinsti pururea memoria şi-l aduc la cunoştinţa ostaşilor ţării drept pildă de înălţător avânt patriotic şi sublim sacrificiu al vieţii"[234].

Către ora 11.30, ofensiva germană îşi reducea simţitor ritmul de înaintare, iar pe unele direcţii, ea fusese deja oprită. Astfel, în fâşia Corpului 5 armată român, Divizia 10 infanterie, aflată la flancul drept al corpului, rezistase bine şocului asaltului inamicului, reuşind să-şi menţină fâşia în care se apăra, atacurile fiind respinse în faţa limitei dinainte, iar unele pătrunderi nesemnificative de valoare de subunitate fuseseră lichidate în scurt timp.

Divizia 13 infanterie cedase o parte din poziţiile deţinute, trupele germane reuşind să producă o breşă cu o dezvoltare frontală de aproximativ 4 km şi o adâncime de circa 2 km, sistemul de foc şi legăturile telefonice ale Regimentelor 47/72, 51/52 şi, parţial, cele ale Regimentului 50/64 fiind dezorganizate.

În fâşia Diviziei 9 infanterie (aflată la stânga Corpului 5 armată român[235]), regimentele germane fuseseră oprite

---

[233] Const. Kirițescu, *op.cit.*, vol. II, p. 576.

[234] AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 229/1917, f. 185ª.

[235] Ibidem, dosar 163/1917, f. 20-35 (rapoartele operative ale Corpului 5 armată din această zi). Vezi şi dările de seamă ale misiunilor aviatice de recunoaştere şi semnalare privind situaţia frontului Corpului 5, Ibidem, f. 71-72.

după ce reuşiseră să respingă trupele române pe o adâncime de circa 800-1 000 m.

Pe restul fâşiei de apărare a Armatei 1 române, Corpul 3 armată (cu Divizia 14 infanterie şi parte din unităţile Diviziei 5) au respins şi al treilea val de atac al inamicului de a pătrunde pe direcţia podului de la Cosmeşti, împiedicându-l să învăluie pe la stânga unităţile Diviziei 9 române[236].

La dreapta armatei, Corpul 8 rus îşi menţinea poziţiile de apărare, reuşind să respingă atacurile trupelor inamice declanşate mai mult în scopul fixării diviziilor ruse în fâşiile lor defensive, pentru a împiedica orice încercare de manevrare a forţelor în susţinerea altor unităţi care făceau cu greu faţă presiunii ofensivei Puterilor Centrale.

Contraatacul din 6/19 august dintre Mărăşeşti şi pădurea La Răzoare

Analizând şi apreciind la adevărata valoare situaţia creată sub presiunea puternică a forţelor vrăjmaşe şi urmările ei în plan strategic, pentru evoluţia ulterioară a bătăliei, comandantul Armatei 1 române avea să intervină cu măsuri eficiente pentru susţinerea rezistenţei şi executarea unei riposte ofensive decisive. Aceste măsuri aveau să se grefeze armonios pe fondul general de desfăşurare a luptelor, caracterizat de dăruirea, eroismul şi tăria trupelor române. În acele momente de răscruce, cronica bătăliei a înregistrat nenumărate exemple de curaj, iniţiativă şi spirit de jertfă ale luptătorilor noştri, care în final, prin acţiuni viguroase, vor reuşi să bareze atacurile inamicului, pricinuindu-i grele pierderi în efective şi materiale de război.

---

[236] Ibidem, f. 12 (Raport operativ nr. 2970 al Corpului 3 armată către Armata 1, la ora 22.00).

Din cele prezentate până acum, rezultă că situația cea mai critică era în fâşia Diviziei 13 infanterie (centrul dispozitivului de apărare al Corpului 5 armată), unde, datorită „pungii" realizate prin pătrunderea regimentelor germane, inamicul avea posibilitatea ca, prin introducerea în luptă de noi forțe capabile să exploateze succesul realizat, să dezvolte ofensiva şi să ajungă în scurt timp în valea râului Siret.

În scopul de a preveni o asemenea situație amenințătoare, generalul Ioan Popescu, comandantul Diviziei 13 române, a hotărât să execute un viguros contraatac rămas în istoria militară a românilor sub numele de *contraatacul de la pădurea La Răzoare şi Mărăşeşti*, contraatac ce a avut repercusiuni asupra întregii situații a Armatei 1 române.

Pregătirea contraatacului, sub îndrumarea directă a comandantului diviziei, s-a făcut deosebit de repede, sub presiunea continuă a forțelor germane din zona de contact. Acțiunea a fost bine gândită şi mai ales executată prompt, cu mare îndrăzneală şi abilitate. Contraatacul s-a realizat pe două direcții convergente, cu batalioanele din rezerva marii unități, reuşind să surprindă forțele inamice pătrunse în ruptura produsă anterior[237].

Acțiunile s-au desfăşurat în felul următor: Batalionul 1 infanterie (comandant: căpitan Nicolae Miclescu) din Regimentul 50/64, folosind cu iscusință acoperirile din teren, s-a deplasat, începând cu ora 11.00, din raionul Rateşul lui Haret pe la est de pădurea La Răzoare, apoi de-a lungul căii ferate, de unde a intrat în viile Negroponte (în lungul laturii vestice a acestora), iar de aici a lovit prin surprindere flancul drept şi spatele grupării germane care pătrunsese în centrul dispozitivului Diviziei 13 române.

---

[237] Colonel Ion Cupşa, *op.cit.*, p. 246.

La ora 12.00, a pornit la contraatac şi Batalionul 2 din Regimentul 48/49 infanterie (comandant: căpitan Mircea Tomescu); acesta a izbit flancul stâng şi spatele grupării vrăşmaşe din „pungă"; atacul s-a produs în momentul când trupele regimentelor germane şi austro-ungare din respectivul intrând erau angajate de contraatacul executat în flancul drept al pătrunderii lor de către batalionul căpitanului Miclescu.

Acțiunii prin surprindere a batalionului Tomescu i s-au alăturat cu repeziciune şi luptătorii din Batalionul 3 al Regimentului 47/72 infanterie. Surprinse, trupele Regimentului 28 bavarez au fost „întoarse", astfel că, spre ora 13.00, ele erau respinse spre linia de atac a Regimentului 171 infanterie (german), de la dreapta Diviziei 115 germane, ambele unități retrăgându-se în debandadă, părăsind armamentul greu şi alte materiale de luptă.

În scurt timp, ostaşii bravelor batalioane române, cărora li s-au alăturat şi unele subunități din Regimentul 51/52 infanterie, au respins inamicul dincolo de prima tranşee pe care trupele române o deținuseră în dimineața de 6/19 august. În oprirea şi zădărnicirea înaintării inamice pătrunse în punga realizată de dimineață, dar mai ales în interzicerea apropierii rezervelor sale de infanterie, un rol important l-a jucat gruparea de artilerie româno-rusă, în cadrul căreia s-a remarcat îndeosebi brigada de artilerie comandată de generalul Dimitrie Glodeanu; aceasta, pe lângă barajele de foc executate cu multă precizie şi eficacitate, concentrase tirul a 15 baterii, în majoritate grele, asupra rezervelor inamice, împiedicându-le să afluieze şi astfel să sprijine oportun primul eşalon.

Privit prin prisma cerințelor luptei armate din epocă, contraatacul executat de comandantul Diviziei 13 române

rămâne în istoria militară un exemplu de aplicare creatoare a respectivelor cerințe. El a fost ingenios conceput şi realizat cu măiestrie. Remarcăm îndeosebi ideea dirijării lui pe două direcții convergente, care să vizeze tocmai baza flancurilor grupării inamice care pătrunsese în pozițiile diviziei române (baza „pungii") în scopul încercuirii acesteia şi al izolării forțelor infiltrate de restul trupelor germane (mai ales din Divizia 115 infanterie), care ar fi putut veni în sprijinul celor aflate deja în „pungă". Se creau astfel suficiente condiții pentru izolarea, încercuirea şi ulterior capturarea sau nimicirea grupării pătrunse în dispozitivul român.

Un alt element ce subscrie la ideile de mai sus constă în buna „coordonare" (în acea perioadă nu erau clar stabilite principiile, normele şi regulile privind cooperarea în luptă) a eforturilor tuturor armelor în scopul reuşitei contraatacului. Astfel, pe lângă faptul că a fost foarte precis şi eficient sprijinit de gruparea de artilerie a generalului Glodeanu, contraatacul celor două batalioane a fost susținut şi de alte subunități, reuşind să antreneze trecerea la atac a unor batalioane vecine celor a căror apărare fusese ruptă.

De asemenea, în executarea propriu-zisă a contraatacului, deşi comandantul diviziei îl concepuse ca o acțiune convergentă pe două direcții, acțiunile au fost decalate în timp, astfel: batalionul Miclescu a lovit prin surprindere dreapta şi spatele grupării de pătrundere, obligând trupele germane să-şi schimbe frontul, orientându-l spre flancul drept, unde se contura un grav pericol. Intervenția, la circa 35-40 de minute după atacul batalionului Miclescu, a celei de-a doua grupări române (batalionul Tomescu) s-a produs tocmai în acest moment când, practic, trupele ina-

mice pătrunse în poziţiile române erau în curs de „mişcare" pentru a realiza dispozitivul menit să le asigure flancul drept şi spatele. Chiar atunci au atacat Batalioanele 2 din Regimentul 48/49 şi 3 din Regimentul 47/72, acţiune care, pe lângă faptul că a lovit puternic în spatele dispozitivului inamic, a produs o veritabilă surpriză de proporţii, generatoare de panică[238]. La toate acestea, s-a adăugat barajul de foc de artilerie executat de bateriile române şi ruse tocmai la baza pătrunderii inamice, cât şi reluarea atacului pe întregul front al Diviziei 13 infanterie.

Avem datoria, fără îndoială, de a menţiona şi cooperarea excelentă a stângii Diviziei 10 române, ale cărei unităţi, neclintite pe poziţii, s-au dovedit capabile să susţină eficient acţiunea Diviziei 13.

Referindu-ne la acţiunile din fâşia Diviziei 10 infanterie, trebuie subliniat că, deşi poziţia Regimentului 39 infanterie „Petru Rareş" devenise „un adevărat rug în vâlvătaia căruia totul se topea"[239], batalioanele sale şi-au susţinut cu bărbăţie linia defensivă împotriva atacurilor inamice, superioare numeric. La interzicerea pătrunderii trupelor germane şi austro-ungare în poziţiile apărate de români, un rol important l-a avut şi focul de baraj deosebit de eficient al artileriei, acţiune în cadrul căreia s-au remarcat Regimentul 20 obuziere (comandant: colonel D. Obogeanu), Divizioanele 3 din Regimentul 3 artilerie român (comandant: locotenent-colonel Alexandru Lupaşcu) şi 2 din Regimentul 23 artilerie rus (comandant: locotenent-colonel

---

[238] General Radu R. Rosetti, *Partea luată de Regimentul 47/72 infanterie în războiul pentru întregirea neamului 1/14 august 1914-1/14 iulie 1918*, Bucureşti [1923], p. 69-70.

[239] Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 565.

Leonid I. Fedulaev), care se găseau în fâşia de apărare a diviziei române. Executarea promptă a tragerilor artileriei şi a unui foc precis al mitralierelor din prima tranşee în faţa limitei dinainte a atacatorilor au diminuat simţitor elanul ofensiv al trupelor inamice.

Apoi, în urma unor scurte, dar viguroase contraatacuri, executate cu subunităţi de infanterie (rezervele de companie şi batalion), inamicul a fost obligat să se replieze pe poziţiile de plecare la ofensivă. „La ora 13.00 – raporta lapidar comandantul Diviziei 10 infanterie –, inamicul s-a retras în tranşeele de plecare"[240].

Concomitent cu consolidarea aliniamentului atins de către unităţile de la centrul dispozitivului Diviziei 13 infanterie, în urma succesului contraatacului executat, generalul Istrate, comandantul Corpului 5 armată, a intervenit cu forţele aflate în rezerva sa la flancurile diviziei: cu Batalionul 1 din Regimentul 48/49 infanterie în sprijinul Regimentului 47/72 infanterie, realizând o cooperare strânsă cu vecinul din dreapta, Divizia 10 infanterie, ceea ce a permis impetuoasa înaintare din după-amiaza zilei respective, cu Batalionul 3 tot din Regimentul 48/49 infanterie, trimis încă de la ora 14.15 în sprijinul Regimentului 50/64 infanterie, aflat pe aliniamentul căii ferate Mărăşeşti, Panciu, la înălţimea gării Mărăşeşti, ca şi al Regimentului 9 vânători (Divizia 9 infanterie), împiedicând, astfel, forţele adverse să se infiltreze între diviziile române[241].

---

[240] AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 9/1917-1918, vol. II, f. 25.

[241] Ibidem, dosar 163/1917, f.242 „*Contratacul executat de un batalion din Regimentul 39 infanterie, Regimentele 47 şi 51 infanterie şi susţinute în urmă de rezervele de sector au dat peste cap pe inamic, care, în debandadă, părăsind câmpul de luptă, aruncând arme, etc., s-a dus până în Satul Nou, fără a mai opune rezistenţă*". (Dare de seamă a Corpului 5 armată asupra evenimentelor de la 6-7 august 1917).

În momentul de maximă încleştare, când, sfidând pierderile suferite, batalioanele Diviziei 13 se avântau la contraatac, aripa stângă a Diviziei 10 (Regimentul 39 infanterie) a pornit şi ea înainte într-un elan irezistibil, cu batalioanele din linia întâi, ajungând către ora 15.00 la marginea de nord a satului Dumbrava. Trupele Diviziei 13 române atinseseră deja latura de est a satului. Peste o oră, ofensiva trâmbiţată de feldmareşalul August von Mackensen avea să fie complet zdrobită[242]. Drumul spre capitala temporară a României libere rămânea aşadar definitiv închis pentru Puterile Centrale.

În ceea ce priveşte fâşia Diviziei 9 infanterie, încercările unităţilor române de a respinge inamicul pătruns în poziţiile părăsite de Regimentul 40, repliat la sud, sud-est de Mărăşeşti, nu au dat, însă, rezultate; contraatacul lor energic declanşat la ora 17.25 şi sprijinit de dreapta Diviziei 14 române a înaintat circa 400-500 m, dar în faţa focului puternic de artilerie şi mitraliere al forţelor vrăjmaşe şi odată cu lăsarea întunericului, a fost nevoit să se oprească la numai 300-400 m de liniile acestora[243].

Aliniamentul pe care a fost stopat contraatacul fiind descoperit, fără niciun fel de obstacol natural sau amenajarea genistică, comandantul diviziei a ordonat replierea trupelor pe vechiul aliniament. Astfel, în seara de 6/19 august, după ora 18.30, Divizia 9 infanterie se găsea pe linia următoare: gara de pe calea ferată Mărăşeşti, Panciu, marginea de sud-vest, sud şi sud-est a localităţii Mărăşeşti, până la confluenţa Siretului cu Şuşiţa Seacă.

---

[242] Câteva sute de prizonieri făcuţi de trupele noastre aveau să defileze a doua zi, 7/20 august, în faţa Regelui şi a conducerii frontului român.

[243] AMR, fond *Armata 1*, dosar 163/1917, f. 242-242 bis.

Pentru a nu epuiza forţele încercate ale Corpului 5 armată, generalul Grigorescu a ordonat oprirea contraatacului Diviziilor 13 şi 10, hotărând să retragă trupele pe linia intersecţiei drumurilor Diocheţi, Dumbrava cu Panciu, pădurea Creanga Babei, colţul sud pădurea La Răzoare.

În concluzie, în seara de 6/19 august 1917, Divizia 13 română reuşise să respingă trupele inamice pătrunse în fâşia sa de apărare, iar prin contraatacul viguros întreprins refăcuse dispozitivul defensiv pe limita dinainte, cu Regimentele 47/72 şi 51/52 infanterie; stânga diviziei se găsea puţin mai înapoi până la aliniamentul gării Mărăşeşti, unde se apăra Regimentul 50/64 infanterie.

Bilanţul zilei de 6/19 august pe frontul Diviziei 10 române însuma, pe lângă un câştig de teren având o adâncime medie de 500 metri, capturarea a 401 militari inamici, între care cinci ofiţeri şi nouă cadeţi, precum şi a unui bogat material de luptă, îndeosebi armament automat, reprezentând peste 50% din întreaga captură a Armatei 1 române.

Iată cum nota în jurnalul său generalul Henri M. Berthelot, şeful Misiunii militare franceze, desfăşurarea luptelor înverşunate din această memorabilă zi: „Ziua de ieri [6/19 august – *n.n.*] a fost cu deosebire dură: după o pregătire intensă de artilerie, germanii au cucerit primele linii ale Diviziilor 9 şi 13 şi au avansat până la pădurea La Răzoare şi cota 100. Frumosul contraatac al Diviziei 10 şi al rezervelor Diviziei 13 a respins inamicul până la Satu Nou, producându-i 600 de prizonieri”[244].

---

[244] Hoover Institution on War, Revolution and Peace, Stanford University, *Les mémoires du Général Berthelot*, cap. VII, *Les Batailles roumaines juillet et août 1917*, p. 21.

Rezistența dârză a Diviziei 9 infanterie, deşi cu efectivele serios slăbite[245], a împiedicat inamicul, în pofida eforturilor sale repetate, să cucerească localitatea şi gara Mărăşeşti. Focul mitralierelor instalate în clădirile gării şi în împrejurimile acestora, concentrarea eficientă a focului de artilerie şi, mai ales, determinarea ostaşilor de a nu lăsa inamicul să pătrundă în zonă au constituit un baraj de netrecut în calea atacatorilor.

În această zi fierbinte de august, moment de cotitură în desfăşurarea ulterioară a luptelor pe frontul român, diviziile române au dat un greu şi eroic tribut de sânge pe altarul patriei, făcând totul pentru ca înaintarea duşmanului să fie oprită[246].

Marea unitate	Categoria	Morți	Răniți	Dispăruți	Total
Divizia 13	Ofițeri	13	29	24	66
	Trupă	336	1 007	1 855	3 198
	Total	349	1 036	1 879	3 264
Divizia 10	Ofițeri	2	12	–	14
	Trupă	136	533	90	759
	Total	138	545	90	773
Divizia 9	Ofițeri	4	15	-	19
	Trupă	115	346	881	1 342
	Total	119	361	881	1 362

[245] Trupele Diviziei 9 infanterie, care se găseau de 11 zile în luptă necontenită ar fi trebuit să fie înlocuite de o brigadă din Divizia 15 infanterie, acțiune ce nu a putut fi executată din cauza intensității confruntării din ziua respectivă.

[246] Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 567, 571, 576-577.

Divizia 14	Ofițeri	–	5	–	5
	Trupă	18	106	–	124
	Total	18	111	–	129
Total	Ofițeri	19	61	24	104
	Trupă	605	1 992	2 826	5 423
Total general		624	2 053	2 850	5 527

Un rol important l-a jucat şi în această zi, ca şi pe tot parcursul amplei bătălii de la Mărăşeşti, Grupul 2 aeronautic român, care, prin recunoaşterile îndrăznețe executate în spatele liniilor inamice – aşa cum se sublinia în *Ordinul de zi* al generalului Eremia Grigorescu – a dat dovadă de un deosebit spirit de sacrificiu *„în timpul zborurilor pentru legătura cu infanteria, când, fără a ține seama de pericol, v-am văzut zburând la înălțime foarte mică deasupra liniilor vrăjmaşe, pentru a putea aduce ştiri precise în mijlocul întunericului cauzat de bombardamentul de artilerie, atunci când în vuietul asurzitor nu vă vedeam decât pe voi şi nu primeam decât de la voi ştiri că năvălitorii au fost stăviliți, că valurile duşmane s-au sfărâmat şi dau înapoi, în timp ce trei avioane inamice doborâte sunt proba bărbăției aviatorilor de luptă"*[247].

[247] General-maior Gheorghe Negrescu, *Din amintirile unui vechi aviator*, Bucureşti, 1977, p. 144-145. Vezi şi la Inginer Constantin C. Gheorghiu pilot aviator, *General aviator Andrei Popovici*, Bucureşti, 1978, p. 52-67 (*Ordinul de zi nr. 96*, p. 65-66; Aurel Pentelescu, *Contribuția Corpului de Aviație la victoriile armatei române în anul 1917*, în *România şi Primul Război Mondial*, p. 199-211.

Succesul obținut de Armata 1 română era de importanță deosebită. Întâi de toate, fusese dejucat planul comandamentului inamic de a pătrunde la nord de Mărăşeşti şi est de Siret, ziua de 6/19 august 1917 reprezentând, după cum avea să afirme acelaşi general Grigorescu, mormântul ofensivei germane pe frontul românesc. Un câştig la fel de important a fost cel în plan moral, ostaşii români învingând un inamic puternic şi experimentat. Era, evident, o înfrângere severă, în primul rând, a Armatei 9 germane pe frontul român, neaşteptată de Înaltul Comandament al Puterilor Centrale, un eşec care va determina în scurt timp oprirea acțiunilor ofensive pe întregul front din Moldova.

Ziua de 6/19 august 1917 a demonstrat, din plin, eficiența activității neobosite depuse de conducerea română, susținută de Misiunea Berthelot şi de celelalte misiuni aliate, pentru optimizarea potențialului militar al țării în lunile anterioare[248]. Toate acele zile şi nopți de trudă pe câmpurile de instrucție, suferințele cumplite cauzate de lipsurile de tot felul îndurate în circumstanțe complexe,

---

[248] Pe larg, vezi contribuția noastră în *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 510-531; Dumitru Preda, *Reorganizarea armatei române – moment hotărâtor în obținerea marilor victorii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz (1917)*, în „Memoriile Secției de ştiințe istorice a Academiei Române", seria IV, tom XII (1987), Bucureşti, 1990, p. 95-102; Dumitru Preda (coord.), Tiberiu Velter, Neculai Moghior, *Berthelot şi România/Berthelot et la Roumanie*, Bucureşti, 1997, passim; Colonel Ion Giurcă, *1917. Reorganizarea armatei române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1999; Jean-Noël Grandhomme, *Le Général Berthelot et l'action de la France en Roumanie et en Russie méridionale (1916-1918)*, Vincennes, 1999, passim. Gheorghe. Nicolescu, *La contribution de la Mission militaire française à la deuxieme campagne de la guerre roumaine pour l'unité nationale – 1917*, în *Guerre et société en Europe* (coord. A. Corvisier, D. Preda), Bucarest, 2004, p. 155-172.

lupta cu bolile generate de condițiile mizere ale retragerii şi ale unei ierni teribile, toate erau acum compensate prin răsunătoarea izbândă care stăvilise ofensiva generalizată a Puterilor Centrale. Dacă la Mărăşti fusese evidențiată în mod strălucit capacitatea ofensivă a diviziilor române, apte să sfărâme apărarea inamică temeinic pregătită, adânc eşalonată şi înzestrată cu o tehnică de război deosebită, la Mărăşeşti a fost probată elocvent capacitatea defensivă a marilor unități ale Armatei 1 române, rezistența fizică şi tăria morală a soldatului, capacitatea organizatorică şi de comandă a ofițerilor români angajați într-o supremă confruntare pentru apărarea ultimului colț de țară rămas liber. Probă cu atât mai grăitoare cu cât statornicia în apărare a fost de neclintit în fața celor mai bune divizii ale inamicului – în primul rând germane –, atât ca putere de foc, cât şi ca experiență de război şi calități ale comandanților. Armata română se vădea astfel, în ansamblul ei, în vara anului 1917, la înălțimea celor mai puternice forțe militare ale coaliției adverse, capabilă să aplice acestora, în ofensivă şi în apărare, lovituri nimicitoare.

Această realitate este cuprinsă în *Ordinul de zi* emis de comandantul Armatei 1 române din 7/20 august, în care se spunea: „*De la 24 iulie până la 7 august ați dat cele mai grele lupte. La Mărăşeşti şi Cosmeşti, s-a dezlănțuit cea mai măreață şi groaznică bătălie ce a purtat vreodată Țara Românească. În lupte crâncene şi vijelioase, inamicul s-a izbit 12 zile şi 12 nopți de vitejia noastră ca de o stâncă neclintită. La Şuşița şi Siret, ați năruit sforțările groaznice ale sălbatecului duşman, dovedind lumii o dată mai mult că* ***nici pe aici nu se trece****. Aici cunoscu generalul* [sic!] *Mackensen ce este înfrângerea. Mărăşeştii fu mormântul iluziilor germane. Ziua de 6 august a fost scrisă de*

voi cu litere de aur în cartea vitejiei neamului nostru, afirmând în întreaga lume drepturile lui"[249].

Rezistența eroică şi exemplară a ostaşilor noştri avea să fie recunoscută şi de generalul Dmitri Gr. Şcerbacev, adjunctul Comandantului de Căpetenie al Frontului român, prin *Ordinul* său *de zi,* în care ținea să sublinieze: „Sunt plin de admirație pentru eroismul trupelor române şi [le] felicit [...] pentru felul strălucit în care ele au respins ofensiva vrăjmaşă"[250].

Comandamentul german a fost silit să-şi recunoască înfrângerea suferită în sectorul Armatei 1 române, justificând eşecul printr-o pretinsă inferioritate numerică a trupelor proprii. Astfel, prin *Ordinul nr. 4 326* din noaptea de 6/19 august al comandantului Armatei 9 germane se sublinia: „Atacul dintre Siret şi picioarele munților va înceta imediat, iar trupele Corpului 1 armată rezervă se vor întări pe linia pe care au ajuns, pentru că, din luptele ce s-au dat, s-a putut constata că, în fața slabelor divizii germane, românii posedă o mare superioritate numerică. [...] Corpul 1 rezervă va rămâne pe loc. [...] Nu se vor executa atacuri mici. Divizia 12 bavareză (parțial) va fi înlocuită de Divizia 89 infanterie; Divizia 76 rezervă va fi scoasă de pe front şi va trece în rezerva armatei; Divizia 115 infanterie va trece din noaptea de 20 spre 21 august la Corpul 18 rezervă"[251]. De asemenea, comandantul Corpului 18 rezervă german, în *Raportul operativ* asupra luptelor date la nord de Focşani în perioada 26 iulie/8 august la 21 august/3 septembrie, considera că „după 19 august, luptele

---

[249] AMR, fond *Corpul 5 armată*, dosar nr. 61/1917, f. 263.

[250] „România. Organ al apărării naționale", nr. 193 din 19 august 1917, p. 1. Cf. *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 173.

[251] Apud Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 580.

de la Corpul 1 rezervă se terminaseră întrucâtva"[252], ceea ce era evident o recunoaştere a insuccesului Armatei 9 germane în acest sector.

În *Raportul general săptămânal* al Grupului de Armate „Mackensen", din ziua de 26 august 1917, se aprecia că luptele desfăşurate în perioada 7-19 august [stil nou] demonstrează că presupunerile şi speranţele conducerii germane, şi anume că forţele române şi ruse se vor retrage fără a opune vreo rezistenţă deosebită, fuseseră eronate. „Dimpotrivă – se sublinia în acest document – s-au bătut cu curaj şi fiecare şanţ, fiecare casă, fiecare înălţime a fost apărată cu înverşunare. Conducerea superioară [româno-rusă] dorea evident o rezistenţă până la ultimul om. Contraatacurile inamicului au fost bine conduse şi, în cele mai multe cazuri, au dus la lupte corp la corp într-un teren frământat. Numai împotriva Corpului 1 rezervă german [...] au fost dezlănţuite aproximativ 60 de asemenea contraatacuri"[253].

După aceste lupte se constată, deci, modificări de fond în concepţia Comandamentului german: trecerea (fie şi numai temporară) la apărare, apoi înlocuirea marilor unităţi care fuseseră înfrânte în ziua de 6/19 august, şi aceasta nu numai din cauza pierderilor mari înregistrate, dar şi a temerii ca nu cumva trupcle respective, care simţiseră forţa şi fermitatea ripostelor române, să nu creeze „defecţiuni" în liniile proprii, în cazul unor acţiuni ofensive ale adversarilor.

La sfârşitul celei de-a doua etape, Armata 1, prin abnegaţia şi fermitatea trupelor sale, prin măiestria militară

---

[252] *Ibidem*, p. 634.

[253] AMR, fond *Armata 9 germană*, f. 38.

a comandamentului, reuşea să oprească ofensiva puternică a Puterilor Centrale, iar în unele sectoare de la centrul dispozitivului său, să respingă forţele inamice, ceea ce a permis menţinerea, în general, a aliniamentului pe care trupele se găseau la începutul ofensivei duşmane.

În *Ordinul de zi* dat de Regele Ferdinand către trupe şi Ţară, la 12/25 august 1917, se afirma: „Cu mândrie mă uit la voi şi vă aduc mulţumirile Mele călduroase şi recunoştinţa Mea ofiţerilor şi trupei, care v-aţi purtat atât de brav. Onoare acelora care şi-au lăsat viaţa pentru apărarea patriei lor"[254]. Iar *Proclamaţia către poporul românesc* prilejuită de împlinirea unui an de la declanşarea „războiului sfânt" exprima convingerea Suveranului că „*Biruinţa este sigură*. [...] *Vom învinge oricare ar fi întâmplările nestatornice ori trecătoare ale acestui război uriaş şi ne vom întoarce într-o Patrie preamărită,* [...] *vom câştiga dreptul la viaţă românilor de pretutindeni, singura viaţă care are preţ pentru noi toţi.* [...] ***Înainte pentru România Mare!***"[255]

Etapa a III-a a Bătăliei de la Mărăşeşti: 7/20 august-21 august/3 septembrie 1917

În cursul desfăşurării luptelor în această etapă a marii confruntări, acţiunile aveau să cunoască o anume stabilitate, luptele îmbrăcând şi în acest sector al frontului român un pronunţat caracter al „războiului de tranşee". Inamicul va mai întreprinde o ultimă încercare ofensivă, ce va fi rapid anihilată de trupele române.

---

[254] Nicolae Iorga, *Regele Ferdinand. Cu prilejul încoronării*, Iaşi, 1996, p. 92 (ediţia I în 1923).

[255] Apud Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, *Ferdinand I. Cuvânt pentru întregirea neamului românesc*, Bucureşti, 1994, p. 133-134; vezi şi în vol. *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 175.

Comandamentul Armatei 1, pe de altă parte, a inițiat, la rândul său, o amplă contralovitură destinată să respingă vrăjmaşii şi să-i priveze de orice facilități de teren de unde ar fi putut să inițieze noi acțiuni ofensive.

Perioada de timp cuprinsă între 6/19 şi 15/28 august a fost folosită de ambele tabere pentru îmbunătățirea propriilor aliniamente de apărare, înlocuirea unor mari unități care suferiseră importante pierderi sau aveau capacitatea combativă simțitor diminuată, regruparea şi refacerea unor unități, aprovizionarea cu materiale de tot felul, restructurarea dispozitivelor de luptă[256] etc.

În dimineața de luni 7/20 august, situația pe frontul Armatei 1 române era următoarea: posturi înaintate ale Diviziilor 10 (Regimentul 39 infanterie) şi respectiv 13 (Regimentul 47/72 infanterie) ocupau pozițiile cucerite în ziua precedentă; Regimentul 4 vânători/Detaşamentul Alexiu se deplasa pentru a se reintegra Diviziei 7 române; în linia a doua, Divizia 124 rusă era dispusă în raionul Fiționeşti-Trotuşanu, pregătindu-se să înlocuiască chiar în noaptea următoare trupele serios diminuate ale Diviziei 103 ruse (retrasă la nord-vest de Muncelu) şi pe cele ale Detaşamentului Alexiu; la fel, Brigada 30 infanterie din Divizia 15 română primea ordinul să ia locul mult încercatei Divizii 9 române, operație încheiată până în zorii zilei de 8/21 august; în acelaşi timp, unități ale Armatei 6 ruse, inclusiv o parte a Corpului de cavalerie, se găseau dislocate între localitățile Odaia Preotului Ştefan şi Suraia (exclusiv), iar Brigada 1 călăraşi se afla în rezerva armatei, la

---

[256] AMR, fond *Armata 1*, dosar nr. 136/1917, f. 20-32. Ibidem, fond *MCG*, dosar nr. 806/1917, passim. Vezi şi la Lt.-colonel Alexandru Ioanițiu, *op.cit.*, vol. II, p. 430 şi urm.

Dărăşti. Concentrată la Negrileşti (nord Tecuci), Divizia 11 (general Broşteanu) era pusă la dispoziţia Marelui Cartier General, gata de a interveni unde ar fi fost nevoie.

Înlocuirile de trupe au fost realizate relativ fără incidente majore, în condiţiile în care adversarul s-a limitat doar la un foc, totuşi puternic, de artilerie, recunoaşteri aeriene şi slabe tentative de apropiere de liniile române, respinse de forţele noastre.

A doua zi, în urma acestor modificări, situaţia frontului Armatei 1 române avea să se prezinte astfel: **Divizia 124 rusă**, de la Ireşti, 300 m nord Şerbeşti, cota 221 în valea Şuşiţei, cota 395, inclusiv; urma **Divizia 14 rusă**, de la cota 395 (exclusiv), liziera sud de Muncelu, până la cota 332, inclusiv (1 km est de Crucea de Sus); **Divizia 10 română** era dispusă între cota 332 şi intersecţia căii ferate spre Panciu cu Dumbrava; **Divizia 13 română** menţinea legătura cu Divizia 10 până la cota 85 (inclusiv), imediat la vest de ruta spre Adjud; de aici, **Brigada 30 infanterie din Divizia 15 română**, pe liziera sudică a Mărăşeştilor până la 1 km est de Mărăşeşti, pe pârâul Sireţel; **Divizia 14 română**, mai puţin Regimentul 55/65 infanterie trecut ca rezervă de armată în spatele Corpului de cavalerie, se afla pe malul nordic al Sireţelului în legătură cu Brigada 30 infanterie până la râul Siret; **Regimentul 3 vânători** (Divizia 5 română), constituit într-un singur batalion, era dislocat la sud de Cosmeştii din Deal, pe malul stâng al Siretului, până la 500 m nord de Bălţăreţu, şi urma să se deplaseze în cursul nopţii până la localitatea Ţepul de Jos pentru a se integra celorlalte unităţi ale Diviziei 5; tot pe malul stâng al Siretului se găsea şi **Corpul de cavalerie**, de la Bălţăreţu la Suraia, cu Brigăzile 1 şi 6 roşiori pe jos la dreapta, până la

Movilenii de Sus (inclusiv) şi Divizia 2 cavalerie, la stânga, spre sud până la Suraia.

În linia a doua erau acum dispuse: **Divizia 103 rusă,** la 2 km nord-vest de Muncelu; un **grup format din trupe ale Diviziei 1 române** (Regimentul 18 infanterie, Regimentul 1 infanterie, Regimentul 1 marş, Batalioanele 2 şi 3 din Regimentul 31 infanterie, Regimentul 1 artilerie – trei divizioane, două escadroane divizionare, o baterie de 129 mm şi un batalion pionieri) în raionul nord-vest de Fiţioneşti-Poiana Renghia; **Divizia de cavalerie „Zaamurskaia"** la Trotuşanu; **Brigada 29 infanterie** (Divizia 15 română) la nord de Diocheţi; **Divizia 15 rusă**, între Adjudul Nou şi Adjudul Vechi; Brigada 22 infanterie (Divizia 11 română) la Negrileşti şi Brigada 21 infanterie (Divizia 11 română) la halta Barcea, ca rezervă în spatele Corpului de cavalerie.

Celelalte mari unităţi fuseseră trimise spre reconstituire: Divizia 9 română la nord-est de Mărăşeşti; Divizia 5 română la Ţepul de Jos; Corpul 7 armată rus (Diviziile 13, 34, 71) la Matca Corodul[257].

În faţa forţelor aliate româno-ruse de pe dreapta Siretului, inamicul continua să aibă superioritatea numerică, dispunând de 9 ½ divizii[258] (în ordine, Diviziile 62 austro-ungară, 217 germană, Corpul Alpin, Brigada 25/Divizia 13 Schützen, Diviziile 115 germană, 12 bavareză, 89 germană, 76 rezevă germană, 216 şi 301 germane, una în rezervă, Divizia 212 germană).

În ceea ce priveşte acţiunile de luptă, acestea s-au rezumat într-o primă fază, până la 14/27 august, la unele

---

[257] *Bătălia de la Mărăşeşti (Relaţiune oficială)*, p. 39-40.

[258] Ibidem, p. 40-41.

atacuri locale cu subunități, batalion sau companii, pentru îmbunătățirea aliniamentelor pe care se găseau, incursiuni sau acțiuni de cercetare şi, mai ales, numeroase dueluri de foc între grupările de artilerie adverse. De asemenea, a continuat să se producă o serie de înlocuiri şi redislocări ale unităților şi marilor unități aflate în rezerva corpurilor de armată şi a armatei sau trimise în refacere.

Inamicul, la rândul său, a întreprins unele acțiuni violente, în special pe timpul nopții (8/21, 9/22 august) şi cu precădere asupra sectoarelor apărate de trupele Diviziilor 13, 15 şi 14 române, la punctele de joncțiune dintre unități, fără a reuşi să le disloce, deşi s-a ajuns şi la lupte corp la corp[259].

La 14/27 august, Marele Cartier General român, constatând o regrupare a forțelor inamice în vederea unei probabile noi lovituri ofensive, transmitea Armatei 1 dispoziții privind crearea de puternice rezerve la îndemâna Comandamentului frontului român şi a Marelui Cartier General, capabile să respingă orice tentativă adversă, precizând obiectivul ei principal: *„Armata 1 va trebui să se mențină, cu orice pret, pe pozițiile pe care le ocupă actualmente"*[260].

Situația Armatei 1 române la 15/28 august se prezenta astfel: în eşalonul întâi, la flancul său drept, se găsea Corpul 8 armată rus (Diviziile 124 şi 14 infanterie), dispus pe aliniamentul Ireşti, valea Şuşiței (cota 395) până la 1 km est cota 334; urma apoi Corpul 5 armată, cu Diviziile 10 şi 15 infanterie (ultima înlocuise Divizia 13), între cota 334 şi gara Mărăşeşti, inclusiv, şi Corpul 3 armată român, având

---

[259] Ibidem, p. 41-43.

[260] *Marele Cartier General al armatei române. Documente 1916-1920*, doc. 96 (Ordinul nr. 50).

în eşalonul întâi Divizia 14 infanterie, dislocată între exclusiv gara Mărăşeşti până la valea Siretului, la confluenţa cu Şuşiţa Seacă, apoi frontul diviziei traversa Siretul şi continua pe malul stâng al acestuia până la Bălţăreţu (inclusiv); Corpul de cavalerie român era dispus tot pe malul stâng al Siretului, în continuarea Corpului 3 armată, până la localitatea Suraia[261].

În rezerva armatei, completându-şi efectivele, armamentul şi materialele în vederea viitoarelor lupte, se găseau: Divizia 13 infanterie română, în refacere în raionul satului Călimăneşti, unde se găsea tot în refacere şi Divizia 11 infanterie; Divizia 9 infanterie, în raionul Pufeşti-Domneşti; Divizia 5 infanterie, în raionul Ţepu, pe punctul de a termina refacerea, o brigadă fiind deja dispusă la nord de Tecuci[262]. Tot în refacere se găseau şi Diviziile 103 infanterie rusă, la Domneşti şi Rugineşti, şi 15 infanterie rusă, la Domneşti şi Burcioaia. Corpul 7 armată rus (Diviziile 13, 34 şi 71 infanterie) şi Divizia de cavalerie „Zaamurskaia" se aflau în raionul localităţilor Matca şi Corod, respectiv la Trotuşanu.

Se poate constata că, deşi suportaseră şocul ofensivei germane, forţele române continuau să susţină cvasitotalitatea frontului de la Mărăşeşti, înlocuind doar unele unităţi pentru refacerea lor, în timp ce forţele ruse, cu efective şi capacitate combativă tot mai scăzute, cu rândurile aflate într-o dezorganizare galopantă, făceau tot mai greu faţă situaţiei.

La 15/28 august 1917, situaţia inamicului pe frontul Armatei 1 române se prezenta astfel: la dreapta Armatei

---

[261] *Bătălia de la Mărăşeşti (Relaţiune oficială)*, p. 46-47.

[262] Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 597-598.

9 germane se afla Grupul Râmnic, urma apoi Comandamentul 52 şi Corpul 1 armată rezervă german, cu misiunea de a fixa forţele adverse din faţa lor[263], Corpul 18 rezervă german, în subordinea căruia se găsea şi Corpul Alpin, pe restul frontului armatei.

După o relativă pauză (11/24-14/27 august), timp în care şi-a refăcut şi restructurat efectivele grcu încercate, renunţând la ocuparea localităţii Mărăşeşti, comandamentul Armatei 9 germane a hotărât reluarea acţiunilor pentru îmbunătăţirea poziţiilor. În acest scop, marile unităţi din subordine au primit următoarele misiuni: Corpul 18 rezervă să treacă la ofensivă în scopul atingerii liniei de vest a văii Zăbrăuţului (valea Zăbrăuţului Mic), să cucerească localitatea şi înălţimea Muncelu; în continuare să atace forţele care se apărau pe poziţiile de pe înălţimile dintre Fiţioneşti, Varniţa şi să pună stăpânire pe creasta dealului Leului, ieşind cu flancul la est de Ireşti. În ziua atacului, Corpul 1 rezervă urma să fixeze trupele româno-ruse din contact prin intense acţiuni ofensive. Declanşarea ofensivei de către Corpul 18 rezervă a fost stabilită chiar pentru ziua de marţi 15/28 august[264].

În dimineaţa acestei zile, după o pregătire de artilerie de patru ore şi 30 de minute, Corpul 18 rezervă a trecut la ofensivă cu lovitura principală pe direcţia localităţii Muncelu (intervalul dintre Diviziile 124 şi 14 infanterie din Corpul 18 armată rus), concentrând efortul Corpului Alpin într-o fâşie cu o dezvoltare frontală de circa 500 m. Lovite puternic de focul intens al artileriei germane, Regimentele

---

[263] *Ibidem*, p. 595, 601.

[264] *Ibidem*, p. 591-596. Vezi şi în relaţiunea oficială a *Bătăliei de la Mărăşeşti*, p. 47-50.

493 şi 495 infanterie ruse au părăsit în dezordine Muncelu, astfel că, la ora 12.45, inamicul a reuşit să atingă, cu forţele principale ale Corpului Alpin şi ale Diviziei 217 infanterie, un aliniament situat pe înălţimile de la nord de localitate. Ofensiva impetuoasă a inamicului avea, însă, să fie oprită printr-o serie de contraatacuri executate cu multă vigoare cu forţele a două regimente (18 infanterie şi 2 vânători) din Divizia 3 infanterie/Armata 2 română; aceste brave unităţi au reuşit după-amiază să respingă forţele adverse şi să pună stăpânire, în aceeaşi zi, pe aliniamentul: valea Şuşiţei (în dreapta satului Muncelu), marginea de vest a localităţii Fiţioneşti, legându-se astfel la dreapta cu resturile Diviziei 124 ruse, iar la stânga, cu Divizia 14 rusă[265].

În acelaşi timp, cu toată presiunea inamicului, flancul drept al Corpului 8 rus (Regimentele 494 şi 496 infanterie) a menţinut până spre înserat aliniamentul Ireşti, Varniţa[266].

Cu toate acestea, în seara aceleiaşi zile de 15/28 august, cu sprijinul unui bombardament intens, o nouă pătrundere realizată de forţele inamice, la flancul drept al Armatei 1 române, în sectorul Diviziei 124 ruse, unde nu existau rezerve puternice şi în apropiere, avea să înregistreze o dezvoltare de aproximativ 5 km (între Mângălaciu şi cota 354, 1 km est de Muncelu) şi o adâncime de până la 4 km, putând crea o iminentă ameninţare asupra ansamblului frontului român.

Pe restul acestuia au avut loc doar acţiuni nesemnificative, ambele tabere menţinându-se pe poziţiile deţinute în ajun.

---

[265] AMR, fond *MCG*, dosar nr. 820/1917, f. 124-125; *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 179.

[266] Ibidem.

Situația critică produsă la flancul drept al Armatei 1 române avea să determine o serie rapidă de măsuri din partea comandamentului nostru. Astfel, s-a hotărât trecerea în subordinea Corpului 8 armată rus a Diviziilor de infanterie 9 română şi 15 rusă, în vederea introducerii lor în luptă pentru restabilirea situației la flancul drept amenințat. Divizia 13 română, din rezerva armatei, a fost apropiată, în noaptea de 15/28 spre 16/29 august, de flancul drept al armatei (raionul Păuneşti-Rugineşti)[267].

În ziua următoare, 16/29 august, cu începere de la ora 6.00, Diviziile 10, 15 şi 14 române vor împinge sub protecția focului de artilerie patrule puternice pe toată linia de luptă pentru a fixa forțele inamice, ajungând spre ora 10.00 la 100-150 m de rețelele de sârmă ale acestora. Între timp, de la ora 8.00, şi Divizia 9 română pornise la atac cu Regimentul 9 vânători, depăşind tranşeele dreptei Diviziei 14 ruse şi cooperând cu Divizia 15 rusă, care declanşase, la rândul ei, înaintarea.

Concomitent, Regimentele 18 infanterie şi 2 vânători se angajaseră în luptă, în timp ce dreapta Diviziei 10 române, în colaborare cu stânga Diviziei 15 ruse, atacau cota 334 (1,5 km nord-est de satul Crucea de Jos).

Întărit astfel, Corpul 8 armată rus a executat un puternic contraatac prin care a reuşit a „recuceri cam jumătate din terenul pierdut de Divizia 124 infanterie rusă în ziua anterioară"[268]. În acelaşi timp, au fost oprite şi apoi respinse pe aliniamentele de plecare atacurile trupelor germane

---

[267] Ibidem, fond *Armata 1*, dosar nr. 136/1917, f. 25, 29.

[268] Ibidem, f. 30-32. Divizia 124 rusă avea să „defecteze" din nou în această zi şi doar intervenția energică a trupelor Armatei 2 române a reuşit să restabilească situația.

declanşate în direcţia Ireşti, Dealul Porcului şi în direcţia PT (punctului de triangulaţie) Muncelu[269].

În următoarele două zile, până la data de 19 august/ 1 septembrie 1917, acţiunile au îmbrăcat un pronunţat caracter local, fără a se realiza progrese de către niciuna din părţile angajate în luptă, iar ploaia torenţială începută din dimineaţa de 18/31 august a determinat amânarea ofensivei proiectate de comandamentul Armatei 1 române pentru a degaja presiunea inamicului la aripa stângă a Armatei 2 române[270].

Sesizând intenţia comandamentului Puterilor Centrale de a face efortul principal în special la joncţiunea dintre cele două armate române, comandantul Armatei 1 române a executat în această zi de 19 august/1 septembrie o ripostă ofensivă cu *Grupul de Manevră Popescu*, compus din Diviziile 9, 13 şi 11 infanterie române, în direcţia localităţii Muncelu[271]. Misiunea Grupului Popescu era să atingă aliniamentul dealul Mângălagiu, dealul Podişu, marginea de sud a localităţii Muncelului.

Acţiunea a început în dimineaţa de sâmbătă 19 august/1 septembrie şi a fost precedată de o pregătire de artilerie de circa 60 de minute; aceasta a fost declanşată la ora 7.00 de către bateriile Diviziilor 9, 13 şi ale artileriei grele române, la ea participând şi gurile de foc ale Diviziilor 14, 15 şi 124 ruse.

---

[269] Ibidem, f. 35.

[270] Pe larg, vezi *Bătălia de la Mărăşeşti (Relaţiune oficială)*, p. 53-57.

[271] Pentru unele detalii furnizate de relatările comandantului Regimentului 42/66 infanterie, colonelul Mihail Ionescu, vezi la Locotenent-colonel Constatin Moşincat, *Divizia 11 infanterie. Din Poarta Sărutului cu dragoste de ţară*, Oradea, 1996, p. 39-44.

Durata scurtă a pregătirii de artilerie, cadența de tragere, cât şi alegerea obiectivelor de lovit, care s-a dovedit necorespunzătoare, precum şi „amestecul de conducere rus şi român" – va aprecia generalul Gheorghe Dabija – au condus în final la o slabă pregătire a atacului[272]. Trupele Diviziilor 9, cu efectivele mult diminuate, şi 13 române – Divizia 11 fiind lăsată în rezervă – au întâlnit în fața lor poziții defensive inamice, cum a fost cea de la cota 461, „formidabil întărită, care nu suferise nimic de pe urma bombardamentului nostru"[273], cât şi numeroase amplasamente de mitraliere şi mortiere de tranşee. Inamicul – trupe din Corpul Alpin german, aflate în fâşia de atac a diviziilor române – a rezistat atacului, menținându-şi cu fermitate pozițiile, dar mai ales amplasamentele mitralierelor, solid construite şi judicios mascate. Cu toate că situația impunea sprijinul permanent al artileriei, cooperarea acesteia cu infanteria nu s-a desfăşurat în condiții corespunzătoare, fapt care s-a repercutat negativ asupra înaintării subunităților şi unităților din cele două divizii române. Deşi trupele noastre au dat dovadă de un înalt spirit de sacrificiu, pătrunderile în dispozitivul advers au fost nesemnificative, iar pierderile suferite de ele, destul de mari.

Drept urmare, Comandamentul român a decis oprirea atacului în vederea realizării unor restructurări ale dispozitivelor, pentru efectuarea unor împrospătări ale efectivelor, cât şi pentru refacerea fizică, cel puțin parțială, a trupelor vădit extenuate din cauza eforturilor prelungite

---

[272] Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 618.

[273] Const. Kirițescu, *op.cit.*, vol. II, p. 661. Vezi Raport al comandantului Armatei 1 române adresat Regelui la 19 august/1 septembrie 1917, AMR, fond *MCG*, dosar nr. 824/1917, f. 163.

şi a condiţiilor grele ale terenului din fâşia de atac, „foarte tăiat, păduros, acoperit, prevăzut cu obstacole”[274], aproape impracticabil în urma ploilor torenţiale căzute în zilele precedente.

După o scurtă pauză, ofensiva avea să fie, totuşi, reluată, începând cu ora 19.00, reuşindu-se ca, până la căderea serii, unităţile române să se apropie de satul Muncelu, unde, însă, inamicul dispunea de lucrări genistice temeinic amenajate.

Generalul Ioan Popescu, considerând că „pierderile trupelor noastre sunt foarte grave”[275], a ordonat încetarea acţiunii şi consolidarea la teren pe aliniamentul atins. Pentru reîmprospătarea efectivelor, în noaptea de 19-20 august/1-2 septembrie, unităţile Diviziei 9 infanterie au fost întărite cu trupe din Divizia 11 infanterie (Regimentul 42/66 infanterie).

În ziua de 20 august/2 septembrie, încă din primele ore, Grupul de Manevră Popescu a executat atacuri limitate, care au avut drept scop consolidarea poziţiilor cucerite până la acel moment. În vederea reluării acţiunii ofensive în ziua următoare, Comandamentul român a hotărât ca Diviziile 9 şi 11 infanterie să formeze, sub conducerea generalului Ernest Broşteanu, Sectorul Nord, iar Divizia 13, sub conducerea generalului Ioan Popescu, Sectorul Sud. Misiunea Grupului Broşteanu avea un caracter defensiv, urmând să fixeze forţele inamice şi numai în cazul în care acţiunea Diviziei 13 ar fi reuşit ar fi intervenit energic pentru a se obţinute decizia.

---

[274] *Bătălia de la Mărăşeşti (Relaţiune oficială)*, p. 58. Cf. Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 619.

[275] Const. Kiriţescu, *op.cit.*, vol. II, p. 661.

În zorii zilei de 21 august/3 septembrie, după o nouă pregătire de artilerie, desfăşurată între orele 6.30-8.00, unităţile Diviziei 13 române au pornit la atac, având ca obiectiv cucerirea poziţiilor inamice din satul Muncelu şi împrejurimi, precum şi cele de pe dealul Secului[276]. Dificultatea acţiunii, în afara terenului greu, împădurit, a fost sporită şi de faptul că, din acea zi, generalul Johannes von Eben, comandantul Armatei 9 germane, dăduse ordinul ca orice activitate ofensivă să înceteze, fapt care a permis forţelor inamice să concentreze rezerve în zona de atac a grupului de divizii române. Până la ora 16.00, în pofida tuturor eforturilor, trupele române nu au mai putut înainta decât câteva sute de metri.

Generalul Ioan Popescu a concentrat atunci efectivele a cinci batalioane şi a executat un nou asalt în direcţia Muncelului[277]. După o scurtă pregătire de artilerie de 45 minute, la ora 16.45, trupele române, în legătură cu dreapta Diviziei 15 ruse, au reluat atacul, reuşind ca, până la ora 19.00, să pătrundă cu elemente înaintate în partea de nord-est a satului Muncelu, la 50-60 m de reţelele de sârmă ale adversarului. Apropierea serii, terenul greoi desfundat, dar mai ales extenuarea subunităţilor de infanterie, ca şi pierderile mari suferite – 35 de ofiţeri şi aproximativ 2 700 soldaţi, scoşi din luptă – au determinat Comandamentul român să renunţe la continuarea ofensivei[278].

Cu puţin timp înaintea încetării ultimelor confruntări din zona Muncelu-Varniţa, printre cei căzuţi în fâşia

---

[276] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, doc. 189. Cf. *Jurnalele de operaţii* ale marilor unităţi române (Diviziile 9, 11 şi 13).

[277] *Bătălia de la Mărăşeşti (Relaţiune oficială)*, p. 61.

[278] Generalul Gheorghe A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 628.

Diviziei 11 române avea să se numere şi sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu[279]. În *Ordinul de zi* din data de 23 august/5 septembrie 1917, prin care era citată pe Regimentul 43/59 infanterie ca „pildă tuturor ostaşilor", se consemna: *„În timpul ciocnirii de ieri noapte, pe dealul Secului, a căzut în fruntea plutonului său, lovită în inima-i generoasă de două gloanţe de mitralieră, voluntara Ecaterina Teodoroiu, din compania 7-a. Pildă rară a unui cald entuziasm, unit cu cea*

---

[279] Elsa Grozea, *Sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu*, Bucureşti, 1967, p. 55-57; Vezi pe larg la Ion Mocioi, *Ecaterina Teodoroiu: eroina poporului român*, Craiova, 1981, precum şi cartea lui Ioan I. Manoliu, *Ecaterina Teodoroiu, viteaza de la Jiu*, recent republicată, Bucureşti, 2016 (ed. I – 1941). Documentele menţionează faptul că, la 17 martie 1917 (stil vechi), Regele Ferdinand a decorat-o cu medalia „Virtutea Militară" de aur, acordându-i gradul de sublocotenent onorific în Regimentul 43/59 infanterie (cu solda corespuzătoare plătită din fondurile Casei Palatului). În memoria Ecaterinei Teodoroiu (născută Cătălina Vasile Toderoiu, la 14 ianuarie 1894, în comuna Vădeni, astăzi un cartier în componenţa municipiului Târgu-Jiu), din îndemnul şi truda Ligii Naţionale a Femeilor din Gorj (de sub preşedinţia Arethiei Tătărescu, soţia Premierului român) a fost ridicat la Târgu-Jiu un frumos *Mausoleu*, operă a renumitei artiste sculptor Milița Petraşcu. Inaugurat, la 8 septembrie 1935, în prezenţa Regelui Carol II, a lui Gheorghe Tătărescu, preşedintele Consiliului de Miniştri, a ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, şi a altor înalte oficialităţi, acesta este realizat din travertin italian, având dimensiunile 2,90 x 1,60 m şi înălţimea 2,10 m; are forma unui sarcofag de piatră albă, pe un postament cu trei trepte, pe care este amplasat un basorelief ce prezintă scene din viaţa şi activitatea militară a eroinei. Basoreliefurile de pe feţele laterale ale sarcofagului sunt organizate astfel: pe faţa dinspre miazăzi apare un tablou prezentând copilăria, în cadrul vieţii din satul ei natal; pe latura opusă apare eroina, în medalion, salutată de cercetaşii din care a făcut parte, ca elevă de curs secundar; celelalte două feţe ne-o înfăţişează în război, pornind la atac cu plutonul şi momentul final, când este dusă la locul de odihnă de mâini pioase de soldaţi. În cele patru colţuri, străjuiesc patru femei în costum naţional, ţinând în mâini câte o cunună de lauri pentru faptele eroinei.

mai stăruitoare energie, aceea pe care unii au numit-o cu drept cuvânt «Eroina de la Jiu» şi-a dat jertfa supremă [...] *numai din dragostea de a apăra pământul ţării noastre cotropit de duşmani* [...]. *Aceea care în viteja-i comunicativă a murit în clipa în care se descoperea spre a-şi îndemna ostaşii cu vorbele «Înainte, băieţi. Nu vă lăsaţi! Sunteţi cu mine!» are drept din clipa aceasta la cinstire veşnică a tuturor românilor*"[280].

Jurnalul de operaţii al marii unităţi consemnează sub semnătura generalului Ernest Broşteanu: „**Brigada 21 Infanterie.** *În cursul zilei de 22 august a.c., până la ora 21.30 pe tot frontul a fost acalmie completă, întreruptă foarte rar de slabe focuri de artilerie. În acest timp, s-a încercat a se face mai multe recunoaşteri. La Regimentul 42/66, aceste recunoaşteri n-au reuşit a înainta din cauză că inamicul, avantajat de situaţia dominantă ce are, a tras asupra acelor patrule; asemenea, şi la Regimentul 43/59, patrulele au fost oprite de focurile de mitraliere. La ora 21.00, inamicul a început un atac prin surprindere, cu patrule mari care s-au apropiat de tranşeele Regimentelor 42/66 şi 43/59. Inamicul s-a servit pentru atacul său mai ales de grenade de mână şi mitraliere, în timp ce bombardiere de tranşee au tras asupra regiunii rezervelor noastre. Atacul a fost pe deplin respins la ora 21.30, producând pierderi inamicului prin focuri de mitraliere, grenade de mână şi baraj de artilerie. În această luptă am pierdut pe eroina noastră, voluntara Ecaterina Teodoroiu, care a căzut vitejeşte în capul plutonului ei, îmbărbătându-şi soldaţii*"[281].

Analizând situaţia creată încă de la sfârşitul zilei de 21 august/3 septembrie, comandantul Armatei 1 române

---

[280] „Cultul eroilor noştri", Anul III, nr. 1/1921, p. 30; Apud Elsa Grozea, *op.cit.*, p. 57.

[281] AMR, fond *Divizia 11 infanterie*, dosar nr. 2157.

avea să dispună curând ca ofensiva să nu mai fie reluată, iar trupele sale să se întărească pe poziţiile cucerite şi să ia măsurile necesare pentru a se respinge eventualele contraatacuri inamice.

În aceeaşi zi, constatând pierderile însemnate suferite de Corpul 18 armată rezervă şi sub impresia puternică produsă de moartea comandantului acestuia, generalul Karl *Ritter* von Wenninger, comandantul Armatei 9 germane a emis Ordinul de operaţii nr. 4 502 prin care preciza: „Atacul Corpului 18 armată va înceta. Armata se va stabili pe următoarea linie de apărare: cursul Siretului până la Doaga-Tişiţa, marginea de nord Panciu, est liziera Muncelului, pantele de sud ale înălţimii Varniţa, cota 554 inclusiv. Cer să se continue cu toate mijloacele construţia poziţiei, astfel ca să rezulte o puternică linie de apărare"[282].

Aşadar, la sfârşitul celei de-a treia etape a operaţiei de la Mărăşeşti, Comandamentul Puterilor Centrale a fost obligat să renunţe la ofensivă, trecând la o atitudine în general defensivă. Lărgimea fâşiei de apărare a Armatei 9 germane, principala componentă militară de pe frontul român, era acum de aproximativ 72 km.

Puternica ei ofensivă, declanşată la 24 iulie/6 august 1917, cu lovitura principală pe direcţia Focşani, Mărăşeşti, Adjud, a „culisat" spre stânga armatei, pe măsura introducerii în front a diviziilor române, blocându-se, în final, în terenul muntos-împădurit din zona Subcarpaţilor Vrancei.

---

[282] *Ordinul de operaţii nr. 43* al Armatei 1 române, AMR, fond *MCG*, dosar nr. 820/1917, f. 175; Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 629.

În această ultimă parte a bătăliei, forțele române, prin atitudinea lor energică – respingând cu hotărâre încercările repetate ale comandamentului inamic de a ieşi cu trupele sale din munți spre o zonă cu un teren favorabil reluării ofensivei într-o perioadă ulterioară –, au determinat partea adversă să treacă la apărare. Faptele puneau în lumină, încă o dată, capacitatea înaltă de conducere a Comandamentului român, moralul ridicat ce caracteriza trupele sale, care, în niciun moment, nu concepuseră să se rezume la o apărare strictă, executând contraatacuri viguroase şi eficiente.

Acum, prin declanşarea unei acțiuni ofensive cu trei divizii, se proba categoric spiritul care anima întreaga armată română din 1917, se sublinia şi mai pregnant caracterul dârz al operației defensive de la Mărăşeşti, fermitatea în menținerea pozițiilor încredințate, dinamismul imprimat apărării în aceste zile în care pulsul istoriei bătea cu atâta tărie. Şi, în ultimă instanță, evidenția caracterul victorios al Bătăliei de la Mărăşeşti prin zădărnicirea ofensivei Puterilor Centrale, în frunte cu Armata 9 germană.

„*Această energie fără seamă, poate fără precedent în analele războiului de față* – îşi aşternea gândurile Mihail Sadoveanu în paginile ziarului pe care-l conducea –, *este cel mai mare titlu de glorie al oştirii noastre*"[283].

La încetarea acțiunilor ofensive pe frontul român din sudul Moldovei, cele două grupări beligerante aveau, în ciuda pierderilor mari suferite, efective mult mai mari ca la începutul bătăliei (!). Astfel, comandamentul Armatei 1

[283] „România. Organ al apărerei naționale" (Iaşi), Anul I, nr. 188 din 13 august 1917, p. 1.

române dispunea în fâşia cuprinsă între Ireşti şi imediat nord valea Putnei şi Torceşti (pe malul stâng al Siretului) de şapte divizii de infanterie române (5, 9, 10, 11, 13, 14 şi 15), patru ruse (14, 15, 103 şi 124), Divizia 2 cavalerie română, două brigăzi de roşiori pe jos (1 şi 6) şi Brigada 1 călăraşi.

Armata 9 germană avea nouă divizii de infanterie germane, cinci divizii de infanterie austro-ungare şi trei brigăzi mixte dispuse în fâşia Ireşti (inclusiv), Suraia.

Analiza raportului de forțe în sectorul Armatei 1 române evidenția o uşoară superioritate a forțelor inamice, accentuată de starea de slăbiciune a diviziilor ruse, ceea ce îngreuna şi mai mult misiunea comandamentului român. Pe de altă parte, pierderile grele înregistrate de germani, care nu mai puteau aduce în timp util alte unități din rezerva generală sau de pe frontul de Vest, indicau că nu mai era posibilă ruperea curând a echilibrului creat, printr-o operație decisivă. Aşa încât şi pe acest front operațiile militare vor lua aspectul războiului de poziție ce va fi întrerupt atunci când defecțiunea rusă, cauzată de evenimentele revoluționare de la sfârşitul anului 1917, va conduce la izolarea completă a României şi declararea armistițiului pe întregul front român.

La terminarea marii bătălii de la porțile Moldovei, generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1, a dat un înflăcărat *Ordin de zi* nr. 105, prin care elogia eroismul şi vitejia ostaşilor români, arătând:

„Ostaşi ai Armatei 1!

Timp de aproape două luni, prin rezistența îndârjită ce ați opus cu piepturile voastre la Mărăşeşti şi Muncelul năvălirei duş-

manului cotropitor, [...] *ați făcut să se întunece visurile de cucerire uşoară a părții ce ne-a mai rămas din scumpa noastră țară.* [...] *Ați făcut să reînvie în mintea tuturor amintirea glorioasă a faptelor străbunilor noştri. Ați atras admirația lumii întregi.* [...] *Fiți veşnic la post; întăriți puterile voastre fizice şi morale.* [...] *Fiți gata să arătați* [...] *că* ***Românul nu are de dat din pământul scump al țării decât locul de mormânt.*** [...] ***Din sângele vostru se va ridica curat şi măreț Țara Românească a tuturor Românilor*** [subl. în text]"[284].

[284] „România în timpul războiului 1916-1918", seria I, fascicula nr. 10 din septembrie 1920, p. 171.

REZULTATELE OPERAȚIEI DEFENSIVE DE LA MĂRĂȘEȘTI

Bătălia de la Mărăşeşti, angajată inițial între Armata 9 germană şi Armata 4 rusă, s-a transformat, în scurt timp, într-o aprigă încleştare între trupele române şi ruse, pe de o parte, şi Armata 9 germană, întărită cu forțe austro-ungare, pe de altă parte. De la 31 iulie/13 august 1917, ora 23.00, conducerea efectivă a bătăliei a fost preluată de comandamentul Armatei 1 române, căruia i s-au subordonat şi mari unități ruse, în primul rând Corpul 8 armată. Generalizarea introducerii în operație a forțelor Armatei 1 române, care, din 2/15 august, avea pe frontul de la Mărăşeşti în prima linie patru divizii (5, 9, 13 şi 10 infanterie), față de trei divizii ruse (103, 15 şi 14 infanterie), a consolidat stabilitatea apărării, imprimându-i un pronunțat caracter activ şi dinamic, fapt ce a redus considerabil, până la anihilare, ritmul ofensivei Armatei 9 germane. Acest lucru este demonstrat şi prin faptul că principalul câştig teritorial (168 km^2) al germanilor în această bătălie a fost obținut înainte de introducerea masivă în luptă a trupelor române, atunci când apărarea a cedat în sectoarele forțelor ruse care, de cele mai multe ori, s-au retras fără a rezista. Ulterior, forțele germane au mai cucerit alți 57 km^2, în majoritate tot în sectorul unde luptau unitățile Corpului 8 armată rus[285].

[285] Câştigul de teren obținut de forțele adverse a avut forma aproximativă a unui trapez, a cărui latură sudică era de 36 km, cea de nord

„Această bătălie reprezintă cea mai importantă acțiune dusă de forțele române în timpul campaniei din anul 1917"[286] şi a constituit cea dintâi înfrângere suferită de Armata 9 germană pe frontul din România. Înaltul Comandament al Puterilor Centrale nu a reuşit să-şi atingă obiectivele strategice propuse, ceea ce echivalează cu un eşec al întregii sale operații ofensive. Trupele române şi-au îndeplinit misiunea încredințată, zăgăzuind încercarea forțelor inamice de a pătrunde la est de râul Siret şi spre Podişul Central Moldovenesc, în vederea întoarcerii dispozitivului defensiv al armatelor române şi ruse.

Într-un articol publicat la 12 octombrie 1917 de ziarul britanic „Daily Chronicle" şi intitulat sugestiv *România eroică*, cunoscutul scriitor francez Robert de Flers afirma categoric: *„Armata reconstituită a României a salvat frontul de Est"*[287], sintetizând, astfel, importanța considerabilă a bătăliei câştigate de forțele româneşti.

Bătălia de la Mărăşeşti s-a soldat cu mari pierderi de vieți omeneşti, tehnică de luptă şi materiale. Armata 1 română a dat jertfe cifrate la 27 410 oameni, din care 610 ofițeri[288] (ceea ce reprezintă aproximativ 16% din efectivele de circa 170 000 militari angajați în luptă de la începutul operației). Din acest total, 5 125 au fost morți pe câmpul de luptă, 9 818 dispăruți şi 12 467 răniți.

---

de 25 km, la vest de numai 5 km şi la est de 12 km. Cf. *Bătălia de la Mărăşeşti (Relațiunea oficială)*, p. 65.

[286] *România în Primul Război Mondial*, Bucureşti, 1979, p. 297.

[287] Biblioteca Națională a României. Colecții speciale (BN), fond *Saint-Georges*, Pachet XXXI, dosar 3, f. 8.

[288] Lt.-colonel Alexandru Ioanițiu, *op.cit.*, vol. II, p. 348; Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 641.

Față în față cu pierderile suferite de armatele franceză şi germană în Bătălia de pe Marna (5-12 septembrie 1914), care au fost de circa 27% şi, respectiv aproape 38%, cele ale trupelor române au fost sensibil mai mici, dovadă a unei bune pregătiri a trupei şi a capacității de concepție şi conducere a cadrelor la diverse eşaloane.

Armata 4 rusă a pierdut 25 650 militari, din care 650 ofițeri. În total, cele două armate aliate au avut, în tot intervalul bătăliei, 53 060 oameni, morți, răniți şi dispăruți. Numărul morților şi răniților s-a ridicat la 35 075 militari, ceea ce reprezenta o parte importantă din efectivele angajate.

În ce priveşte Armata 9 germană, aceasta a suferit pierderi grele care s-au cifrat la 60 000-65 000 militari[289], din care circa 47 000 morți şi răniți, ofițeri şi trupă[290]. Ziarul britanic „Halifax Evening Courier" din 1 septembrie 1917 aprecia că „pierderile germane nu pot fi comparate decât cu cele de la Verdun", iar „România a adus un serviciu incalculabil Rusiei şi cauzei comune a Aliaților"[291].

Unul din rezultatele incontestabile ale operației de apărare de la Mărăşeşti a constat în faptul că, prin oprirea ofensivei Grupului de Armate al feldmareşalului Mackensen, comandamentul advers a fost nevoit să renunțe la orice încercări de a smulge inițiativa strategică pe frontul român din sudul Moldovei, fiind silit definitiv să treacă la apărare.

„*La Mărăşeşti, la nord de Focşani, pe Siret* – avea să raporteze în acele zile Gustave Boissier, însărcinatul cu afa-

---

[289] „România în timpul războiului mondial 1916-1918", seria I, fascicula nr. 10 din septembrie 1920, p. 170.

[290] Generalul G.A. Dabija, *op.cit.*, vol. IV, p. 641.

[291] BN, fond *Saint-Georges*, Pachet XXXI, dosar 3, f. 9.

ceri a.i. al Elveției în România – *luptele au fost foarte violente* [...] *Datorită eroismului trupelor române, mai mult sau mai puțin secondate de câteva divizii ruseşti, această eventualitate* [a ruperii frontului – *n.n.*] *nu s-a produs încă; duşmanul a putut fi împiedicat să avanseze şi dacă, pe alocuri, a înaintat puțin, în alte sectoare a trebuit să se retragă* [...] *Este incontestabil că* [germanii] *au suferit un serios eşec, neputând pune în aplicare, în ciuda pierderilor foarte mari, proiectul lor de invadare completă a Moldovei şi pentru că au avut de întâmpinat, din partea armatei române, o rezistență la care nu se aşteptau. Comportamentul acesteia este acum mai presus de orice elogiu...*"[292].

Obligând Comandamentul Suprem al Puterilor Centrale, în urma insuccesele de pe frontul român, să renunțe la ofensiva spre sudul Ucrainei şi slăbind forța lor combativă angajată pe frontul de Est, România a adus o contribuție esențială la obținerea victoriei finale. Pe bună dreptate se aprecia, la vremea respectivă, că înfrângerile suferite de Puterile Centrale pe frontul român în vara anului 1917 constituie „*lovitura cea mai importantă pe care germanii au primit-o în estul Europei*"[293].

Unul din principalele rezultate ale Bătăliei de la Mărăşeşti constă în faptul că a consolidat imaginea armatei române în memoria popoarelor[294], amintind întregii lumi

---

[292] *1918 la români. Desăvârşirea unității național-statale a poporului român*, vol. II, *Documente externe (1879-1918)*, Bucureşti, 1983, p. 853, 955.

[293] „România. Organ al apărării naționale", Anul I, nr. 199 din 26 august 1917, p. 1.

[294] Gh. Romanescu, V. Asproiu, *Mărturii străine despre eroismul ostaşilor români în luptele de pe frontul din Moldova*, în Analele ISISP, an XIII, nr. 3/1967, p. 40-49; Augustin Deac, *Luptele din vara anului 1917 în aprecierile contemporanilor*, în „Revista de istorie", tom 30, nr. 7/iulie 1977,

că ostaşii ei sunt urmaşii acelora care nu s-au sfiit să se măsoare în luptă, atunci când vatra străbună le era ameninţată, cu marile imperii ale lumii antice şi medievale, că înaintaşii lor au consacrat deplina independenţă a statului naţional român modern în bătăliile duse în anii 1877-1878 împotriva Imperiului Otoman şi că acum nu au precupeţit nici sângele, nici viaţa pentru a-şi apăra ultimul colţ de ţară rămas necotropit.

Dintre numeroasele mărturii contemporane, care ele însele pot constitui obiectul unui volum aparte, spicuim câteva aprecieri străine la adresa celor care, prin voinţa şi energiile lor devotate, au pus Siretul ca o barieră de netrecut în faţa maşinii de război a Puterilor Centrale şi aliaţilor acesteia.

Astfel, într-o telegramă semnată de noul Premier rus, Aleksandr F. Kerenski, se sublinia: „*Guvernul provizoriu se înclină în faţa vitejilor care au acoperit de glorie trupele române sub direcţia Comandamentului lor Suprem şi îl roagă* [pe acesta] *să primească ca semn al fraternităţii noastre de arme Ordinul «Sf. Gheorghe», crucea bravilor*"[295].

La rândul său, Premierul britanic David Lloyd George, într-o telegramă trimisă personal lui Ion I.C. Brătianu, şeful guvernului român, îşi exprima „profunda noastră admiraţie pentru curajul eroic şi avântul" dovedite de trupele române. „*Reconstituirea armatei române şi rezistenţa ei*

---

p. 1209-1224; Sergiu Columbeanu, *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz în documente militare străine*, Ibidem, p. 1227-1241; Ion Pavelescu, Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *op. cit.*, p. 218-230. Pe larg, asupra ecoului intern şi internaţional al biruinţelor româneşti din vara lui 1917, vezi şi în monografia *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, p. 356-376.

[295] Augustin Deac, *op.cit.*, p. 1215.

încăpățânată – rezistență atât de prețioasă pentru cauza comună – pe care această armată o opune duşmanului în acest moment, în condiții de o greutate excepțională, prezintă un exemplu măreț de tăria pe care libertatea o inspiră unui popor liber"[296].

În timp ce generalul Ferdinand Foch se alătura preşedintelui Consiliului de Miniştri, Alexandre Ribot, în evidențierea contribuției româneşti la cauza Antantei[297], comunicând întreaga disponibilitate a Înaltului Comandament francez de a intensifica susținerea efortului de război[298], generalul Henri M. Berthelot, şeful Misiunii militare franceze în România, declara în acele zile plin de efuziune: „Soldații români luptă admirabil. Credeți-mă. Sunt la înălțimea celor mai viteji apărători. Ei sunt cei mai buni soldați ai lumii"[299].

Generalul John J. Pershing, şeful Misiunii militare a SUA în Franța, viitorul comandant al Forțelor expediționare nord-americane în Europa, îi mărturisea conaționalei noastre Elena Văcărescu sincera sa admirație pentru „splendidul eroism al armatei române, care şi-a apărat cu îndârjire pământul patriei"[300], în timp ce William W. Andrews, însărcinatul cu afaceri a.i. la Petrograd, referindu-se la cea mai mare bătălie din istoria românilor, raporta Secretarului său de Stat Robert Lansing despre „elanul ar-

---

[296] Constantin Botoran, Olimpiu Matichescu, *Documente străine despre lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar*, Cluj-Napoca, 1980, p. 36; Constantin Botoran, *Ecoul internațional al izbânzilor obținute de armata română în vara anului 1917*, în *1917 pe frontul de Est*, p. 231.

[297] „Mişcarea" (Iaşi), an IX, nr. 190 din 24 august 1917, p. 1.

[298] ANB, fond *Microfilme Franța*, rola 177, c.583-584.

[299] „România. Organ al apărării naționale", Anul I, nr. 223 din 23 septembrie 1917, p. 1.

[300] Ibidem, nr. 192 din 18 august 1917, p. 1.

matei române reconstituite, reechipate şi revigorate, care se află în admiraţia tuturor"[301].

Este demn de rememorat şi gestul plin de semnificaţii al Împăratului japonez Yoshihito, care a decis să trimită bravului comandant al Armatei 1 române, generalul Eremia Grigorescu, o sabie purtând inscripţionate cuvintele *„Voi sunteţi aceia care scrieţi istoria ţării"*[302].

Operaţia de apărare executată de Armata 1 română în zona Mărăşeşti s-a înscris printre cele mai importante bătălii ale Primului Război Mondial. Prin amploarea ei, prin extrema tensiune cu care s-au desfăşurat confruntările directe dintre forţele potrivnice, dar mai ales prin implicaţiile pe plan politic şi strategic, dramatica înfruntare din „Poarta" Focşanilor s-a ridicat la nivelul marilor operaţii ale conflagraţiei mondiale.

Ea a sancţionat eşecul întregului plan de campanie al Puterilor Centrale pentru frontul român, plan ofensiv minuţios pregătit tocmai datorită scopurilor sale deosebit de ambiţioase. Spre deosebire de celelalte teatre de acţiuni militare de pe continentul european, unde operaţiile ofensive ale Centralilor îşi propuneau zdruncinarea sistemului defensiv al adversarului şi apropierea victoriei prin provocarea de pierderi însemnate forţelor Antantei, frontul

---

[301] Bernard Cook, Dumitru Preda, *United States of America and Romania. Diplomatic Relations 1912-1919*, Bucharest, 2010, doc. 66.

[302] „România. Organ al apărării naţionale", Anul 1, nr. 208 din 6 septembrie 1917, p. 1. Vezi la Ion Scumpieru, *133 de ani de relaţii România-Japonia*, Fundaţia Europeană Titulescu, Bucureşti, 2013, p. 357; Dumitru Preda, *Romania and Japan during WWI*, în *The Emergence of Asia-Pacific in the International Relations. The First World War and Japan. Tokyo Conference 2014*, Tokyo, 2016, p. 196.

de pe Carpații Orientali şi râul Siret a fost probabil singurul în care s-a vizat o victorie decisivă, respectiv zdrobirea completă a armatei române, scoaterea din război a țării noastre şi ocuparea totală a teritoriului românesc, transformându-l într-o colonie.

Zădărnicirea unor asemenea planuri de către eroica armată română a reprezentat o lovitură puternică dată prestigiului Comandamentului Suprem al Puterilor Centrale, în primul rând Înaltului Comandament german, a demonstrat atât lipsa de realism a obiectivelor strategice pe care şi le propuseră acestea, subapreciind valoarea combativă şi morală a românilor, precum şi incapacitatea de a mai susține în cel de-al patrulea an de război eforturi umane şi materiale de mari proporții. Într-un asemenea demers logic, Bătălia de la Mărăşeşti a evidențiat neputința Puterilor Centrale de a-şi adjudeca victoria mult trâmbițată, biruința românească fiind un prolog al deznodământului favorabil coaliției Antantei în teribila încleştare care a răvăşit omenirea între anii 1914 şi 1918.

Operația defensivă a Armatei 1 române de la Mărăşeşti s-a înscris, totodată, ca o valoroasă contribuție la dezvoltarea artei militare româneşti, oferind un bogat şi variat set de învățăminte şi concluzii. La data respectivă, ea a reprezentat cea mai amplă şi complexă operație de apărare purtată de armata română de la intrarea ei în război, purtând numeroase trăsături distinctive, care o deosebesc de bătăliile primei campanii din 1916, mai ales de aceea care a avut ca obiectiv apărarea trecătorilor Carpaților.

În concepția generală, organizarea şi conducerea operației de la Mărăşeşti a reliefat cu pregnanță plusul de experiență acumulată de comandamentele române, atât la

nivelul marilor unități, cât şi la cel al unităților de diferite arme. Dar, mai presus de orice, principalul element distinctiv îl constituie rezultatul final al acestei operații, faptul că ea s-a încheiat printr-o mare şi răsunătoare biruință a armatei române. Alături de victoria Armatei 2 la Mărăşti, succesul Armatei 1 române la Mărăşeşti a impus în conştiința contemporanilor adevărul evident că, atât în ofensivă, cât şi în apărare, armata României, renăscută din cenuşa încă fierbinte a îndârjitelor confruntări din anul 1916, era o forță de incontestabilă valoare combativă, în stare să se măsoare cu cele mai tari armate de pe continent.

Victoria istorică de la Mărăşeşti din 1917, deşi, în parametrii clasici ai artei militare, a finalizat o acțiune de nivel operativ, s-a situat, prin rezultatele şi consecințele ei de ordin strategic, printre marile bătălii din întreaga istorie a neamului nostru. Zdrobirea ofensivei germane la vest de Siret a însemnat, în primul rând, păstrarea intactă a teritoriului liber al Moldovei, acolo unde continua să-şi exercite suveranitatea Statul român, cu organele sale politice şi militare, un teritoriu național de unde Înaltul Comandament român conducea întregul efort militar al Țării. Păstrarea statului propriu, cu toate atributele suveranității sale, reprezenta o garanție a continuării pe mai departe a luptei pentru eliberarea teritoriului ocupat, menținând în inimile ostaşilor şi ale tuturor românilor flacăra nestinsă a împlinirii idealului național: reîntregirea provinciilor româneşti într-un Stat al tuturor românilor.

Aşadar, o primă şi covârşitoare consecință politică a victoriei obținute la Mărăşeşti a fost păstrarea ființei statului român, centru de raliere a tuturor forțelor vitale ale națiunii române pentru realizarea obiectivelor sale istori-

ce. Biruința a evitat – ceea ce Aliații luaseră deja în considerare – transferarea autorităților politice supreme ale statului român şi ale armatei române pe teritoriul unei țări străine, fie şi aliate, Rusia – pas cu consecințe imprevizibile asupra statutului internațional al României.

În ansamblul consecințelor militare ale victoriei de la Mărăşeşti, la loc de frunte se situează cele de ordin strategic. Mai întâi, se impune faptul că, prin biruința repurtată, trupele române au smuls din mâna inamicului inițiativa strategică, determinându-l să renunțe la noi tentative de reluare a operațiilor. Puterile Centrale, în contextul evenimentelor politico-militare din toamna anului 1917, vor apela la alte căi şi mijloace de soluționare a conflictului pe frontul de Est, obținând, prin demersuri politico-diplomatice, acțiuni de propagandă şi subversive, ceea ce nu reuşiseră – cel puțin în fața românilor – prin forța armelor.

Cert rămâne faptul că acțiunea ofensivă de mare anvergură, ce se dorea decisivă, concepută, pregătită şi executată de Puterile Centrale pe frontul român, s-a încheiat fără rezultate cât de cât notabile în plan strategic: dacă, inițial, forțele germane şi austro-ungare au desfăşurat un atac de proporții, pe măsură ce potențialul lor era măcinat progresiv de forțele apărătoare, inițiativa acțiunilor militare avea să treacă definitiv de partea Comandamentului român. Astfel că ceea ce începuse pentru partea română ca o operație de apărare de amploare strategică s-a transformat în final într-una cu caracter ofensiv generalizat, consemnând deplina izbândă a armatei române.

În plan operativ şi tactic, rezultatele cu care a luat sfârşit Bătălia de la Mărăşeşti îndreptățesc concluzia, unanim acceptată şi atunci, ca şi în anii ce s-au scurs, că Armata

1 română, în cooperare cu marile unități ruse din zonă, iar în unele situații subordonându-şi temporar parte din aceste forțe, şi-a adjudecat o meritată victorie, prin care a fost menținută ferm apărarea pe Carpații de Curbură şi Siretul inferior, precum şi importanta comunicație ce leagă cele două provincii istorice româneşti, Muntenia şi Moldova.

S-a vădit, totodată, superioritatea forțelor române atât în conceperea, cât şi în executarea acțiunilor de luptă, în utilizarea unor forme şi procedee moderne de desfăşurare a angajamentelor directe cu inamicul. În mod frecvent, s-a căutat şi s-a reuşit realizarea surprinderii, folosirea manevrei şi, mai cu seamă, executarea contralovițurilor şi contraatacurilor viguroase, ajungându-se deseori la lupta la baionetă, în care ostaşii români s-au dovedit neîntrecuți. Ripostele ofensive, judicios organizate şi susținute cu eficacitate de focul concentrat al artileriei române şi ruse, s-au desfăşurat cu mare impetuozitate – de exemplu, în cazul contraatacului de La Răzoare –, aruncând de cele mai multe ori trupele atacatoare inamice până în pozițiile inițiale de plecare la ofensivă.

O atenție prioritară au acordat comandanții de la toate eşaloanele organizării pozițiilor de apărare, sprijinite pe puncte tari de teren, reuşindu-se a se asigura o mai mare adâncime a acestora şi o eşalonare a forțelor, factor ce a sporit trăinicia defensivei. O mare măiestrie au arătat comandanții români de la toate nivelurile în organizarea şi utilizarea unor resurse dispuse, de regulă, în poziție centrală, într-o viziune modernă, fapt ce a determinat transformarea acestora în veritabile noi eşaloane. Astfel, rezerva Armatei 1 române a fost adesea de tăria: o divi-

zie şi o brigadă de infanterie şi două divizii de cavalerie. Această măsură de prevedere a permis constituirea unei grupări de izbire suficient de puternice pentru ripostele ofensive proiectate sau parțial executate de comandamentul Armatei 1.

Bătălia de la Mărăşeşti a ilustrat, în acelaşi timp, capacitatea forțelor române de a se adapta rapid unor situații complexe, de a executa deplasări iuți şi a intra direct în luptă, de a realiza regrupări de forțe şi modificări ad-hoc de dispozitive, în funcție de situațiile des schimbătoare ale câmului de luptă. Aceste trăsături, specifice unor structuri militare de tip modern, au permis armatei române să depăşească într-un timp scurt defecțiunea produsă în rândurile trupelor aliate ruse a căror retragere precipitată din fața ofensivei germane amenința grav stabilitatea frontului de la Mărăşeşti. Măsuri judicioase adoptate rapid şi executate prompt au permis armatei române să lichideze breşele realizate de inamic în liniile aliate, să înlocuiască, în cele mai multe cazuri, din mişcare unități şi mari unități ruse, chiar în linia de contact cu inamicul.

Desfăşurarea operației a relevat, de asemenea, strânsa şi permanenta cooperare în câmpul tactic a unităților şi marilor unități, sprijinul reciproc cu foc sau în forțe luptătoare şi, mai mult ca în luptele anterioare, o preocupare sporită a comandanților de la toate eşaloanele pentru asigurarea flancurilor, a zonelor de joncțiune, apreciate pretutindeni ca punctele cele mai vulnerabile ale unei poziții defensive. În acelaşi timp, trebuie remarcat că, în cursul desfăşurării operației de apărare, s-au perfecționat continuu procedeele privind organizarea cooperării între unitățile aparținând diferitelor genuri de arme, cu precădere

între cele de artilerie şi infanterie, respectiv infanterie şi cavalerie etc.

O mare însemnătate pentru buna desfăşurare a bătăliei a avut-o colaborarea româno-rusă, deopotrivă la nivelul Înaltului Comandament al frontului român, cât şi la cel al eşaloanelor armată, corp de armată, divizie. Deşi s-au înregistrat momente critice în relaţiile de cooperare, mai ales la nivelul comandamentelor de armată, prin înţelepciune, unele concesii şi măsuri de menajare a unor orgolii personale, aceste momente au fost depăşite cu bine în folosul ambelor părţi. În acest sens, măsurile luate de partea română de înlocuire a comandantului Armatei 1 române la 30 iulie/ 12 august sunt edificatoare, servind obiectivului final.

Desfăşurarea operaţiei de la Mărăşeşti a oferit prilejul desprinderii unor concluzii politico-militare în planul cooperării de arme româno-ruse. Documentele vremii vorbesc despre numeroase aspecte pozitive ale conlucrării dintre unităţi şi subunităţi din cele două armate aliate, despre statornicia manifestată în apărarea poziţiilor deţinute de unele trupe din infanteria rusă, precum şi de sprijinul efectiv acordat în luptă de forţele române în momentele critice prin care treceau apărătorii aliaţi. O cooperare eficientă s-a stabilit mai ales cu unităţile de artilerie ruse, în rândul cărora disciplina militarilor s-a putut menţine la cote valorice mai ridicate. Nu a putut fi însă evitată o serie de aspecte negative ale acestor relaţii, ca urmare a complexităţii unor factori care – în ansamblu – exprimau la dimensiunile spaţiale şi temporale respective anatomiile războaielor de coaliţie. Aşa s-au putut produce acele crize de comandament pe care le-am menţionat, ca urmare a susceptibilităţilor exagerate ale unor generali ruşi sau a

adoptării, fără consultarea prealabilă a aliaților români, a unor hotărâri neconforme cu datele reale ale câmpului de luptă; aşa a fost cazul generalului Ragoza, care a intenționat să retragă întregul dispozitiv defensiv ruso-român la est de râul Siret. Desele cazuri de retragere a unor trupe ruseşti de pe pozițiile de apărare, fără să fie întemeiate şi fără prevenirea în prealabil a comandamentelor române, au pus în mod frecvent în dificultate trupele noastre, ale căror flancuri rămase astfel descoperite erau expuse pericolului de a fi întoarse de forțele inamice.

Aşa cum s-a mai arătat, aceste situații critice au putut fi depăşite de comandanții români care pe tot timpul Bătăliei de la Mărăşeşti au demonstrat calități deosebite, remarcate, de altfel, şi de observatorii străini. Analiza atentă a ordinelor de luptă, date sub focul inamic, a manierei de repliere rapidă şi eficientă a situațiilor ivite în câmpul tactic evidențiază concepția clară şi supleţea gândurii comandanților de la toate eşaloanele şi capacitatea lor de adaptare la situații neprevăzute –şi acestea au fost numeroase şi într-o continuă dinamică. Aflați în permanent contact cu realitățile câmpului de luptă, comandanții români au fost într-o măsură apreciabilă capabili să ia hotărâri conforme cu nevoile concrete ale conducerii acțiunilor. Cel mai elocvent exemplu în acest sens îl reprezintă refuzul generalului Grigorescu de a accepta varianta propusă de generalul Ragoza referitoare la retragerea dispozitivului defensiv al trupelor din subordinea lui şi decizia sa de a menține alinia-mentul, inclusiv de a executa puternice riposte ofensive, ceea ce a condus în final la marea biruință de la Mărăşeşti.

Şi în plan moral şi psihic forțele române s-au dovedit la înălțimea misiunii pe care țara le-o încredințase. În pofi-

da grelelor pierderi suferite, unităţile şi subunităţile române au executat numeroase contraatacuri care au dereglat sensibil dispozitivele ofensive inamice, zdruncinându-le încrederea într-o victorie facilă pe frontul român.

Un neajuns considerabil care a grăbit, ulterior, destrămarea armatei ruse a constat în propaganda intensificată a agenţilor bolşevici răspândiţi pe frontul român, care a dus la adâncirea până la criză a disensiunilor dintre corpul de comandă al armatei ruse, care cu mici excepţii, reprezenta o „castă" bine conturată, şi trupă. Cariera de ofiţer era cu precădere destinată fiilor nobilimii ruse, spre deosebire de marea masă a trupelor, formată într-o proporţie covârşitoare din ţărani analfabeţi sau semianalfabeţi, uşor de manevrat prin propagandă deşănţată dominată de lozinci, precum „în război exploatatorii se îmbogăţesc, iar ţăranii şi muncitorii, în cel mai bun caz, sărăcesc, dacă nu mor pe front"; „mai bine o pace rea decât un război bun"; „muncitorii de pretutindeni sunt fraţi şi în război nu pot pierde decât lanţurile" etc.

Deşi această propagandă, încurajată şi subvenţionată de Puterile Centrale, s-a desfăşurat şi în unele garnizoane şi unităţi române – aşa cum ne-o demonstrează mărturiile contemporane şi o serie de materiale de arhivă –, ea nu a „prins" în rândurile românilor. Măsurile întreprinse de guvernul Brătianu pe care le-am prezentat, dar mai ales contactul strâns al corpului ofiţeresc de la comanda unor eşaloane inferioare (batalion, companie, pluton) – în majoritatea lor ofiţeri în rezervă, de regulă învăţători în viaţa civilă, provenind din clasele şi păturile sociale medii şi de de jos – cu trupa, efortul de explicare a motivelor care ghidează rezistenţa armatei române au făcut să se menţină o

aparent surprinzătoare (pentru străini îndeosebi) unitate a oştirii române, întărind forţa sa combativă.

Numeroase învăţăminte a oferit Bătălia de la Mărăşeşti şi sub raportul întrebuinţării în luptă a armelor şi serviciilor. Astfel, toate rapoartele operative din epocă, precum şi scrierile de mai târziu au remarcat şi chiar elogiat eficienţa focului de flancare executat de bateriile de artilerie române şi ruse dislocate pe malul estic al Siretului, în poziţii ce dominau prin înălţimea lor întregul câmp de bătălie. De asemenea, în afara tragerilor de oprire a liniilor de atac inamice, artileria română şi-a îmbogăţit substanţial experienţa de luptă prin sprijinirea cu foc a contraatacurilor, prin cooperarea strânsă cu aviaţia şi aerostaţia de la care primea informaţii preţioase pentru reglarea tirului şi despre eficienţa focului propriu[303].

Infanteria română, care a demonstrat o temeinică pregătire de luptă, s-a remarcat printr-o egală bravură şi măiestrie militară atât în apărare, cât şi în ofensivă; ostaşii noştri au mânuit cu neasemuită îndemânare puşca şi baio-

---

[303] Redăm în sinteză principalele instrucţiuni date la nivelul Armatei 1 române cu privire la modul de acţiune împotriva forţelor inamice: trebuia lovită cu intensitate prima linie a acestora pentru a se produce mai întâi oprirea trupelor în tranşeele de pornire sau a unităţilor care se pregăteau să înainteze; apoi urma să fie executate focuri de baraj apropiat, câteva sute de metri înapoia inamicului, completate cu neutralizarea focurilor de mitraliere şi a altor mijloace de foc ale infanteriei adverse; artileria grea intervenea doar la cererea comandanţilor diviziilor care executau atacul, în acelaşi timp acţionând (contrabaterii) pe întregul front al armatei. În ce priveşte alocaţiile de muniţii, se prevedea: pentru o oră de pregătire a atacului şi o jumătate de executare a acestuia, fiecare divizie urma să consume în medie 2 500 lovituri (artileria de câmp) şi respectiv 150 (artileria grea), iar marile unităţi care nu participau la acţiuni dispuneau de circa 750 proiectile (artileria de câmp). AMR, fond *Comandamentul artileriei grele*, dosar nr. 150/1917-18, f. 36.

neta, grenada şi mitraliera, au folosit cu pricepere masca de gaze sau lopata mică de infanterie. Alături de ei, când situaţia câmpului de luptă a impus-o, s-au aflat şi cavalerişştii; aceştia s-au dovedit la fel de buni luptători în acţiunile pedestre, configuraţia şi natura terenului obligându-i să lupte în marea majoritate a timpului ca infanterişti.

Subunităţile de mitraliere au dovedit o mare eficacitate în executarea focului, mai ales asupra flancurilor pătrunderilor realizate de inamic, cât şi în realizarea manevrei de foc de pe un obiectiv pe altul, în scurt timp. Rezultate deosebite a dat focul „pumnal" şi încrucişat, ducând deseori la închiderea unor „spărturi" realizate de trupele atacatoare.

O remarcă aparte pentru subunităţile de cercetare care, folosind o serie de forme şi procedee specifice, au reuşit să furnizeze date importante cu privire la concentrarea şi deplasarea unor grupări inamice, direcţiile efortului principal, dispunerea în teren a unor grupări de artilerie, locul posturilor de comandă etc.

Arma geniului s-a evidenţiat mai ales prin amenajarea unor drumuri de pătrundere, ca şi prin asigurarea trecerilor peste obstacolele naturale. În vara fierbinte a anului 1917, pionierii s-au îngrijit de asigurarea cu apă a unităţilor aflate în primele linii. De asemenea, au executat un impresionant număr de posturi de observaţie, adăposturi pentru personal, lucrări de baraj, posturi de comandă.

De un real folos s-a dovedit în câmpul tactic aviaţia română, deşi se găsea la începuturile acţiunii sale pe un teatru de acţiuni militare. Observarea câmpului de luptă, descoperirea unor poziţii adverse, depozite, grupări de forţe etc. şi semnalarea acestora artileriei s-au arătat a fi utile şi eficace. Transportul unor documente de luptă de

la Marele Cartier General către comandamentele armatelor, precum şi al diverselor materiale, medicamente etc. în timp oportun a fost, de asemenea, de folos unităților luptătoare.

O mențiune specială se cuvine deopotrivă membrilor serviciilor sanitare, care şi-au desfăşurat activitatea (de la posturile de prim-ajutor, în imediata apropiere a frontului, la cele de triaj şi evacuare a răniților, până la spitalele mobile) cu mult curaj şi devotament sub focul inamic[304], precum şi celor din cadrul intendenței (Serviciul Etapelor, hrană, îmbrăcăminte şi încălțăminte, carburanți, din centrele de reaprovizionare, coloanele de subzistențe, transporturi etc.)[305], care s-au străduit să asigure aprovizionarea şi hrana ostaşilor din primele linii, menținând, astfel, capacitatea lor de luptă.

---

[304] Leontin Stoica, *Serviciul sanitar al armatei române în perioada 1914-1919* (teză de doctorat la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă"), Chişinău, 2012, p. 99-107. „Se ştie modul impecabil în care s-a făcut evacuarea răniților la această Armată [1], în momentul ofensivei celei mai puternice de la Mărăşeşti [...], cu toată deplasarea frontului pe dreapta Siretului, pe când formațiunile ei sanitare de spitalizare se aflau pe stânga [...], o mobilitate extremă şi totdeauna pe front [...] încât, considerând evacuările din punct de vedere tehnic, al stării răniților când ajungeau la spitale, deşi procentul celor grav răniți era de 10%, iar în timpul ofensivei de 5%, **rezultatele au fost excelente**..., [iar] numărul complicațiilor şi, în special, al cangrenelor gazoase, rezultate din întârzieri şi neglijențe în evacuări, a fost cu totul neînsemnat la această armată". (AMR, fond *MCG*, dosar nr. 1695, f. 450). Vezi şi la Dumitru Preda, *Serviciul sanitar al armatei române şi relațiile sale cu Misiunea medicală franceză (1916-1918)*, în „Revista sanitară militară", nr. 3/ 1989, p. 257-264.

[305] General-locotenent dr. Traian Dafinescu, Colonel (r) Ioan Boață, *Serviciile armatei române. Tradiție şi actualitate*, Bucureşti, 1989, p. 214-219.

În ansamblu, întreaga pregătire şi desfăşurare a operaţiei defensive de la Mărăşeşti au constituit o dovadă peremptorie a superiorităţii Comandamentului român, a valoroasei experienţe acumulate în organizarea şi conducerea unor confruntări de anvergură, cu un adversar de mare forţă şi calitate. Incontestabil, epopeea Mărăşeştilor se constituie într-o mare victorie ce aparţine cu precădere comandamentului Armatei 1 române. Atunci, în vara lui 1917, ea a desfăşurat şi a câştigat una din cele mai mari bătălii ale Primului Război Mondial.

Biruinţa repurtată s-a înscris în istoria poporului român ca un simbol a ceea ce poate face o oştire a cărei doctrină îşi avea fundamentul în crezul suprem al apărării patriei în faţa oricărui agresor, indiferent de forţa sau de faima lui. Ea a adăugat noi note originale doctrinei militare naţionale privind apărarea patriei, evidenţiind adevărul peren că apărarea independenţei statale, a suveranităţii şi integrităţii teritoriale este posibilă doar prin efortul tuturor fiilor săi.

Mărăşeşti simbolizează peste ani vitejia şi eroismul luptătorilor români; numele său a fost înscris cu cinste în istoria poporului, în cartea de aur a tradiţiilor artei noastre militare. În acele circumstanţe atât de dramatice, sub talazurile crâncenelor confruntări, sufletele românilor au rămas credincioase pământului străbun, iar „violenţa amărăciunilor lor a izbucnit într-o putere aşa de năprasnică", într-o energie exemplară care avea să lumineze şi să îndrume calea spre Marea Unire din 1918. De aceea, de atunci Mărăşeştii, alături de Mărăşti şi Oituz, constituie, după cum a subliniat Octavian Goga, zile de înaltă

pedagogie națională[306], călăuză şi reazem mereu, acum şi în viitor.

În vara anului 1920, ridicat la rangul de oraş, Mărăşeşti avea să fie decorat cu „Crucea de Război" de către Preşedintele Franței, Paul Deschanel, înalta distincție fiind adusă de o importantă delegație în frunte pe mareşalul Joffre, învingătorul de la Marna. În citația respectivă se sublinia: „*Nobilul oraş Mărăşeşti* [a fost] *martor al zilelor de încercări şi de lupte glorioase ale anului 1917, în momentul când armata română, luptând contra trupelor germane, superioare în număr, a oprit, printr-un eroic efort şi printr-o rezistență îndârjită, ofensiva pe care inamicul o credea decisivă şi l-a constrâns să renunțe la luptă după pierderi grele*"[307]. Era o confirmare a jertfei ostaşilor noştri care, alături de aliații lor ruşi şi francezi, înscriseseră Mărăşeştii în conştiința națională şi o consacraseră pe plan internațional.

Peste patru decenii, în august 1957, în plin „Război Rece", pe fondul încercărilor conducerii româneşti de a retrasa direcțiile unei politici independente şi a relansa relațiile cu partenerii tradiționali ai țării, o delegație de înalt nivel ca reprezentare[308], în frunte cu generalul Victor Pétin, fostul şef de stat-major al Misiunii General Berthelot, efectua, la invitația guvernului român, o sim-

---

[306] „România. Organ al apărării naționale", Anul I, nr. 183 din 8 august 1917, p. 1.

[307] „România în timpul războiului 1916-1918", seria I, fascicula nr. 10 din septembrie 1920, p. 170; „Actualitatea", Anul VIII, nr. 6-7/1920, p. 9.

[308] 3 generali, 15 ofițeri şi 6 medici; pelerinajul de zece zile a cuprins şi oraşele Bucureşti, Galați şi Iaşi.

bolică vizită cu prilejul acțiunilor de comemorare a marii Bătălii de la Mărăşeşti.

Vizita întreprinsă şi întâlnirea cu unii din camarazii de arme români, cu oamenii locurilor străbătute, care i-au întâmpinat cu sinceră bucurie, aşa cum declara însuşi generalul, apoi pelerinajul la cimitirile şi monumentele militarilor francezi, precum şi atenția acordată de autoritățile centrale şi locale au fost considerate un semn de reînnoire şi mai ales de speranțe[309].

Peste alți zece ani, în 1967 am fost martori, alături de toți românii, la o impresionantă şi tonifiantă renaştere a spiritului patriotic şi a mândriei naționale, prin amplele manifestări dedicate celor 50 de ani de la bătăliile Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz din neuitata vară a anului 1917.

*

În semn de înaltă cinstire a celor care s-au jertfit pentru a păstra libertatea şi independența țării, punând piatra de temelie la edificiul României întregite în anul 1918, din inițiativa şi strădaniile deosebite ale Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, poporul nostru a ridicat pe locul marii bătălii, pe drumul ce leagă Focşanii de Adjud, o monumentală construcție, „Mausoleul eroilor din Primul Război Mondial", cunoscut şi sub numele de „Biserica Neamului"[310].

---

[309] Elena Istrățescu, *Victor Pétin. Prietenie statornică. 1957: un general francez despre camarazii români*, în „Magazin Istoric", Anul 31, nr. 8/1997, p. 43-45. Cf. Jean-Noël Grandhomme, *La mémoire roumaine de la mission Berthelot (1918-2007)*, în „Guerres mondiales et conflits contemporains", nr. 4/2007, p. 28-31.

[310] Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, *Istoricul înființării Bisericii Neamului de la Mărăşeşti*, f.l., f.a.; Zefira Voiculescu,

Operă a arhitecților George Cristinel şi Constantin Pomponiu, a cărei piatră de de temelie a fost pusă la 6 august 1923, impozantul monument cu o înălțime de 22 m, încadrat de mai multe terase suprapuse, dispuse simetric pe o lungime de 60 m, şi având o cruce – simbol al creştinismului românesc dintotdeauna – înaltă de 3,37 m, a fost inaugurat oficial la 18 septembrie 1938, în prezența Regelui Carol II, a unor înalte oficialități de stat, militare, bisericeşti şi locale, precum şi a unei mari mulțimi de români.

Mausoleul, clădit din beton armat placat cu andezit de Deva şi împodobit cu picturi şi sculpturi în marmură şi granit, aparținând unor renumiți artişti plastici, precum Ion Jalea, Cornel Medrea, Eduard N. Săulescu, adăposteşte la parter osemintele a peste 5 000 de ofițeri şi soldați români, având în mijloc sarcofagul generalului Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1 române. La un etaj superior sunt aşezate drapelele unităților care au participat la Bătălia de la Mărăşeşti. Pe fațada principală a construcției, având în partea ei superioară o „cupolă a gloriei", se află inscripția „*Întru slava eroilor neamului*" şi sunt menționate celelalte localități unde armata română a desfăşurat luptele cele mai importante în Războiul de eliberare şi întregire.

Locaş sfânt care preamăreşte vitejia şi virtuțile neamului românesc, mausoleul constituie peste ani o legătură permanentă de uniune a poporului cu armata sa, un altar de reculegere şi veşnică pomenire a celor care s-au

---

Întru slava eroilor neamului. Istoricul Mausoleului de la Mărăşeşti, Bucureşti, 1971; Valeria Bălescu, *Mausoleul de la Mărăşeşti*, Bucureşti, 1993; Muzeul Vrancea, *Mărăşeşti – Mausoleul Eroilor Neamului*, Focşani, 2006. Actul de ctitorire a fost zidit în temelia monumentalei construcții, alte două exemplare fiind depuse la Arhivele Statului (azi Arhivele Naționale), respectiv în arhiva SONFR.

jertfit pentru apărarea Patriei, de îmbărbătare şi de încredere pentru generaţiile de azi şi de mâine în viitorul Ţării libere.

*

Încheiem această analiză evocatoare a marii Bătălii de la Mărăşeşti citând aprecierile lui Ion I.C. Brătianu, preşedintele Consiliului de Miniştri, care a prezidat opera uriaşă a Întregirii Neamului: „*Pentru această comoară vie cu care ei* [eroii] *au înzestrat conştiinţa naţională suntem datori pe veci recunoştinţă amintirii lor glorioase.* [...] *La orice greutate, în orice încercare, să nu uităm pilda lor şi datoria ce o avem către opera ce au sădit*"[311].

[311] Discurs rostit de Premierul român la catafalcul generalului Eremia Grigorescu, în volumul comemorativ *Un erou al Neamului. Generalul Eremia Grigorescu. Viaţa şi opera sa. Omul. Militarul. Eroul. Funeraliile naţionale* [Bucureşti], 1920, p. 58.

ANEXE

Anexa 1

***30 iulie/12 august 1917*. Comunicare operativă a maiorului Ion Antonescu, şeful Biroului Operaţii al Marelui Cartier General român, cu generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1 române (prin Hugues)**

1) După cum aţi văzut din Ordinul de operaţie, Divizia 15 va fi concentrată la Berheci – împrejurimi. Artileria diviziei soseşte 3-4 zile mai târziu; trupele fiind transportate cu trenul nu sunt obosite;

2) Tot în seara de 31 [iulie/13 august] vor debarca la gara pe care am cerut-o armatei să o indice, să hotărască, două brigăzi de roşiori descălecate, armate şi instruite complet ca şi infanteria. Domnul general Presan vă roagă să stabiliţi un acord desăvârşit în privinţa operaţiunilor cu Domnul general Ragoza. Lipsa acestui acord a fost în mare parte una din cauzele pentru care acţiunea trupelor române a fost descusută; tot Domnia-sa vă face cunoscute următoarele reflecţiuni de care nu sunteţi ţinut să ţineţi seamă decât în cazul când ele ar răspunde necesităţilor de ordin operativ, astfel:

a) Divizia 14 e ţinută de patru zile spectatoare indiferentă pe malul stâng al Siretului, de unde a asistat fără să ia parte decât numai cu tunuri la acţiunea extraviolentă, întreprinsă de un inamic mult superior în contra Diviziilor 5 şi 9. Domnia-sa crede că, în cazul când se are în vedere o eventuală forţare a Siretului de către inamic în sectorul Curcani-Movileni, atunci s-ar putea păzi acest sector cu trupele uneia din divizile Corpului 6, care a fost mai mult încercat.

b) Dat fiindcă inamicul, din cauza artileriei noastre grele, a deplasat centrul său principal de presiune la vestul căii ferate Focşani-Adjud, poate ar fi cazul ca unele din bateriile grele să fie trecute pe dreapta Siretului, la vest de Cosmeştii-din-Deal, de unde ar putea să anfileze [pătrundă – *n.n.*] în foarte bune condiţiuni trupele inamice, care atacă în direcţiunea Mărăşeşti la vestul şoselei naţionale. Bun înţeles, repet încă o dată, acestea sunt reflecţiunile Domnului General şi nu trebuiesc luate în consideraţie decât numai în cazul când corespund situaţiei şi vederilor Dumneavoastră.

General Grigorescu: Ţin de cinci zile şi patru nopţi piept duşmanului şi, cu [toată] superioritatea lui numerică şi pesimismul celor mai mulţi, nădăjduiesc să rezist încă mult. Divizia 14 a fost ţinută imobilizată pe stânga Siretului din ordinul Armatei 1 şi numai după înaintarea aripei stângi până la liziera de nord a satului Odaia s-au trecut 5 batalioane pe dreapta Siretului. Am dispus înlocuirea pe front a unităţilor celor mai încercate cu unităţi din Divizia 14, începând din noaptea aceasta. În planul de acţiune al artileriei, am prevăzut trecerea [ei] pe malul drept cu începere de mâine, 31 iulie. În momentul acesta mi se comunică că Divizia 71 rusă a început din nou să se retragă sub acţiunea unei trageri intensive a artileriei vrăjmaşe. Am luat măsuri să-i înlocuiesc pe front [pe ruşi – *n.n.*] cu trupe din Divizia 13 română; asta numai în cazul când retragerea Diviziei 71 ar fi provocată de lipsa totală a capacităţii de luptă. Celelalte chestiuni vor fi raportate prin raportul de seară[312].

[312] AMR, fond *Marele Cartier General* [*MCG*], dosar nr. 828/1917, f. 1.

Anexa 2

31 iulie/13 august 1917, orele 11-13.00. **Convorbire între generalul Constantin Presan, şeful Marelui Cartier General român, şi generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1 (prin Hugues)**

Generalul Presan: – Ai primit ordinul pe care generalul Ragoza l-a dat în cursul nopții şi prin care prescria retragerea pe linia Ireşti-Diocheți-Pădureni, de aci înainte pe stânga Siretului? Aş dori să ştiu dacă Domnia-ta cunoşti situația pe întregul front al Armatei 4 şi dacă judeci că era cazul să se dea acest ordin ori se avea posibilitatea de a se încerca şi altă manevră şi, în acest caz, care ai fi crezut că era manevra care era mai indicată să fie făcută?

Generalul Grigorescu: – Ordinul de retragere l-am primit dimineața. Prin el mi se face cunoscută situația Armatei 4 rusă şi se indică că retragerea [trebuie] să înceapă chiar în cursul dimineții. Nu împărtăşesc de loc ideea de a se executa o retragere în cursul zilei, ceea ce nu poate să aducă decât dezastre, după cum cunoaşteți mai bine decât mine. Având în vedere că ne găsim la braț cu duşmanul la distanța de bătaie eficace a puştii şi că vrăjmaşul aproape în fiecare oră încearcă atacuri într-un punct sau altul al frontului; în consecință, am cerut printr-o telegramă generalului Ragoza să ordone trupelor Corpului 7 armată să ție poziționea încă, cel puțin, până la căderea nopții, când să înceapă retragerea, în vederea căreia am luat măsuri de a da vrăjmaşului impresia că îl voi ataca, pe când în realitate se va executa retragerea, sperând că generalul Ragoza

va aproba părerea mea. Am dat ordin comandantului Corpului 5 armată să stabilească legătura, să ia înțelegere cu comandantul Corpului 7 rus ca, în cazul când nu contează pe rezistența corpului său până la căderea nopții pe actuala poziție, să-l întăresc cu un regiment şi poate, în extrem, cu chiar două.

În ceea ce priveşte manevra, care ar fi putut să aibă mari şanse de reuşită, ar fi fost aceea dată tocmai de Corpul 7 armată în legătură cu aripa dreaptă a Armatei 1 (bineînțeles, Corpul 7 întărit cu o rezervă cel puțin de o brigadă), cred că manevra ar fi trebuit să înceapă tocmai în dimineața zilei de astăzi, pentru ora când s-a ordonat retragerea.

Consider foarte periculoasă o retragere în spiritul şi litera ordinului Domnului general Ragoza. Aştept ordinul Dumneavoastră.

Generalul Presan: – Care ar fi fost forțele cu care Armata 1 română ar fi contribuit la această manevră, în ce sector şi în care direcție?

Generalul Grigorescu: – Forțele cu care Armata 1 română ar fi putut contribui ar fi fost o divizie, anume aceea de la aripa dreaptă a frontului Armatei 1 şi o brigadă rezervă înapoia aripei drepte a Armatei 1.

Generalul Presan: – Care anume divizie şi care brigadă? Corpul 7 rus nu trebuie să contați, din trupele româneşti numai?

Generalul Grigorescu: – Divizia 13 şi o brigadă din Divizia 10. Direcția generală a manevrei Pădureni-Bătineşti, cu misiunea de a duce frontul – două zile aproximativ – paralel cu valea Şuşița Seacă, râul Şuşița. Aştept ordinul.

Generalul Presan: – Celelalte trupe ale Armatei 1 şi anume Diviziile 14, 5 şi 9 ce acţiune vor avea în timpul manevrei şi în ce direcţie şi în ce sectoare?

Generalul Grigorescu: – Acţiunea ameninţătoare pentru fixarea forţelor vrăjmaşe pe întreg frontul dintre Siret şi calea ferată Mărăşeşti-Focşani. Am zis ameninţătoare pentru că această acţiune de fixare ar fi putut fi susţinută puternic cu artileria Diviziilor 9 şi 5 frontal şi chiar de artileria grea de pe stânga Siretului; aşadar, în zona dintre Bălţăreţi şi Movilenii de Sus, în special platoul Furcenilor. În total, opt baterii grele şi un regiment de obuziere, superioritatea covârşitoare a artileriei noastre.

Generalul Presan: – Câte trupe din Divizia 14 aţi lăsat în acest sector şi unde se găsesc celelalte?

Generalul Grigorescu: – Ce sector înţelegeţi? Sectorul de pe stânga sau pe dreapta Siretului?

Generalul Presan: – Pe dreapta Siretului.

Generalul Grigorescu: – Întreaga Divizie 14, mai puţin regimentul de la Umbrăreşti şi 3 batalioane trecute pe dreapta Siretului, înapoia aripei stângi a Diviziei 5.

Generalul Presan: – Vasăzică, în concluziune, sunteţi pentru un atac cu Divizia 13 şi o brigadă din Divizia 10 din direcţiunea Bătineşti, iar restul frontului (Diviziile 9, 5 şi 14), simpla fixare a inamicului. În acelaşi timp, în rezervă la dispoziţia Armatei 1 o brigadă din Divizia 10 şi un regiment din Divizia 14. Vă reamintesc că Divizia 15 îşi termină concentrarea în astă-seară la Berheci: această divizie, unităţile care au sosit din această divizie ar putea fi socotite foarte bine în rezerva de armată şi dirijate în acest scop acolo unde credeţi mai necesar din punct de vedere operativ. În afară de aceasta, vă fac cunoscut că, în

două zile, soseşte în împrejurimi de Tecuci încă o divizie – 124 rusă. În astfel de condiţiuni, părerea mea este că s-ar putea, în cazul când s-ar menţine actualul cap de pod pe care vă găsiţi, să se concentreze o masă foarte puternică compusă din Divizia 13, Divizia 10, majoritatea Diviziei 14, care stă de cinci zile în complectă inacţiune pe un front pe care nu-l văd periculos şi care ar fi putut fi menţinut cu forţe minime; şi poate, chiar parte din Divizia 15, masă care, susţinută de numeroasa artilerie grea şi de atacuri viguroase date şi de Diviziile 5 şi 9, s-ar putea nu numai stabiliza situaţia, dar chiar înfrânge forţele inamice care, incontinuu aceleaşi, trebuie să fi ajuns la maximul sforţărilor ofensive, pe când noi putem să introducem în acţiune forţe cu totul neîncercate, dar şi cu efectivele complete. Această manevră cred că nu ar mai fi posibilă în cazul când s-ar părăsi capul de la Mărăşeşti, ceea ce ar ridica orice ameninţare directă în flancul şi spatele trupelor inamice care înaintează pe frontul Corpurilor 7 şi 8 [armată ruse]. Condiţie esenţială ca manevra să se poată executa mai este şi aceea că trupele ruse să fi menţinut însă capacitatea lor de luptă, factor singur necunoscut de mine.

Domnia-ta crezi că, dacă ar intra sub ordinele Armatei 1 Corpul 8 compus din Diviziile 103, 15, 14 şi Divizia de cavalerie „Zaamurskaia", ai avea putinţa să realizezi în bune condiţiuni această manevră? Am exclus Corpul 7 [despre] care Comandamentul rus spune că are pierderi foarte mari şi că trebuie lăsat pentru a fi refăcut.

General Grigorescu: – Informaţiunile ce mi s-au adus de pe câmpul de bătaie în timp de opt zile de când am angajat lupta m-au întărit în credinţa că nu capacitatea de luptă lipseşte trupelor ruse, ci moralul, din cauză că li s-a

infiltrat ideea retragerii, care ar putea să le înlesnească întoarcerea în țară (Rusia). Dacă aş fi avut timpul necesar să trec pe frontul Corpului 8 armată, aş fi putut să mă pronunț cu mai multă hotărâre. Chiar acum câteva minute, comandantul Corpului 7 armată rus îmi cere un regiment pentru a se putea menține încă pe poziție. Aş putea zice chiar că nu moralul lipseşte trupelor, ci îndemnul celor cari comandă întru susținerea acestei păreri; voi prezenta documente, dintre cari unul l-am făcut cunoscut, chiar azi dimineață, Alteței Sale Regale [Carol] pe frontul de luptă, la Cosmeşti. Nu-l pot comunica nici chiar prin Hugues.

Generalul Presan: – Relativ la cererea Corpului 7, cred că în loc de a da unități izolate este mai bine a prelungi frontul Dumneavoastră cu trupe româneşti, după cum am văzut chiar c-a şi prescris generalul Ragoza. În privința retragerii, dacă ea rămâne definitivă, cred că în toate cazurile nu trebuie să se facă decât noaptea, fiindcă trecerea Siretului pe malul stâng sub ochii şi deplina cunoştință a inamicului se va face în condițiuni foarte grele şi o consider chiar o operațiune periculoasă. Rămâne să vă înțelegeți sub acest raport cu generalul Ragoza; am spus în privința retragerii dacă ea rămâne definitivă, fiindcă în acelaşi timp cu mine, generalul Şcerbacev a întreținut o conversație cu generalul Ragoza şi nu cunosc rezultatul. În tot cazul, în scurt timp vei primi instrucțiuni precise[313].

[313] AMR, fond *Marele Cartier General,* dosar nr. 828/1917, f. 6-8.

Anexa 3

31 iulie/13 august 1917, ora 17.20. **Convorbire între generalul Constantin Presan, şeful Marelui Cartier General român, şi generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1 (prin Hugues)**

Generalul Presan: – Răspunde dacă cu Divizia 13 şi a 10-a poți să iei frontul până la cota 334, 3 km nord de Panciu. Corpul 8 rus, singur în măsură de a mai lupta, ar rămâne pe restul frontului până la Ireşti. Corpul 7 rus în rezervă înapoi pentru refacere.

– Pentru ofensiva proiectată ar rămâne ca divizii proaspete a 14-a şi a 15-a. Divizia 14 ar fi înlocuită pe Siret prin două brigăzi pe jos de roşiori, instruite şi armate ca infanterie.

– Divizia 124 rusă va fi la Tecuci peste două zile; aproximativ încă o divizie de la Armata 2 s-ar găsi peste două zile concentrată la nord de Răcoasa pe Dealul Mare (cam 10 km nord de Răcoasa).

Înlocuirea diviziilor pe front ar urma să se facă în noaptea aceasta şi a se întări cât [mai] neîntârziat pentru a opri înaintarea inamicului, cel puțin trei zile, pentru a se putea concentra toate forțele în vederea atacului. Rog răspundeți dacă Divizia 14 rusă, care constituie rezerva la dispoziţiunea Domnului general Şcerbacev ar fi lăsată până la trecerea crizie ca rezervă de armată înapoia frontului Armatei 4 ruse. Actualmente s-ar putea înlocui Corpul 7 rus cu Divizia 13 română, cu foarte mare probabilitate de a ține frontul atacat timp de trei zile.

Generalul Grigorescu: – Divizia 9 română trebuie, de asemenea, schimbată, având mai mult de două treimi pierdut şi o voi înlocui cu trupe din Divizia 14, mai puțin regimentul de la Umbrăreşti, pe care îl găsesc indispensabil să rămâie pe stânga Siretului, până ce Divizia 124 rusă va fi în stare să servească ca rezervă pentru sectorul de pe stânga Siretului.

Dacă aprobați menținerea liniei frontului actual în loc de retragere, cum s-a ordonat dimineața, şi în vederea căreia am luat măsuri pregătitoare fără deplasări de trupe sau material, atunci vă rog să aprobați, încă, ca şeful de stat-major al Armatei 4 ruse, generalul Monkevitz, care se găseşte în momentul acesta lângă mine, să fie autorizat în numele generalului Ragoza să ia cunoştință de dispozițiunile ce voi lua imediat în vederea înlocuirii, chiar în timpul nopții, ca să pot să dau ordine directe prin el Corpurilor 7 şi 8 ruse. Aceasta pentru a câştiga timp. Aştept ordine.

Generalul Presan: – Desigur că nu numai că aprob, dar ordon să se menție cu orice preț frontul actual, deci şi capul de pod Cosmeşti.

Al doilea: sunt aci cu Domnul general Şcerbacev, care ordonă ca generalul şef de stat-major al Armatei 4, Monkevitz, să rămână la Domnia-ta atât cât vei avea nevoie. Ordin în scris pentru Domnul general Monkevitz va sosi neîntârziat.

Al treilea: Ordin de operație în sensul celor vorbite vei primi neîntârziat. În consecință, poți lua dispoziținnji.

Domnul general Şcerbacev va vorbi peşte două minute, după ce ia cunoştință de ordinul dat de mine[314].

---

[314] AMR, fond *Marele Cartier General*, dosar nr. 828/1917, f. 8-9.

Anexa 4

2/15 august 1917, ora 10.30. **Convorbire între generalul Constantin Presan, şeful Marelui Cartier General român, şi generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1 (prin Hugues)**

– Aici **General Presan**.

– Aici e **Generalul Grigorescu**. Să trăiți, Domnule General. După zece zile de luptă m-am lămurit că scopul atacurilor continue ale vrăjmaşului sunt întâi de a cădea în spatele Armatei 2 şi apoi de a tăia Armata 6 rusă de Armata 1 română.

Uzura a adus regimente de-ale vrăjmaşului la efective de 300 oameni; de exemplu, un regiment din Divizia 12 bavareză; însă şi regimentele noastre, în special ale Diviziilor 9 şi 5, se găsesc în aceeaşi stare. Am reconstituit în parte Divizia 9, am înlocuit astăzi pe a 5-a prin trupe de la a 14-a. Divizia 5, nemaiavând nicio capacitate de luptă, am adunat-o în regiunea Nicoreştilor pentru a reconstitui-o. Dispun actualmente ca rezervă de armată de o singură divizie pentru Armata 1 înapoia aripei stângi şi o divizie rusă, a 14-a, ca rezervă tot de armată înapoia frontului rus. După cum cunoaşteți din rapoarte Corpul 7 armată rus, care la retragerea sa de pe front alaltăieri nu mai avea decât aproximativ 3 000 baionete, a fost adunat pe stânga Siretului şi, după relațiuni ce am luat, nu va putea fi constituit decât cel mai devreme peste o lună. Corpul 8 rus nu mai are nicio capacitate de luptă, căci în urma luptelor din ultimele trei zile nu dispune decât de vreo 8 000 baionete.

Oamenii obosiți se retrag la cea dintâi presiune a vrăjmaşului, nu mai departe decât astă-noapte, a trebuit să-i readuc de două ori la atac pentru a se menține cel puțin pe poziția de reculegere [repliere] pe care am raportat-o prin cote, cu dreapta sprijinită pe Ireşti, care nu era departe de a fi părăsită şi a deschide prin aceasta drumul vrăjmaşului în spatele Armatei 2. A trebuit să intervin cu o brigadă din [Divizia] a 14-a rusă pentru a restabili situațiunea, abia pe la ora $4^{1/2}$ dimineața. Prelungirea frontului român, din cauza retragerii aripei trupelor ruse, la dreapta frontului comun, a micşorat cu mult densitatea trupelor pe front în raport cu efectivul celor şase divizii române, căci diviziile ruse în număr de 6 nu mai valorează astăzi decât cel mult una şi jumătate. În această situațiune, cred că scopul principal al Armatei 1 române şi cu crâmpeiul rus de la dreapta este de a continua cu orice sacrificii de a împiedica căderea vrăjmaşului în spatele Armatei 2 sau desprinderea flancului stâng de Siret, în care scop vrăjmaşul dă atacuri năprasnice şi cu forțe superioare, fiind dat că numărul diviziilor pe frontul comandat de mine este de 12 sau poate chiar 14, astăzi; de altă parte, unitățile de marş ale lor continuă a reconstitui unitățile încercate, astfel că aş putea afirma că raportul între forțele de care dispun şi forțele care mă atacă zi şi noapte este de 1:2; în consecință, opinez ca până vom ajunge, vrăjmaşul şi eu, aproximativ în echilibru – fiind dat că el se uzează mai mult, după informațiunile şi datele ce am – să se mențină pentru Armata 1 şi Corpul 8 rus misiunea de a menține cu orice preț frontul actual cu mici oscilațiuni, după mersul luptelor.

În situațiunea actuală, o manevră din partea noastră ar putea să ne ducă la sfărâmarea forțelor noastre şi, în

special, a rezervelor, astfel ca la un moment dat, dacă inamicul ne-ar ataca pe frontul nu numai de pe dreapta Siretului, dar şi chiar şi pe frontul de pe stânga Siretului, Lieşti-Cosmeşti, şi-ar ajunge unul din scopuri sau amândouă, adică căderea în spatele Armatei 2 sau[/şi] despărțirea Armatei 6 ruse de Armata 1 [română]. Aşadar, opinez ca Divizia 1 să intervie pentru restabilirea situației la aripa dreaptă a Armatei 2, pentru a nu se compromite definitiv acea situație în vederea unei intervenții problematice cu forțe superioare care, chiar dacă s-ar putea produce, însă nu va fi la timp. Aştept ordine.

Generalul Presan: Mai întâi bună seara! Cum noi suntem uzați, tot aşa şi inamicul este. Avantajul nostru este că am avut două divizii: a 14-a şi a 15-a proaspete – şi ar mai fi şi 1-a. În ce priveşte stânga Siretului nu trebuie să se uite că este Armata 6 rusă şi noi avem Divizia 124 rusă la Tecuci, care poate să oprească orice încercare a inamicului de a trece Siretul. Aşadar, ceea ce ne interesează este: dacă cu forțele de pe dreapta Siretului – adică de la Mărăşeşti până la Ireşti, cuprinzând şi Divizia 1, s-ar putea face o manevră cu izbândă.Pentru aripa dreaptă a Armatei 2 am luat dispoziții pentru a-i mai trimite trupe din Corpul 1 armată. Să nu se uite că dacă inamicul este uzat şi trupa noastră stă numai în defensivă nu se poate câştiga nimic. Defensiva scade moralul trupei. Aşadar, încă o dată te întreb: ținând seamă de uzura inamicului şi de forțele ce le ai pe dreapta Siretului nu s-ar putea face o contraofensivă cu sorți de izbândă? Rog răspunde.

Generalul Grigorescu: – Pe întreg frontul, la atacurile inamicului, care au avut efect mici deplasări ale frontului nostru spre nord, am răspuns cu contraatacuri care în cele

mai multe cazuri au restabilit situația: numai departe astă-noapte, după cum cunoaşteți din raport, cota 334 pierdută de ruşi a fost reluată de români şi apoi, atacând cu forțe superioare, vrăjmaşul a reocupat-o din nou şi cred că la ora aceasta a fost iarăşi reocupată de ai noştri. Voi să zic că nu mă găsesc niciodată în defensivă pasivă; însă sunt obligat să țin seamă de forțele superioare ale vrăjmaşului, care câteodată atacă pe frontul unui regiment cu o divizie şi jumătate, după rapoartele ce mi se fac în cursul luptelor, cum a fost lupta de astă-noapte de la aripa stângă a frontului, care a silit Corpul 3 să cedeze puțin teren, ceea ce forma o linie sinuoasă, care, pentru rezoane [sic!] pe care le cunoaşteți mai bine decât mine, a micşorat densitatea pe front şi de aceea l-am rectificat, după cum se arată în raport. Apoi, după cum am arătat în partea întâia a conversației de astă-seară, frontul Corpului 8 armată şi Divizia de Amur (Zaamurskaia) nu are nicio consistență, or tocmai acest front ar trebui să execute manevra. Pentru a-i da tărie cel puțin frontului român propriu-zis ar trebui să vâr în prima linie sau mai bine zis să-l înlocuiesc cu două divizii române şi să-mi rămână bineînțeles şi cel puțin două divizii în rezerva de armată pentru întreg frontul, ceea ce nu am; chiar în această situație, manevra reuşită n-ar putea să ne ducă decât la un front care s-ar sprijini tot pe Siret şi să meargă aproape pe direcția de la est la vest, care nu ne-ar garanta mai mult în contra căderii vrăjmaşului în spatele Armatei 2. Desigur că contraofensiva ar contribui mai mult la ridicarea moralului trupelor, dar ne-ar slei disponibilitățile şi deci rezistența. Cred că ofensiva care să prezinte o probabilitate de 60% pentru ducerea frontului din nou pe Putna ar prezenta avantaje serioase, însă față

de raportul dintre forțele vrăjmaşului şi forțele noastre găsesc că probabilitatea este de sub 30%; totuşi, dacă veți judeca altfel, voi executa ordinul fără a mă opune după cum m-am opus la retragerea proiectată şi după indicațiunile generalului Ragoza. Aştept ordine.

Generalul Presan: – Dorința mea ar fi fost ca să ajungem pe Putna, atât şi nimic decât atât. Necunoscând, însă, situația de acolo pe loc – şi din nenorocire nici neputând să vin – te las absolut judecător să vezi dacă se poate sau nu îndeplini această dorință. Ceea ce însă trebuie absolut este să nu se mai cedeze o palmă de loc. Aş fi voit să mergem până la Putna pentru ca să-mi deschid linia ferată Mărăşeşti-Tecuci. Aşadar, dacă nu mai iei ofensiva, răspunde-mi imediat dacă pot să restitui Armatei 2 Divizia 1.

Generalul Grigorescu: – Divizia 1 n-am nicio ştire că a sosit pe locul hotărât de Domnia-voastră pentru adunare. Ceea ce mi s-a raportat de Corpul 8 armată rus este că 7 batalioane din Corpul 2 armată român se găsesc astă-seară înapoia aripei lui drepte şi aripei stângi a Armatei 2, astfel că puteți da ordin Armatei 2 să trimită Divizia 1 pentru restabilirea situației la dreapta. Bănuiesc că cele 7 batalioane sunt rezerva diviziei de la aripa stângă a Armatei 2, care a pus-o în apropierea Ireştilor pentru a garanta mai mult o nouă retragere a aripei drepte a Corpului 8 rus, după cum a avut loc astă-noapte. Prin aprobarea revocării ordinului de retragere ați înlăturat un dezastru, asupra acestui punct au căzut de acord toți ofițerii francezi din statul meu major şi chiar generalul Monkevitz, şeful statului-major al Armatei 4 ruse, în conferința ce a avut loc ieri. De altminterea, cel din urmă credea că nu voi putea ține frontul până a doua zi.

Generalul Presan: – Aşadar, pentru a termina:

1) Divizia 1, care era la dreapta D-tale, punând-o la dispoziția Armatei 2 este posibil ca această armată să o ia şi să o ducă pe dreapta. În consecință, îți atrag atenția aripei drepte a D-tale.

2) Nu uita că inamicul, având posibilitatea grupării, găsindu-se în ofensivă, deci inițiativa mişcărilor, să-şi repete ceea ce ți-a făcut în fața Diviziei 5 – să-ți concentreze forțe numeroase pentru a te ataca pe un front îngust.

3) Nu uita, de asemenea, că de multe ori când inamicul este uzat, introducerea chiar a ultimei rezerve poate să aducă victoria. Aşa s-a întâmplat, dacă îți aminteşti la Oituz, când s-au introdus ultimele 5 batalioane ce se mai găseau în rezerva şi care ți-a dat victoria definitiv.

4) Ai latitudinea de a lua din Regimentul 2 marş de la toate diviziile oamenii necesari pentru completarea efectivelor. Nu uita, însă, că sunt ultimele noastre rezerve în oameni.

5) Nu înțeleg cum nu ştii dacă Divizia 1 a Armatei 2 se găseşte pe locul indicat, căci ea trebuia să fie astăzi dimineața concentrată călare pe valea Zăbrăuțului. Nu ai legătură cu Armata 2? Este bine ca să iei înțelegere cu Armata 2 pentru apărarea frontului de contact al armatelor dumneavoastră, pentru ca să nu se dezorganizeze complet acea aripă. Mai ai ceva să-mi spui?

Generalul Grigorescu: – Legăturile au fost întrerupte temporar chiar cu unele din corpurile de armată ale frontului meu din cauza bombardamentului intensiv. Voi căuta să stabilesc o legătură mai sigură şi să lămuresc chestiunea celor 7 batalioane, care mi s-a spus că sunt din Divizia 3. Voi raporta mâine. Aştept ordine.

Generalul Presan: – Legătura dintre armate, la caz de întrerupere, se poate face prin Marele Cartier. Aşa fiind, îndată ce ai întreruptă legătura cu Armata 2, fă-o prin Marele Cartier. Bună seara.

Generalul Grigorescu: – Am înțeles, să trăiți."[315]

[315] AMR, fond *Marele Cartier General*, dosar nr. 828/1917, f. 30-32.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. IZVOARE

Arhivele Militare Române (AMR)

Fond: *Marele Stat Major. Bibliotecă*
Marele Stat Major. Serviciul istoric
Marele Cartier General [MCG]. Secția Operații
Microfilme
Armata 1
Corpul 3 armată
Corpul 5 armată
Corpul 6 armată
Comandamentul Artileriei Grele
Direcția Aeronautică
Divizia 5 infanterie
** Jurnalul de operații al Diviziei 5 infanterie*
Divizia 9 infanterie
** Jurnalul de operații al Diviziei 9 infanterie*
Divizia 10 infanterie
Divizia 13 infanterie
** Jurnalul de operații al Diviziei 13 infanterie*
Divizia 14 infanterie
Divizia 15 infanterie
Regimentul 23 infanterie
Regimentul 32 infanterie
** Jurnalul de operații al Regimentului „Mircea" nr. 32*
Regimentul 33 infanterie
Regimentul 34 infanterie
Regimentul 35 infanterie
Regimentul 36 infanterie
Regimentul 38 infanterie
Regimentul 39 infanterie
Regimentul 47/72 infanterie

Regimentul 48/49 infanterie
Regimentul 50/64 infanterie
Regimentul 51/52 infanterie
** Jurnalul de operații al Regimentului 51/52 infanterie*
Regimentul 54/56 infanterie
Regimentul 55/67 infanterie
Regimentul 3 vânători
Regimentul 10 vânători
**Registrul istoric al Regimentului 10 vânători*
Armata 9 germană
– Colecție de documente privind Armata 9 germană, 1914-1918.

– Arhivele Naționale – Bucureşti (ANB)
Fond: *Microfilme Franța*
Microfilme Belgia
Microfilme Italia
Microfilme Anglia

Arhivele Federale Germane
– PH 5-1-11 *Heeresgruppe „Mackensen" (1915-1918)*

Documente publicate:
*** *Istoria Statului Major General Român. Documente 1859-1947*, coord. Eftimie Ardeleanu, Alexandru Oşca, Dumitru Preda, Bucureşti, 1994;
*** *Marele Cartier General al Armatei Române. Documente 1916-1920*, Bucureşti, 1996 (sub coord. General de corp de armată Dumitru Cioflină, responsabil de volum Lt.-colonel Eftimie Ardeleanu, autori Alexandru Oşca, Cezar Mâță, Dana Beldiman, Florica Dobre, Adrian Pandea);
*** *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz. Documente militare* (coord. Constantin Căzănişteanu), Bucureşti, 1977;
Pe aici nu se trece! Mărturii, amintiri, ed. Constantin Căzănişteanu şi Dorina Rusu, Bucureşti, 1982;

II. MEMORII, LUCRĂRI CONTEMPORANE

George Cornea, *Simfonia morții*, Bucureşti, 1920;
Général A.I. Dénikine, *La décomposition de l'armée et du pouvoir; février-septembre 1917*, Paris, 1922;

Vasile Dem[etrescu] Bradul, sublt. de rezervă, *Luptele de la Mărăşeşti*, Roman, 1917;

I.M. Dumitrescu, *Jertfă şi biruinţă (În război cu Regimentul 50 infanterie)*, Focşani, 1920;

Generalul C. Găvănescul, *Războiul nostru pentru întregirea neamului (August 1916-Aprilie 1918). Epopeea română*, Iaşi, 1940;

Colonel I. Georgescu, *O pagină din Bătălia de la Mărăşeşti. Luptele Regimentului „Vasile Lupu" nº 36 în zilele de 26, 27 şi 28 iulie/8, 9 şi 10 august 1917*, extras din revista „România militară", nr. 1/1925;

Octavian Goga, *Ne învaţă Mărăşeştii...*, Iaşi, 1983;

Felmarschall Hindenburg, *Aus meinem Leben (Ma vie)*, Paris, 1921;

Général Ludendorff, *Souvenirs de guerre 1914-1918*, tome 2, Paris, 1920;

Mackensen, *Briefe und Aufzeichnungen des Generalfeldmarschalls aus Krieg und Frieden*, Leipzig, 1938;

Hans Mayer, *Geschichte des Infanterie-Regiments Prinz Moritz von Anhalt-Dessau (5.Pommersches) No 42: während des Krieges 1914/18*, Oldenburg, i.O, 1927 (seria *Erinnerungsblätter deutschen regimenter)*;

Général Nicolas de Monkévitz, *La décomposition de l'armée russe: mémoires d'un général russe*, Paris, 1919;

Cassian R. Munteanu, *Bătălia de la Mărăşeşti. Zilele de glorie ale Armatei I-a română (24 iulie-10 august v. 1917)*, Bucureşti, 1919;

Constantin Nazarie, *Activitatea preoţilor de armată în campania din anii 1916-1919*, Bucureşti, 1921;

*** *Operaţiile Diviziei 10 infanterie, 1-5 august 1917*, Bucureşti, 1920;

Locotenent-colonel Ştefan Paraschivescu, *La porţile Moldovei. Jurnal de război*, Brăila [f.a.];

Ion Raşcu, *Jurnalul meu din timpul războiului pentru întregirea neamului*, ed. Dumitru Huţanu, Focşani, 2011;

General Radu R. Rosetti, *Partea luată de Regimentul 47/72 infanterie în Războiul pentru întregirea neamului, 1/14 august 1916-1/14 iulie 1918*, Bucureşti [1923], p. 64-78;

Idem, *Mărturisiri (1914-1919)*, ed. Maria Georgescu, Bucureşti, 1997;

Mihail Sadoveanu, *File însângerate. Povestiri şi impresii de pe front*, Iaşi, 1917;

*** *Şi-au făcut datoria. Amintiri din Primul Război Mondial*, coord. Locotenent-colonel Gheorghe Preda, Bucureşti, 1968;

Un erou al neamului. Generalul Eremia Grigorescu. Viaţa şi opera sa. Omul, Militarul, Eroul. Funeraliile naţionale.Volum comemorativ 1863-1919, cu o prefaţă de A.D. Xenopol, colecţionat şi editat de Vasile C. Metaxa [Bucureşti], 1920;

Général Winogradski, *La guerre sur le front oriental. En Russie-En Roumanie*, Paris-Limoges-Nancy, 1926.

III. PRESĂ

„Actualitatea", Bucureşti, Anul IX, 1921;
„Cultul eroilor noştri", Bucureşti, 1919-1924;
„Cultura militară", nr. 6, Bucureşti, 1953;
„Frontul Mărăşeşti", Bucureşti, 1935-1939;
„Magazin istoric", Bucureşti;
„Mişcarea", Iaşi, Anul XI, 1917;
„Monitorul oficial", Iaşi, 1917;
„Neamul românesc" (Iaşi), 1917;
„Revista de istorie militară", Bucureşti;
„România. Organ al apărării naţionale", Anul I, Iaşi, 1917;
„România în timpul războiului mondial 1916-1918", Bucureşti, seria I, 1919-1920;
„România Militară", Bucureşti, 1921-1924;

IV. LUCRĂRI GENERALE, SPECIALE, STUDII ŞI ARTICOLE

Locotenent-colonel Paul Abrudan, *General de brigadă Leonte Comşa – Memorii de război (Campaniile din 1916 şi 1917)*, în „Studii şi materiale de muzeografie şi istorie militară", nr. 10, Bucureşti, 1976, p. 197-217;
Олег Рудольфович Айрапетов, *Участие Российской империи в Первой мировой войне(1914-1917)*, том 4 *1917 год*, Moscova, 2015;
Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *Ofensiva de vară – Mărăşti 1917*, Bucureşti, 1997;
Vasile Alexandrescu, Vladimir Zodian, *Planurile de campanie ale beligeranţilor de pe frontul român în vara anului 1917*, în *Studii de istorie şi teorie militară*, Bucureşti, 1980, p. 82-100;
Colonel Simion Asandei, *Urmaşii tunarilor de la reduta Griviţa*, Bucureşti, 1974;
Victor Atanasiu, Anastasie Iordache, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprescu, *România în primul război mondial*, Bucureşti, 1979;
Valeriu Avram, *Aeronautica română în campania din vara anului 1917*, în „Revista de istorie militară" (RIM) nr. 3/1997, p. 18-22;
Idem, *Aeronautica română în Razboiul de Întregire Naţionala (1916-1919)*, Bucureşti, 2012;
I. Batalli, V. Mocanu, I. Strujan, *Pe aici nu se trece!*, Bucureşti, 1976;

Lt.colonel Radu Băldescu, *Războiul național*, vol. II, *Operațiunile din anii 1917, 1918 și 1919*, Sibiu, 1934;

Colonel Laurențiu Bârzotescu, *Contribuțiuni la istoria războiului nostru. Ofensiva germană-austriacă la nord de Focșani, iulie-august 1917 (după lucrările și documentele germane)*, în revista „România Militară", an LIII, nr. 7-8 din iulie-august 1921;

General Henri Berthelot and Romania. Mémoires et correspondance 1916-1919 (ed. Glenn E. Torrey), Boulder, 1987;

Generalul Henri Berthelot. Memorii și corespondență 1916–1919, ed. Glenn E. Torrey, Editura Militară, București, 2012;

Constantin Botoran, *Ecoul internațional al izbânzilor obținute de armata română în vara anului 1917*, în volumul *1917 pe frontul de Est* (coordonatori: Valeriu Fl. Dobrinescu, Horia Dumitrescu), Focșani, 1997, p. 227-237;

Colonel Bujac, *Campagnes de l´armée roumaine*, 1916-1919, Paris, 1933;

Prit Buttar, *Russia's Last Gasp. The Eastern Front 1916-17*, Oxford, 2016;

Col. (r.) Constantin Chiper, *Cronica militară a județului Prahova*, Ceraşu, 2012;

Idem, *Cronica militară a județului Vaslui*, Iași, 2012;

Nicolae Ciobanu, *Generalul Eremia Grigorescu*, în vol. *România și Primul Război Mondial*, p. 180-194;

N. Ciobanu, D. Preda, *Bătălia de la Mărăşeşti (24 iulie/6 august-21 august/3 septembrie 1917)*, în „Probleme de artă militară", nr. 4/1987, p. 86-100;

Sergiu Columbeanu, *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz în documente militare străine*, în „Revista de istorie", nr. 7/1977, p. 1227-1241;

Colonel (r) Mihai Cucu, *Factorul geografic în acțiunile militare. Secvențe din istoria militară românească*, București, 1981;

Colonel Ion Cupşa, *Armata română în campaniile din anii 1916, 1917*, București, 1967;

Idem, *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz*, București, 1977;

Generalul G.A. Dabija, *Armata română în războiul mondial (1916-1918)*, vol. IV, București, 1936;

Youri N. Danilov, *La Russie dans la guerre mondiale (1914-1917)*, Paris, 1927;

Idem, *Военныя усилия Россиu в мировой войне*, Paris, 1939;

Augustin Deac, *Luptele din vara anului 1917 în aprecierile contemporanilor*, în „Revista de istorie", nr. 7/1977, p. 1209-1224;

Deutschland im ersten Weltkrieg, vol. II, Berlin, 1968;

V.Fl. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Plata şi răsplata istoriei. Ion Antomescu militar şi diplomat (1914-1919)*, Iaşi, 1994;
Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu, *Ion Antonescu şi Războiul reîntregirii neamului*, p. 89-93;
General Gheorghe Drăgănescu, *Luptele de la Mărăşeşti*, în „Frontul Mărăşeşti", an III, nr. 15 din octombrie 1938, p. 18-23;
Elsa Grozea, *Sublocotenent Ecaterina Teodoroiu*, Bucureşti, 1967;
Constantin Hlihor, *Mareşalul Ion Antonescu şi Războiul de întregire națională*, în *1917 pe frontul de Est*, p. 98-99;
Lt.-colonel Alexandru Ioaniţiu, *Războiul României (1916-1918)*, vol. II, Bucureşti [f.a.];
Nicolae Ionescu, *Generalul Eremia Grigorescu*, Bucureşti, 1967;
Anastasie Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, Bucureşti, 1994;
N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. 10, *Întregitorii*, Bucureşti, 1939;
*** *Istoria artileriei române*, Bucureşti, 1997;
*** *Istoria infanteriei române*, vol. 2, Bucureşti, 1985;
*** *Istoria militară poporului român*, vol. V, Bucureşti, 1988;
*** *Istoria Parlamentului şi a vieţii parlamentare din România până la 1918*, Bucureşti, 1983;
Elena Istrăţescu, *Victor Pétin. Prietenie statornică. 1957: un general francez despre camarazii români*, în „Magazin Istoric", Anul 31, nr. 8/1997, p. 43-45;
Erich Ludendorff, *Conduite de la guerre et politique*, Paris, 1922;
Colonel Alexandru I. Lupaşcu-Stejar, *Din Războiul României. În lumina adevărului*, Bucureşti, 1921;
Alexandru Marcu, *Inscripţii pe drapel. Regimentul „Călugăreni"*, Bucureşti, 1976;
Maria Mihăilescu, *Amintiri din timpul războiului 1916-1918*, în „Cronica Vrancei" (coord. Horia Dumitrescu), VII, Focşani, 2008, p. 217-244;
Idem, *Mausoleul eroilor de la Mărăşeşti (1919-1938). Iniţiativă şi inaugurare*, în „Cronica Vrancei" (coord. Horia Dumitrescu), IV, Focşani, 2003, p. 185-203;
Idem, *Societatea „Mărăşeşti"*, în „Cronica Vrancei" (coord. Horia Dumitrescu), VII, Focşani, 2008, p. 263-270;
Vasile I. Mocanu, *Căpitanul Grigore Ignat*, Bucureşti, 1967;
Idem, *Anotimpurile de foc ale Oituzului, august 1916-august 1917*, Bucureşti, 1984;
N. Moghior, D. Miler, *Credinţă şi glorie. General Eremia Grigorescu. Mărturii documentare*, Brăila, 1997;

Moise, Leonida, *Divizia 9 infanterie pe frontul de la Mărăşeşti*, în *1917 pe frontul de Est.* (coordonatori: Valeriu Fl. Dobrinescu, Horia Dumitrescu), Focşani, 1997, p.89-93;

Generalleutnant Curt von Morgen, *Meiner Truppen Helden Kämpfe*, Berlin, 1920;

Locotenent-colonel Constantin Moşincat, *Divizia 11 infanterie. Din Poarta Sărutului cu dragoste de ţară*, Oradea, 1996;

Ion Mocioi, *Ecaterina Teodoroiu, eroina poporului român*, Craiova, 1981;

Neculai Moghior, Ion Dănilă, Vasile Popa, *Ferdinand I văzut de contemporanii săi*, Bucureşti, 2006;

Gheorghe Nicolescu, *Participarea Misiunii militare franceze la cea de-a doua campanie din primul război mondial*, în *Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu*, Focşani, 1999, p.246-265;

Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu şi Andrei Nicolescu, *Preoţi în lupta pentru făurirea României Mari, 1916-1919*, Bucureşti, 2000;

Österreichs-Ungarns letzter Krieg 1914-1918, vol. VI *Das Kriegsjahr 1917*, Wien 1936;

Alexandru Oşca, Florica Dobre, *Un erou nedreptăţit: generalul Constantin Christescu*, în vol. *România şi Primul Război Mondial* (coord. Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu), Focşani, 1998, p. 170-179;

Colonel Petre Otu, *Mareşalul Constantin Prezan: vocaţia datoriei*, Bucureşti, 2008;

Ion Gh. Pană, *În coloana eroilor dobrogeni. Divizia „Mărăşeşti"*, Bucureşti, 1974;

Adrian Pandea, *Campania anului 1917 în viziunea a doi mareşali: Constantin Prezan şi Ion Antonescu*, în „Vrancea. Studii şi comunicări", XI, 1997, p. 105-107;

Ion Pavelescu, Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *Presan memorialistul* (III), în „Revista de Istorie", nr. 12/1986, p. 1215-1226;

Eidem, *Proba focului. Ultima treaptă spre Marea Unire. Dosare ale participării României la primul război mondial*, vol. 1, Bucureşti, 1991;

Dumitru Preda, *70 de ani de la epopeea eroică a Mărăştiului, Mărăşeştiului şi Oituzului*, în „Revista trupelor de uscat", Anul XXXIII, nr. 3/1987, p. 3-17;

Idem, *Generalul Henri Cihoski. Un erou al României Mari*, Bucureşti, 1996;

Idem, *Introducere la o viitoare biografie a primului mareşal al României – Constantin Presan*, în *Biography and Romanian Studies* (Third International Conference of the Center for Romanian Studies, Iaşi, 9-10 July 1997), Iaşi, Oxford, Portland, 1998, p. 126-137;

Idem, *O îndreptare la faimosul atac al „cămăşilor albe" de la Mărăşeşti*, în „Revista de istorie militară", nr. 3-4(37-38)/1996, p. 41-44; nr. 1(41)/1997, p. 15-17;

Dumitru Preda, Nicolae Ciobanu, *Bătălia de la Mărăşeşeti (sinteză istorică)*, în *1917 pe frontul de Est* (coordonatori: Valeriu Fl. Dobrinescu, Horia Dumitrescu), Focşani, 1997, p. 77-88;

Dumitru Preda, Marius Giurgiu, *Chicera, 1/14 august 1917. „Pildă de bravură, devotament şi sacrificiu"*, în „Lupta întregului popor. Revista română de istorie militară", nr. 3 (17)/1988, p. 25-26;

Dumitru Preda, Costică Prodan, *Romania in WWI. A concise history*, 2012;

Dumitru Preda, Costică Prodan, *Rumania en la Guerra de Unidad Nacional* 1916-1919, La Habana, Bucarest, 2016;

Dumitru Preda (coord.), Neculai Moghior, Tiberiu Velter, *Berthelot şi România, Berthelot et la Roumanie. Album*, Bucureşti, 1997;

George Alfons Protopopescu, *Arta militară românească în primul război mondial (1916-1917)*, Cluj-Napoca, 1973;

Oltea Răşcanu Gramaticu, *Bârlădeni în Războiul de Întregire a neamului*, în „Acta-Musei-Tutovensis", Bârlad, nr. IX-X, 2014, p. 271-279;

An. Răzaşul, *Generalul Constantin Scărişoreanu*, Bucureşti, 1937;

Dimitrie Rolla, *Dicţionar geografic, topografic şi statistic al judeţului Putna*, Focşani, 1888;

Gh. Romanescu, V. Asproiu, *Mărturii străine despre eroismul ostaşilor români în luptele de pe frontul din Moldova*, în „Analalele ISISP", an XIII, nr. 3/1967, p. 40-49;

*** *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, Bucureşti. 1987;

România şi Primul Război Mondial (coord. Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu), Focşani, 1998;

Ivan I. Rostunov, *Russkii front pervoi mirovoi voinî*, Moscova, 1976;

Rotaru, Jipa; Moise, Leonida; Giurcă, Ion; Scurtu, Costin, *Divizia 9 Mărăşeşti (1879-1999)*, Bucureşti, 1999;

Michel Roussin, *La Mission militaire française*, vol. II, Lausanne, 1972;

Ioan Scurtu, *Presărați pe-a lor morminte ale laurilor foi: Eroi ai luptei pentru independența şi unitatea patriei (1916-1917)*, Bucureşti, 1978;

Idem, *Regele Ferdinand (1914-1927). Activitatea politică*, Bucureşti [f.a.];

Idem, *Ferdinand I*, Bucureşti, 2016;

Virgiliu Stef. Serdaru, *Le Triangle de la Mort. Récit et Esquisses de la Guerre roumaine*, Paris, 1919;

Ion I. Solcanu, *Regimentul 9 vânători pe frontul de la Mărăşeşti (27 iulie-6 august 1917)*, în „Analele Ştiinţifice al Universităţii «Alexandru Ioan Cuza»". Istorie (Serie nouă), nr. LXII, 1916, p. 227-260;

Adrian Stroea, Marin Ghinoiu, *Generalul Constantin Christescu: seniorul artileriei române moderne*, Bucureşti, 2016;
Colonel (r) Gheorghe Suharu, colonel (r) Emil Costăchescu, *Urmaşi ai oştenilor lui Mircea cel Bătrân*, Bucureşti, 1979;
Pamfil Şeicaru, *România şi Marele Război*, Bucureşti, 1994;
Glenn E. Torrey, *Armata revoluționară rusă şi România 1917*, Bucureşti, 2005;
Idem, *The Romanian Battlefront in World War 1*, University Press of Kansas, 2012;
Idem, *România în Primul Război Mondial*, Bucureşti, 2014;
Florian Tucă, Cristache Gheorghe, Nicolae Ionescu, *Triunghiul de foc. Mărăşti-Mărăşeşti-Oituz*, Bucureşti, 1997;
Radu Valentin, *Mărăşeşti 1917*, Bucureşti, 1967;
В.Н. Виноградов, *Румыния в Годи Первое Мировой Воины*, Moscova, 1969;
Der Weltkrieg 1914 bis 1918. Die militärischen Operationen zu Lande, vol. 13 *Die Kriegführung im Sommer und Herbst 1917. Die Ereignisse außerhalb der Westfront bis November 1918*, Berlin, 1942.

INDICE ONOMASTIC

A

Alexandrescu, Vasile, colonel şi istoric român: 12

Alexiu, Alexandru (1865-1947), colonel român; Detaşamentul ~: 129, 141, 143, 171

Andreescu, Ion, căpitan român: 75

Andrews, William Whiting, diplomat nord-american: 194

Angelescu, Paul (1872-1949), general român: 118

Antonescu, Ion (1882-1946), maior român: 117 (nota 175)

Arion, Brown, colonel român: 34, 142 (nota 219)

Averescu, Alexandru (1859-1938), general român: 80, 128

B

Bălănescu, Gheorghe, căpitan român: 88

Băldescu, Radu (1888-1953), locotenent-colonel şi istoric militar român: 124

Bedreagă, Nicolae, locotenent român: 75

Berthelot, Henri Mathias (1861-1931), general francez: 16, 25, 26 (nota 26), 49, [61(nota 70)], 89 (nota 123), 107 (nota 161), 112 (nota 168), 129 (nota 182), 140, 163, 166, 194

Beyens, Napoléon-Eugène (1855-1934), om politic belgian: 135

Boissier, Gustave (1867-1924), diplomat elveţian: 191

Brătianu, Ion I.C. (1864-1927), preşedintele Consiliului de Miniştri al României: 26 (nota 26), 41, 42, 61 (nota 70), 193, 203, 211

Bronsart, Walter ~ von Schellendorff, locotenent-colonel german: 26 (nota 27)

Broşteanu, Ernest (1869-1932), general român: 172, 181, 184

Brusilov, Aleksei Alekseevici (1853-1926), general rus: 13 (nota 1)

Bujac, Jean Léopold Emile (1852-1935), colonel şi istoric militar francez: 88, 97

Bunescu, Grigore (1859-1939), general român: 37, 118

C

Cantacuzino, Gheorghe (1869-1937), colonel român: 38

Caput, Théodor Gaston (1873-1961), locotenent-colonel francez: 89 (nota 123)

Caracaş, Lascăr (1870-1934), colonel român: 96

Carol II de Hohenzollern-Sigmaringen (1893-1953), prinţ,

apoi Rege al României (1930-1940): 183 (nota 279), 210
Christescu, Constantin (1866-1923), general român: 33, 34 (nota 36), 39, 43, 62 (nota 71), [63 (nota 73)], [66 (nota 80)], 67 (nota 80), 78, [89], 89 (nota 123), 93, 93 (nota 131), 98-100, 105-107
Cihoski, Henri (1871-1950), general român: 38, 118, 130, 143
Cocărăscu, Octav, sublocotenent român: 76
Comşa, Leonte (1894-1981), sublocotent voluntar român: 122, 150 (nota 226)
Constantinescu, Nicolae, locotenent-colonel român: 74
Cornea, Nicolae, lt.-colonel român: 71
Cristinel, George (1871-1961), arhitect român: 210
Cristofor, Ioan, locotenent-colonel român: 113
Cupşa, Ion (1912-1984), general şi istoric român: 87

D

Dabija, Gheorghe A. (1872-1957), general român: 180
Davidoglu, Cleante (1871-1947), colonel român: 34
Deschanel, Paul (1855-1922), om politic francez: 208
Dimitriu, D., medic general român: 65 (nota 78)
Djeneev, Dmitri Dmitrievici (1857-1929), general rus: 30
Dobrescu, Constantin, locotenent român: 75
Dragu, Constantin (1873-1956), colonel român: 37
Dumbravă, Virgiliu (1870-1934), colonel român: 85

E

Eben, Johannes von ~ (1855-1924), general german: 26, 54, [168], 182
Elcianinov, Andrei Gheorghievici (1868-1918), general rus: 30, 114
Estermann, Hugo Friedrich Wilhelm von Elster (1859-1945), general german: 28

F

Fedulaev, Leonid I., locotenent-colonel rus: 161
Ferdinand I de Hohenzollern-Sigmaringen (1865-1927), Rege al României (1914-1927): 26 (nota 26), 41, 67 (nota 80), 78, 80, 106 (158), 140, 148 (nota 223), [162 (nota 242)], 170, 180 (nota 273), 183 (nota 279)
Ferigo, Luciano (1870-1921), colonel italian: 136
Flers, Robert conte de ~ (1872-1927), publicist, ataşat al Legaţiei franceze: 190
Florescu, Gheorghe (1879-1955), locotenent-colonel român: 37
Florescu, Ioan B., colonel român: 38
Foch, Ferdinand (1851-1929), general francez: 194
Franke, Franz (1858-1935), general german: 29

G

Gallwitz, Kurt von~ (1856-1942), general german: 27

Genuneanu, Diamandi, locotenent-colonel român: 113
Georgescu, Ioan, lt.-colonel român: 87
Gerok, Friedrich von ~ (1854-1937), general austro-ungar: 18 (nota 10); vezi şi Grupul ~: 18, 19, 19 (nota 13), 21, 55 80, 82-84, 88, 111, 116, 120, 127, 147
Gheorghiu [?], maior român: 86
Gherculescu, Dumitru (Dimitrie), colonel român: 39
Glodeanu, Dimitrie (1868-?), general român: 158, 159
Goga, Octavian (1881-1938), poet, publicist şi om politic român: 208
Greceanu, Petre-Paul (1864-1919), general român: 38
Grigorescu, Arthur (1871-?), locotenent-colonel român: 38
Grigorescu, Eremia Teofil (1863-1919), general român: 39, 69 (nota 71), 63 (nota 73), 81, 83, 99, 106 (nota 159), 108, 109, 109 (nota 162), 111, 117, 118, 133, 148 (nota 223), 163, 165, 166, [167], 180 (nota 273), 187, 195, 202, 210
Grigoriu, Teodor C., sublocotent român: 153 (nota 231), 154

H

Hell, Emil von ~ (1864-1931), general german: 54 (nota 61)
Hogaş, Gheorghe, locotenent de rezervă român: 76
Hughes (Hugues), David Edward (1831-1900), inginer nord-american: 78 (nota 96)

I

Iancovescu, Constantin (1862-1945), general român: 39
Ignat, Grigore (1889-1917), căpitan român: 152-155
Ionescu, Atanase, maior român: 75
Ionescu, Mihail, colonel român: 179 (nota 271)
Iozefovici, Iakov Davidovici (1872-1929), general rus: 31
Istrate (Istrati), Ioan (1860-?), general român: 110, 143, 161
Iunakov, Nikolai Leontievici (1871-1931), general rus: 30, [52 (nota 56)], [53 (nota 59)], [63 (nota 73)]

J

Jalea, Ion (1887-1983), artist plastic român: 210
Jitianu, Gheorghe (1874-?), locotenent-colonel român: 34
Joffre, Joseph Jacques-Césaire (1852-1931), mareşal al Franţei: 208
Josef (Joseph) August, arhiduce de Austria (1872-1962), general-colonel austro-ungar: 19 (nota 13); vezi şi Grupul de Armate „Arhiducele Josef": 19, 19 (nota 13), 21 (nota 18)

K

Kanţerov, Pavel Grigorievici (1866-?), general rus: 31
Kerenski, Aleksandr F. (1881-1970), om politic rus: 13 (nota 1), 16, 193
Kiriţescu, Constantin (1876-1965), profesor român: 66, 153
Kleist, Alfred von ~ (1857-1921), general german: 28

Kosch, Robert (1856-1942), general german: 27
Kunhardt von Schmidt, Erich Theodor (1872-1939), locotenent-colonel german: 27

L
Lansing, Robert (1864-1928), om politic nord-american: 194
Lăceanu, Dumitru, căpitan român: 75
Lăzărescu, Constantin, locotenent-colonel român: 36
Lenin, Vladimir Ilici (Ulianov, 1870-1924), revoluționar și lider bolșevic rus: 69
Lișcu, Traian (1866-1958), colonel român: 106 (nota 158)
Lloyd George, David (1863-1945), om politic britanic: 193
Ludendorff, Erich (1865-1937), general german: 17, 79
Lupașcu, Alexandru I., locotenent-colonel român: 160

M
Maasfeld, Franz Kalser Edler von ~ (1860-1942), general austro-ungar: 89
Mackensen, August von ~ (1849-1945), feldmareșal german: 15, 16, 57, 70, 79, 127, 145, 162, 167, 191; vezi Grupul de Armate ~: 19, 20, 54, 55, 70, 169, 191
Malamuceanu, Constantin (1879-1952), maior român: 74, 76, 77 (nota 93)
Mannerheim, Carl Gustaf Emil (1867-1951), general în armata rusă: 31 (nota 32)
Medrea, Cornel (1888-1964), artist plastic român: 210
Melms, Bruno (1861-1934), general german: 28
Miclescu, Nicolae (1873-1946), căpitan de rezervă român: 157-159
Mihail, Gheorghe (1887-1882), maior român: 86
Monkevitz, Nikolai A. (1869-1926?), general rus: 29, 40, 69
Morgen, Curt von ~ (1858-1928), general german: 18, 20, 56, 84, 146, 151; vezi și Corpul ~: 21, 28, 29, 54, 55, 58
Munteanu, Cassian R. (1892-1921), voluntar român: 60 (nota 67), 95

N
Nagel, Karl baron von ~ zu Aichberg (1866-1919), general german: 28
Niculcea (Neculcea), Constantin (1873-?), colonel român: 125 (nota 194)
Nicolau, Gheorghe, locotenent român: 76

O
Obogeanu, Dumitru, colonel român: 160
Oprescu, Constantin (1878-?), locotenent-colonel român: 121, 122, 130
Opriș, Liviu, locotenent român: 123

P
Panaitescu [?], locotenent român: 86

Pershing, John J. (1860-1948), general nord-american: 194
Pestriţiu (Pestriţu), Alexandru, locotenent-colonel român: 36
Pétin, Victor-Eugène-Lucien-Gabriel (1872-1962), colonel, general francez: 208
Petraşcu, Milița (1892-1976), artist plastic român: 183 (nota 279)
Poetaş, Stan (1870-1919), general român: 85, 87
Pogoski (Pagoski), Leonard-Carol Alekseevici (1860-2.08. 1917), general rus: 30
Pommer-Esche, von ~, locotenent-colonel german: 27
Pomponiu, Constantin (1887-1945), arhitect român: 210
Popa, Gheorghe I. (**George Cornea**, 1892-1925), căpitan român: 60 (nota 67), 91
Popa, Iordan, sublocotenent român: 136 (nota 212)
Popescu, Ioan (-Sanitaru, 1866-1954), general român: 37, 100, 113, 144, 152, 157, 181, 182; vezi şi Grupul de Manevră ~: 179, 181
Popescu, Ion B., sublocotenent român:
Popovici, Andrei (1884-1967), maior de aviație român: 35
Presan, Constantin (1861-1943), general român: 16, 26 (nota 26), 34 (nota 36), 61 (nota 70), 106 (nota 158), 109 (nota 162), 117, 117 (nota 175), 127
Prodan, Costică, colonel şi istoric român: 12
Purice [?], locotenent român: 86

R

Ragoza, Aleksandr Franțevici (1858-1919), general rus: 29, 98, [99], 105-107, 107 (nota 159), 111, 114, 116, 117, 202
Rasoviceanu, Gheorghe, colonel român: 103
Razu, Aristide (1869-1950), general român: 36, 71, 74, 106 (nota 158), 110, 125 (nota 194)
Rădescu, Nicolae (1874-1953), locotenent-colonel român: 38
Ribot, Alexandre (1842-1923), om politic francez: 194
Rohr von Denta, Franz baron ~ (1854-1927), general german: 13 (nota 10)
Rosetti, Radu R. (1877-1949), locotenent-colonel român: 143
Rotaru, Alexandru, locotenent-colonel român: 144
Rotileanu [?], locotenent român: 123
Rostovțev, Feodor Ivanovici (1878-1933), general rus: 62

S

Sadoveanu, Mihail (1880-1961), scriitor român: 60 (nota 67), 186
Samsonovici, Nicolae (1877-1950), colonel român: 39, 106
Săulescu, Eduard (1884-1949), artist plastic român: 210
Scărişoreanu, Constantin (1869-1937), general român: 36, 102, 144
Schaer, Georg (1857-1938), general german: 29, 56; vezi şi Grupul ~ („Râmnic"): 27, 28, 55, 56, 176

Sokolov, Vladimir Ivanovici (1862-1919), general rus: 30
Sontag, Leo (1857-1929), general german: 29
Stamate, Vasile (1865-1917), lt.-colonel român: 73, 75
Stremuhov, Nikolai Petrovici (1861-1938), general rus: 30

Ş
Şcerbacev, Dmitri Grigorievici (1857-1932), general rus: 16, 61 (nota 70), 106 (nota 159), 117, 168
Şerbănescu, Vasile, căpitan român: 123
Ştefănescu, Ştefan, căpitan român: 86, 87

T
Tătărescu, Arethia (1889-1968), profesor, activistă pe tărâm cultural şi social-umanitar: 183 (nota 279)
Tătărescu, Gheorghe (1886-1957), om politic român: 183 (nota 279)
Tebincă, Victor, locotenent român: 123
Teodorian, Teodor, maior român: 74
Teodoroiu, Ecaterina (Cătălina, 1894-1917), sublocotenent, erou român: 183, 184
Timrot, Godgard Godgardovici von ~ (1868-1942), general rus: 30
Titulescu, Nicolae (1882-1941), om politic şi diplomat român: 183 (nota 279)
Tomescu, Mircea, căpitan român: 158, 159

Ţ
Ţurikov, Afanasi Andreevici (1858-1923), general rus: 43

V
Vartic, Gheorghe, comandor şi istoric militar român: 77 (nota 93)
Văcărescu, Elena (1864-1947), scriitoare română: 194
Vett, Detlof Dietrich von ~ (1859-1927), general german: 28
Vişinescu [?], maior român: 122
Vizante, vezi **Vizanti**
Vizanti, Gheorghe (1880-1951), locotenent-colonel român: 122, 130 (nota 203)

W
Wehner, Rudolf (1858-1941), colonel german: 27; vezi şi Detaşamentul ~: 27, 28
Wenninger, Karl *Ritter* von ~ (1861-1917), general german: 27, 56, [168], 185

Y
Yoshihito (1879-1926), Împăratul Taisho al Japoniei (1912-1926): 195
Ypersele de Strihou, diplomat belgian: [135]

Z
Zadic, Dr. Ion, fiul generalului ~: 67 (nota 80)
Zadik (Zadic), Iacob (1867-1970), general român: 34

ILUSTRAȚII

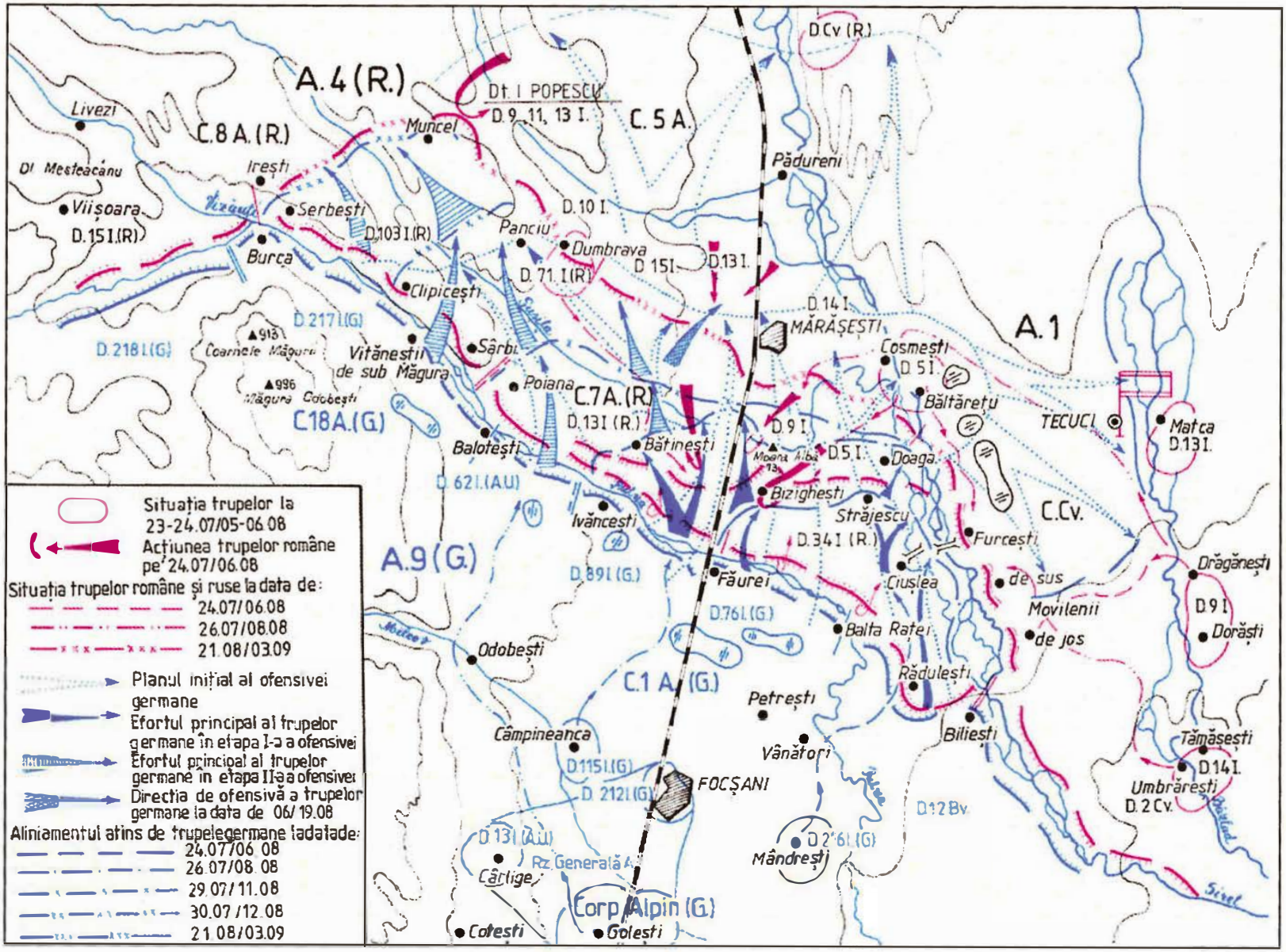

Bătălia de la Mărăşeşti *(24 iulie/6 august-21 august/3 septembrie 1917)*

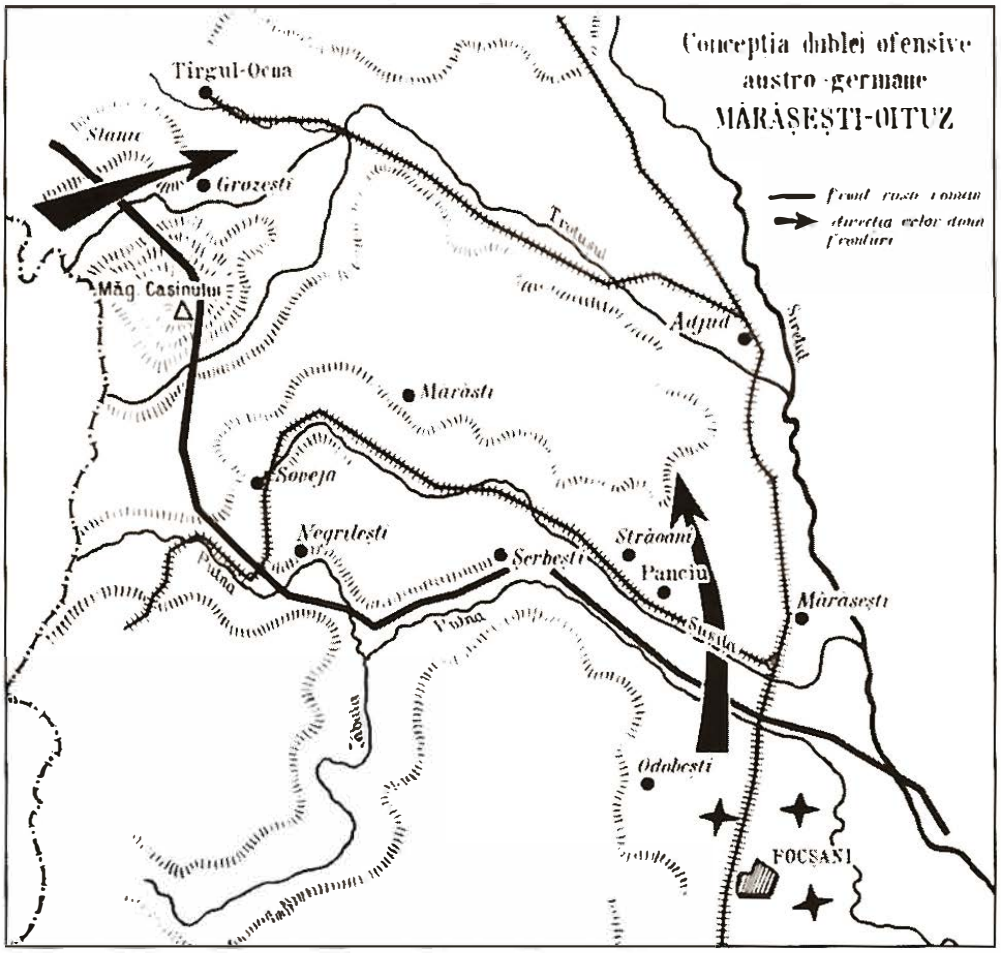

Concepția dublei ofensive austro-ungaro-germane pe frontul român

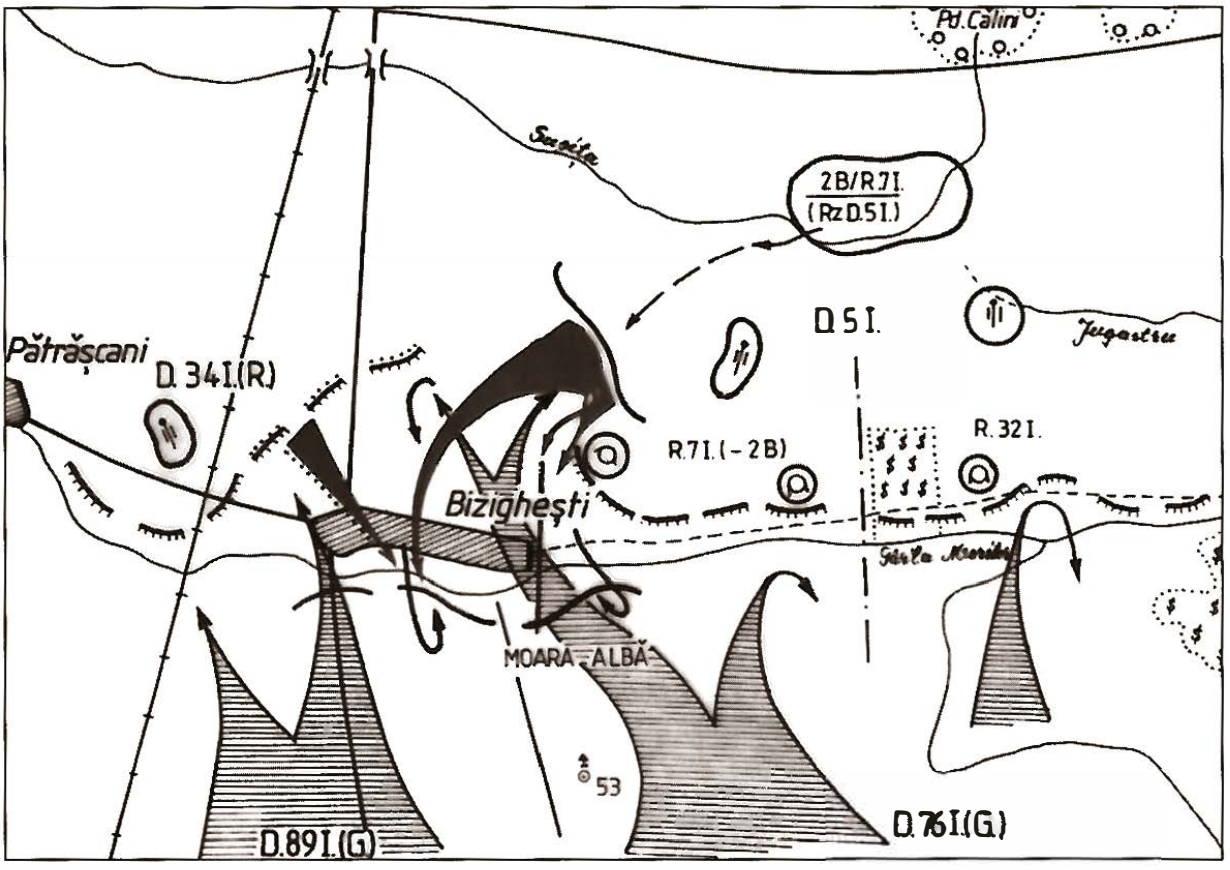

Contraatacul Diviziei 5 infanterie de la Moara Albă *(25 iulie/7 august)*

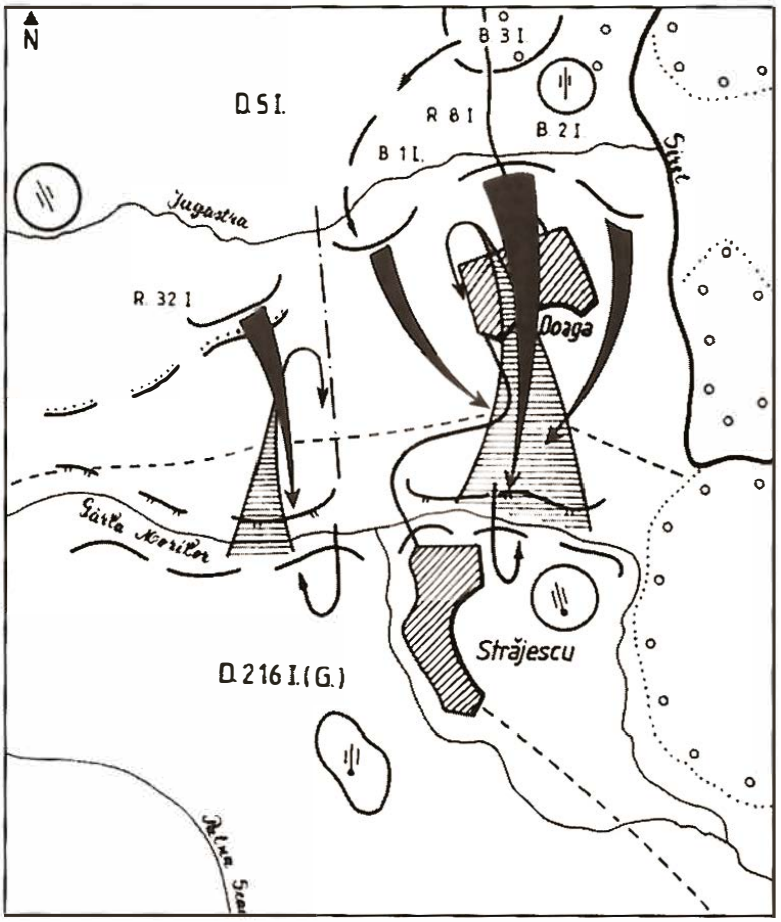

Contraatacul de la Doaga

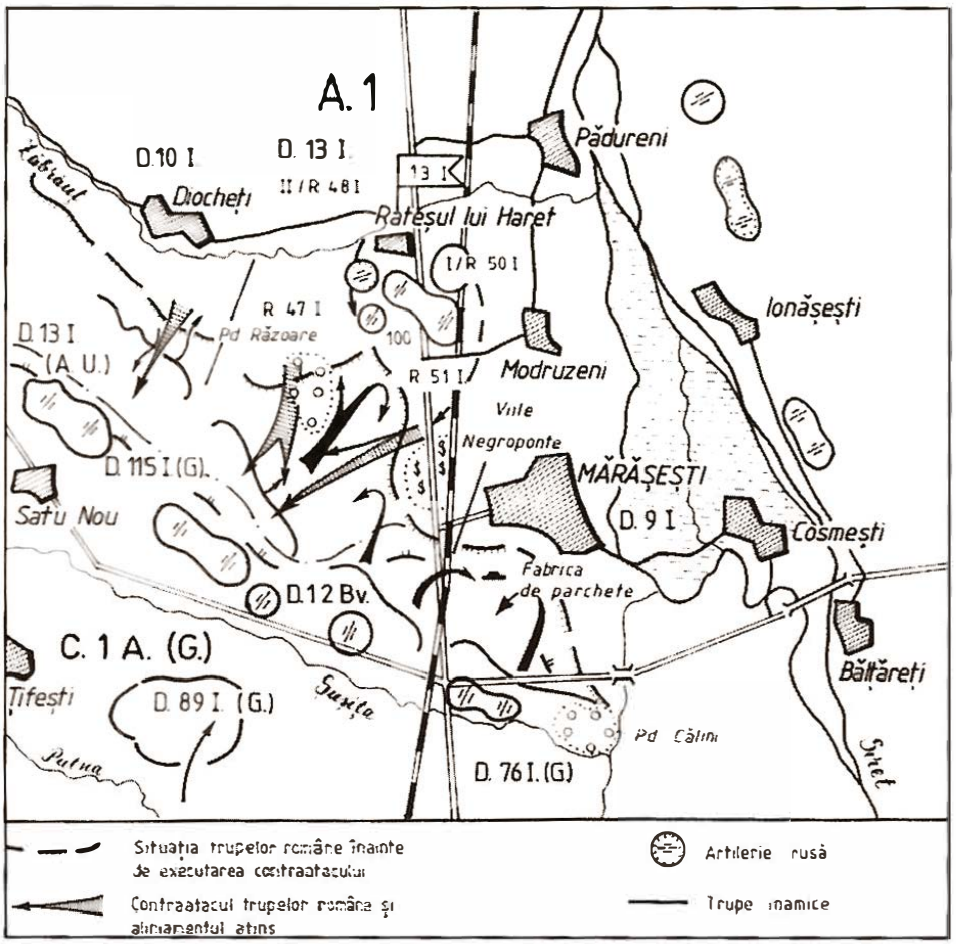

Contraatacul de la pădurea La Răzoare *(6/19 august)*

Regele Ferdinand I al României *(1914-1927)*, Înaltul Comandant al frontului român

General Constantin Presan, şeful Marelui Cartier General român *(1916-1918)*

General Constantin Christescu, comandantul Armatei 1 române *(până la 30 iulie 1917)*

General Eremia Teofil Grigorescu, comandantul Armatei 1 române *(din 30 iulie 1917)*

Ofițeri ai Biroului de Operații – Marele Cartier General al armatei române

General Iacob Zadik, şef de stat-major al Armatei 1 române *(până la 30 iulie1917)*

Colonel Nicolae Samsonovici, şef de stat-major al Armatei 1 române *(din 30 iulie 1917)*

Regele Ferdinand I şi Comandamentul frontului român
trecând în revistă trupele din Moldova

General Ion Istrate,
comandantul
Corpului 5 armată

General Constantin Iancovescu,
comandantul Corpului 3 armată
(ulterior, ministru de Război)
(20 iulie 1917-5 martie 1918)

General Aristide Razu,
comandantul Diviziei 5 infanterie
şi al Corpului 3 armată

Colonel (ulterior, general)
Toma Lişcu, comandantul
Diviziei 5 infanterie

General Henri Cihoski,
comandantul Diviziei 10 infanterie

General Ion Popescu-Sanitaru,
comandantul Diviziei 13 infanterie

General Constantin Scărişoreanu,
comandantul
Diviziei 9 infanterie

General Grigore Bunescu,
comandantul
Diviziei 14 infanterie

General Ernest Broşteanu,
comandantul
Diviziei 11 infanterie

General Paul Angelescu,
comandantul
Diviziei 15 infanterie

ALIAȚII NOŞTRI

General Aleksandr Ragoza,
comandantul Armatei 4 ruse

General Dmitri G. Şcerbacev,
adjunct al Înaltului Comandant
al frontului român

General Afanasi A. Țurikov,
comandantul
Armatei 6 ruse

General Andrei G. Elcianinov,
comandantul
Corpului 8 armată

General Nikolai L. Iunakov,
comandantul
Corpului 7 armată

General Nikolai P. Stremuhov,
comandantul
Diviziei 34 infanterie

Generalul Henri M. Berthelot, şeful Misiunii militare franceze,
în apropierea frontului, la Căiuți, pe valea Trotuşului

ADVERSARII NOŞTRI

Feldmareşal Paul von Hindenburg, şeful Statului Major General german *(1916-1919)*

General Johannes von Eben, comandantul Armatei 9 germane

General Erich Ludendorff, *Erste Generalquartiermeister (1916-1918)*

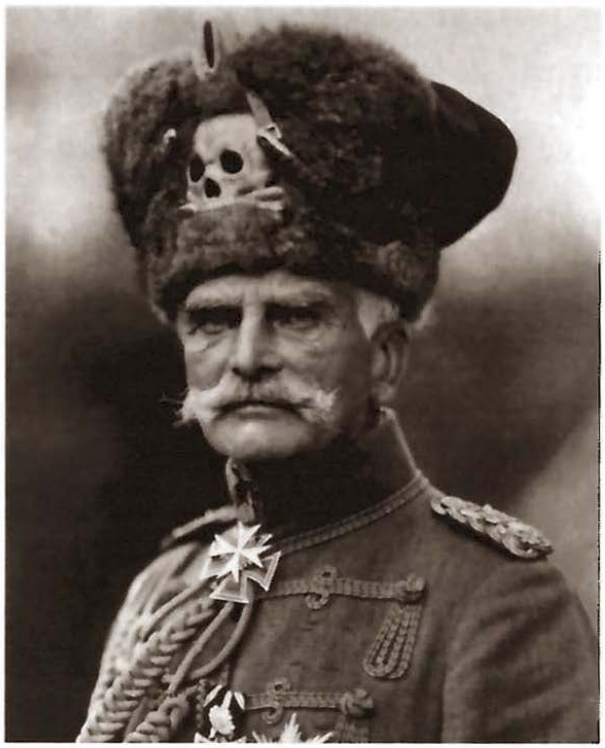

Feldmareşal August von Mackensen, comandantul Grupului de Armate

General Leo Sontag,
comandantul
Corpului Alpin

General Karl von Nagel,
comandantul
Diviziei 12 infanterie

Arhiducele Joseph August,
comandantul armatelor austro-
ungare pe frontul român

General Friedrich von Gerok,
comandantul
Grupului Gerok

General Curt von Morgen, comandantul Corpului 1 rezervă

General Karl *Ritter* von Wenninger, comandantul Corpului 18 rezervă german

Împăratul Wilhelm II pe frontul român, la Focşani

Baterii germane de 100 mm pe poziții de luptă în valea Siretului

Baterie germană de tunuri de câmp de 105 mm

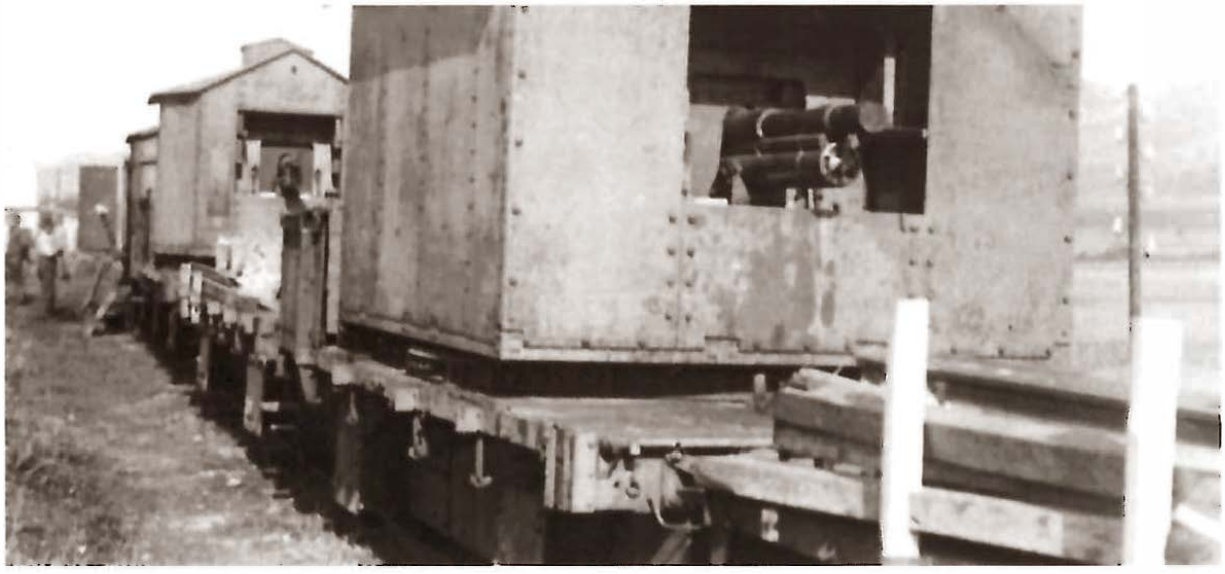

Tren blindat german, spre frontul de pe valea Siretului

PE FRONTUL DIN MOLDOVA

Regele Ferdinand I în vizită la unitățile ruse de pe front

Regele Ferdinand I decorând ofițeri ruşi şi încurajând colaborarea dintre cele două armate aliate

În tranşee, în aşteptarea luptei...

Regimentul 32 infanterie „Mircea" în apărarea Gării Mărăşeşti

Frontul de pe valea Siretului.
Şi trupele germane execută lucrări de tranşee... *(iulie 1917)*

Furnalul luptei a început...

Companie de mitraliere în acțiune

Mitralieră 303 Vickers AA

Baterie de 105 mm în luptă la Mărăşeşti

Artilerişti români la un antetren cu muniție pentru tunurile de câmp de 75 mm

Post de observație în tranşee

Artilerişti români în sprijinul infanteriei

Mitraliori români la datorie până la sacrificiul suprem

Mitralieră St. Etienne Md. 1907

Căpitan
Grigore Ignat

Sublocotenent erou
Ecaterina Teodoroiu

Monumentul funerar al eroinei de la Mărăşeşti-Muncelu,
simbol peste ani al spiritului de dăruire şi sacrificu al femeilor române
(Târgu Jiu)

Mortier german de 210 mm în acțiune pe valea Siretului

Sub bombardamentul vrăjmaşului

Trupe române intrând în satul Mărăşeşti eliberat

Regele Ferdinand I decorează drapelul de luptă al Regimentului 39 infanterie „Petru Rareş", în prezența comandantului Armatei 1 române, la Pădureni

Regele Ferdinand şi Regina Maria decorând ostaşii pe front *(28 august/10 septembrie 1917)*

Generalul Henri M. Berthelot acordând decorații franceze bravilor ofițeri români

Mărăşeşti, Berthelot decorându-l pe Eremia Grigorescu

Ostaşi români arătând semnul „V" al Victoriei
în epopeea Mărăşeştilor

Pe frontul român,
Regele Ferdinand
şi generalul
Eremia Grigorescu,
biruitorul de
la Mărăşeşti

Mareşalul Joseph J.C. Joffre, însoţit de oficialităţi, aduce omagiul
şi salutul Republicii Franceze armatei şi poporului român
(august 1920, Mărăşeşti)

Mausoleul Eroilor neamului de la Mărăşeşti

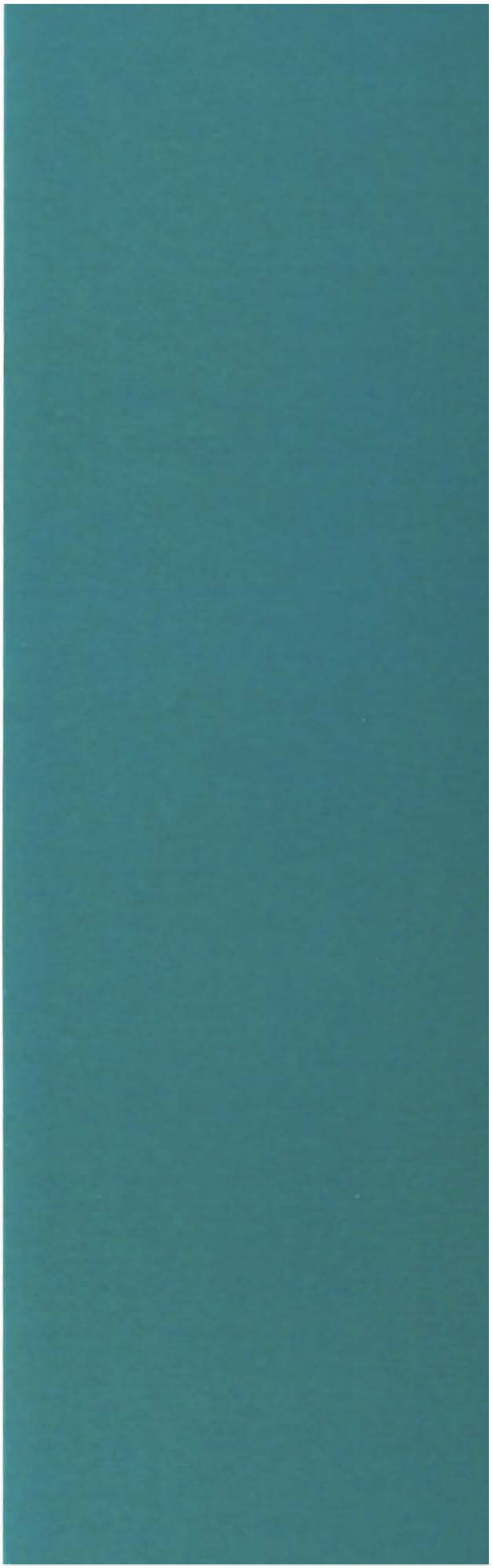

„Pentru această comoară vie cu care ei (eroii) au înzestrat conştiinţa naţională suntem datori pe veci recunoştinţă amintirii lor glorioase. La orice greutate, în orice încercare, să nu uităm pilda lor şi datoria ce o avem către opera ce au sădit”.

Ion I.C. Brătianu

ISBN 978-973-32-1060-3 www.edituramilitara.ro